

VYTAUTAS ALMANIS

Už kalnų namai

NUOTYKIŲ APYSAKA

VILNIUS 1992

Dėžutė

1.

TIKROJI CHARITONO ZAVJALOVO MIRTIS

Senasis Charitonas Zavjalovas susiruošė mirti, nors iki šiol per visą savo gyvenimą nesirgo nė vienos dienos. Visokius negalavimus, ligas Charitonas Gavrilovičius laikė didele gėda. Aišku, koks nors gaišena, kaip jų kaimo raštininkas Tadeušas Zakrevskis ar mokytoja Sonia, tie sirgdavo, nors vyniodavo apie kaklą šalikus lyg kokius pavalkus. Per pačius didžiausius speigus Zavjalovas ne tik kailinių, bet ir marškinių neužsisagstydavo. "Jeigu esi iš vidaus supuvęs, - sakydavo jis, - tai užtenka paties mažiausio skersvėjo, pakanka kojas sušlapti, ir ligos tuoj pat tokį žmogų apninka". Ne, nemėgo senasis Zavjalovas pasiligojusių, silpnų, nevykėlių, miestiečių, kurie nemoka kaimiškų darbų, užtai yra veltėdžiai, o ypač nekeitė vargšų.

Geroje, patogioje vietoje stovėjo Udalovkos kaimas, kur gyveno Zavjalovas. Į vieną pusę, pietų link, tęsėsi niekieno nematuota taiga iki pat Mongolijos ir kinų žemės, turtinga,

pilna brangiakailių žvėrių. Šiaurėje plytėjo stepės su kviečių laukais, netoliese ėjo kelias į tris miestus - Bijską, Barnaulą ir Tomską. Juo važiuodavo pirkliai į Mongoliją ir buvo vežiojamas paštas. Vikresni kaimynai bėgiojo po taigą, ieškojo aukso. Rado ar ne - nesigyrė niekam, tik jeigu išeidavo visai vasarai į kalnus, matyt, ne veltui. Dar prieš trisdešimt metų smarkiai ėmėsi Charitonas Zavjalovas visų darbų ir verslų, bet neišėjo taip, kaip buvo sumanęs. Artimos taigos jau buvo tuščios - ten nebesivelsė sabalai - tai, kol pasiekė Jolgo belokus*, beveik suvalgė visą pasirtą iš namų duoną, o vėliau dar ir šunį, nes kitaip nebūtų grįžęs. Nepripato Zavjalovas nė prie vienos auksakasių artelės. "Ką surasiu, tas bus mano, - nusprendė jis, - o artelėje dalinkis su visais". Žinojo, kad ne taip lengvai auksas pasirodo naujokui, reikėjo ne vieną sezoną padirbėti su kitais, pažiūrėti, kaip plaunamas auksingas smėlis, tik neturėjo laiko Zavjalovas, reikėjo turtėti tuo pat, o ne po metų kitų...

Dar liko vienas užsiėmimas. Atrodo, gerai pasiruošė, patikrino kirvio ašmenis, kotą, parinko gerą, gūdžią vietą Makarovo lomoje ir ėmė laukti pravažiuojant pašto triukšmą. Koku būdu, kaip, kada Charitonas atsidūrė aukštoje žolėse, prie upelio, neatsiminė. Gerai, kad galva jau anksčiau kiek kartų buvo daužyta kuolais, kartimis kaimo vyrų muštyne, sukietėjo turbūt, tai dabar jis braukė delnu patį viršugalvį, nudžiugo radęs tik gerą gužą, o ne suknežintą kaulą. "Vikrūs, žalčiai, mokyti, - stenėjo Charitonas, vilgydamas galvą šaltu upelio vandeniui. - Kur buvo mano protas lįsti prie kelių vyrų! Mm, vienam visur blogai, kaip sau nori. Prisišliesi prie artelės, gausi tik dalį, vėl negerai. Savo žmonių reikia, sūnų!" - sugalvojo pagaliau.

Griežtai laikė Zavjalovas savo žmoną Matroną. Rodos, pasirinko ne kokią sugriuvėlę, ne ligotą, per strėnas plačią, o jau penkti metai nepagimdo sūnaus, nors kalli jai nunerk. Išgėręs grasindavo žmonai, kartais už plaukų pervilkdavo grindimis, bet jautė Charitonas, kad yra jai per švelnus. Ant tų trijų vyrų, taip smagiai kaukštelėjusių kažkuo kietu-jam per viršugalvį, jis pyko vis mažiau, o siuste siuto, prisimindamas

---

* *Belokas - taip Altajuje ir Sajanuose vadinamos amžinu sniegu padengtos kalnų viršūnės.*

Matrioną. "Tinginė, visas jos darbas tik gimdyti, tai ne, ponias atsirado, laukia atskiro paraginimo. Palauk, kaip nors parsirasiu namo, tada man ne po vieną, o po du sūnus gimdysi iš karto".

Iš tikrųjų taip ir atsitiko. Matriona pagimdė tris sūnus iš eilės, pamečiui, nes griežtas jos vyras neleido ilgiau dykinėti. Paskui Matriona nedrąsiai užsiminė:

- Dukros reikėtų, padėjėjos...

- Boba, nekvailiok, kailį nudirsiu, - ramiai pažadėjo Charitonas.

Tuščiai žodžių nelaidė. Jeigu pasakė, kad nudirs, taip ir bus, užtai pagimdė dar ketvirtą sūnų, Filogeną.

- Ką, daugiau nebeįgali? - kartais dar priekaištaudavo Charitonas. - Šiaip tik tuščias laiko gaišimas su tavimi, žaidimas vienas.

Pasitaisė Zavjalovo reikalai, paaugus sūnums. Penkiese užgriebdavo gerą gabalą taigos, išgaudydavo ten sabalus, trūko kantrybės, gal ir praturtėję būtų. Tik sabalus reikia po vieną iš taigos užkaborių rankioti, nesiduoda jie lengvai į rankas, bėgioti ir bėgioti paskui juos tenka, o tuo tarpu, kaip rodėsi Charitonui Gavrilovičiui, jo apsuokrūs kaimynai kur nors kituose kalnagūbriuose galbūt aukso grynuolius kasa. Nebenurimdavo sabalų medžlotojas, naktimis vartydavosi ant kietų gultų taigos trobelėje, kliūdavo tada šunims ir sūnums po lygiai.

Ir vieną dieną liepdavo visiems greitai susiruošti, stodavo penki Zavjalovai ant slidžių ir šliuoždavo į kitas taigas. Deja, nesimėtydavo ir ten po kojom aukso grynuoliai, reikėdavo kasti laužais atitirpintą žemę, plauti auksingą smėlį, ir išeidavo, kad jo kaimynai kažkur sėkmingai gaudo sabalus, ko gero, jau turi prisikimšę pilnus maišus jų kailiukų, kai jie, nevykėliai, tik veltui gaišta laiką.

Žino Zavjalovas, kur yra tikrasis uždarbis, kada po vienos baimės nakties galima iškart pralobti. Kartą vakarieniaujant, tą dieną jie neišplovė nė gramo aukso, priminė sūnums:

- E, vargstame, šaļame, o kiti žmonės, kad ir mūsų kaimynas, be didelio triūso skarda stogą apsidengė, krautuvėlę ruošiasi atidaryti.

- Tegu dengia, o mums kas? - atsiliepė vyriausias Va-

silijus, greitosiomis srėbdamas prie laužo karštą viralą. - Berods nebadaujame.

- Avinas esi, Vasilijau, - supyko tėvas, - prisiklausei socialistų kalbų apie lygybę. Man tai ne tas pats, ar mano stogas bus skarda dengtas, ar kaimyno. Verčiau jau mano!

- Tai ką, norėtum, kad mes ant kelio eitume tamsią naktį? Aš, tėve, neisiu. Štai Filogenas tegu eina, jis apie nuosavą krautuvę visą laiką svajoja.

Dreba iš pykčio Charitonui Gavrilovičiui rankos, laistosi srėbalas ant žemės. Atrodo, lupdavo jis sūnus, negallėdavo jėgų, tik, matyt, mažai vanodavo kailius. Dabar štai jo vyriausiasis Vasilijus visa galva aukštesnis už tėvą ir geru sprindžiu platesnis, nebeišdyši pasiguldęs, jau per vėlu.

Vasilijus, galima sakyti, atriakta riekė. Susidėjo su tais prakeiktais socialistais, prieš keletą metų atvežtais į jų kaimą. Antrasis, Agafonas, matyt, ne visi jam namie, vapalioja eisiaš į skitą *, jaunėlis, Filogenas, bailus kaip kiškis, jo didžiausias rūpestis tik nuolat prisikimšti pilvą ir kada nors įsigyti nuosavą krautuvėlę. Fedosejus, tas nieko vaikus, atsigimė į jį, tėvą, su tuo dar būtų galima ką nors nuveikti, o likę trys - buvę nebuvę...

Jeigu Charitonui Gavrilovičiui reikėtų tiek pinigų, kaip ir kitiems, tai jų užtektų, beveik pilną dėžutę turi prislėgęs, tik kai kas turi gerokai daugiau. Kai prasidėjo pirmasis pasaulinis karas, Vasilijų iškart pašaukė į karinę tarnybą, Agafonas pasislėpė atsiskyrėlių skite, dar po pusmečio išėjo kariauti Fedosejus. O toliau senajam Zavjalovui ėmė visai nebesiekti. Carui valdant, jeigu netingėjai ir buvai apsukrus, galėjai neblogai gyventi, tik pasklido baugi žinia, kad nebėra jo, nuvertė nuo sosto. Atrodė, kaip čia reikės toliau verstis, bet niekas per daug nesikeitė, kas buvo turtingas; tas ir toliau toks liko, o vargšui visada negerai...

1917 metų žiemą tarsi iš naujo kas būtų Zavjalovui per pakaušį užvožęs - Udalovkos kaimą pasiekė gandai, kad bolševikai suėmė Laikinąją vyriausybę ir paėmė valdžią į savo rankas. Iki šiol jis apie tokius mažai ką buvo girdėjęs -

* Skitas - paslėpta kalnuose ar taigoje sodyba, maža gyvenvietė, kur gyvena atsiskyrėliai, yra saugomos senos knygos, maldos vieta.

manė, kad jie yra kur nors toli, miestuose, o pasirodo, kad čia pat besą, greta visą laiką lindėjo - parbėgę iš fronto išverstagerkliai, didžiausi kaimo kiauraklynlai, nerusas ir nekrikštas žydėlis Šalmanas, ir tas, pasirodo, tikras bolševikas. Dar ėjo gandai, kad Rusijos miestuose žmonės badaują, po aštuntadalį svaro duonos per dieną begauną. Sako, yra siunčiami tokie maisto būriai ir atima iš ūkininkų paslėptus grūdus. "Tegu sprogsta iš bado, - niūšo Charitonas Gavrilovičius, - išdėvės proletarai, gal vėl tvarka sugrįš".

Suskato turtingesni kaimiečiai slėpti grūdus, nes maisto būriai, padedami savų plikabambių, iššluoja iš aruodų viską, kad po to ir pelės iš bado nustimpa. Dėl grūdų Zavjalovas per daug nesisielojo. Javų jis sėdavo tik dėl savęs, o visą laiką medžiojo, ieškojo aukso, žiemą nusisamdydavo vežioti iš miesto prekes. Grūdus sunkiau paslėpti, o dėžutę su pinigais tai taip užkūši, jog ne tik draugai bolševikai, bet, ne-duok dieve, ir pats vargliai beužėsi. Esą tam maisto būriui vadovaujįs kažkoks komisaras - savo kailiu patyrę sako, geriau pačiam velniui patekti į letenas, jeigu esi nuslėpęs grūdus, tik ne jam.

Vieną dieną prtilusioje kaimo gatvėje pasirodė maisto būrys. Priekyje ant nuginiotos palšos kumelės joja nematytal apsirengęs žmogus. Stebi senasis Zavjalovas pro langą raitelį. Žvilga juodas odinis švarkas, odinė kepurė su didele raudona žvaigžde kaktoje, prie šono makaluoja mediniame dėkle mauzeris, snukis nuskustas. "Trūksta, kad iš burnos siera rūktų, būtų tikras šėtonas", - piktdžiugliškal križena Zavjalovas. Kaip tyčia raitelis sustabdo kumelšę priešais trobos langą, išsitraukia popieriaus skiautę, beria machorką ir užsirūko.

- Ei, boba, - kviečia savo pačią Charitonas Gavrilovičius, - eikš čia, velnią pamatysi!

Matrona nusliuogia nuo pečiaus, drebėdama ir žegnodamasi šlepsį prie lango.

- Ar galima žiūrėti, nuodėmė juk?

- Galima, galima, - leidžia vyras, - kaip čia žmogus visai be nuodėmių pragyvensi.

Matrona prisimerkusi žiūri į sustingusį priešais jų namą žmogų ir tyliai aiktell:

- Vasia, sūnelis!

Še tau! Grįžę kareiviai šnekėjo, kad jų Vasilijus žuvęs kažkur Galicijoje, o pasirodo, prisikėlė kitu, svetimu pavidalu...!

Neilgai bolševikai laikė savo rankose valdžią. Kai aštuonioliktų metų vasarą sukilo čekai ir bolševikams pasidarė visai rieta, Charitonas Gavrilovičius pirmasis šokosi juos mušti. Vasia su draugais atsišaudydamas puolė slėptis į taigą. Visi, kas tik buvo nukentėję nuo maisto būrio, susirinko prie mokyklos.

- Vyrai, klausykit, vyrai, - ant eiklaus žirgo Jodlnėjo Zavjalovo kaimynas Stepanas Žiganinas, kuriam komisarai atėmė namą skardinu stogu ir ten įrėngė savo revkomą, - kas pašaus bolševiką, tam atiteks jo arklys!

Žiganinas lėkė pirma visų, tik Zavjalovas bakino rambaus arklio šonus keikdamas save už kvailumą, kad pagailėjęs kito, greitesnio žirgo ir atsisėdo ant tokio dvasnos.

Per daug priartėjo prie komisaro Žiganinas, gal šuoliavo paskui įsiūčio pagautas, o gal norėjo iškart ne vieną, bet kelis bolševikus pašauti, tik žiūri Zavjalovas - keberiokšt jo kaimynas ir išvirto iš balno.

- Che, gavai arkį? Tai šitaip, kaimyne, nereikia skubėti, - ir prisitaikė Zavjalovas iš lengvo, kad neprašautų pro šalį, į Vasios nugarą.

Tik šis, velnio išpera, kam būtų tos pačios Zavjalovų veislės, žaibiškai atsisuko ir pykštelėjo iš mauzerio tiesiai tėvukui į kaktą.

Tėvas taip pat ne koks išdribėlis, pamatęs sūnaus Vasios mauzerio vamzdį, nutaikytą į tarpuakį, spėjo palenkti galvą, ir kulka nudrėskė tik odos rėželį nuo viršugalvio kaip tik toje vietoje, kur kadaise pašto vežiotojai vožtelėjo kažkuo kietu.

Nuo to karto pasidarė Zavjalovui labai blogai. Nusprendęs, jog visokiom medžioklėm, aukso ieškojimu, bolševikų gaudymu nepralobsi, kai tapo ramlau, išvyko į Tomską. Per bolševikmetį apskuro žmonės, tad surmanė Charitonas Gavrilovičius prisipirkti žibalo, manufaktūros, druskos ir atidaryti Udalovkoje nuosavą krautuvėlę, - laimė, jo kaimynas ir konkurentas užvertė kanopas. Ačiū Vasiai, kad ir komisaras,

velnio sėkla, o šįkart smarkiai pagelbėjo tėvukai.

Bolševikų laikais Tomske krautuvėlių galėjai visai nerakinti, nes vogti nebuvo ko, o dabar, grįžus senajai tvarkai, vėl visko pilna lentynose, ir pats šeimininkas, primėrkęs vieną akį, žiūri į naują pirkėją, tarsi prisitaikydamas į jo pinigų kapšą, užslėptą po pakuliniais marškiniais ant pliko kūno.

Būsimasis krautuvininkas atsidėjo ant prekystalio separatorių, keletą pavalkų, kartūno rietimą, druskos maišą, skardinių arbatos dėžučių. Paskui dar siūlų, adatų, parako. "Gana, - nusprendė, - ir taip krūvą pinigų reikės pakloti. Žinau, sugrįš atgal pinigėliai, sugrįš su kaupu, tik ak kaip gaila juos iš kapšo traukti, sakytum nuo gyvo kūno odą luptum".

Trumpom storom rankom įsiremęs į prekystalį, ilgai žiūri krautuvininkas, kaip kaimietis stenėdamas skaičiuoja banknotus, ir neiškentęs klausia:

- Ar jau viskas?

- Viskas, kiek sutarėm.

Dabar Zavjalovas beveik pasiruošęs suglemžti atgal savo pinigus ir dingti iš krautuvėlės.

- Klausyk, tėvai, imk tuos popierius ir gali nueiti į tualetą.

Žino Zavjalovas, kas tai yra tualetas, girdėjo tokį žodį, tik jis niekaip nesuvokia, kodėl ten reikia eiti su jo pinigais.

- Matai, kokie dideli tavo banknotai, kaip tik tiks perbraukti per minkštą vietą. Tu ką, matyt, iš pačios taigos išlindai ar iš kitokios vietos? Tokiais pinigais aš visas savo kambarių sienas išklįjavau. Duok šen auksą už mano prekes, supratai?!

- Auksą?! - suspigo Charitonas Gavrilovičius ir įsikabino krautuvininkui į krūtinę lenktais stipriais pirštais. Galėjo jis atiduoti sielą, kairę ar dešinę ranką, koją, kurią tik nori, galvą pagaliau, o auksą - nė už ką!

- Auksą?! - vis dar spiegdė Zavjalovas, varinėdamas krautuvėlės šeimininką iš kampo į kampo. - Auksą?!

Atsipeikėjęs krautuvininkas stumtelėjo skandalingą pirkėją nuo savęs ir šis atsitrenkė į sieną, nepaleisdamas iš saujos išplėštų marškinių gabalo.

- Še, pasiimk savo popiergalius, - putliu delnu nušlavė krautuvininkas pinigus nuo prekystalio ant grindų, - pasiimk, kad man jų nereikėtų šluoti.

"Pasiuskite visi, - nusprendė grįžęs Charitonas Gavrilovičius, - pasikarkit, nusprokit iš bado. Prisiveisė pilna žemė visokių parazitų. Bolševikai, menševikai, eserai, anarchistai, antikristai, kadetai, visokio plauko kalės vaikai, vėlgi sūnūs kaip ne sūnūs, Vasilijus nuėjo su raudonaisiais, Fedosejus prisiplakė prie baltųjų, Agafonas skite su kitu pasauliu kalbasi. Filogenas! Guli kaip katinas ant pečiaus ir galvoja apie tėvo dėžutę su pinigais, kaip prie jos pritykinti. Tai še jums visiems, šei! Tyčia numirsiu, o pinigus ir auksą taip paslėpsiu, kad iki pasaulio pabaigos niekas jų nesuras. Pažiūrėsiu, kaip jūs be manęs versitės!"

Perpykęs senasis Zavjalovas nespėjo gerai paslėpti pinigų, tad dėžutę pakišo po pagalve, o pats susiruošė mirti.

Filogenas drybso ant krosnies, nuo ilgo gulėjimo išpurto, netgi putlūs šonai pradėjo verstis žemyn kaip perrūgusi tešla iš duonkubilio.

- Filogenai, - gailiai stena tėvas, - Filogenai...

Sūnus knarkia taip garsiai, jog baido katiną, kuris, vargšas, tupi ant paties kraštelio, nes visa krosnis užimta driblaus Filogeno kūno.

- Filogenai, - vėl dejuoja Zavjalovas. - Gerti...

Sūnus sučepsi, matyt, niekšas, sapnuoja, jog valgo ką nors skanaus, ir atsuka tėvui plačią nugarą.

Tėvukas įsiutęs strykteli iš lovos, vienu pradėjimu išgeria du kaušus šalto vandens, o likusį su visu mediniu kibiru sviedžia ant knarkiančio sūnaus.

- Žmogus, galima sakyti, mirtimi vaduojasi, - trypinėja ant grindų tėvas, - o čia šalto vandens neprisiprašysi!

Filogenas išbudintas stukteli galva į lubas ir sustingsta. Jis regi, kaip jo tėvukas, šokdamas iš lovos, pastūmė į šalį pagalvę, po kuria pasirodė nemažos dėžutės kraštas.

Tėvas taip pat pagauna nusterusį Filogeno žvilgsnį, besitaikantį į jo tur tą.

"Tai tėvukas, tai tėvuliukas, mat jis miršta, o aš, kvailys, ir patikėjau. Maniau, sulauksiu valandos, kai turėsiu savo krautuvėlę, o šis, žiūrėk, kaip dveigys dar šokinėja".

Per patį vidurnaktį, sulaukęs griaudėjančio Filios knarkimo, Charitonas Gavrilovičius tyliai išslinko iš trobos ir užkasė dėžutę su auksu ir pinigais už svirno.

"Knarkia kaip meitėlis", - patenkintas gulasi Zavjalovas į savo guolį. Kelias naktis, kol dėžutę laikė po pagalve, koks ten miegas galėjo būti, reikėjo viena akim miegoti, o kita sekti, kad negrabaliotų po lovą Filia ar Matriona. Dabar saldžiai Charitonas Gavrilovičius įmigo ir staiga pabudo nuo visiškos tylos. Kažkur toli, taigoje, lyg dardėjo ratai, o ant krosnies nesigirdėjo Filogeno griaudėjimo.

- Filogenai, - garsiai šūktelėjo tėvas, - ei, atsiliepk!

Neatsiliepia Filla nei knarkimu, nei žodžiu. Tėvas šliuožtelėjo krosnies paviršiumi ranka, ir jo pirštai atsibėdė ne į riebų sūnaus šoną, o į pergąsdintą katiną, kuris spėjo susirangyti dar neatvėsusiame Filogeno guolyje.

Charitonas Gavrilovičius lėkte išlėkė iš trobos ir atsidūrė už klėties, prie ką tik išraustos duobės.

- Filogenai, kalės vaikel - sukriokė tėvas ir, susiėmęs už širdies, brinktelėjo ant žemės.

Šįkart Charitonas Gavrilovičius numirė.

2

LOBIS IŠSPRŪSTA IŠ RANKŲ

"O, koks esu tikęs vaikas, - grožisi veidrodyje savimi Filogenas. - Nieko nepadarysi, miestas yra miestas. Kaime taip pat nebuvau koks sukrypėlis, bet dabar atrodau tal bent!"

Stengiasi vyras pamatyti visą savo veidą iš karto, tik niekaip neišeina: veidrodis per slauras. Mieste bėglys apsikirpo raudonus ilgus gaurus, tad dabar smulkiai garbiniuoti plaukai, banguota, perpus sutrumpinta barzda, baltai rausvas, drebančiais skruostais veidas, miestietiškas švarkas daro jį panašų į tikrą pirklių. Kai Filogenas sužinojo, jog tėvukas pasimirė ir nebereikės baimintis, kada jo kieti kumščiai lms malgyti nugarą, smarkiai ėmė taisytis. Greitai diržas ėmė nebesutekti, tad jaunasis krautuvininkas pridūrė nemažą gabalą stiprios virvės, o virvagalį gražiai paslėpė išsivertęs pilvas. Sujaukė tie prakeikti bolševikai visą pasaulį su tom savo revoliucijom ir lygybėm.

Kokia čia gali būti lygybė, jeigu viešpats sukūrė visus

skirtingus. Kad ir, pavyzdžiui, kiekvieno žmogaus išvaizda. Vienas perdziūvęs kaip kartis, o kitas storas, gražus, vienas ilgas kaip gaisrinės bokštas, o kitas vėl - po stalu nesusilenkęs gali palįsti. Žūrėk, kaip anam sekasi, o jo kaimynas pusbadžiu dvesia. Matyt, pirmajam dievulis drėbtelėjo smegenų, nepagailėjo, o antrajam primiršo jų įkrėsti, ar ką, o gal jo fizionomija kūrėjui nepatiko. Lygybė! Su puse bolševikų lozungo Filogenas visiškai sutinka - kas tavo, tai ir mano, o kas mano - šė tau špygą! Beveik visą tėvuko gerą sukišo jis į tą krautuvėlę, nejaugi žmogus mirsi badu - pasiliko dalį aukso ir pavalgymui. Mažėja kapšas su auksingu smėliu, didėja Filogeno Charitonovičiaus pilvas, o pirkėjai eina skersi pro jo krautuvėlę ir niekas į vidų neskuba.

Retkarčiais į krautuvėlę įslenka visų valdžių įbauginti kaimiečiai. Filogenas jau atmintinai žino, ko prašys tas ar anas sėrmėgius. "Separatoriaus? Prašom! Manufaktūros? Imkit! Žibalo? Druskos? Dar ko? Ar jau viskas?" Pasidėjęs krautuvėlės kampe botagą, kaimietis nusisuka nuo Filogeno ir kuičiasi, ieškodamas gerai paslėpto kapšo su popieriniais pinigais.

- O dabar, tėvuk, imk savo rublius ir gali eiti į tualetą.

Jeigu kaimietis nežino, kas yra tualetas ir kuo čia dėti jo kruvinu prakaitu uždirbtį pinigai, Filogenas paslaugiai paaiškina. Paaiškinimas jam pinigų nekainuoja.

- Grįš Tarybų valdžia, mes tau parodysim tualetą! - kartą pagrasino toks susisukęs muzikėlis.

Filogenas išlėkė iš krautuvėlės į gatvę pašaukti kareivių. Šiaip kokių tik nori - rusų, lenkų, čekų šlaistosi po miestą būriais, o tąkart nė vieno nepasitaike, būtų jis parodęs tam susnai tarybas.

Verkiant dabar Filogenui reiktų žmonos. Jis aiškiai įsivaizduoja, kaip atrodytų jo pati - minkšta, liumpsinti, plati iš visų galų, tik, bėda, prekyba visai neina. Skubrus buvo amžinatilsį tėvukas, minutės ramiai vletoj nepadūdavo,ėjo, lėkė, pešėsi su kaimynais, tvatindavo sūnums šonus už tingėjimą, o ką užgyveno? Vienam Filogenui dar gal užteks metams šiltai ir sočiai pragyventi už tuos likučius dėžutės dugne, o jeigu parsives pačią? Rodėsi, pasieks jis miestą, ir prasidės saldus, sotus gyvenimas kaip rojaus soduose. O šė

tau, kapšas mažta, pirkėjai į jo krautuvėlę neina ir baisiau už pragaro kančias būtų Filogenui vėl susiveržti diržą nors per vieną skylutę. Viešpatie, nejaugi teks grįžti atgal pas motušėlę, vėl reikės ganioti po pusnis sabalus, tokiom minkštom rankom stvertis už dalgio koto?

"Kikena tikriausiai dabar tėvuliukas, taip apmovęs savo jauniausiąjį sūnų, kreta nuo juoko jo reta barzdelė", - pykteli Filogenas, išbudintas iš snaudulio šūvių garso. "A, vėl bolševikus šaudė", - ramiai pagalvoja. Keista, seniau jis, išgirdęs dauboje už kalėjimo šūvius, labiau apsidžiaugdavo.

"Lygybėl - vėl mąsto toliau Filogenas. - Gerai pagalvojus, o ką, dalykas neblogas. Nors amžinatilsį tėvukas ir laikė mane kvėša, bet pats matau, kad su tokia prekyba ilgai netempsiu. Lygybė - dalykas geras. Tu, kaimynėli, turi didelę krautuvę, o aš visai mažą, duok šen, dalinkis, štai šitai! Chm, lygybė..."

Filogenas išėjo iš krautuvėlės ir atsisėdo ant laiptelių. Kam tūnoti beveik tamsoje, kai lauke šilta, nelyja ir viskas matyti. Štai praėjo pora įsiganiusių, garsiai šokaujančių čekų legiono kareivių, prabėgo tiesa skrybėlėta moteriškaitė, neramiai į šalls pasišvalgydama. "I-i, - išsiviepė Filogenas, - bijo mat kareivių, kad neprikibtų. Kam tokia džiūsna reikalinga, nebent dideliausio bobų bado atveju..."

Niekas daugiau Filogeno nebetrūkdė - nei bolševikų šaudymai dauboje, nei retkarčiais praeiną keleiviai, tad jis, atrėmęs minkštą nugarą į duris, mėgino snausti, kol išbudino balsai. Filogenas nutarė be reikalo neatsimerkti, - žmonės praeis, vėl iš naujo užsimerk. Zavjalovas klausosi ir nieko nesupranta, ausys užkrito, ar ką. Tik pagaliau suvokia, kad šneka ne mūsiškiai, o kažkokia negirdėta kalba.

Pramerkia Filogenas vieną akį ir mato, kaip gatvės viduriu žirgliuoja toks skrybėlėtas, nudėvėtu palteliu ponėkas, šalia jo mina menka žmonelė, o atsilikusi per porą žingsnių, pustekinė bėga jų sunykusi dukra. "Kodėl tie miestiečiai tokie nugeibę, - jau ne vieną kartą mąsto Filogenas, - visai nepanašūs į tikrus žmones? A! - strykteli kaip ant įkaitintos krosnies atsisėdęs krautuvininikas, - dėžutė! Štai po pažastim tas žmogus dėžutę neša! Kokia didelė, tikrai bus dukart talpesnė už mano tėvuko... palikimą. Kaip saugo! Viešpatie,

greičiau reikia uždaryti krautuvę, pasekti vertėtą, kur eis. Garbė dievui, suka | kaimyno, kažkokio lenko ar lietuvio kėmą. Čia apsisistos, čia!”

Blaškėsi, vartėsi siauroje lovoje Filogenas visą naktį, kūrė aibę planų, kaip priėti prie to pono dėžutės. “Bėga dabar į Sibirą iš visos Rusijos pasiturį žmonės, o be aukso visur blogai. Lėkia poneliai pas japonus, pas negrus, nebijo kinų, paties nelabojo draugystės ieško, kad tik būtų toliau nuo bolševikų. Turėsi aukso - visur bus gerai, o be aukso pas patį poną dievą nekas.”

“Ak tėvuliuk, tėvuliuk, ką tu įsigijai per visą gyvenimą, toks protingas būdamas, už ką mane, vargšą, sniegynuose galinėjai paskul sabalus, vertel sušalusią žemę kasti, o beveik nebėra tavo dėžutės, išsibaigė, iki dugno išsisėmė. Manei surietęs būsi Filogeną, patį jauniausią sūnų. Nesulauksi, pamatysi, kaip aš per trumpą valandėlę turėsiu daugiau turto, negu tu per ilgus metus sunkiai dirbdamas ir mane... išnaudodamas jo sukaupėi.”

Neilgai sekė Filogenas savo kaimyno kiemą. Pats šeimnininkas kaip visada išėjo į tamybę, kažką jis dirbo geležinkelio stotyje, ponla su dukra patraukė, matyt, į turgų. Galėtų ponelis taip pat kur nors kėblinti, tik tokios progos galbūt daugiau nepasitaikys. Greičiausiai dėžutė su aukso (Filogenas neabejojo, kad ten būtų kas nors kitkas) neguli, kur pakliūva, o yra gerai paslėpta, jos taip lengvai nerasi, ir reikės tą svetimtautį gerai paklausinėti, kad pasakytų, kur laiko turta.

Filogenas pakilojo vieną svarstį, kitą, pasirinko patį didžiausią ir paspjaudęs, kad sektųsi, įsigrūdo į giliai kėlnių kišenę. Jis apžvelgė visą gatvę, paskui prisėlino prie kaimyno namo ir prikišo veidą prie lango. Žmogelis kažką rašė. “Mat kaip atspėjau, prkllys, sąskaltas išrašinėja. Toks galšena negeria, mažai valgo, tai turi sukaupęs gražaus pinigėlio.” Filogenas iš visų jėgų stumtelėjo pečiais duris, šios, pasirodo, nebuvo uždarytos ir vos neužgriuvo ant sėdinčio prie stalo žmogaus.

- Kur dėžutė?! - sukriokė plėšikas ir pamatė, kad dėžutė guli padėta ant rašomojo stalo, žlibam reikia būti, jog nepastebėtum.

"Pirma čiupti dėžutę ar kaukštelėti per viršugalvį? - nesugalvojo Filogenas. - Pirma trinktelėsiu", - pagaliau nusprendė ir įkišo ranką į kišenę.

Į kišenę svarstį jis įgrūdo nesunkiai, o lauk nelenda, ir tiek, nors pagalbos ką šaukis. Filogenas trypia vietoje, šnarpščia, žvalgosi peilio, kad galėtų perrėžti kišenę, nes dabar nebeištraukia ne tik svarsčio, o įstrigo ten ir ranka.

- Gal pagelbėti tamstai? - pribėgo prie Filogeno šeimininkas.

- Eik sau! - pastūmė jį Filogenas į šalį. - Aš pats susitvarkysiu...

Tuo pat metu girdėti barbenimas į duris, ir į trobą sueina šeši uniformuoti kareiviai.

3.

YPATINGA UŽDUOTIS

Nuošalioje Tomsko gatvelėje stovi medinis namas. Beje, šioje miesto dalyje kitokių namų nėra: visi mediniai. Rudenį, pavasarį ar gerai palijus vasarą, miesto pakraščių gatvės pasidaro nepravažiuojamos, skęsta arkliai ir vežimai purve. Žmonės gatvės viduriu tada neina, o laikosi ant lentinių šaligatvių arba kabarojasi tvorom, kur nėra šaligatvių. Tada tenka ir senai senučiukei kaip kokiai cirko akrobatei, pasikėlus sijonus, vikriai balansuoti ant tvoros, jeigu ji nenori nuskęsti skystam gatvės purve. Beje, o kas nori nuskęsti? Niekas, ypač senutės. Apvalių, laiko ir saulės nublizgintų maumedžio rąstų namą nuo gatvės slepia aklina aukšta tvora, vartai kaip tikros tvirtovės durys, kieme priaugę visko, ką pasėjo gamta. Trašioje žemėje beveik iki langų viršaus išsikerojo varnalėšos, ir dabar, jeigu užeitų liūtis ir kokia nors vikri moterėlė užsirioglintų ant tvoros, tai, metusi skvarbų žvilgsnį į langą, nieko nepamatytų. Jeigu dar yra koks nors delno didumo plyšelis nepaslėptas augalijos, tai tas pats uždangstytas iš vidaus užuolaidom. "Kokie begėdžiai čia gyvena!" - pasipiktintų senučiukė. Užuolaidom Sibire dangsto langus tik miesto centro gyventojai, o jie yra visiems žinomi lėbautojai, suvedžiotojai, sukčiai, aferistai ir tam tikrų

moterų laikytojai.

Švariam kambary, už stalo, prie negausių vaišių sėdi keturi vyriškiai. Pačiam stalo vidury blizga nušveistas arbatos virdulys, artipilnis butelis "valstybinės" degtinės, vyrų kalba vienas kito nepertraukdami, neglamžo kaimynas kaimynul marškinių, neklausinėja, ar tu mane gerbi? Sakytumėi, jog čia susirinko kultūringi žmonės, geria po truputiuką, siurbčioja sau arbatą, sučiaupę lūpas be garso triauškina sausainiukus. Retai, bet būna toklų ramių gėrėjų, kai kada pasitaiko. Tik jeigu vyrai, tegu keturiese ištuštinę nors vieną butelį degtinės, nesibučiuoja, tada pasidaro aišku, kad šiame name susitiko ne gėrovai.

Taip ir yra. Pas Ivaną Vostruchiną, šio namo šeimininką, geležinkelio depo meistrą, susirinko skubiai pasitarti Tomsko bolševikų pagrindinio komiteto nariai. Šis komitetas jau yra antras, nes pirmąjį susekė ir sušaudė baltagvardiečių kontržvalgybininkai. Pats Ivanas Vostruchinas, nedidukas, apvalus, tvarkingai pakirpta barzdele, akiniuotas, buvo greičiau panašus į sėkmingai padariusį sandėrį pirkli, o ne į darbininką, ir miesto centre karininkai, valdininkai, pabėgėliai iš Rusijos jį laikydavo saviškiu. Ivanas Vostruchinas vadovavo pagrindiniam Tomsko komitetui.

Greta šeimininko sėdi Piotras Makaninas - visiškai nepanašus į pagrindininką. Raudonskruostis, mažom kaip pelės akim, nosis didumo sulig pupa, storom drėgnom lūpom, rodos, tokios išvaizdos bernui tiktų gerti, muštis ir mergas glamžyti, o ne pagrindiniam komitetui priklausyti. Priešingoje stalo pusėje tūno iš pažlūros tylutėlis liesas seneliukas, kokie dabar vaikšto po kaimus, lituodami senus kibirus, arbatinius, virdulius ir katilus. Kada krautuvėse indų būdavo pilna, jie tamaudavo šeimininkėms ištusis dešimtmečius, o dabar ne tik žmonės - kibirai, katilai ir puodai kaipmat susidėvi, ir visur - stepėse, Salairo taigoje, miestuose ir dideliuose kaimuose labai reikalingas lituotojas Fedosejevičius. Lituoja Fedosejevičius puodus sodžiuose, kur stovi kolčakininkai, nueina jis ir į taigos gyvenvietes, užimtas partizanų. Tokio tylaus ir neišvaizdaus žmogelio niekas per daug nepastebi.

Gale stalo, užkėlęs koją ant kojos, atsilošęs kėdėje,

patogiai įsitaisė jaunas, švariai nusiskutęs, suvaržytas diržais per liemenį ir pečius Kolčiako armijos puskarininkis lietuvius Andriejus Steponaitis.

- Draugai, - pakilo Fedosejevičius ir šakute paskambino į butelį degtinės, lyg prieš jį sėdėtų pilna salė triukšmaujančių delegatų, - draugai! Jau metai, kai Sibiro liaudis kenčia Kolčiako kariaunos žvėriškumus. Įniršusi tarptautinė buržuazija slunčia iki dantų ginkluotus savo kareivius prieš darbininkus, vargingąją valstietiją, stojusius į žūt būtinę kovą dėl laisvės. Draugai bolševikinio komiteto nariai ir kareivių atstovai! Tuo metu, kai tarptautinė buržuazija smaugia ne tik Rusijos liaudį, pakilusią į šventą ir teisingą kovą, bet kraujyje skandina savo šalių proletariatą, mūsų lemiamoji kova įgauna didelę, pasaulinę reikšmę. Nebetoli ta diena, kai raudona laisvės vėliava suplevėsuos virš žemės rutulio.

Andriejus Steponaitis pavydžiai klausosi Fedosejevičiaus kalbos. Jis pats visko matęs, lankęsis Škotijos anglių kasyklose ir Rytų Sibire, kur gaminio atamano Semionovo pulkus, bet neišeitų taip sklandžiai pakalbėti, kaip moka šnekėti Fedosejevičius, kur tau! Kažkoks sustabarėjęs lietuviu liežuvis, nelankstus gražiai ir vingriai kalbėti. Andriejaus tėvas per dieną išstardavo gal du žodžius: vieną iš ankstauro ryto eidamas pūdyto arti, o kitą - grįžęs vėlai vakare.

- Draugai! - kelia balsą Fedosejevičius, ir jeigu kas nors gatvėje gerai pasiklausytų, ko gero, galėtų išgirsti žodžius. - Atėjo metas, kai Sibiro kaimietis, prieš metus padėjęs čekams ir senosios armijos karininkams išvaikyti Tarybų valdžią, dabar praregėjo, įsisąmonino, kad reikia vėl sugrąžinti Tarybų valdžią. Draugai, kviečiu jus visus kuo karščiau įpūsti revoliucijos ugnį visame pasaulyje! Tegyvuoja pasaulinė revoliucija!

"Ai seneliukas, - gėrėsi kalbėtoju Steponaitis, - tai duoda garo visai pasaulinei buržuazijai, šneka kaip iš rašto!"

- Tu manęs, Fedosejevičiaus, neagituok už pasaulinę revoliuciją, - prabilo Ivanas Vostruchinas, - aš jau seniai suagituotas, dar keturioliktai metais. Agituoti aš pats ne blogiau moku. Tu man geriau pasakyk, ką nuveikei? Ar pasiekei Juodosios taigos respubliką? Kur dingo Skitalecas? Man dabar šie klausimai daugiau rūpi negu pasaulinė revoliucija.

- Buvo mane suėmusi Mišichoje kolčiakininkų milicija. Sėdėjau ten uždarytas klėtyje kartu su vienu vaikinuku iš Suchovo būrio.

- Tai žmogus, - pasipiktino Piotras, - visą valandą jis skaitė proklamaciją, kurias visas atmintinai moku, o kad buvo pakiuvęs kolčiakininkams į nagus - nė žodelio. Sakyk, kaip ištrūkai?

- Paleido. Vlsi gyventojai patvirtino, kad aš tikrai lituoju kibirus, arbatinius. Patikėjo manimi, o tą vaikiną sušaudė. Aš jau sakiau, kad jis iš Suchovo būrio, kuris norėjo prasiveržti iš pradžių į Vidurinę Aziją, o vėliau pasuko į Kalnų Altajų. Ten, prie Tiunguro kaimo, jiems vietiniai keržakai surengė pasalą. Išsigelbėjo nedaugelis. Jis pats prasibrovė kalnais ir taiga į Mongoliją, o šiomet paslapčiom grįžo namo. Tai tas vyrukas, prieš išvedant sušaudyti, sako man: "Dėde, nežinau, kas tu, tik jeigu kartu su manimi sėdi, nesi išdavikas. Turiu aš paslaptį. Norėjau ją pranešti Rogovo partizanams, nes girdėjau, kad jiems žūt būtina reikia ginklų ir šovinių. Aš žinau, kur jų labai daug paslėpta. Klausyk, nors man gyventi beliko vos truputis, jei tu nepraneši Rogovo partizanams, kur yra tie ginklai ir šoviniai, iš kapo atsikelsiu, bet nusuksiu tau sprandą. Kai praėjusių metų vasarą mus naktį Teležichos kaime apsupo pulkininko Chmelevskio baudėjų būrys, mes su gurguole, manta, visa amunicija, su visais sužeistais kovotojais puolėme į Budačichos kalną. Ten yra toks Čeremšankos upelis, tai pačiame aukštupyje ir paslėpėme daug šovinių, nemažai šautuvų, dar du kulkosvaidžius, - mums reikėjo greitai bėgti nuo persekiotojų. Būrį vedė vietinis gyventojas, atrodė, vardu Kirilas. Žiūrėk, seni, patikėjau tau didelę paslaptį. Atsimink, ten aukštupyje yra..." Čia kaip tik suėjo į klėtį kolčiakininkai ir iššvedė vyruką, o mane paleido, tai štai kas atsitiko Mišichoje.

- Ar buvai pas Rogovą?

- Ne, aš pats jo po tokių įvykių nebeieškojau, užtai sutikau Skitalecą...

- Iš karto reikėjo sakyti, o ne pamokslauti. Ką jis perdavė mums?

- Sako, negerai dalykai vyksta Rogovo partizanų būryje. Skitalecas iš pradžių dirbo kalviu viename kaime prie

Čiumyšs upės, vėliau apsisotojo pas Jį partizanai, prašė remontuoti ginklus. Jis tuomet pasisiūlė į būrį. Iškart Rogovas nesutiko, sakė, mums miestiečių nereikia, partizanavimas esąs grynai kaimiečių reikalas, o miestiečiai visi yra priešai. Dar viena naujiena. Iš kažkur atsiradęs prie Rogovo prisiplakė toks Novosiolovas. Iš pradžių jie norėjo Skitalečą sušaudyti, įtarė, kad šis - buvęs komisaras. Tada aš nusprendžiau apie ginklus ir šovinius nieko nesakyti.

- Be reikalo, Fedosejevičiauj, - priekalštavo Piotras Makaninas, - visai be reikalo. Rogovas muša kolčiakininkus, tai jam labai reikia šovinių ir ginklų. Mes ne kokios panelės, kad pasirinktume tą ar aną. Aš manau, kad ir pačiam velniui galima duoti šautuvus, kad tik jis naikintų buržujų!

- Ką pasakysi, draugas Andriejau? - kreipėsi į Steponaitį Ivanas Vostruchinas.

- Labai gerai padarei, Fedosejevičiauj, kad nieko neprasitarei Rogovui. Dabar ginklų trūksta visiems partizanams, ir jie turi atitekti tiems, kas jų labiausiai verti. Nežinau, iš kur atsirado tas Novosiolovas. Mūsų bataliono štabe, o be to, aš žinau, kas vyksta ir lenkų korpuse, niekas nėra girdėjęs apie šitą žmogų. Kas jis per vienas, iš kur? Ne, teisingai pasielgė Fedosejevičius, kad apie ginklus nieko neprasitarė.

- Ką tada daryti?

- Noriu pranešti komitetui, jog mūsų dalinyje yra kelio-liko lietuvių. Dalinį siunčia kartu su manimi į Barnaulą, saugoti geležinkelio tilto per Obę. Iš ten grupė lietuvių kareivių ruošiasi dezertyruoti. Jie nusprendė bėgti į Mongoliją, o toliau - į Lietuvą.

- Taip, pasirinko nelengvą kelią. Vakaruose vyksta karas, Rytuose vėl atamanai, čekai, amerikiečiai, japonai ir kitokie užkariautojai šeimininkauja iki pat Ramiojo vandenyno. Belieka eiti į pietus, į Mongoliją.

- Mėginau jus atkalbėti, tik vyrai užsispyrė, ir nė iš vietos. Jie sako, karams niekad galo nebus, tik į Lietuvą, namo!

- O ką, draugas, Andriejau, jeigu tau kartu su jais, kaip manai?

- Juokauji galbūt? Po mėnesio kito ruošiamame perėjimą pas partizanus, viskas taip sklandžiai vyksta, aš pats priklausau sukilimo komitetui...

- Nebijok, be tavęs viską padarysiu, o pačiam reikės kartu bėgti su dezertyrais tik iki Budačichos. Jūsų gerai ginkluotam būriui bus žymiai lengviau prasibrauti iki Teležichos. Ten, kaip girdėjau, veikia keli nedideliai partizanų būriai, ir kuriam perduoti ginklus - nuspręsi vietoje. Bėgliams tai bus pakeliui į Mongoliją, o tavo sutiks mūsų draugai ir ten sužinosi, ką toliau daryti. Kada ruošiatės išvykti į Barnaulą?

- Poryt...

- Suleiskosi Barnaulo geležinkelio depe meistrą Kovaliovą Michailą. Perduosi jam tokį slaptažodį: "Kur čia galima nusipirkti žiemai kailinius?" Jis atsakys: "Aš pats kailiniais neprekiauju, bet galiu surasti gerą pardavėją."

4.

DĖŽUTĘ IŠSINEŠA KAREIVIAI

- Laba diena! - sako lietuviškai kareiviai.

- Laba diena, mieli tautiečiai! Laba diena! Kaip mane atradote, tokį karo metais nežymų žmogelį?

- Nesunkiai suradome, - aiškina Andrejus Steponaitis.

- Mūsų dalinyje tarnauja vienas lietuvis iš Tomsko. Jis seniai pažįsta Jūsų šeimnininką. Taip suradome dar vieną lietuvi. Turime laisvą dieną ir nutarėme jus aplankyti.

Nors tėvas ūdydavo ir bakindavo Filogeną už nerangumą, tačiau dabar jaunėlis žaibiškai įgrūdo svarstį atgal į kišenę ir iš baimės atsirėmė į sieną. "Nerusai! - slaubas apėmė vyrą. - Čekai!" Jis girdėjo, jog čekai, lenkai, visokie svetimtaučiai labai skaudžiai dyžia kailius įtariamiesiems asmenims. Kal kltam kailis trūkinėja nuo rimbo kirčių, tai Filogenui netgi patikdavo, bet pajutęs, jog už minutės kitos gali jo kailis smarkiai nukentėti, pajuto tikrą siaubą. Daug geriau, kad čia būtų rusai, nors ir jie atsakančiai išvanodavo nugarą, ne blogiau už čekus ar lenkus, tik saviškiai yra saviškiai. Šitie - nusiskutą žandus iki blizgėjimo, girgždančiais diržais ir kažką vapalioja nesuprantamai, matyt, tariasi, ką daryti su juo, Filogenu.

- Ką, kaimyne, norėjai pasakyti? - kreipiasi į Filogeną žmogelis.

“Viešpatie, nejaugi ištrūksiui Padaryk stebuklą, o aš tau už tai žvakę, storą, pačią storiausią, kaip bobos šlaunį, pastatysiu. Viešpatie, atleisk man, kvailiui, dar storesnę, kaip kedro kamleną, štai kokią žvakę aš tau uždegsiu, tik, žiūrėk, kad nemaž nepaliestų manęs tie nevidonai!”

- Krautuvėlę turiu gretimals, užekit, visko gausit... dykai.

- Aš sumokėsiu, kam dykai. Ačiū, užėisiui!

Dolino Filogenas namo ir labai gaila paliko, kai paskalčiavo, kiek daug vaško reikės tokiai storai žvakei, mažiausiai dviejų pūdų...

Kareiviai žvalgosi po kambarėlį ir visur mato tik knygas. Kampe, kur nėra knygų, švariai paklota lova, šalia medinė vaikiška lovelė, keletas drabužių ant sienos, paties šelminko nudilęs švarkas užlopytom alkūnėm. Ir vis knygos ir knygos, nematyti nė vieno vertingesnio daikto.

- Iš čia vagis išeitų nesūriai srėbęs, - sako vienas kareivis.

- Kaip tamsta pasakei - nesūriai srėbęs? Iš kokių vietų esi kilęs? - susidomėjo šelminkas. - Nesūriai srėbęs - tai būtų nieko nepešęs...

- Aš čionykštis esu. Vletinis. Laurinaitis Antanas. Mano tėvus į Sibirą atitrėmė už suklimą.

- O tamsta iš kur būsi? - kreipėsi šeimininkas į kitą, stambų, raudonais žandais kareivį, kuriam ant pilvo vos susiėjo diržas, atrodo, žmogus ką tik pakilo nuo lietuviško stalo.

- Ar aš? Iš Žagarės. Esu Benediktas Pauga.

- Kaip tame krašte žmonės šneka?

- Lietuviškai.

- Lietuviškai... Gal ką nors pasakytumei savo tarme?

- Tai kad nežinau ką...

- Nors vieną kitą sakinį tarkit žagarietiškai.

- Ar žagarietiškai? Galiu. Tai va, susitink du kaimynai prie jaujas ir klaus vienas: “Tai ko gi, Joni, švelpi?” “Tai ko nešvelpsi, kad tėvs nuo jaujas nusilaida.” “Tai ar sveiks?” “Sveikuma sveiks, tik nebegyvs.”

- Palauk, tu čiuojau užrašysiu. Kaip įdomiai išstariamas garsas “o”, plačiai, ilgai...

- Žagarietis, tardamas "o", net pirštų galais pasistiebia, kad ilgiau išeitų, - įsiterpia liesas kareiviukas. - Lietuviškai būtų: "Ko nori, ar nori į nosį?", o žagarietiškai išeitų: "Ko noo, a noo į noo?"

- O pats iš kur tada būsi?

- Aš iš Suvalkijos. Nuo Balbieriškio.

- Esu ten buvęs...

- O pats? - žmogelis pasisuko į Petrą Burbą.

- Iš Laižuvos būčiau.

- Taip pat žinau tas vietas...

- O aš esu iš Škotijos, - pats prisistatė Andriejus Steponaitis.

- Išblaškė likimas lietuvius po visą pasaulį. Visur mūsų žmonių yra.

- Iš kokių Lietuvos vietų kilęs jūsų paskutinis draugas?

- Iš Šaukštelių, - tuoj atsiliepė Mykolas Andrijaitis.

- Kad nežinau, kur tokie yra?

- Mes Latvijoje gyvename. Netoli Ukrių valsčiaus. Ten yra lietuviškas kaimas - Šaukšteliai.

- Ką nors pasakyk, kokią patarlę, priežodį...

- Mes šiaip kalbamės lietuviškai, o patarles, priežodžius sakome latviškai. Jeigu kaimynas cypia dėl kokio mažmožio lyg jį didelė bėda spaustų, tada jam sakome: "Šūds pa kaki, ka tik citi lopi veseli." Lietuviškai būtų: "Šūdas tas katinas, kad tik kiti gyvuliai sveiki..."

- Moku, tamsta, latviškai, moku... O aš pats esu Kazimieras Būga. Tyrinėju lietuvių kalbą ir renku lietuviškus žodžius.

- Tai bent! - stebėjosi Benediktas Pauga. - Kam čia reikalinga ta lietuvių kalba?

- Nejaugi už tai pinigus moka? - teiravosi kitas kareivis, balbieriškis Vincas Šiaučiūnas.

- Vyrai, kalbat nei ši, nei tą, - sugėdino juos Andriejus Steponaitis. - Mums svetur kiekvienas lietuviškas žodis už auksą būdavo brangesnis. Per ilgą darbo dieną nusikamuoji po žemę anglis rausdamas, tai vakare sueiname visi lietuviai į vieną būrį, kai užtraukiame dainą, rodos, pakylė ir atsirandai Lietuvoje, pas saviškius, pažįstamus, kaimynus... Ką jūs, ką jūs, be lietuviškos kalbos sunkiai mums sektųsi svetur.

- Ar nematote, kas pasauly dedasi? - prašneko žemaitis Petras Burba. - Eina valstybė prieš valstybę, broli prieš broli, karams ir žudynėms galo ir krašto nematyti. Kas bus? Ar nedings tokioje maišalynėje maža Lietuvėlė? Kiek čia mūsų tėra, juokai vieni. Ne, vyrai, jūs kaip sau norit, o aš kuo greičiau bėgu namo, niekas čia manęs daugiau nesulaikys...

- Patylėtumei, - sudraudė jį Steponaitis, - jeigu taip ilgiau šnekėsi, gali atsidurti žinal kur?

- Vyrai! Lietuviai! - sukruoto Būga. - Aš taip pat visa širdimi su jumis, tik esu ne vienas. Su manimi kartu žmona ir maža dukrelė. Daug ko mačiau, visko patyriau. Daug praradau savo rankraščių, nežinau, kas toliau bus. Bastosi po Sibirą dabar visokie - raudoni, balti, kerši, ir visiems neįtiksi. Taip įsismagino kariauti, kad greitai žemė liks visiškai tuščia. Žuva išstisos tautos, tik kalba palieka. Štai šioje dėžutėje laikau savo didžiausią turtą - pačius rečiausius lietuviškus žodžius. Vyrai, jeigu galite, pasiimkite su savimi šią dėžutę, parneškite į Lietuvą. Aš pats nežinau, kada sugrįšiu į tėvynę, ar išvis sugrįšiu. Paimkite!

- Ką čia daug šnekėti, - ištiesė prie dėžutės ranką šaukšteliškis Mykolas Andrijaitis, - duokit ją šen. Nunešime į Lietuvą tuos žodžius. Nors šiais laikais žodžių niekas neklauso, visi greičiau supranta, kai parodai šautuvą. Nunešime, nebijokite, neprapuls lietuviški žodžiai...

Neilgai trukus Filogenas pastebėjo atgal einančius pro jo krautuvėlę šešis svetimtaučius kareivius. Vienas jų, pats mažiausias, laikė pasklisęs po pažastim dėžutę, dukart didesnę už tą, kurią jis nugvelbė iš savo amžinatilsi tėtušio.

Blaškėsi Filogenas po krautuvėlę kaip pagautas maralės aukštam aptvare, kol prisiminė: Tadeušas Zakrevskis, buvęs Udalovkos kaimo raštininkas, dabar tarnauja lenkų korpuse. Tik jis gali padėti Filogenui atgauti tiesiai iš rankų išslydusią dėžutę su brangenybėmis.

||.

PARTIZANAI

1.

| KAIRĖ, | DEŠINĖ

Saulė kilo ir kilo, kol vieną kartą sustojo ir nė iš vietos. - tarytum prižišta paklubo beveik virš galvos. Daubos dugne plačiai išsiskleidę storų žolių žiedynai varvina nektarą, kur skęsta maži vabaliukai, o didesnieji žiedadulkėm aplipusiom kojom braido po žiedus ir, prisiputę saldaus skystimo, tingiai dūgdami, lenda į pavėsį poilsio. Vidury raudonų žemuogių aikštelės nekrutėdama miega susiralčiusi gyvatė. Šliaužia tiršti saldūs kvapai į daubos dugną, o virš plačios kalnastepės, nuo Salairo keteros, į saulės perdžiovinintas lygumas bangomis ritasi gaivinantis žalias kėnių taigos vėjas.

Po beržų nuleipusiais lapais, ant pat stačios daubos krašto, guli išsidrėbę šeši vyrai. Išsvaidyti nusegti diržai, prie medžio kamieno atremti šautuvai, sudžiaustyti ant krūmų autai ir prieš pačią saulę atsukti kareiviški batai - iš visko matyti, jog žmonės sustojo gero ir ilgo poilsio. Kareiviai miega

tarytum susmigę į žemę, kietai, seniai, - dabar jų pilvus kaitina karšta vidudienio saulė, o reikia manyti, jog jie prigulė šešėlyje, dar iš ryto. Vienas kitas vabalas, kuriam įgriso saldus žolių nektaras, drąsiai tupia ant veidų, rankų atsigerti krauju, nes vyrų oda, įdiržusi saulėje ir sukietėjusi nuo vėjų, nieko nejaučia. Dabar visi kartu sapnuoja vienodą sapną apie valgyimą lig soties. Sibirietis Antanas Laurinaitis kerta sapne koldūnus, Andriejus Steponaitis srebria škotišką avižų kisielių, o likę keturi lietuviai, paimti į karinę tarnybą tiesiai iš namų, valgo neišrankiai - kopūstų sriubą su lašiniai ir lašinius su bulvėm arba lašinius su duona, užtai kiek telpa ir labai riebiai. Čepsi, čiaumoja vyrai per sapną, nuo vakar dienos neturėję burmoje nė trupinėlio duonos. Prisikimšo skrandžius laukinių žemuogių, atsigėrė daubos dugnu bėgančio upelio vandens, tik nuo to suėmė toks pasiučęs noras valgyti, nors verk prisiminęs, kad prieš dešimt metų mama ginė prie stalo, o tu, pusgalvis, tąkart nenorėjai pietų ir išbėgai pas vaikus į kiemą. Nuo alkio prašviesėjo atmintis, ir dabar gerai atsimeni, kaip atrodė medinis samtis, kur sėdėjo broliai ir seserys. Mato Petras Burba, kaip atšlepsi basa per aslą motušėlė, nešina didžiulį kaip šieno kupetį kopūstų sriubos dubenį, tiesia rankas vaikas, stena iš didelio nekantrumo, tik pasipainioja senajai po kojom karšintčius šuo Duksis ir dubuo ant žemės - pokšt!

"Pokšt, pokšt!"

- Vyrai, pavojus!

Palikę sapne nesuvalgytus lašinius, koldūnus ir nebaigtą srbėti kisielių, visi šeši kareiviai pasičiuupo šautuvus, diržus, batus, autus, kuprines ir nusirito į daubos dugną.

- Petrai, - komanduoja Steponaitis, - palypėk aukštyn, gal pastebėsi ką.

Rytų pusėje, kur yra Chmeliiovkos kaimas, girdėti reti šūviai. Prityrę frontininkai iškart suvokia, kad taip šaudo tas, kas gerai mato taikinį, yra įsitikinęs, jog priešas niekur nedings. Po valandėlės šaudymas nutyla.

- Viskas, - nusprendžia Steponaitis, - nebegrįš mūsų Anatolijus.

Kai iš Tomsko Andriejus Steponaitis su draugais atvyko į Barnaulą, tai kitą dieną visai nesunkiai surado geležinkelio

depe meistrą Kovaliova Michailą. Šis, pamatęs diržais suvaržytą uniformuotą Kolčiako armijos kareivį, ilgai nenorėjo atsiliepti į slaptažodį.

- Kur čia galima nusipirkti žiemai kailinius, - klausia Andriejus.

- Nežinau, - purto galvą Kovaliovas, - aš pats kailiniais neprekiuju.

- Kaip čia dabar išeina, - sielojasi Steponaitis, - atvykau tokią tolybę iš Tomsko, man draugai sakė, kad jūs žinote gerą kailinių pardavėją...

- Iš Tomsko? - žmogus tyrinėja Steponaitį. - Aš pats kailiniais neprekiuju, bet galiu surasti gerą pardavėją.

Po to Barnaulo pagrindinis komitetas nutarė, kad Andriejus su draugais turės lydėti jų atstovą Anatolijų pas Rogovo partizanus.

Netoli Salairo taigos Anatolijus paliko lietuvius prie pat kaimo Ir nuėjo pas savo draugą, kuris žinojo, kur dabar slapstosi Rogovo partizanų būrys.

- Bėkim iš čia, - siūlo Benediktas Pauga.

- Pabėgti spėsime, geriau pasitarkim, ką toliau daryti, - nesutinka Petras Burba.

- Ką daryti? Koks nelabasis čia mus atnešė? Sakiau, kad reikėjo eiti tiesiai Mongolijos link, į Bijsko pusę, - sielojasi Vincas Šiaučiūnas.

- Ar žinai, kad anoje pusėje šeimininkauja pulkininkas Chmelevskis su savo baudėjais?! Nė apsidairyti gerai nespėsi, kai atsidursi jų rankose, - aiškina Steponaitis.

- Tai ko laukiam? Tada slėpkimės taigoj. Ten partizanai, - nenustygsta Benediktas.

- O ką sakysi partizanams? Be Anatolijaus mus vikriai jie pakabins ant pirmos šakos, - sako Mykolas Andrijaitis.

- Gal paspruko Anatolijus? Tai kas, kad girdėjome šaudymą, - kažko dar tikslu Antanas Laurinaitis.

- Vyrų, baigt tuščias kalbas, - nutildo visus Steponaitis.

- Draugas Anatolijus turėjo grįžti per patį vidudienį, taip buvo sutarta. Jau praėjo visa valanda, tikrai kažkas jam negerai. Po poros valandų einame į kaimą.

- Kur?! - pakilo Benediktas. - Aš ką tik galvojau, kaip nuo kaimo toliau sukti.

- Tik į kaimą! Aš berods labai suprantamai jums išaiškinau, kodėl mes be Anatolijaus nei pirmyn, nei atgal negalime.

- Taigi, - burbėjo Vincas Šiaučiūnas, - išeina kaip toje pasakoje. Į priekį josi - pats žūsi, į dešinę josi - gyvas liksi, bet žirgo neteksi...

- ...O į kairę josi, su boba miegosi! - pabaigė Stepnaitis. - Kelt, susitvarkyt, kad atrodytume panašūs į šaunios ir pergalingos Kolčiako armijos karius, aišku? Nuo mūsų pabėgimo praėjo tik kelios dienos, tai vargu ar vietinė kaimo milicija gavo apie tai žinią. Taigi į kairę...

2.

"PRAGERIAU ŽIRGĄ IR... TARYBŲ VALDŽIA"

Kai Tarybų valdžia, rodos, įsigalėjo Sibire visam laikui ir iki pasaulinės revoliucijos liko suskaičiuotos dienos, Grigorijų Rogovą, Barnaulo apskrities žemės skyriaus pirmininką, revkomas pasiuntė namo, į savo gimtąjį kaimą Žulanichą. Visas pasaulis kariavo, pešėsi tarpusavyje, kilo engiamieji į paskutinę, žūtubūtinę kovą, tik Salairo gyventojai tarpo ant trąšios, juodal blizgančios žemės, valgė sočiai, gėrė kibirais naminę ir pūdė kviečius paslėpę duobėse. Laukuose, priglundusios prie beržų giraičių, juodavo kelių metų senumo nekultotos javų stirtos. Iš Kulundos, Barabos stepių, kur sausvėjai kaip pelenus gainiojo lengvą druskožemį, į Barnaulą važiavo gurguolės su duona, o iš Salairo juodžemių grūdai tekėjo mažyte srovele ir reikėjo laukti, kada ji kurią dieną visai užtruks. Stoją petys į petį šio krašto senbuviai, gniauždami stambias diržusias plaštakas, plačiai išskleidę ilgas juodas barzdas. "Neduosim duonos. Duona mūsų. Nuodėmė ją pilti Antikristui į gerklę!" Ir pylė jie tą pačią duoną, mikllai pervarytą į naminę, savo gerklėn. Degtinę lakti taip pat nuodėmė, tik žymiai mažesnė, nes sava gerklė yra sava, nepalyginsi su svetima.

Lakstė be miego ir be poilsio maisto būriai po Salairo kalnastepes, naktimis sušaukdavo vyrus ir nepaleisdavo iki pat ryto, grasindavo, aiškindavo, pagaliau prašydavo - tik ne

Ir ne, užsispyrė salairiečiai, šėrė rugius kiaulėms, kviečius varė per naminės aparatus, sviestu tepė vežimų ratus - testimpā miestiečiai, kas jiems darbo, gyvena be miesto iki šiol, gal, dievas duos, nepražus ir toliau. Dingdavo Salairo taigoje vienas kitas maisto būrys, vietiniai rasdavo mirtinai užkapotą savo kaimo aktyvistą, kuris per daug matydavo, per daug girdėdavo ir per garsiai laidydavo gerklę kaimo suėgose, užuot pamaitinęs savo alkaną šeimyną, paskutinį grūdų pūdą atiduodavo išvežti į Barnaulą. Sakydavo bolševikai, kad Tarybų valdžia visiems laikams kaimiečiams atidavusi žemę. Pataikė mat kaip pirštu į dangų! Gerai visi atsimena, kaip jų tėvai ir seneliai tą žemę patys pasiėmė, patys atsimatavo, kiek per dieną apeidavo, tiek tavo. Tiesa, vėliau užplūdo iš Rusijos persikėlėliai, bet nelšdegė jiems čia iškaulyti nors mažą lopinėį juodžemio. Tegu juos nelabasis, lyg ir nereikalingas būtų tas taigos gabalas, kurio vis vien niekad nelšarsl, tik negalėjo Salairo sentikiai pakęsti tabaku pasmirdusių atėjūnų. Maukit sau į Kulundą - ten naujakurių prisirinko galybė, dalinkitės druskožemiu ir, jeigu nenudėsite, gyvenkite, o pas mus žemės nėra atliekamos, patiems vos užtenka.

Pataikė Grigorijus Rogovas į pačią savo brolio Kuzmos vestuvių pradžią - gėrė ir valgė žulanichiečiai dar tik antrą savaitę. Silpnesnieji išvirto trečią ar ketvirtą gėrimo dieną, liko patys išstverminglausi ir stipriausi. Silpnesniam visad ir visur blogai. Silpnesni pirmi nuskęsdavo taigos upėse, pirmi sušaldavo, būdavo, besigviešdami daugiau išlakti naminės sudegdavo, juos pirmus užplampindavo išgertuvėse. Toli garsėjo Žulanicha savo muštynėmis, ir sielodavosi vyrai, kai per vestuves, Velykas ir kitas dideles šventes likdavo tysoi patvory tik koks nors vienas bėdžius, nes įprastinė norma turėdavo būti trys ar keturi užmušti. Taip tvirtėjo Žulanichos gėrovai, kietėjo kuolais tvatinamos galvos, žiauresnės tapdavo muštynės, ir beveik nebesvyruodavo nuo kibiro naminės.

Rūkymas - tikrai nuodėmė, ir Žulanichos sentikiai iki šiol beveik niekas nerūko, o degtinės gėrimas nuodėmė visai nedidelė. Reikia po išgertuvių gailėtis ir daug kartų lankstyti iki žemės prieš ikonas ir būti vėl kuriam laikui visai nekaltas.

- Griša, - įkyriai prie Rogovo lindo jo svainis Dementijus Rastaturinas iš Chmeliovkos kaimo, - kam, sakyk, kaimiečių reikalinga svetima valdžia? Kaimietis pats turi kurti savo valdžią. Ką išmano miestietis, pavyzdžiui, apie mano gyvenimą? Nutrenkėme velniop carą, paskui išginėme Kerenskį, tai vėl bolševikai atsisėdo ant sprando...

- Žiūrėk, Dementijau, su panašiom kalbom nusirisi tiesiai į revoliucijos priešų glėbį. Tokie kaip tu ir kelia galvas prieš Tarybas.

- Griša, Griša, nors esi žemės skyriaus pirmininkas, bet nieko nenučiuoki apie kaimietį, seniai jau iš namų esi išėjęs, ritiesi pavėjui kaip sausas lapas... Štai imk stiklinę, išgersime kaip artimi giminaičiai, gal protingesnis tapsi, ar ką. Žinau, atvykai iš miesto mūsų plėšti. O tu arei žemę, sėjai, kūlei? Ne, Griša, tu tikrai nežinai, ką jaučia tikras artojas, kai panardina rankas į ką tik iškultus kviečius. Griša, svaini, suk ienas atgal, į miestą, aš tau patariu kaip giminaitis...

Norėjo įpykęs Grigorijus Rogovas šliūkštelėti pilną naminės stiklinę į pu tą, raudoną, dvokiantį avienu ir česnaku savo svainio veidą, tik per daug staigiai ją kilstelėjo, per arti prikišo sau prie burnos ir taip gundomai pakvipo dukart pervarytas skystis, jog visai netyčia, nejausdamas, kaip čia atsitiko, išgėrė pats.

Neliks skolingas jis savo svainiui, tėkš jam kartą į išpurtsią marmūzę, parodys, kaip reikia gerbti Tarybų valdžią, tik tą jis padarys vėliau, o dabar reikla valgyti ir daug gerti, nes iš tiesų mieste apie tokius gausius valgymus ir gėrimus visi seniai užmiršo, ir iki pasaulinės revoliucijos, nors ji įvyks neiškart trukus, gali kojas užversti. Kuo daugiau miršo Grigorijus Rogovas ant kaimiečių, tamsių, užsispyrusių, niekaip nenorinčių savo noru vesti jo prie duobių su paslėptais grūdais, netikinčiais pasauline revoliucija, kikenančiais, kai užsimeni apie komuną, tuo daugiau gėrė. Žulanichos seniai dabar ką nori galėjo pavalgydinti ir išmaudyti degtinėje, tik miestui sakė neduosią nė vieno, net duobėse supūdytų kviečių maišo. Maždaug po savaitės gėrimo Rogovas tiek užsigrūdino, jog ir pati stipriausia naminė atrodė lyg vanduo. "Palaukit, - tylomis džiūgavo jis, - baigsis vestuvės, parodysiu aš jums, kas yra žemės skyriaus pirmininkas. Gudrūs

mužikėliai, tariatės manė apgavę, o aš kiaurai jus matau. Gallu nors tuoj pat parodyti paslėptus duobėse grūdus. Kaimietis ir liks kaimietis, begudraudamas, bemėtydamas pėdas, pats kaip tas lapinas uodegą į eketę įkiša.”

Vieną dieną Grigorijus Rogovas pajuto: nebelenda ne-labasis skystimas į gerklę, nors už apykaklės jį pilk. Iš bur-nos dvokia taip, kad pačiam nuo tokio kvapo galva sukasi, skrandis atrodo lyg stiklą prigrūstas. “Pirmiausia gerai pa-kratysiu savo tėtušiuką, - nusprendė blaivėdamas sūnus, - kad kiti žinotų, jog iš manęs, Rogovo, niekam nebus pasi-gallėjimo. Tėvo duobės su grūdais aš žinau, mikliai mano vyrai atkas. Gaila tėvuko, labai gaila. Tik visam laikui reikia nugalėti gailestį, antraip bus galas revoliucijai...”

Neskaniai maktelėjo Rogovas dar vieną stiklinę nami-nės, nusipurė visas nuo to neskanumo, pajuto, kad pats laikas keltis iš užstalės, kai įėjęs į trobą tėvas pranešė:

- Griša, ar žinai naujieną? Nebėra Tarybų valdžios!

- Tu! - pašoko Grigorijus, člupdamas tėvą už švarko atlapų. - Tu! Nežiūrėsiu, kad esi man tikras tėvas!

- Nešokinėk, sūnau, - nubloškė Grigorijaus ranką tėvas. - Ačiū dievui, atšokinėjai savo. Visa laimė, kad nespėjai nie-ko apiplėšti, jau buvo kaimynai susiruošę tave pribaugti. Pasakiau jiems, kad mano Griša visai ne toks kaip kiti, jis su-pranta kaimietį, nebadė žemės durtuvais, ieškodamas duo-bėse paslėptų grūdų, nesistengė bolševikams...

- Tėvai, kur mano naganą nukišai? Nešk jį čia! Joju tuoj pat į Barnaulą.

- Ė, dar ko užsimanė! Nagano? Žinok, jau trečia diena, kai nebėra tavo Tarybų valdžios. Smarkiai užsirūstino De-mentijus. Jau vakar išlėkė į Chmeliovką. Sako, atvyksias su tenykščiais vyrais komisaro areštuoti. Žiūrėk, Griša, nemo-sikuok be reikalo naganu, o verčiau motina suruoš tau val-gyti savaitei kitai, ir mauk negaišdamas į taigą, prie Auk-singojo upelio, gal prisimeni, kur iki karo dervą varydavome, stovi dar sveika mūsų trobelė. Ten palauksi, kol praeis ne-ramumai. Beje, kad būtų kas veikti, išginsi dervos iš beržo tošies. Kam be reikalo laiką galšti.

Šiaip taip sūnus išprašė iš tėvo ginklą. Šis nenorėjo nagano atiduoti, vis dėlto geras daiktas, tokį įrankį turė-

damas šiais laikais gali neblogai verstis.

Tuo tarpu Rastaturinas Dementijus, vikriai suorganizavęs milicijos būrį iš turtingesnių Chmeliovkos šeimininkų, įjojo į Rogovo kiemą, vos spėjus Grigorijui išeiti į taigą. Šis dar ilgai spyriojosi, sakė nieko nebijęs, tuo labiau savo nusipenėjusio svainio, tėvas sturmtė išstūmė iš namų sūnų. Ir pačiu laiku, nes Dementijus išlandžiojo, iššniukštinėjo visus pašalius, ne blogiau už kokį nors maisto būrio komisarą. Kad nebūtų veltui sugaištas laikas ir be reikalo tokį kelią gainiojami arkliai, Chmeliovkos milicininkai greitosiomis sušaudė porą užsilikusių miestiečių iš Rogovo maisto būrio. Vėliau jie taip mikliai nepribaigdavo bolševikų, ilgai mušdavo, smagiai išmiklino ranką vyrui, tai neretai pats vargšas prašydavo savo kankintojų, kad jį greičiau sušaudytų.

Rogovas tuo tarpu sėdėjo ant upelio kranto, blaivus, piktas ant visų kaimiečių, jausdamas didelę gėdą, kad pragerė Tarybų valdžią Žulanichoje. Niekada nieko jis nebijojo. Apdovanotas Georgijaus kryžiais už drąsą, paskui fronte priėjo prie bolševikų, pirmasis stojo į Raudonąją gvardiją, kūrė Tarybų valdžią Sibire, dieną naktį naršė turtingųjų ūkininkų klėtis ieškodamas grūdų ir še tauti sivalnis, visą karą pralindėjęs po bobos sijonu, mat apsimetė esąs silpnos sveikatos, išginė jį, Rogovą, kaip kokį zuikį į taigą. Taip negerai pasidarė, kad vieną pavakarę jau buvo bekeliąs naganą prie smilkinio, kai išgirdo:

- Griša, aš, kur tu?

Grigorijus liuoktelėjo per upelį ir pasislėpė tankiuose juodųjų serbentų krūmuose. Iš kaimo į taigą atėjo trejetas vyrų: vienas kaimynas, buvęs frontininkas, o kiti du likę gyvi iš jo būrio.

Kolčiakininkai, čekų baudžiamieji būriai, vietiniai milicininkai kartkarčiais gerai išdyždavo kaimiečiams kailius, kad niekšai nevirstų bolševikais, kad pripažintų ir gerbtų naująją valdžią, kad skubėtų atiduoti savo sūnus į baltųjų armiją. Bolševikai buvo tikri velnio parankiniai, grūdus aliminėjo, daugė nagano rankena kaimiečiams dantis, jeigu kas nepatiko, tai ir sušaudydavo, užtat ilgai neišsilaukė, sukilę kaimiečiai kapmat išgainiojo juos po kalnus ir taigą. Dabar vėl kiti ranką miklina.

Dorotų baltieji kokį nors proletarą, tai ir gerai, taip jam ir reikla, jie, proletarai, nuo amžių pripratę prie lupimo, bet čionykščio kaimiečio niekas nedrįsdavo mušti, kaimietis ir pačiam gubernatoriui sakydavo "tu", atvykęs į kaimą uriadnikas pritildydavo balsą. O čia še tau, maukis kelnes prie savo bobos, prie vaikų, gulkis ant plataus suolo! Tai jūs šitaip!? Šitaip!? Nepripažįstam tada jokios baltųjų valdžios, negerbiam, patys kariaukite, o sūnų neduosime, bolševikals pasidaryti dar nesiskubiname, bet pasiruošę nors tuojau pat bėgti į taigą pas partizanus.

Rogovas pats nepajuto, kaip išaugo jo būrys. Apsigydę minkštas vietas, baigę šienapjūtę ir palikę ūkius tvirtose žmonių rankose, pasidavė kaimiečiai į taigą. Kur dėjosi ką tik buvę didieji Tarybų valdžios priešai, galėję dėl pūdo grūdų iš pasalų šaudyti į maisto būrių dalyvius arba pirmom perversmo dienom pakabinti ant medžio šakos pasitaikiusį komisarą? Vėliau į Rogovo partizanų būrį ateidavo išblaškytų maisto būrių kovotojų, pasislėpusių revkomiečių, darbininkų iš miesto.

- Grigorijau Jefimovičiau, - patarinėjo kaimiečiai partizanal, - vyk tuos mazutininkus iš mūsų būrio. Visos blogybės ir nemalonumai tik per miestiečius būna. Gal verčiau mes juos pykštėlėsime patyliukais, kad ramiau būtų?

Rogovas matė, kaip kas dieną didėjęs būrys nežino, ko nusitverti. Kai kas iš aplinkinių kaimų atsivežė bidoną krūminės, kiti, jaunesnieji, nakčiai pasičiupe arklius, įdavo pas mergas. Toliau pradėjo dingti kaimiečiams vištos, o vėliau Rogovo partizanai visai negražiai pasielgė su viena moteriške iš Mišichos.

Tada įniršo Rogovas, įsakė didžiausią kaltininką atvesti pas jį.

- Ko šaukei, Jefimovičiau? - pravėręs trobos duris, kur buvo įsikūręs Rogovo partizanų štabas, nekantravo Fedia Malcevas, neseniai atėjęs į būrį. - Laiko neturiu, sakyk, ko reikia?

- Prisipažink, tu buvai praėjusią naktį Mišichoje?

- Na, aš...

- Ką tik štabe apsilankė senasis Malininas. Sako, jų dukterį nuskriaudei?

- Tai žaltys, kontra! Palauk, aš jam tokį partizanišką teismą suruošiu kitą kartą.

- Teismą tau pačiam suruošime, girdi? Už panašius dalykus ar žinai, kas būna? Sušaudymas!

- Ką? Sušaudymas! Aš kraują lieju už teisingą liaudies reikalą, o ta bobelė, galima sakyti, pati kalta. Stovime mes gatvėje, o ji, toji Malinina, eina nuo upės su naščiais ir kraipo užpakalį. Provokuoja, daugiau nieko!

- Kraujo, vyreli, tu dar nellejai, verčiau patylėtum, o prieš partizanišką teismą stosi kaip didelis, supratai?

Susirinko kaimo aikštėje visi Rogovo partizanai ir vietiniai gyventojai. Visas svarbesnes vietas būryje užėmė savi, kaimiečiai, tik teismo pirmininku, nes vyrai laikė, kad čia nedidelės pareigos, paskyrė svetimą, Skitalecą. Kremta kedro riešutėlius partizanai, pats teisiamašis Fedia, pakreipęs ant garbanotos galvos žieminę kepurę su raudonu kaspinu, merkia linksmai draugams, kad šie įvertintų jo šaunumą.

- Pilieti Malcevai, - klausia Skitalecas, - papasakokit, ką jūs padarėte Mišichos kaimo gyventojai Malininai?

- Ar aš ką padariau?

- Pats, pats, nejaugi aš?

- Cha, tėvuk, tu jau per senas!

- Įspėju, čia partizanų teismas vyksta, o ne turgus! Atsakykite į klausimą!

- Koks čia klausimas! Klausimas toks, kad aš niekuo dėtas. Kalta pati Malinina. Stoviu sau ramiai, galvodamas apie būsimus mūšius su baltaisiais, o šioji tyčia eina pro šalį, kad atitrauktų mano dėmesį nuo rimtų klausimų. Tai šitaip, klausimas toks, kad aš nėmaž nekaltas.

Fedia, girdėdamas, kaip jo draugai kikėna, parodė, kaip Malinina ėjo pro šalį. Išskėtęs rankas, tarytum jas laikytų ant naščių, tipeno mažais žingsniukais, viksdamas užpakaliu. Partizanai raitėsi iš juoko, o tuo tarpu teismo pirmininkas pasiūlė Fiodorą Malcevą sušaudyti.

- Teisybė! - vis dar kretėjo iš juoko partizanai. - Sušaudyti tokį artistą, sušaudyti niekšą! - ir visi nerimtai kėlė rankas į viršų, kad pagąsdintų vyruką.

- Partizanų teismo nuosprendžiu, - pakilo sėdįs Skitalecas, - Fiodorą Malcevą už pilietés Malininos išniekinimą

sušaudyti! Nuosprendį įvykdyti tuoj pat!

Fedja nekreipė dėmesio, ką ten burbuliuoja tas neseniai į būrį priimtas miestietis, o norėjo vėl visus iš naujo juokinti, kai pamatė, jog šis traukia iš dėklo naganą.

- Ei, tu, atsargiau! Su ginklu reikia mokėti elgtis. Brolyčiai, gelbė-ė...

Negarsiai trinktelėjo šūvis, Fedja kažkaip keistai persikreipė, kai kas manė, kad jis vėl rodys, kaipėjo toji Mallina, ir palengva susmuko ant žemės.

- Tu, komisare! - švokštė Novosiolovas. - Šitaip visus geriausius partizanus iššaudysi!

Porą kartų naktį prašvilpė Skitalecui kulka pro šalį. Kažkas norėjo atkeršyti už Fedją. Novosiolovas su savo bendrais sutemus kažkur išvyksta, tik negirdėti, kad būtų kur nors susirėmęs su baltaisiais, o grįžta įvairių rakandų, drabužių, maisto prikrautais vežimais.

Tai buvo pirmas ir paskutinis mėginimas būryje įvesti tvarką. Vėliau partizanai darė, ką norėjo. Togulo kaimė degino gyvus popus, prieš tai privertę juos nuogus šokti "Komarinską", užėmę Prokopjevsko miestą išskerdė beveik visus gyventojus. Tada kalvoto miesto gatvėmis tekėjo kraujo upeliai. Į būrį prasiskverbę bolševikų komisarai, nieko nesakė partizanams, kad tik šie kariautų su baltaisiais.

Kaimiečiai pamatė, kad Rogovo būryje apsimoka būti, kad plėšti ir žudyti nėra pavojinga, o kaipmat padėsi galvą, jeigu sutiksi rimtą priešininką. Galvos padėti niekas nenorėjo, nes ji, galva, bus reikalinga, kai pasibaigs karas. Tas pats Skitalecas vis agituodavo už greitesnę raudonųjų pergalę, bet Rogovo partizanai geidė, kad kuo ilgiau vyktų tas naudingas ir pelningas karas, nes beveik niekas jau nebe-norėjo, o kai kas ir primiršo arti bei sėti, rankos visai atrato nuo plūgo rankenos ir neblogai tiko laikyti šautuvą ar kardą. Skitalecas matė, kaip būrys slysta iš jo rankų, ir partizanai gali atsukti šautuvų vamzdžius ne į baltųjų, o visai į priešingą pusę. Tada jis nedelsdamas davė žinią į miestą, kad atsiųstų pagalbon nusiimanantį žmogų.

3.

TADEUŠAS ZAKREVSKIS – FILOGENO DRAUGAS

Filogenas, kruopščiai patikrinęs savo krautuvėlę, labai nustebė. Jeigu nebūtų visą laiką tūnojęs namie, tikrai pagalvotų, kad jį apšvarino vagys. Tėvuko dėžutė bemaž visai ištuštėjo, užtai jo sūnaus pilvas smarkiai padidėjo. Netyčia užsukus padoriam miestiečiui, Filogenas beveik negalėdavo atplėšti sunkaus užpakalio nuo suolo. Įprato jis valgyti daug ir skaniai: baltą duoną, grikių košę, po visą žąsį iš karto, bet atsikeldavo iš užstalės vis tiek alkanas. Kartą pietaudamas girdi Filogenas, kaip kažkas vaikštinėja po krautuvėlę. Dažnai ištisom dienom nepasirodydavo nė vieno padoraus pirkėjo, o čia per pačius pietus atsivilkė. Taip pat labai nemėgo, kad kas nors užtikytų jį valgant, tai niurzgėdamas ruošėsi kilti ir eiti pasitikti ne laiku atėjusio pirkėjo, kai tarpduryje pasirodė uniformotas, nedidelis, šlakuotas, mažom akutėm ir smailia nosimi Tadeušas Zakrevskis.

- O, ponas Zavjalovas! Aš, eidamas gatve, pajutau keptos žąsies kvapą, sakau, užeisiu, ir ką matau, ką matau! Pats ponas Filogenas čia begyvenas!

- Sėskis, - burbtelėjo Filia. Jam, šiaip ar taip, reikėjo surasti Zakrevskį, bet geriau jį būtų kur nors kitur sutikęs - gatvėje, kareivinėse, tik ne prie stalo. Dabar pusei žąsies sakyk amen, nes tokie liesl ir mažl visad daug ryja.

- Didžiai dėkingas, ponas Filogenai, labai esu dėkingas. Taip, jaučiu tikro sibiriečio natūrą, jaučiu, - ir, prisitraukęs žąsį, ėmė doroti nuo pačių rieblausių, pačių minkščiausių kąšnių.

Filiai iš pykčio ir akys aptemo. Galėjo jis dabar Zakrevskį už žąsį pasmaugti, sutrypti, sprandą nusukti, mazgu sumegzti, bet drebėjo rankos, jautė didelį viso kūno silpnumą. "Iš bado, - nusprendė Filogenas, kabindamas tik grikių košę su sviestu, - iš bado toks silpnumas užėjo. Palik nors kiek žąsies, palik!" - spigino akimis Filia į paskutinę šlaunelę, paskendusią riebaluose. Zakrevskis tikrai nustojo valgęs, Filogenas jau ruošėsi čiupti, kas dar liko, kai ne-

kviestas svečias atsileido diržą ir vikriai įsiritu į savo lėkštę paskutinį gabalą.

- Kaip gyvenį, ponas Zavjaloval? - klausia Zakrevskis.

- Kaip sekasi prekyba?

- Blogai gyvenu, prekyba, galima sakyti, visai nesiseka.

- Kodėl taip?

- Visi išgudrėjo. Nori už prekes mokėti tik popiergaliais, laiko užspaudę auksą, kas dieną maistas vis brangsta. Pavyzdžiui, kad ir šita žąsis...

- Laikini sunkumai, ponas Filogenai, laikini. Kai sumušime bolševikus, tai kas dieną valgysim po žąsį, o dabar reikia pakentėti.

"Tau gerai kentėti, tokiam susnai", - neatsileidžia Filogenas, - o man niekaip negalima. Man kas dieną reikia sočiai pavalgyti, antraip aš pats nežinau, kas gali atsitikti."

- Klausyk, - pradėjo šneką Filogenas, - gyvena čia toks ponelis, vis kažką rašo per naktis...

- Žinau, tai Būga, lietuvis, mokslininkas.

- Mokslininkas? O aš maniau, kad pirklys. Prieš keletą dienų užėjo pas jį šeši kareiviai.

- Kaip jie atrodė?

- Kaip matyti iš kalbos, kažkokie svetimtaučiai. Vyresnysis auksas, su šviesiais ūsais.

- Aišku, ponas Filogenai, tai lietuviai iš mūsų karinio dalinio. Ką jie darė pas poną mokslininką?

- Ką darė? Pasiėmė dėžutę su... auksu ir išėjo.

- Su auksu? Pats savo akimis matei, kad ten buvo auksas? Prie tavęs jie atidarė dėžutę ir parodė, kad joje auksas? - šaipėsi Zakrevskis.

- Aš pro langą mačiau, - Filogenas staiga nusprendė sumeluoti. Gal ten ir ne visai auksas, bet kas nors vertingas tikrai galėjo būti. Reikia įtikinti tą nupiepusį lenkelį, kad verta atimti iš lietuvių dėžutę, antraip po savaitės kitos baigsis tėvo pinigai ir teks tada kabinti vien košę ar srėbti neriebius motinos barščius.

- Netikiu, kad toje dėžutėje buvo auksas, - kraipo galvą Zakrevskis, rakinėdamas dantis, - netikiu.

- Auksas, dievaži, auksas! - tikina jį Filogenas, kol pats pagaliau įtiki. - Ką, ar aš aukso nepažįstu? Lygiai toks pat

buvo mano tė...

- O, ponas Filogenai, sakyk, kur dar matei auksą? Ko nutilai?

"Tai erkė! - muistėsi Zavjalovas. - Prikibo, dabar taip lengvai neatplėši."

- Lygiai taip pat atrodė mano kaimyno Žiganino auksas. To, kurį bolševikai pašovė.

- Žinau, ponas Filogenai, kas jį pašovė. Tai tavo broliukas Vasilijus, komisaras. Gal ne?

- Atsisakiau aš Vasilijaus! - pašoko išsigandęs Filia. - Atsisakiau kaip antikristo parankinio, šėtono sėklos, velnio apsėstojo!

- Palauk, ponas Filogenai, neskubėk, brolis yra brolis. Gal norėtum jį sutikti?

- Ne, ne, - visom keturiom gynėsi Filia, - negaliu aš matyti nuskustų velnio vaikų snukių, negaliu! - Ir nutilo pamatęs, kad Tadeušo Zakrevskio veidas taip pat iki mėlynumo nugramdytas.

- Klausyk, ponas Zavjalovai, - įsispitrėjo pavandeniavusiomis akimis Zakrevskis į Filia, - aš ne veltui pas tave užėjau...

"Kaipgis, ne veltui, - tyliai niršo Filogenas, - suraitė pats vienas mano žąsį, tai kaip čia bus veltui!"

- Aš užėjau savo vyresnybės pavedimu. Tavo brolis Vasilijus, bolševikas ir komisaras, surinko gaują banditų kažkur Baščelako pusėje ir užpuldinėja pulkininko Chmelevskio karėivius.

- Tai ne mano brolis, - spyriojosi Filia, - šėtono!

- Nutilk, - pliaukštelėjo siauru delnu per stalą Zakrevskis, - baik tas komedijas! Kieno tai brolis - tavo ar šėtono, man tas pats. Tai klausyk! Mano karinė vyresnybė nori, kad tu šiandien pat susiruoštum ir vyktum namo, į Udalovką. Krautuvėlę užrakink, o jeigu spėsi, parduok. Tylėt! Ten iš kaimiečių turėsi suosti, kur yra Vasilijus. Nepadarysi, kas pavesta, tai nebeteks tau daugiau žąsies valgyti. Ir griuki košės taip pat! Aišku?

Aišku! Dabar Filogenui viskas aišku. Nuskaidrėjo vyrui protas kaipmat. Nesuras jis Vasilijaus, nesužinos, kur slapstosi, tai dauboje už kalėjimo pykštelės legionieriai ne

kokį nors tepaluotą ir liesą darbininkėlį, o jį, Filogeną Charitonovičių, gražų, imitusį, niekada neinantį prieš valdžią.

- O dėžutė? - sukrito Zavjalovas. - Aš ją pirmas pamačiau pas tuos lietuvius. Kaip bus su dėžute?

- Nesirūpink, dėžutę surasime, ponas Filogenai! Labai malonu buvo susipažinti, dėkoju už vaišes. Turiu garbę atsiseikinti. Susitiksime pakeliui į Udalovką. O ką išsinešė kareiviai iš pono mokslininko buto - niekam nė žodžio. Sutarėm?

"Koks chamas, gyvulys neraliuotas, šuns vaikas, - aukštai keldamas liesas kojas, spjaudėsi Zakrevskis. - Aukso jam prireikė. Tokiam nebent iš tos vietos, kur kareiviai po pietų vaikšto. Ū, mužlko velslė!"

"Suskis, nelaikšis, - pamažu atsigavo Filogenas.- Nuskustas nukis. Pūstelėk smarkiau į tokį vabalą, ir gatavas. Tik padėk kaip nors atgauti tą mano auksą, tai paskui tave į žemę vienu sprigtelėjimu įginsiu!"

KAIMO MOKYTOJA

I.

GERADARYS MICHAILAS JEVSTIGNEJEVIČIUS

Kiekvienas šio taigos krašto upelis kriokliais krito nuo sniego laukų, spraudėsi putodamas tarp uolų, lįsdavo po kurumais - slenkančiais akmenimis, kaip pabaidytas zuikis šokinėjo į dešinę, į kairę, užtai pagal jų krantus niekad neužtiksi nei žmonių, nei žvėrių takų. Kalnagūbriai, užlindę vienas už kito, kilo vis aukščiau, nebuvo tarp jų plačių slėnių, plynumų, nesimatė jokio kelio į taigą, nebuvo jo ir atgal. Mažesnių kalnų keteros apaugusios neįžengiama taiga, iš toli panašios į didelius snaudžiančius žvėris. Toli į šiaurę, kalnastepėse, tupis ant senų laikų akmeninio paminklo - baibalo erelis sumanydavo lėkti virš juodosios taigos. Nusibosdavo jam kelionė, ir, pro susivėrusią taigą nepastebėjęs jokios gyvasties, sukdamo atgal į stepę.

Netoli nuo tos vietos, kur erelis sukdamo namo, už dviejų kaip sentikių barzda apžėlusius kalnagūbrių prieš pusanтро

šimto metų apsistojo žmonės. Į Baščelako taigą atėjo sentikiai - pomorai iš Rusijos šiaurės. Daug metų Pomorėje gyvavo Vygos bendruomenė. Sunkiai iš pradžių vertėsi įsikūrę vidury neižengiamos taigos ir pelkių žmonės. Dažnai vėlyvos šalnos sunaikindavo pasėlius ir tekdavo valgyti duoną iš pušies žievės ir šiaudų. Pinigai, drabužiai, duona buvo bendra visų nuosavybė. Ten pasilikęs pasaulis - tai antikristo karalystė, o jie, Vygos bendruomenė, saujelė žmonių, nepavaldūs antikristui. Visad pomorai pasiruošę bėgti į dykumas ir ten kęsti kančias, tik niekad nebegriš į šėtono valdomą pasaulį. Jiems nereikia caro, popų, nereikalingi vyresnieji, bendruomenė nepripažįsta krikšto, jungtvių apeigų - greitai pasaulio pabaiga, ir labai svarbu laiku pakliūti į tą šimtą keturiasdešimt keturių tūkstančių teisuolių skaičių, kurie paskutinę teismo dieną bus išgelbėti. Vygos sentikiai, pomorai, nors ir laukė pasaulio galo, bet daug dirbo, netingėjo, gaudė žuvį, medžiojo sabalus, rovė amžinąją taigą ir jos aikštėse sėjo javus, taip pamažu praturtėjo. Atsirado jų prekybos kontorų Maskvoje, Peterburge, net užsienyje. Prie kontorų buvo sandėliai, viešbučiai, reikėjo apskrių, mokytų žmonių. Nejučiom Vygos bendruomenė suskilo į skitų gyventojus ir paprastus darbininkus. Vieni tapo šeiminkai ir vadovai, o antri jiems privalėjo paklusti.

Aėjo laikas ir Vygos bendruomenė jau meldėsi už carą, kad jis saugo turtą ir tvarką, leidžia verslus, netrukdo ieškoti geležies rūdos ir statyti fabrikų.

Atsirado vienas kitas pomoras, nenorįs taikstytis su antikristo valdžia. Naujieji pamokslininkai sakydavo: "Mūsų žmonės žvėries įstatymus vykdo, pradeda bendrauti su nuodėmingu pasauliu, nesirūpina savo sielos gelbėjimu: stato namus ir fabrikus, o tikrus krikščionis kaip plėšikus teisman atiduoda." Tuomet, pamokslininko ir teisuolio Filipo vadovaujami, dalis Vygos pomorų, atsisakę visų turtų, išėjo į tolimus kraštus.

Pasitaikydavo, kad maištaujančių pomorų skitą pasiekdavo kareivių daliniai, tad žmonės verčiau susidegindavo, bet nepakludavo valdžiai. Ir visą laiką iš liepsnojančio skito slapta landa išeidavo nemaž nenukentėjęs nuo ugnies pamokslininkas Filipas. Dauguma susidegindavo, o likusieji

tapdavo dar stipresnės dvasios, labiau susiklausę, ištikimi pamokslininkams. Persekiojimai ir ugnis iš naujo išaugusią bendruomenę mokė atsargumo, ir rodėsi, kad neturi anti-kristas tokios jėgos, kuri įveiktų tikrojo tikėjimo šalininkus.

Po daug metų Filipo pomorų bendruomenė atėjo į pačią Baščelako gūdumą ir įkūrė Baščelako viršūnės kaimą. Po metų kitų sentikiai suprato, kad nuodėmingasis pasaulis pasiliko toli už kalnų, taigos ir stepių, nepasieks jų caro tamai, popai ir pirkliai. Nusidangino bendruomenė taip toli, kad ir patiems vedliams tapo nebeaišku, kur jie dabar yra: dar Rusijos imperijos gniaužtuose ar visą laiką ieškomoje ir visą laiką nutolstančioje Baltųjų Vandenių Šalyje. Vietoj laikinų pašiūrių Baščelako viršūnės kaimo gyventojai susirentė namus tvirtoves, apjuosė juos aukštom maumedžio rąstų tvorum, išplėšė didelį gabalą taigos, pasėjo rugių. Senos ikonos juodumo taiga supo kalmą iš visų keturių pusių. Čia žvėries nereikėjo ieškoti - maralų ateidavo į kaimą, voverių būriai traukdavo tai į vieną, tai į kitą pusę, paskui jas lakstė sabalai, ant pietinių kalnų šlaitų ganėsi archarai, o ant stogų lyg medžių viršūnėse tūpdavo pavasarį kurtiniai, upelius tvenkdavo kiršliai. Dievas žvėris, paukščius ir žuvis sukūrė žmogui, kad šis pramistų ir garbintų viešpatį už taip gerai sutvarkytą pasaulį, tik kam jis dar sukūrė auksą? Kartą atsisėdo Baščelako viršūnės gyventojas, medžiotojas Šadrinas, ant mažo akmenuoto upelio kranto ir atsistojęs pamatė, kad jo tupėta tiesiai ant aukso grynuolių. "Rodos, pabėgome nuo persekiojimų, nebepasieks čia mūsų popai ir uriaidukai, tik ką daryti su auksu", - susirūpino senasis Šadrinas ir sumetė grynuolius į vandenį, kad negundytų tikrų krikščionių, kad nesikėsintų į jų bendruomenę nelabosios jėgos iš svetimio pasaulio.

Dar praėjo nemažai laiko, ir pomorų bendruomenė jau turėjo ryšį su likusiu pasauliu. Kadaisė galėjai be daug ko apsieiti, o dabar visko reikia. Reikia kartūno, žibalo, druskos, geresnių medžioklinių šautuvų, didelėm trobom reikia stiklo, atsirado kaime separatorių, medsukių, kaustyty geležim vežimų. Gerai paslėptas takas, kuriuo iš viršaus netgi erelis neįžiūrėdavo, po truputį platėjo, kol juo vienas kitas baščelaketis ištrūko į miestą. Po senojo Šadrino mirties, pasičiupeš

visus sabalo kailiukus, pasileido iš bendruomenės jaunėnysis sūnus Michailas. Pirmom savaitėm baugu buvo mieste, kur darda vežimai akmenim grįstom gatvėm, prie smuklių šūkaloja girti vyrai, kliokia atvirais grioviais iš fabrikėlių smirdas vanduo ir kyla iš jų kaminų dūmai kaip siera iš pragaro. Neilgai keikė bendruomenės seniai bėglį, nes geriau vienam skendėti nuodėmėse iki kaklo, negu visiems bradžioti po jas iki kulkašnių. Patraukė sentikiai iš Baščelako, Anujo, Čergos, Korgono, Koksos kalnagūbrių slaptaviečių į miestą pas savo geradarį, užtarėją, tikėjimo brolių Michailą Jevstignejevičių Šadriną, sutikusį iš jų priimti kailius, pantus, medų. Seniai įprato prie miesto gyvenimo Šadrinas, dėvėjo krautuvinius naujoviškus drabužius, valgė skaniai paruoštą maistą, samdė savo vaikams mokytojus, gėrė brangius vynus ir tikrą arbatą, o namuose šeimininkavo jo pati, plona per liemenį, nuogais pečiais ir palaidais plaukais, neturtingo valdininko duktė iš Peterburgo Mari, tėvų jaunystėje vadinama Maša.

- Mišeli, nusikirpk tu savo barbarišką barzdą, - stumdavo šalin vyrą Mari Maša, kai šis po gerų pietų ir stiklo konjako taikydavosi prie žmonos. - Barzda labai negražu!

- Barzda negražu, taip? O guvernantes samdyti, suknius iš Peterburgo išsirašyti, kelti balius su fejerverkais, žiemą apelsinus ryti gražu? Ar daug tu Peterburge...

- Nėra ko lyginti Peterburgo su provincija, užkampiu. Peterburgas, ak, Peterburgas! Kokie ten teatrai, baletas, Nevos krantinė...

- Kvaiša, - nuspjovė vyras ant parketo, - kvaiša esi! Daug tu savo Peterburge matei tų teatrų? Lygiai tiek kartų, kiek aš, gyvendamas taigoje. Pas mus nors kasdien šviežią mėsą valgydavo, o tavo tėvų namuose tik per savaitę kartą, ir tai kokių nors seno senio sausgyslių... Teatrai mat jai! Jei ne mano barzda, čia nė vienas sentikis neužsuktų, neneštų beveik pusvelčiui kailių ir pantų.

Mari nuvirto apalpusi ant sofos, kartu spėdama į šoną atmesti minkštą ranką, o galvą padėti ant atlošo, kad nesu-siveltų plaukai.

Michailas Šadrinas nuskubėjo į virtuvę, kur apie krosnį sukinėjosi jų virėja Daša, ant plačių strėnų užsivilkusi dar

platesnij sarafaną.

- Daša, bék į saloną. Poniai mat bloga pasidarė.

Tuo tarpu į virtuvę įgriuvo uždusęs vežėjas Ivanas.

- Michailai Jevstignejevičiau, jie atvažiuoja!

Tikrai, mato pro langą Šadrinas, kaip į kiemą įgirgžda sunkiai pakrauti vežimai, valdomi jo buvusių tikėjimo brolių. Visi panašūs vienas į kitą, suveltom barzdom, niekad nekirptais plaukais, namie austom kelnėm, aukštom kailinėm kepurėm, plačiom juostom suveržtom sėmėgom. Iš maralo odos namie siūti batai storai ištepti beržo tošies derva, ir šunys, iš pradžių piktai puolę sentikius, negalėdami pakęsti po visą kiemą sklindančio kvapo, pabrukę uodegas spūdina į būdas.

- Išgainiosiu, visus išgainiosiu, - paraudęs šniokščia šeimininkas, nerasdamas tokių pat, specialiai tam reikalui batų iš maralo odos. Kelnės, batai, sėmėga visada turi būti po ranka, nes, vien pasirodydamas sentikių apranga prieš pomorus, gali tikėtis, kad nupirksi atvežtas iš taigos gėrybes visu penktadaliu pigiau. Vienas penktadalis - šeimininko sentiklų drabužiai, o antras penktadalis - tai virėja Daša. Kai ji pasirodo ant laiptelių raudonu sarafanu, gražiai įmitusi, įbedusi į šonus baltas rankas, raudonskruostė, storablauzdė - sentikiai išsižioja ir ilgai neužsičiaupia. "Nenusidėsi - neatgailausi, o jei neatgailausi, tai kaip būsi išgelbėtas?" - teisingai mąsto seniai.

- Daša, eikš čia! - iš visų jėgų galynėjasi audamasis sudžiūvusius batus šeimininkas.

- Negaliu, Jevstignejevičiau, ponla dar neatsigavo.

- Eikš čia, padėsil - nekantriai rékia Šadrinas. - Atsi-
gaus, ne pirmas kartas.

- Erodas, erodas! - klykia staiga pašokusi ponla. - Mu-
žikas, chamas!

Dabar reikia nutaisyti šypseną ir eiti pasitikti suvažiuavusių į kiemą "svečių", o taip norisi palakstyti po kambarius, daužant kas pakliuvo po ranka, smarkiai kuo nors pertraukti žmonai per plonas strėnas, o drauge Dašai per storas. Gerai pagainioti tą tinginį vežėją Ivaną, kam neištepė batų, kurie veržia kojas ir jautiesi lyg pakaustytas.

Kaip ir visada pasitiko sentikius Daša, pats šeimininkas

išėjo į kiemą su senoviškais drabužiais, prieš tai dar priangyje spėjęs sušiaušti barzdą, paskui maldos kambarėlyje visi uoliai linkčiojo lampadų šviesoje prieš ikonas. Stena pirklys, neleidžia pilvas lankstytis lig žemės, bet kenčia. Apsimoka tokie pasilankstymai, dar kaip apsimoka. Galop visi kartu geria mongolišką arbatą iš sausų badano lapų, nes tikrą arbatą gerti nuodėmė. Baščelako viršūnės sentikiai dar tikėjo, kad degtinę gerti taip pat nuodėmė, tai jie atsivežė iš namų nemažą statinaitę seno midaus. Kiti jų tikėjimo broliai, kurie gyveno netoli didelių kelių, miestų, ilgesniam laikui buvo išvykę iš namų, degtinės gėrimo nebelaikė tokia didelė nuodėmė. Užkanda laukinės čeremšos sūdytais koteliais. Čeremšos, kailinių, deguto kvapas sklinda po kambarius, vartosi ponia ant sofos, nes jai dabar prasideda tikrasis galvos skausmas.

Kiek kartų uriadnikas, užuodęs apie pomorų bendruomenę, ruošėsi ten vykti ir ją išblaškyti, tiek kartų Michailas Jevstignejevičius pylė į jo plačią kišenę pinigų. Labai norėjo uriadnikas pranešti apie sentikius vyresnybei, gal medalį už tai būtų gavęs, o koks rusas nenori medalio, tik turėjo jis jauną pačią. Paprastos pirklienės siūdinasi suknius pas geriausius Peterburgo siuvėjus, kaip niekur nieko pasivadina prancūziškais vardais, o ji, uriadnikienė, turi vargti su senu vyru vien už jo algą. Netylėdavo Michailas Šadrinas, išdėstydamas atvykusiems baščelakiečiams, kiek jis daug aukso sukiša valdžiai, kad šį paliktų ramybėje bendruomenę. Dar labiau gerbė sentikiai savo tikrą geradarį Michailą Jevstignejevičių, nedrįso pagalvoti apie kitą pirkį, kuris už sabalų kailiukus ir pantus galbūt daugiau duotų.

Gerai pasivaišinę midumi, sentikiai lenda bučiuotis su savo geradariu ir tikėjimo broliu, kuris gyvendamas mieste nemaž neišpuiko - rengiasi senoviškais drabužiais, valgo ir geria tą patį, ką ir jie. Paskui tempia prie vežimų, nes šįkart atvežė visko daug, žiemą buvo gausu žvėrių, maralai bandomis šlaistėsi po aukštikalnes, o medų vos spėjo kopti.

- O kas čia ant vežimo? - teiraujasi Šadrinas.

- E, tavo dukterėčia, - mosteli ranka vienas sentikis. - Mes jau buvome gerą galą nuvažiavę nuo kaimo, kai ji mus pasivijo. Sako, tėvas išleidęs pas tave į miestą.

Ant vežimo pūpso nejudėdamas gūbrys, apsilkęs ilgu drabužiu ir apsirišęs galvą dviem skarelėm. Staiga gūbrys nuslysta nuo aukšto vežimo ir brinkteli ant kelių prieš Michailą Jevstignejevičių.

- Dėdule, nesiušk atgal į taigą, - maldauja verksmingu balsu jaunutė mergina. - Nesiušk namo, būk geras!

- Chm, - ilgai galvoja dėdė. Reiktų dukterėčią pasilikti, tik gali supykti brolis, ką pasakys štai šitie jo buvę kaimynai. Michailas Jevstignejevičius gerai žino, kaip sentikiai vertina savo turtą, net ir tokį nedidelį, kaip nuosava dukra. Tikrai gaila vargšės mergaičiukės, ne iš gero gyvenimo ji spruko į miestą, tik teks gražinti namo, nieko nepadarysi.

- Tuščia jos, - humoja ranka sentikiai, - mums grįžtant daug prekių reikia pasikrauti. Nenusisamdėme mergiščios pirmyn ir atgal už dyką vežioti. Turi to gero Anisimas apščiai, namie liko dar keturios.

- Kuo tu vardu? - klausia dėdė, nes po ano pabėgimo nė karto neaplanė namų.

- Katerina, dėdulyte...

2.

KATERINA ŠADRINA

Pomorai daug dirbo, medžiojo, sejo javus ir prižiūrėjo bites, tai laiko maldoms ne kažin kiek likdavo. Jautė, kad jų maldų per mažą tikram išsigelbėjimui, tad pačios protingiausios bendruomenės galvos sumanė, kad gali visą laiką melstis tam reikalui išlaikomi žmonės. Tada netoli kaimo, ant stebuklingojo Karvių upelio kranto, pastatė sentikiai skitą. Apgyvendino jame kvaišelius, luošius, kurie netiko sunkiems darbams, vieną kitą bėglį, pametusį pasą kartu su vardu ir pavarde. Tokiu būdu nesunkiai išsprendė sielų gelbėjimo klausimą. Kūno negalias gydė taip pat paprastai. Kam nors iš Baščelako viršūnės gyventojų susirgus, ligonį tuoj pat gabendavo prie Karvių upelio ir, visiems garsiai giedant, kišdavo paliegėlį į stebuklingą vandenį. Tokį gydymą sentikiai vadino antruoju krikštu, ir žmogus po maudynių vėl tapdavo nekaltas lyg kūdikis. Vasarą vienas kitas pagydavo,

o žiemą beveik visi mirdavo. Antruoju atveju taip pat džiaugdavosi baščelakiečiai, kad pasisėkė žmogui be mažiausios nuodėmėlės pakliūti į rojų.

Prieš keletą metų, vedamas seno maldininko, į skitą atėjo Agafonas Zavjalovas, Filogeno brolis. Nėtingėjo, daug meldėsi Agafonas, gyrė jį skito vyresnysis, kad išeis iš šito jaunuolio tikras teisuolis ir uolus maldininkas, kol vieną vakarą, eidamas iš kaimo, prie paskutinės trobos pamatė žiburėlį. Tai buvo Šadrinų pirtelė, kur šiuo metu, nelabasis, matyt, taip sutvarkė, pėrėsi moterys. Prikišo uolus maldininkas savo plačią nosį prie pirties lango ir tuoj pat išlėkė iš galvos visi pasižadėjimai amžinai gyventi skite, daug melstis ir pasidaryti kone šventuoju. Kaip tyčia (šėtono darbas!), aiškiausiai žvakė apšvietė Kateriną, jauniausią Šadrinų dukrą. Gundydavo velnias naktimis jaunąjį maldininką, matydavo jis sapnuose gražių moterų, tik tokios baltos, rusvaplaukės, dailios, kuriai visko užteko, o jei kur buvo per daug, tai nuo to daugumo dar geriau, niekad neregėjo.

Buvo bepuoļas pas Šadriną, kad nedelsiant leistų už jo Kateriną, bet apsigalvojo. Nors gyveno su tikrais kvailiukais, pats dar visai neiškvailėjo. Nutrėkš jį kaip vabalą Anisimas Šadrinas, bene turtingiausias baščelakietis.

Kad ir ką darė Agafonas, norėdamas numarinti gundymus: iš pradžių plakėsi kedro šaka, nuo to dar labiau užsigėdė Katerinos, rišo prie kojų sunkius svarsčius, - nieko nepadėjo. Kartą įsikarščiaęs lėkė, nejausdamas jokio sunkumo, kol atsidūrė toli taigoje. Kaitina karšta saulė, laukinės mėtos ir rožės suka galvą, rodosi, kad čia pat kvepia Katerinos kūnas. Linguoja aukštos žolės, ir Agafonas mato kasas besiplaikstant, teliūškuoja vanduo į pakrantės akmenis, ir girdi vargšas, kaip mergina basom kojom šlėpsi pirties grindimis. Nebeiškentęs Agafonas krilo į šaltą upelį, kad numalšintų tuos matymus ir girdėjimus. Žiūri - pro žalią vandenį kažkas blizga. Taip nejučiomis užėjo senojo Šadrino, Anisimo Jevstignejevičiaus tėvo, vietą, kur šis kadaise buvo sumetęs aukso grynuolius.

Agafonas kartu su savo tėvu ir broliais apšniukštinėjo ne vieną upelį Jolgo kalnagūbryje, retkarčiais pasitaikydavo vieną kitą surasti. Žinojo, kaip jie atrodo. Pūška po vandenį

kaip šernas Agafonas, čiumpa slidžius akmenis ir rodosi, kad Kateriną glosto. Lėkė vyrukas į kaimą lyg patrakęs. Pirmąjį kaip tyčia sutiko Anisimą Šadriną, Katerinos tėvą, tašantį kėdro pliauską.

- Anisimai Jevstignejevičiau, ar girdi, leisk už manęs Kateriną! - vos atgaudamas kvapą, išpyškino Agafonas.

Stiprus dar buvo Šadrinas, ne kartą yra tekę su meška risti, šliuoždamas slidėmis jauniems nenusileisdavo, tik susvyravo kaip kuolu per galvą gavęs. "Ubagas, bendruomenės išlaikytinis, ir šė tau - leisk už jo Kateriną!"

- O šito ar nenori? - prikišo sakuotą didelį kumštį prie pat plačių Agafono šnervių.

- Židrėk, ką radau, Anisimai Jevstignejevičiau, - Zavjalovas, ištraukęs iš kišenės patį didžiausią grynuolį, beveik sugrūdo Šadrinui į išsikerojusią barzdą.

- Auksas? - tuojau nuleido kumštį Šadrinas. - Ar daug jo turi?

- Še, židrėk, - atrišo drobinį krepšį Agafonas. - Auksas tavo, Katerina mano?

Šitiek aukso tas skito kvaišelis, šitiek daug aukso! Už auksą Šadrinas pasiruošęs atiduoti visas penkias dukras, ne tik Kateriną.

Agafonas trypia nenustygdamas vietoje, taip jis nori pačios, o jo būsimasis uošvis kažką dar svarsto. Maža jam šitiek aukso, ar ką?

- Tai kaip, leidi už manęs Kateriną? Jeigu reikia, galiu parodyti vietą, kur radau grynuolius, tik man būtina vesti tuoj pat!

- Pakentėk, žente, - prašo Šadrinas, - trejetą dienelių pakentėk. Sulakstysime iki tos vietos, kur radai grynuolius, ir keliamė vestuves.

- Negaliu, - baubia Agafonas, - numirsiu per tris dienas be Katerinos, tikrai neiškęsiu!

- Per dvi apsisuksime, - mažina dienų skaičių Šadrinas.

- Ne, dvi dienos taip pat man bus per daug, - spyriojasi Agafonas. - Tu ką! Galiu ne juokais susirgti per tokį ilgą laiką.

- Klausyk, Agafonai... - nežino Šadrinas to skito puskvaišio tėvavardžio, tai bėda.

- Tėvuką Charitonu vadino...

"Matyt, lygliai toks pat buvo ir tėvas, jeigu sūnus skystaprotis išėjo, - nirsta Anisimas Jevstignejevičius, kad gaišta laiką, kai reikia lėkti prie upelio, kur voliojasi aukso luitai. - Jeigu toks dlevo mulkis krepšį grynuolių prisigrūdė, tai aš... tai aš..." - nebeįsivalzduoja Šadrinas, kokio talpumo maišą reikia iš namų pasiimti. Gal du maišus, tris, o gal geriau visus keturis?!

- Klausyk, Agafonai Charitonovičiau, dienos užteks, ralti josime. Vakare grįšime, o tuo tarpu tegu bobos ruošia Kateriną vestuvėms. A, Agafonai Charitonovičiau, gal pakentėk dienele?

Nebūtų sutikęs Agafonas laukti netgi dienos, bet jo uošvis įsikbo kaip varnalėša į šuns gaurus, nebeatplėši, nebent iš sernėgos išsinertum, ne kitaip.

- Bobos! - nurodinėjo Šadrinas, - greitai man suruoškite Kateriną vestuvėms, kad vakare būtų gatava.

- Vestuvėms? Kokioms vestuvėms? Už ko? - markstėsi Šadrino pati.

- Ne jūsų, bobų, reikalas, kokioms vestuvėms, už ko! Ei, Katerina, eikš čia.

- Ką, tėvell?

- Štai tavo jaunikis! Vakare grįšim. Žiūrėk!

Dievulėliau! Tas skito kvaišelis Agapoša - jos jaunikis? Blizga mažos, lyg nuo bičių igélimo užtinusios akys iš po baltų blakstienų, ausys didelės, storos seilėtos lūpos, visas kažkoks kreivašonis, tai jis vakare bus jos vyras!

Nejuto po kojom žemės Katia, pasiėmusi iš namų tik vieną kitą šiltesnį drabužį. Lėkė visą dieną klupdama per medžių šaknis, bėgo per naktį, kol pavijo baščelakiečių gurguolė, prieš dieną išsiruošusią į miestą.

Šliaužiojo keliais upeliu uošvis su žentu nuo jo ištakų iki žiočių po keletą kartų, bet grynuolių daugiau nebeužėjo. "Lizdą užtiko Agafonas, - nusprendė Šadrinas. Apie aukšą jis šiek tiek išmanė ir atsipeikėjęs suprato, kad eik keliais nors iki gyvenimo galo - aukso čia daugiau neberasi. - Kvailiams sekasi, - pamanė senis. - Tegų ieško Agafonas aukso vienas, gal vėl pamatys prie kito upelio, kitoje vietoje..."

Grįžę abu, uošvis ir žentas, rado didelį sujudimą na-

muose: dingo Katerina. Šaukė ir trypė Šadrinas, lakstė verkdamas boba ir dukterys, nes ant jų nugarų pirmiausia išmikinio ranką Anisimas Jevstignejevičius. Blogal buvo moteriškėms, o užvis blogausla - Agafonui.

- Pakentėk, Agafonai Charitonovičiau, iki rytojaus, - ramino jį uošvis. - Ryt pabalnosiu arklį ir parginsiu Kateriną atgal.

- Negaliu aš laukti lig rytojaus, negaliu, - tikrom ašarom verkia žentas. - Pats suprask, rytojus tai bus rytoj, o man jau šiandien...

- Tai nelaimė, - nebesumoja, ką daryti, Šadrinas. - Ei, klausyk, imk tada kitą, dar keturias dukras turiu. Kam tau Katerina, tokia ožka?

- Tikrai, - nušvinta Agafonas. - Duok šen, Anisimal Jevstignejevičiau.

- Tuomet kurios nori, sakyk? Čiupk vyriausią, Fioklą, ji dvigubai storesnė už Kateriną.

- Dvigubai - tai gerai, - šiepiasi Agafonas. - Dvigubai man kaip tik...

Nors vyriausioji Fiokla buvo gerokai rauplėto veido, tik tokios smulkmenos dabar nerūpi jaunikiui. Uošvis atsidžiaugti negali ir dėkoja dievui už sėkmingą dieną, kad nebereikės rūpintis dviem dukterim. Katerina pabėgo, tegu nesumano grįžti, Fiokla ištekėjo, o Agafono auksas atsidūrė pas jį, Šadriną. "Gerai darai, dieve, - patenkintas pagiria Aukščiausiąjį Anisimas Jevstignejevičius. - Taip ir turi būti. Jeigu aš esu paties tikriausio tikėjimo, tai kaip atrodytų, kad padėtum kitiems, nevertiems tavo malonių, o apleistumei mane?"

Iš pradžių poniai Mari labai buvo įdomu rūpintis Katerina. Kol įpratė laukinukė vaikščioti be skarelės - kiek buvo juoko, kol įvilko į paprastą suknią, kol išmokė gerti miestietišką arbatą. Iš kito Barnaulo galo atvažiuodavo pirklienės pasižiūrėti tikro gamtos vaiko, atkakusio iš taigos į miestą. "Tai mano vyro Mišelio dukterėčia, - sakydavo draugėms Mari. - Įsivaizduokite, jie ten, miškuose, nežino, kas tai yra vonia. Kalia nenorėjo pirmą kartą lįsti į vonią. Sako, kaip aš maudysiuos tam pačiam vandeny, kur pati esu!"

- Siaubas, tikras siaubas! - klykavo pirklienės, neseniai

pačios ėjusios tik į pirtį. - Tokie dalykai dar atsitinka mūsų dvidešimtam amžiuje? Neįtikimai!

Raukosi Michailas Šadrinas, girdėdamas poniučių kalbas. Ten taigoje, žmonės, kas yra vonios, tikrai nežino, užtai rečiausiai per savaite po kartą eina į pirtį, o pirklienės kremų, kvepalų vartoja kiek nebetelpa, tik labai vengia vandens.

Atidavė dėdė Kateriną į mokytojų seminariją. Mergina namie buvo pramokusl senoviškom raidėm rašyti ir skaityti, augo nuovoki, greitai susigaudė moksluose, kol po kelerių metų gavo teisę mokytojauti.

Septynioliktųjų metų vasarą pats Michailas Šadrinas, turėdamas visur gerų pažįstamų, surado jai mokytojos vietą Chmeliovkos kaime, Salairo taigos pakrašty.

3.

PONŲ KARININKŲ ŽAIDIMAI

Didelis Chmeliovkos kaimas įsitaisė kaip gudrus veršis tarp dviejų karvių. Iš vienos pusės taiga, ten ir didžiausiam tinginiui vis šis tas už dyką nukrinta, o iš kitos - blizgantys kalnastepių juodžemiai, kur daug neprakaituodamas įberk sėklą, išsaugs javai sulig krūtine, įbesk nors sausą lazda - sužaliuos. Salairo kviečiais, sviestu, mėsa stipriai laikėsi senoji tvarka, kol vieną dieną bolševikai ėmėsi ją klibinti. Šimtus, tūkstančius metų, atrodo, visiems tiko senoji tvarka. tik ji nepatiko bolševikams. Šiltas kaip kailiniai lig žemės, sotus iki diržo atsisagstymo valgant, tvirtas kaip maumedžio rąstų tvora apie namą, stipriai kvepiąs degutu ir pirtim buvo pasiturinčio sibiriečio pasaulis. Sugriauti tokį pasaulį - ne juokai, kaipmat trūkį gali gauti besistengdamos. Pašokines iš apkasų parbėgę kareiviai, palaidys gerkles apie laisvę ir lygybę, suras vieno kito žioplesnio valstiečio paslėptus grūdus, atsibos šaudyti vienas kitą, ir vėl viskas liks po senovei. Dabar reikia kaip nors iškėsti visų spalvų valdžias. išsaugoti savo galvą, o svarbiausia - turtą. Kartais, norint išsaugoti visą gerą, reikia dalį jo prarasti, tik Sibiro kaimietis niekam nenori atiduoti nė trupinio, užtai dažniausiai netenka visko. Dabar jau trečia diena geria ir valgo pas Rastaturiną

Dementijų lenkų kuopos, atsiųstos iš Tomsko, karininkai - kapitonas ponas Valčekas ir poručikas ponas Makovskis. Juos pasiuntė korpuso vadovybė, kad vieną kartą visiems laikams numalšintų juodnugarių gaują, puldinėjančią Koločiako kariuomenės dalinius ir šauniuosius sąjungininkus - čekų ir lenkų kareivius. Iš karto ponai karininkai buvo pasiryžę greit susidoroti su maištininkais: kaltus ir įtartinus pakarti, o visus likusius išperti. Tokiam paprastam reikalui vadovybė galėjo pasiųsti ne juos, karininkus, o ką nors iš puskarininkių; čia nereikia jokios karinės taktikos, karti ir kailius dyžti gali bet kas.

Kuo toliau joja kuopa nuo Tomsko, tuo blogėja kapitono Valčeko nuotaika. Taiga, stepės, kalnai, vėl taiga, stepės, kalnai, dideli juodų rąstų kaimai, plačios upės be tiltų ir keltų, pakelėje nepamatysi jokios smuklės, užteigos namų, jaukaus miestelio, dvaro. Kai lenkų kareiviai nutolo nuo miesto gal penkis šimtus ar daugiau kilometrų, taip jie sprendė pagal laiką, nes šioje laukinių šalyje nėra nei kelių, nei kilometrinių stulpų, pasijuto kaip pasimetusi smiltelė dykumoje. Kažkaip savaime ponui Valčekui praėjo noras ką nors karti ar kailį dyžti, - niūrus muzikai nudurs šakėm taigoje ar užplumpins miegančius kuokom, ir daugiau nebeteks bučiuoti apmaustytų žiedais baltų ponios Jadzės rankelių.

Už sunkaus, storų kedro lentų stalo sėdi abu karininkai, šeimininkas Rastaturinas, dar trys turtingesni kaimo gyventojai. Nudelbusi akis, atneša naujus valgius stora kaip kubilas pati šeimininkė. Liūdnai žiūri kapitonas į Salairo keteras, kur dabar slapstosi partizanai. Lįsti į taigą nėra jokio noro, bet negrįši atgal į miestą be nieko, būtinai reikia surasti kokį nors bolševiką.

- Klausyk, šeimininke, o jūsų kaime yra bolševikų? - klausia kapitonas.

Yra, kur nebus, po baudžiamųjų būrių apsilankymo pridygsta jų kaip grybų po šilto lietaus, tik pajudinsi saviškius kaimiečius, padegs naktį niekšai, o svainis Griša ir galvą nuims kaip niekur nieko. Štai jeigu kokį svetimą bolševiką galėtų pakišti lenkams. tai būtų kitas reikalas. Tik kur jį surasti tą svetimą?

- Nėra pas mus tokių, nepasitaiko, - tvirtina visi keturi kaimiečiai.

Jeigu čia atvyktų kelios kuopos, tai gal atsirištų vyrams liežuviai, nes tada savus susemtų ir taigoje partizanus visus lig vieno iššaudytų, kad neliktų, kas keršija, o dabar nori nenori reikia tylėti.

- Kad man iki rytojaus būtų ant stalo bolševikų sąrašas. Supratot, chamai? - ne juokais niršta kapitonas.

- Nėra bolševikų, nėra! - šaukia vyrai.

- Gerai, jeigu nėra bolševikų, tai jus aš areštuoju ir gabėnu į miestą! Lauk iš čia, mes norime pasikalbėti vieni su ponu poručiku!

Vyrai susirūpinę sėdi virtuvėje ir neramiai žiūri vienas į kitą. Menki juokai su tais lenkais, ko gero, tuščiai negraslina, areštuos, nutemps į miestą, o ten kaimiečiams visais laikais ne kažkas. Rogovo partizanai jų dabar nelietė, - chmelioviečiai seniai išsibėgiojo iš milicijos draugovės. Kada grumiasi dvi jėgos, geriau atsakyti tik pačiam už save.

Kaimiečiai, kaip prityrę kortuotojai, ne iš karto parodo kaimynui savo kortas, o laukia, kad šis pirmas pradėtų lošimą. Taip vyrai žiūri vienas į kitą, kol nebeiškentęs pirmasis prabyla Rastaturinas:

- Klausykit, auštant mažumėlę išėjau iš trobos ir matau, kaip apsižvalgydamas į Medvedevo kiemą įslinko kažkoks žmogus. Kiek girdėjau, Medvedevo sūnus neseniai pasidavė pas partizanus.

- Gal kas iš Rogovo partizanų?

- Ne, ką jūs! Neatskirsiu aš mūsų šio žmogaus nuo miestiečio.

- Miestietį mikliai reiktų čiupti, ko belaukti, - nudžiunga visi. - Tik ką daryti su Medvedevu? Išeis lenkai, o Griša, neduok dieve, bematant pasirodys kaime.

- Vyrai, - siūlo Dementijus, - pasekti reiktų, kur eis tas miestietis, ir pagauti toliau nuo kaimo. Tegu kareiviai paršveda jį iš taigos, o mes būsime kaip niekur nieko, ką?

Priešpiet, užsimetęs krepšį ant pečių, neskubėdamas iš Medvedevo kiemo išėjo žmogus. Ar maža šiais alkanais laikais po kaimus vaikščioja svetimų, vien už pavalgymą remontuodami padargus, šienpjoves, lituodami prakiurusius

indus, mainydamis drabužius į duoną.

Šeimininkas puolė į kambarį pas lenkų pulko karininkus.

- Ponai, mes bolševiką suradome, kaip buvote prašę. Ką tik praėjo gatvė, jau buvo pasiekęs taigą. Ponai karininkai, skubėkite gaudyti...

- Suradote? Taip greit? Tuomet patys veskite jį čia!

- Nežudykite, ponai! Jūs išvyksite, o mes turėsime pasiimti. Čia jums už vargą, ponai, sudėjome, gal malonėsime priimti, - ir įgrūdo į didelę, atkarusią palaidinės kišenę kažką suvyniotą į laikraštį.

- Kiek?

- Vienas bolševikas, ponas kapitone, tik vienas...

- Aš klausiu, kiek kainuoja mūsų triūsas, kvaily!

- Penkiasdešimt, ponas karininke.

- Tu ką, nori už pinigus nupirkti lenkų karininko garbę? Aš tave, chame, liepsiu tučtuojau sušaudyti!

- Penkiasdešimt auksu, ponas kapitone...

- Auksu, sakai? Tada, ponas poručike, tuojau čiupk keletą kareivių ir šuoliais ant arklių vykitės bolševiką! Vykdyti!

Greitai pasigirdo šūviai, ir po valandėlės kareiviai atitempė iš taigos gerokai apdaužytą žmogų. Tai buvo Anatolijus, kurio dauboje už kaimo laukė nedidelis lietuvių būrelis. Didelę patirtį turėjo kapitonas Valčekas. Pakliuvęs į baudėjų rankas, koks nors niekuo dėtas pilietis po geros pylos prisipažindavo esąs kas tik nori: partizanas, komisaras, pogrindininkas, tik vakar nuvertęs nuo bėgių traukinį, nors iki geležinkelio būtų visa savaitė kelio. Jeigu žmogus ir mirtinai daužomas neprisipažįsta - tai jis tikrai yra partizanas, pogrindininkas ir komisaras. Antras patyrimas - tai koku būdu iš Sibiro mužiko išpešti pinigus. Gali jam nors padus svilinti, nieko iš to neišeis, geriau galviją galą gaus, bet neišspausi ir beverčių kerenkų pluošto. Reikia mokėti padaryti taip, kad jis pats pinigus siūlytų, kaip padarė jų šelmininkas Dementijus Rastaturinas.

Dabar abiem karininkams buvo visiškai aišku, kad nemelavo kaimiečiai, pakliuvo tikras bolševikas, nes po kelių kartų mušimo perpiltas vandenių neprisipažino toks esąs. Vos visiškai nepribaigė sučiupto bolševiko kareiviai, pačiu

laiku įsikišo kapitonas. Atgal, atgal į miestą - toliau nuo taigos, bukalgių muzikų, o kelyje gal pasiseks pagauti kokį nors priešą. Kai gerai pagalvoji, tai kas šlandien ne priešas? Kaimiečiai - šitie jei ne dabar, tai neilgai trukus pasiruošę bėgti į taigą. Darbininkai - visi aliai vieno priešai. Negail jiems kulku ir bizūnų savi, čekai, lenkai, japonai, atrodo, turėtų bijoti ir tapti paklusnūs, tik kur tau! Dar pasiutesni darosi, buriasi į grupes, tiekia ginklus partizanams, ir kurią nors dieną, jeigu Raudonoji armija labiau paspaus, nebėbus kur bėgti, visur tykos priešai. Užtai dabar, kol nėvėlu, reikia juos čiupti iš eilės. Geriau vieną kitą nekaltą sušaudyti, negu kokį nors bolševiką gyvą palikti. Kas yra kaimiečiai ir darbininkai, visiems aišku, bet savi, kareiviai ne ką geresni. Jau kelyje į Salairo taigą ponas Valčekas gavo žinią, kad Barnaule kareiviai, saugoję geležinkelio tiltą per Obę, pabėgo. Atsiranda prijaučiančių bolševikams ne vien rusų, kontržvalgyba suranda tokių ir tarp lenkų, čekų, lietuvių, vengrų. Ponas kapitonas labai nenorėtų susitikti su partizanais. Jis mėgsta kovos taktiką, lankstumą, yra pagaliau tam tikros kariavimo taisyklės, o šie, muzikai - kampuoti, rambūs, be jokios kariškos laikysenos. Jie nežūrė, nors priešo būtų ir dešimteriopai daugiau, matyt, iš kvailumo, užsispiria, ir nė iš vietos!

Pagautą bolševiką uždarė sandariame Rastaturino svime, pastatė prie durų sargybinį. Ponai karininkai, patys dalyvavę tardyme, dabar nuvargę, susinervinę, įsakė šeimininkui, kad nleko netrūktų ant stalo. Šis, patenkintas, jog pagaliau lenkai nešdinasi iš kaimo, kad taip gerai pavyko pagauti bolševiką, visi matė, kad jis, Rastaturinas, čia niekuo dėtas, ir svainis Griša, nors ir kaip norėtų, negalės prikibti, liepė žmonai nešti iš vituvės viską, ką tik turi geresnio valgoma ir geriama. Gaila penklasdešimt rublių, lik nebūtų tų prakeiktų bolševikų, pinigėliai gulėtų ten, kur turi gulėti. "Atsiimsiu iš jūsų visus lig vieno, ne pinigais, ne, ką iš driskių gausi, kitaip užmokėsit už mano gerą, už grūdus, kuriuos pagrobėte praėjusiais metais, už viską!"

Dabar vieniems karininkams valgyti ir gerti nuobodu, žiūrėti į muzikų snukius koktu, nejaugi šioje meškų karalystėje nėra nė vieno padoresnio veido?

- Ei, šeimininke, - įsako ponai karininkai, - kviesk čia savo dukrą, matėm, virtuvėje slapstosi!

O ką, nors ir tikra laukinukė, bet spėjo kapitonas nužvelgti, kad nieko sau mergaičiukė. Jauna, skaisti, gal truputį platoko veido, bet čia tau ne miestas, iki kurio dar labai toli.

- Nereikia, - puolė maldauti Rastaturinas, - nereikia! Ji dar vaikas. Pasigailėkite, ponai!

- Kaip drįsti apie karininkus taip negerai galvoti? Tik jūs su savo Mašom elgiatės chamiškai, o mes norime kultūringai, pagarbą pareikšti, rankutę pabučiuoti...

- Ponai karininkai, kam jums tamsi kaimietė, yra mūsų kaime mokytoja. Panelė apsišvietusi, iš pat miesto...

- Iš miesto? Šit kaip? Šitokioje skylėje? Panelė iš miesto... Ko tylėjai iki šiol, a?

- Kad nieko nesakėte, ponai, jog norite, taip sakant, pareikšti pagarbą panelei iš miesto.

- Žiūrėk, mužike, negudrauk, kad paskui nesigailėtum. Mums mažai vieno bolševiko, mažai.

Neilgai trukus kareiviai atvedė mokytoją, persigandusią, ašarojančią, iš anksto pasiruošusią tardymui ir mušimui, nes matė, kaip baudėjai partempė gatvę draugą Anatolijų. Gal neiškentęs kankinimų prasitarė, kad buvo susitikęs su ja, Katerina Šadrina, partizanų ryšininke? Nors Katerinai neblogai buvo pas dėdę, bet žinojo savo vietą. Jos vienmečiai, pirklių ir valdininkų atžalos, nepriėmė Šadrino augintinės į savo tarpą, užtai Katia draugavo su darbininkų vaikais. Besimokydama mokytojų seminarijoje susipažino su bolševikais, nors jie nesisakė tokie esą, bet Katerina pati nujautė, kas per vieni jos naujieji pažįstami. Pagaliau jai patikėjo pluoštą proklamacijų ir paprašė, kad išdalintų kareiviams. Kai susikūrė partizanų būriai Salairo taigoje, draugai iš Barnaulo vėl prašydavo, kad sužinotų, kur ir kiek yra baudėjų, ką jie ruošiasi daryti. Neseniai Katia gavo žinią, kad atvyks į Chmeliovką pats Anatolijus. Reikėjo surasti žmogų, galintį palydėti jį į taigą, kur slapstėsi Rogovas.

- Panele, šimtą... tūkstantį kartų atsiprašom už kareivių nemandagumą, karštai bučiuojame jūsų rankutes, - pašoko kapitonas Valčekas.

- Gerbiamoji panele, - taip pat pakilo svirduliuodamas poručikas Makovskis, - leisk, ik, pabučiuoti tavo kojytės.

Vienas tempė už rankos, kitas grabaliojosi apie kojas, ir Katerina šaukdama šokosi prie durų.

Vyrai ne juokais supyko. Miestuose ne tik kokia nors akis prasikrapsčiusi kaimietė, o grafitės, dvarininkaitės, viena kita, ak, kunigaikštystė, nešokinėdavo kaip pirmą kartą kinkomos kumelaitės, o pačios pakišdavo rankutę prie siaurų karininkų ūsų ir per daug nesimuistydavo, kai ponai panorėdavo pabučiuoti kitas vietas. Besigalynėdami abu vyrai su Katerina, perplėšė jai palaidinukę. Dingo ponams karininkams noras vien pareikšti pagarbą ir bučiuoti rankutes, o smarkiai užsigeidė kai ko daugiau.

- Ponas Makovski, - sunkiai stena Valčekas, - eik lauk. Palik mus su panele vienus pasikalbėti.

- Ne, ponas kapitone, - vis atkakliau glamžo Kateriną Makovskis, - vykdau tik kariškus įsakymus. Aš esu jaunesnis ir turėčiau labiau patikti panelei mokytojai.

Vyrai kaip kurtiniai pavasarį per tuoktuves nieko negirdi ir nemato, o koridoriuje kažkas triukšmauja, paskui atsitrenkia į sieną stumiamas sargybinis, tarpdulyje išdygsta niūrus, susiveržęs diržais nematytas puskarininkis ir sako:

- Teikiatės žaisti, ponai karininkai!

4.

"LĮSKIT PRO PLYŠĮ, DRAUGAI AGITATORIAI!"

- Vyrai, - komanduoja Andriejus Steponaitis, - mes penkiese einame į kaimą, o tu, Benediktai, matai iš anos pusės taigos kraštą prie pat namo skardiniu stogu? Tu mūsų ten lauksi. Jeigu viskas bus gerai, tuomet tavę pakviesime, jeigu kas ne taip - veik pagal aplinkybes.

- Visados šitaip, - burblena stambus raudonskrustis Benediktas Pauga.- Kur tik koks pavojus, ten tuojau aš, o kur numatomas geras pavalgymas - stok į sargybą!

- Nesirūpink visą laiką savo pilvu, - užsidega Mykolas Andrijaitis, mažas, liesas, šviesiais ūsais. - Čia sprendžiamas klausimas, kas ką, vyksta žūtbinė kova, o tau mintys

sukasi tik apie ėdimą.

- Jeigu pačiam valgymas nerūpi, tai nevalgyk, man atiduok. Būk sotus vien pasauline revoliucija. Man, vyruti, štai šičia jeigu neįdedu daug ir riebiai, tai negaliu nieko kila galvoti, nors užmušk, o vien apie valgymą. Sočiai prisikertu - kam man tos revoliucijos, ir taip tada gerai.

- Ū! - greitai vaikšto aplink Benediktą, gniaūzdamas kumščius, jo draugas Mykolas. - Kai parvyksime į Lietuvą, ten taip pat kursime Tarybų valdžią, tai kokia, sakyk, iš tavęs bus nauda?

- O, koks tu greitas! Iki Lietuvos dar reikla nueiti. Tegu tik, dieve duok, gyvas ir sveikas kada nors parkakčiau prie motušėlės stalo, tai manęs jau geriau nejudinkite. Žinau aš jus, gražbyliautojus, prisižiūrėjau sočiai fronte ir čia, Sibire. Vienas žada rojų, kitas žemės kišk nori, apie laisvę ir lygybę pliuropia, kol liežuviai ištinsta. Tu duok man gerą gabalą lašinių ar duonos lig valiai šiandien, o rytoj ar poryt siūloma laisve ir žeme pats naudokis.

Karui prasidėjus, Benediktas kartu su kitais naujokais buvo nuvežtas į Saratovą apmokyti. Iš pirmos dienos jis smarkiai nepatiko būrio vadui praporščikui Kopilycinui, pasiturinčiam kazokui nuo Uralo. Matyt, iš kartos į kartą Kopilycinų giminė nelaiikė rankose kirvio, kastuvo ar šakės. Plonytis per liemenį, mažom rankom ir kojom, atrodo, jog gimė uniformuotas - taip jam tiko kariška apranga. Balsas skardus, net į išvietę žengia rikiuotės žingsniu, aukštai keldamas kojas ir smarkiai trenkdamas padais į žemę. Taip jau buvo įprasta nuo seno, kad vaikyti darbininkų susibūrimus, šaudyti maištininkus, talžyti mokymuose naujokus - pagrindiniai vyrų kazokų verslai. Vienoms pasilikusioms žmonoms likdavo arti žemę, skaldyti malkas, šienauti, virti valgyti, dažnai gimdyti vaikus ir leistis girtų vyrų mušamoms, kada šie parsirasdavo namo.

Visą gyvenimą raudamas kelmus, kasdamas griovius, laikydamas sunkaus plūgo rankeną, mosuodamas šakėmis ir lupdamas akmenis iš pelkėtos žemės, kaip darė proselis, senelis, tėvas ir jis pats, Benediktas Pauga, - neatrodysi grakštus ir lieknas. Kai praporščikas pamatė dešiniame rikiuotės sparne aukštą, susimetusį į kuprą, plačiom

kaip ližės rankom ir niekad nesuvaržytom batų milžiniškom pėdom kareivį, suspigo iš pasipiktinimo.

- Įsakau tuoj pat išliesti nugarą! - šokinėjo praporščikas prieš Benediktą.

Lengva pasakyti, kad išliesintų naujokas nugarą, kuri puikiausiai tinka nešti nors keturiem pūram rugių iš karto, tik visiškai nepritaikyta rikiuotei.

Pirmą dieną kazokas Kopilycinas daužė per vieną, per kitą žandą Benediktui, kol įskaudo kumščiai. Tokius mužikus jis lupdavo Latvijoje 1905 metais, kai šie nevikrūs, nepaslankūs kaimiečiai sumanė šiauštis prieš carą. Dabar kiekvleną kartą praporščikas talžė užsispyrusį eilinį Paugą už nepaklusnumą, kad šis nesistengia išliesinti nugaros, neįtraukia pilvo, kaip moko karinis statusas. Kareiviškas statusas - šventas dalykas! Kartą įsismaginęs nykščiu dūrė į akį kareiviui, ir šis, užsidengdamas veidą ranka, netyčia alkūne kiudė praporščiką. Vos vos, rodos, palietė, o guli kazokėlis be sąmonės, gražiai pagal įstatus suglaudęs rankas ir kojas.

Koks stiprus buvo Benediktas, niekas nežinojo, nes jam neteko kur išmėginti jėgų. Per kaimo bernų muštynes Benediktas tik vaikščiodavo aplink besipešančius, o karščiausius mušeikas atitraukdavo vieną nuo kito ir laikydavo atokiau už apykaklių. Bernai raitosi kaip kirminai ant kabliuko, mosuoja rankom ir kojom, keikiasi ir spjaudosi, kol pamažėle atvėsta ir pasižada šiandien daugiau nesimušti. Būdavo, surenka per gegužines draugų kepures Benediktas, juokaudamas pakelia rąstų namelio sieną ir suslegia tarp sienojų. Muštis niekada nesimušdavo.

Nuteisė eilinį Benediktą Paugą karinis tribunolas sėdėti ant apkaso krašto dvi valandas priešais vokiečių pozicijas. Nešaudė vokiečių kareiviai į beginklį priešą, žinojo, kad ir jie gali būti taip nubausti. Po eilinio puolimo Rumunijoje, kai iš bataliono liko gyvų tik vos penkiolika vyrų, Benediktas atsi-dūrė Tomske, karinėje ligoninėje.

Kvepiančios ponios, gražios panelės, švarūs, raudon-skruosčiai ponai kvietė tėvynės gynėjus neklausyti agita-torių, nes jie yra vokiečių pasiūsti šnipai, o pagijus vykti tie-siai į frontą ir kariauti iki visiškos pergalės. Pakilo visi liginiai

- sutvarstyti, kas be rankos, be kojos, pasiūlė ponioms ir panelėms pasilikti, kad pakeltų kovinę kareivių dvasią prieš vykstant į frontą, o su poneliu pasikalbėsią atskirai, nes reikia pagaliau išsiaiškinti, kas iš tikrųjų yra vokiečių šnipai.

Cygdamos ponios ir panelės puolė bėgti iš palatos, bet vyriškis, matyt, turįs patyrimo, stumdydamas moteris, spruko pats pirmasis, švilpiant ir rékiant ligoniams.

Septynioliktųjų metų pavasarį eina Benediktas Pauga dulkėta Tomsko gatvėle pagal upelį, mąsto, kaip čia daugiau nebekariauti, ir mato - stipriai mušdamas padais į žemę, net dulkės rūksta, ateina Kopilycinas. Abu iškart vienas kitą pažino. Kazokas nori atsisagstyti pistoleto dėklą, plėšia iš makšties kardą, tik dreba pirštai, ir kareivis nuleidžia sunkų ir platų delną jam ant peties.

- Vis skubam, jūsų kilnybe? - klausia Benediktas ir, nuplėšęs jam pistoletą bei kardą kartu su visais diržais, sviedžia į patį upelio vidurį.

Tąkart, po karinio tribunolo nuosprendžio, sėdėdamas ant apkaso krašto, prisiekė, jeigu liks gyvas ir kada nors sutiks tą nugaišusį praporščiką, išsukinės jam rankas, kojas, padarys taip, kaip piemenys vasarą bimbalui daro. Pauga pasižiūri atgal - nė gyvos dvasios, į šonus - nieko nematyti. Užsisiklėdė dabar žmonės, sandariai užsivėrė langines, stipriai užrakino vartus, kad nieko neregėtų ir negirdėtų. "Trenksiu kartą į tvorą, - nusprendžia Pauga, - ir baigta. Gyvas padaras, tenesikankina."

Susmukęs ant žemės, Kopilycinas nekruta. "Gal per smarkiai suspaudžiau, kad toks nurimęs liko? Ei, ar girdi? Atsibusk!" Girdi Kopilycinas, tik tyli, bijo kvėpuoti, dedasi negyvas esąs. "Gyvas ar miręs? - nebežino Benediktas. - Jeigu iš tikrųjų miręs, gal be reikalo taip padariau, nes aš iki šiol esu sveikas." Paskui atsargiai paguldo kazoką patvoryje, dar pačiupinėja krūtinę. "Gyvas! Tai ir gyvenk, vabale..." - ir nueina dideliais žingsniais.

Žiūri, atsargiai praplėšęs vieną akį, į nueinantį kareivį Kopilycinas, daužo kumšteliu tvorą ir verkia iš pykčio:

- Duokit pistoletą, pistoletą duokit! Visą apkabą suvarysiu niekšui į nugarą! Kur kardas, kur mano kardas! Ū-Ū! Į smulkius gabaliukus sukaposiu kalės vaiką!

...Dabar Benediktas Pauga stebi savo draugus. Mato, kaip šie sueina į trobą skardiniu stogu. "Prisipus, žalčiai, - ryja seiles vyras, - prisikimš kiek telpa. Manęs ten reikia, manęs!" Jau buvo bežengias iš slaptavietės, kai išvydo bėgančius kareivius namo link. "Lenkų uniforma, - gerai mato Pauga. - Tai įkliuvo mano draugai. Dabar valgyti tikrai negaus, į kailį - kiek telpa. Reikia kažką daryti, bet kumščiais nesimuši. Ar tu stiprus būtum, ar visai nupiepęs, kulka, ką nori, verčia iš koto!" Po valandėlės atsidaro durys ir laipteliais žemyn, atrėmę šautuvus į nugaras, kareiviai išstumia penkis lietuvius klėtelės link.

"Geriau būti alkanam, bet turėti sveiką kailį, - nusprendžia Benediktas. - Ką apie mus žino lenkų kareiviai? Nejaugi jau spėjo, būdami taip toli nuo miesto, ką nors išgirsti apie pabėgimą? Visa laimė, kad to mokslininko dėžutę draugai paliko man, o dar rastų pas juos kažkokius popierius, tai sunku būtų įrodyti, kad čia yra užrašyta vien lieuviški žodžiai, o ne proklamacijos svetima kalba. Nors žodžių užrašinėjimas - vaikus darbas, jis pats fronte matydavo, kaip kareiviai slapta vienas kitam perduodavo nušiučius lapelius, o karininkai už tų popierių skaitymą atiduodavo karo lauko teismui. Jeigu toks mokytas žmogus prašė juos, užrašytus žodžius, išsaugoti, tai gal ten kažkas yra, ko aš nesuprantu..."

Po kaimą šmižinėja kareiviai, girdėti gaudomų žąsų gagenimas, toli pasklinda svilnamų plunksnų kvapas. "Man daug nereiktų, - svajoja Benediktas, - bent trijų keturių žąsų... pradžiai." Iškart prie klėtelės stoviniuoja du sargybiniai, vėliau, temstant, antras kažkur nueina. Gal po pusvalandžio šis sugrįžta ir pakeičia savo draugą. "Kareivis yra kareivis. - stebi sargybinius Pauga, - vienas pavalgė, draugą užvadavo. O kas mane pakeis? Draugai sėdi alkani, o aš pats iš bado mirštu. Bepigu jiems, pakalba apie revoliuciją, ir beveik sotūs, o man paduok tikrą žąsį, kad taukai per pirštus varvėtų..." Kareivis, pasilikęs prie klėtelės, vis smarkiau ir smarkiau trypinėja po kiemą, kol pagaliau, susiėmęs už pilvo, pasileidžia kėnyno link, kur slapstosi Benediktas. "Nejaugi mane pastebėjo, - nusigąsta šis, - bėgti reikia!" Sargybinių, riebiai ir gausiai pavalgusiam, nerūpi klėtelėje uždaryti

belaisviai, jis skuodžia iki pirmųjų medžių ir, atrėmęs į kamieną šautuvą, tūpia už kėnio.

Dabar Benediktui vleni juokai būtų priblokšti sargybinį, tik nepatogu tokioje padėtyje mušti žmogų.

- Ei, - tyliai sako Pauga, - kelkis!

- Nedrįsk manęs liesti! - Matyt, nekvailas pasitaikė kareivis, kalba pusbalsiu, nerėkia kaip skerdžiamas. - Aš esu ponas Voitkevičius.

"Tikra bėda su tais lenkais, - nebežino, ką daryti, Pauga. - Visi jie ponai, tai kas jų kiaules gano?"

- Reikia tave surišti... ponas Voitkevičiau, - geruoju prašo Benediktas.

- Nevalia manęs rišti, man karinė garbė neleidžia būti surištam. Ką sakys ponas kapitonas, kai atras surištą, pasidavusį be kovos? Gal ponas... e... ponas?

- Koks aš, po velnių, ponas? Kelmarovys esu!

- Gal, ponas kelmarovy, man kartą kitą sutrenktumėte, kad atrodyčiau garbingoje kovoje nugalėtas?

- Va, matai? - prikiša Benediktas kumštį, didumo sulig galva, lenkui prie akių. - Geriau negarbingai gyvam likti, negu garbingai žūti.

- Šventa teisybė, ponas kareivi, - greitai sutlnka sargybinis, - rišk nemuštą prie medžio.

Benediktas nuvelka lenkui palaidinę, suplėšo ją į tris dalis ir vikriai, atsargiai pririša kareivį prie kėnio, neužmiršta dar skiaute užkimšti burnos.

- Ar neveržia kur nors? - klausia Benediktas.

- Mmm, - mykia sargybinis, - mm!

- Sakai, kad neveržia? - žiūri patenkintas į atliktą darbą Pauga. - Aš sakau, kad ponas ir liks ponas, vienas malonumas su ponais kariauti.

Kurį laiką mąsto Benediktas, ką jam toliau daryti. Jis buvo įpratęs ilgai galvoti, bet greitai veikti. Užsimaukšlina uniforminę lenko kepurę ant pakaušio ir apsižvalgydamas slenkia klėties link, kur dabar tupi uždaryti jo draugai. Jau turėtų grįžti antras sargybinis, tik kažkodėl jo dar nematyti. "Nėra ko laukti, - teisingai nusprendžia Benediktas. - Matyt, kai prisėdo prie skaniais valgiais apkrauto stalo, tai ir negali atsiplėšti nuo suolo. Aš jo vietoje taip pat daryčiau."

- Ei, - pugsarsiai klausia, prisikišęs prie sienos, - ar dar gyvi esate?

- Tu, Benediktai? - tuoj atsiliepia jo draugas Mykolas.
- Išleisk mus iš čia greičiau!

"Mat, jiems vis greičiau! - tyrinėja klėties sienas Benediktas. - Duok šiandien pat jiems lygybę, pasaulinę revoliuciją, tučtuojau išleisk iš klėties. Nereikėjo įkliūti. Sakiau, kad neitume į šį kaimą."

Pagaliau Pauga įsirežęs atplėšia rąstą nuo rąsto ir sako:

- Lįskit pro plyšį, draugai agitatoriai!

IV.

JUODOSIOS TAIGOS RESPUBLIKA

1.

DRAUGAI VISUR PRAVERČIA

Kai pasibaigdavo dideli turtingi kalnastepių kaimai, per riebių juodžemių paliktos ratų vėžės ir prasidėdavo juodoji Salairo taiga su kur ne kur lengvai pramintu takeliu, visi keleiviai apsidžiaugdavo. Nors iš išorės žmonės atrodė beveik vienodai, tik toli gražu jie nebuvo vienspalviai iš vidaus. Ne tokie patvarūs, silpnesni dažnai persidažydavo, kartais sumaišydavo spalvas, užtai nuo stipresniųjų gaudavo mušti, o kai kada jiems atsilikdavo dar blogiau.

Seniau Filogenas manė, jog didžiausia bausmė žmogui, kai jis gerą pusdienį ar dieną negauna sočiai pavalgyti. Kitokios bausmės jis negalėjo sugalvoti, ir taip manydamas alkanas užmigo šieno kupetoje netoli Salairo taigos. Regėjo sapne paskrudintų riebių žąsų krūvą, didelius avienos gabalus, pirmą kartą Filogenas sapnavo netgi juodą duoną.

Pasitaiko, kad sapnuoji nei šį, nei tą, visokius nebūtus dalykus, pavyzdžiui, pakyli nuo žemės ir skraidai. Tokie niekai dabar nesirodė alkanojo miegu besikankinančiam jaunajam Zavjalovui. Jis be paliovos matė vis tą patį, iki pat smulkmenų tyrinėjo kiekvieną avienos šonkaulį, alškiei įžiūrėjo, kaip iš žąsies varva taukai, tik niekaip negalėjo ištiesti rankos iki tų skanybių, kad kuo greičiau jas visas iš karto susigrūstų į burną. Nekramtytų dabar Filogenas, ne, kam toks nereikalingas laiko gaišimas, jis nurytų stačiai ir avieną, ir žąsieną, ir duoną, dar pirštu pastūmėtų, kad maistas kuo greičiausiai, nesusilaikydamas skrandyje, nuslystų į pilvą, kur tuščios vietos buvo tiek ir tiek. Mato Filogenas beveik prie burnos prikištą mėsą, užtenka tik mažumėlę pakrutėti, gal ir rankų neprireiks, vien burna galės pasičiupti riebų kąsnį. Sudejavo bado kankinys ir atsibudo. Žiūri Filogenas - tiesiai prie akių prikištas šautuvo vamzdis, ir jo bauginanti kiaurymė taiko į kaktą. "Geriau sapnuosiu žąsį negu šautuvą", - nusprendė badmirys ir vėl užsimerkė. Atlėšia Filogenas iš lengvo viena akį ir mato tą patį šautuvo vamzdį, deja, kvėpiantį ne žąsiena ar aviena, o šaltu metalu.

- Kaip išmiegojai? - gergždžiančiu balsu klausia stiprus, plačių pečių kaimietis.

- Blogai. Alkanas atguliau, šonus labai nuspaudė, - verkšlėna Filogenas. Gal pasigailės jo, vargšo, alkano ir nepatogiai išsimiegojusio.

- Ho ho hol - žvengia kažkas netoliese. Tėn antras kaimietis krapšto iš kito šieno kūgio Filogeno bendrakeleivį Zakrevskį. - Pakentėkit truputį, mes tuojau pavaišinsime ir patogiai jus paguldysime, ho ho hol

- Kas tokie būsite? - griežtai klausia kaimietis, išbūdinęs Filogeną.

- Ar mes? - stena šis. - Žmonės...

- Matau, kad žmonės. Tu man neišsisukinėk. Sakyk, kas tokie - baltieji, raudonieji?

Ak, kad žinotų Filogenas, kas per vieni yra tie du ginkluoti vyrai. Jeigu jie partizanai, pasisakytų esąs pats tikriausias raudonaslis, o jeigu iš Kolčiako milicijos, tai už sniegą būtų baltesnis.

- Kas tokie? - baksnoja šautuvo vamzdžiu į dar

nesumažėjusį varganoje kelionėje buvusio pirklio pilvą kaimietis.

- Mes per vidurį, - nudžiunga radęs išeitį Filogenas. - Ne raudonieji ir ne baltieji, mes patys sau...

- Ko čia su tokiais cackintis, - siūlo antras. - Sušaudyti, ir kvit!

- Į būslinę vesime, - nesutinka pirmasis, - pas vadą. Tegu ištardo. Gal kokie šnipai?

- Dar to betrūko, kad aš juos kaip kokius ponus vedžiočiau. Koks skirtumas, kada sušaudyti - dabar arba vėliau?

- Gal, sakau, palaukim, a? - kasosi pakaušį vyresnysis kaimietis. - Kò skubėti?

- Kaip sau nori, - numoja ranka antrasis, - žinokis. Aš tai juos tuoj pat sušaudyčiau. Man aišku, kas čia tokie!

Zavjalovas tik dabar suvokia, kad tie ginkluoti kaimiečiai kalba apie jo nuosavą gyvybę. Po tokios vargingos ir alkanos kelionės jam pačiam sava gyvybė nebe taip brangi pasidarė kaip gyvenant mieste, tik labai gaila, kad pulkus žąsų ir kaimenes avių sudoros kas nors kitas, o ne jis, Filogenas, ir pasiruošia iš paskutiniųjų glintis.

- Veskite mane pas vadą, pas vadą veskit! Negalima šiaip sau žmogų sušaudyti!

- Žiūrėk tu man, - tyčiojasi jaunesnysis, - negalima sušaudyti! O ką daro baudėjai kaimuose, ar žinai?

"Partizanai!" - suvokia Filogenas. Paskutinėm dienom, kai pasibaigė pasiimtas iš miesto maistas ir teko žingsniuoti pusalkaniem, jis kažkaip pajuto, kad viską ima greičiau sprasti, pasidarė akys šviesesnės ir žingsnis spartesnis. "Užtai proletarai yra tokie neramūs, miklūs, vis ką nors susigalvoja. Sumanė carą nuverstį, vienas du, ir nebėra caro! Tai vėl suskato grūdus iš kaimiečių atiminėti. Neduok dieve, kai esi žmogus neprivalęs!"

- Mano brolis Vasilijus - partizanas. Apie Baščelaką kariauja, - atsigavo Filogenas.

- Kuo jis pavarde?

- Zavjalovas. Vasilijus Charitonovičius Zavjalovas.

- O kas tada bus Fedosejus Zavjalovas?

- Tai ne mano brolis. Mano brolis yra kaip ir aš pats proletaras ir už pasaulinę revoliuciją.

- Gerai, gerai, - numoja ranka vyresnysis. - Eime pas vadą, išsiaiškinsime, nors patarčiau apie savo proletarišką kilmę patylėti. Aišku?

Gal po pusvalandžio nustojo iš baimės tirtėti Zakrevskiui kojos. Kiek kartų jis kalė tam muzikui į kietą jo galvą, kad esą iš Tomsko, kaip iš tikrųjų ir buvo, einą išsimainyti kai ką iš manufaktūros į duoną, sviestą, lašinius. Kokios spalvos būtų - ar už nedalomą šventąją Rusiją, ar pasaulinę revoliuciją - valgyti visi nori. Du duoneliautojai neturėtų per daug kristi į akis, tokių dabar pilni Sibiro keliai. Bet ne, kvailys, pradėjo girtis savo broliu. Dabar Zakrevskiui aišku, kad juos užtiko partizanų žvalgai, o jeigu būtų užėję kolčiakininkus? Jėzaumarija, panele švenčiausioji, saviškiai supleškintų be jokių pasiaiškinimų, be tardymo, vien už pasigyrimą, kad šito nevispročio brolis yra partizanas!

Labai nenori Zakrevskis susitikti su partizanas. Jelgu šie sužinotų, kad jis tamavo lenkų korpuse raštininku, būtų dar nieko. Raštininkas - ne karininkas, nedidelis laipsnis. Kaip nors išsisuktų Zakrevskis, ne pirmas kartas. Tik nenorėtų jis, kad kas nors suuostų, ką veikė praėjusių metų vasarą, labai nenorėtų. Už aną vasarą jam partizanai ne vieną, o dešimt mirčių sugalvotų, ir tai būtų per mažą.

Dabar Zakrevskiui taiga atrodo blogiau už kalėjimą. Kalėjime dar gali tikėtis, jeigu nėra prieš valdžią, kad tave amnestuos, galima papirkti sargą. Taiga - kalėjimas be spylių, be grotų, be pasigailėjimo. Jei gerai nežinai jos, tai norom nenorom turi glaustis arčiau sargybinio, kuris galbūt šiandien ar ryt tave sušaudys.

Filogenas žiūri į dešinę, žvalgosi į kairę, iš abiejų pusių didelės riebios žolės, tamsi kėnių siena. Porą žingsnių į šoną, ir niekas tavęs nesuras. Gali būti, jog jų sargai nespės netgi iššauti. Tik ką valgys Filogenas taigoje? Šiaip ar taip vienas galas. Nebėgsi - sušaudys, bėgsi - badu numirsi. Tad nusprendžia Filogenas nebėgti, nes prieš sušaudant gal duos pavalgyti, o pabėgęs nusigaluosi nevalgęs. Gal viskas gerai baigsis? Jaunasis vyrukas nebeplūšauja apie sušaudymą, nebegąsdina. Filogenas pastebėjo, kad Tadeušas Zakrevskis gręžiojo jį akimis, kai priminė savo brolių Vasilijų. O ką? Brolis yra partizanas, ir jis pats, Filogenas,

nedaug trūksta, kad toks pat taptų.

Visą dieną vedė partizanai suimtuosius, ir saulei leidžiantis nedidelės jėlanės vidury pamatė iš žolių kyšantį mažo namelio stogą, keliolika gulstinių avilių ir senuką bitininką, maišantį vašką variniame katile.

- Padėkdie! - pasisveikino senasis partizanas.

- Kol kas pats susitvarkau, - nedraugiškai burbtelėjo bitininkas. - Ko taip ilgai užtrukot, jūsų seniai laukia. Užeikite į vidų.

Pro mažą apniukusį trobelės langą, kurį iš lauko dar užstojo didžiulės žolės, vos vos skverbėsi šviesa ir beveik nieko nebuvo matyti. Pačiam tamsiajam kampe kažkas sėdėjo.

- Šitas? - pasigirdo balsas iš kampo.

- Tas pats, kontra, - atsiliepė jaunasis partizanas, rodydamas į Zakrevskį. - O, kaip niežėjo rankos, norėjau nupilti niekšą vietoje, tik Kuzmičius neleido. Sako, veskim pas vadą. Aš jį atpažinau iškart Juodajame Upelyje, kai jie abu ten pasirodė. Mano šeimininkas, pas kurį slapščiausi, pranešė, kad į kaimą atvyko du įtartini keleiviai, sakosi einą iš miesto keisti manufaktūros į duoną, esą badauja, o vieno pilvas kaip kubilas. Žiūriu į antrąjį ir pats netikiu - ogi tas pats, iš mūsų būrio. Katandos kaime kažkur dingo, ir pamačiau aš jį prie Ak Kemo, kartu su keržakais gaudant ir žudant paskutinius Piotro Suchovo raudongvardiečius.

Žiojosi Zakrevskis kažką sakyti, bet apleido jėgos ir susmuko pagal sieną. Norėjo prisiminti maldos žodžius, tik vėl nieko neįstengė ištarti...

Kai 1918 metų vasarą čekų legionieriai sukilo, jiems į pagalbą atskubėjo monarchistai, menševikai, eserai, anarchistai, buvę caro armijos karininkai, pakilo kaimiečiai. Kolčiugino anglies kasyklų šachtininkai, Raudonosios gvardijos kovotojai gynėsi iki paskutiniųjų, bet, spaudžiami dešimteriopai gausesnio, gerai ginkluoto priešo, turėjo trauktis savųjų link, į Tomską. Kelyje sužinojo, kad Tomskas paimtas baltųjų, tai nutarė žygiuoti į Semipalatinsko pusę. Beveik kiekvieną stepių kaimą reikėjo imti jėga, tad pagaliau besitraukiantieji nusprendė pasukti į Kalnų Altajų, o iš ten per Mongoliją skverbti į Turkestaną, kur laikėsi Tarybų valdžia.

Iki pat kalnų papėdžių Piotro Suchovo vadovaujami raudongvardiečiai nepralaimėjo nė vieno mūšio. Kokių tik pasakų, karinių gudrybių nesugalvojo pulkininkas Chmelevskis, tik viskas veltul - persekiojami kovotojai iš anksto atspėdavo baudėjų kėslus ir dažnai ne tik ištrūkdavo iš spąstų, bet ir atsakančiai mušdavo baltuosius.

Prie Piotro Suchovo būrio beveik kiekviename kaime prisišliedavo vietinių bolševikų, pabėgusių revkomiečių, tad niekas nenustebo, kad netoli Kalnų Altajaus, Teležichos kaime, pas raudongvardiečius atėjo čia besislapstęs Zakrevskis, prieš tai dirbęs Udalovkoje raštininku. Pasisakė buvęs eseras, mėtęs į caro žandarus bombas, ilgus metus katorgavęs prie Verchojansko, paskui atitremtas į Udalovką. Beveik nemelavo Zakrevskis, išdėstė visą teisybę apie save, tik nutylėjo, kad JI lenkų korpuso karinė žvalgyba paprašė kaip nors pakliūti į besitraukiantį Piotro Suchovo būrį, norėdami žinoti, kur eis, ką darys bolševikai.

Stėpių kaimuose, nors nuo priešų sunkiau buvo pasislėpti, bet raudongvardiečius gausiai rėmė vietiniai gyventojai - naujakuriai iš Vidurio Rusijos gubernijų. Pagaliau Pietų pusėje pasirodė vieni už kitų užlindę kaimai, o ant pačių aukščiausių baltavo sniego laukai. Toliau buvo Mongolija. Kelio atgal nebeliko - iš paskos slinko pulkininko Chmelevskio baudėjai.

Vieną rytą Piotro Suchovo vyrai įlindo į juodąją taigą, į tamsius jos tarpeklius, kur beveik nesimatė saulės ir diena būdavo kaip vakare, o sutemus pasijusdavai lyg šuns būdoj uždarytas. Vietomis prasiskirdavo talga, stalga pasirodydavo iš tamsių maumedžio rąstų suręsti keržakų kaimai: Teležicha, Jelinovas, Ustj Muta, Anujo viršūnė, Medvedevka, Černavojė. Nė gyvos dvaslos negalėjai matyti aplinkui. Neišbėgdavo moterys su duona ir pienu, nespainiodavo po kojom vaikai, neprieidavo vyrai pasišnekėti apie gyvenimą.

Sentikliai, kurie melsdavosi tik šermukšniam kryžiui, šventai tikėjo, jog jie po mirties tikrai vartysis amžinai šiltose rojaus jelanėse, o kiti to paties tikėjimo broliai, tik kitokios pakraipos - skylininkai, pomorai, fedosiečiai, filipiečiai, maldininkai, atsiskyrėliai, filoretiečiai būtinai turi virti pačios geriausios kokybės degute, kokį tik moka padaryti Salairo

degutininkai. Tuo tarpu fedosietis piktdžiugiškai kikendavo, įsivaizduodamas savo kaimyną sklypininką besikankinantį ir griežiantį dantimis katile, kurį mikliai, netingėdami kaitriomis maumedžio malkomis kursto nelabieji. Vis šiokia tokia paguoda yra, kai gyvenime kaimynul geriau sekasi auginti maralus, plauti aukso smėlį ir gaudyti sabalus.

Jeigu jau savo kaimynui negaila didelio katilo dervos ir poros vežimų sausų malkų, tai kiek dervos ir malkų reikėtų bolševikams virinti? Ištisa ežerą, visą taigą paruoštų, nepatingėtų turtingieji sentikiai tiems nevidonams, kurie visai netiki dievą, nori atimti iš tų, kas daug turi, ir atiduoti nleko neturintiems.

Slenka suvargę proletarai ir prisiplakę prie raudonųjų būrio patys didžiausi vietiniai plikšiai per tylūs keržakų kalmus, o tuo tarpu taigos jelanėse vyrai paslapčiomis gaudo arklus ir šuoluoja tik jiems nežinomais takais pasitikti baudėjų. Pirmą pasalą suruošė baltieji ir keržakai prie Budačichos kalno, kur krito nemaža raudongvardiečių ir teko greitosiomis slėpti didžiąją dalį ginklų netoli perėjos. Pagaliau Piotro Suchovo kovotojai nusileido į Uimono stepę - keržakų rojų, legendinę Baltųjų vandenų šalį. Už geltonos stepės bangavo mėlyni kalnai, o virš visko - stepės, kalnų, taigos kilo į patį dangų balta dvigalvė Beluchos viršūnė. Atžygiuota tūkstantis su viršum kilometrų per įkaitusią nuo saulės, kautynių, gaisrų ir priešo neapykantos stepę. Sustojo raudongvardiečiai dideliame Katandos kaime poilsio, vakare kažkas uždėjo plaštaką Zakrevskiui ant nugaros.

- Ponas Tadeušai, dėdė iš Barnaulo nori sužinoti, kaip tamslos sveikata?

Sustingo vietoje Zakrevskis, bijodamas atsisukti. Laukė jis sutarto ženklų dar priekalnėse, kiek sykių galėjo jį pašauti saviškiai, ir niekas niekada nebūtų sužinojęs, kur liko užkastas bevardis patriotas Tadeušas Zakrevskis, ne vieną kartą norėjo atsilikti nuo raudongvardiečių būrio, tik gerai žinojo, jog greitai keržakai sudoros, nespėsi tiems iki akių apžėlusiems muzikams pasisakyti, kas toks esąs iš tikrųjų. Palengvėle grėžėsi Zakrevskis, nesumanydamas - atsakyti į slaptažodį ar ne, ir išvydo prieš save katorgos laikų geriausią draugą, eserą Formą Zinovejevičių Novosiolovą.

- Gal pasakyti dėdei, kad savaitė jau esu sveikas. Ū, išgašdinai. Buvau visai nusiminęs, maniau, kad reikės su "draugais" traukti į Mongoliją!

Novosiolovas, atlikęs katorgą, buvo atitremtas į Kalnų Altajų, ten labai susidraugavo su turtingais keržakais, kuriems didžiai patiko jo kalbos, jog valstiečiai turį kurti savo respubliką, kad jiems nereikia miesto, valdininkų, popų, o užvis labiau - proletarų.

Novosiolovas iš Zakrevskio sužinojo, kad kitą dieną nuo pat ankstyvo ryto raudonarmiečių būrys, rekvizavęs Katandoje arklius ir vežimus, pasuks iš pradžių Tiunguro link, o toliau, nuo Arguto žiočių ketina jo stačiais negyvenamais krantais eiti į Mongoliją. Buvo nutarta suruošti pasalą už Tiunguro, prie bėmliško Baidos kalno. Ten jau lauks aplinkiniai takais atvesti pulkininko Chmelevskio baudėjai, o bėgančius atgal bolševikus pasitiks taiklūs Katandos, Uimono ir Tiunguro medžiotojai.

Naktį iš būrio dingo Zakrevskis, o rytojaus dieną, kaip buvo suplanuota, praleidę žvalgas, kryžmine kulkosvaidžių ugnimi ėmė guldyti raudongvardiečius Chmelevskio dalinio kareiviai. Tris dienas medžiojo išblaškytus Suchovo vyrus Uimono stepės keržakai. Nusilpusius iš bado ir troškulio pribaidavo šautuvo buože, nes švinas ir parakas kainavo pinigą. Senės keržakės Ūdijo savo nerangius senius, tinginčius medžioti bolševikus - jų palaidinės ir batai labai praverstų aprengiant ir apaanant šeimyną.

Vienas kitas raudongvardietis perplaukė šaltą Katunę ir šiaip taip nusigavo į Mongoliją, o iš ten po metų vėl sugrižo į Altajų. Šitaip partizanų žvalgas Ivanas Koromyslovas, akis į akį šimtą kartų sutikęs mirtį Ir šimtą vieną kartą jos išvengęs, netyčia atpažino Zakrevskį.

... - Surišt rankas, - komanduoja balsas iš kampo. - Užrišt akis! Burnas užkimšti!

"Balsas! Kur aš girdėjau panašų balsą? Nejaugi? Gel..." - burbuliavo, raitėsi Zakrevskis, surištą, nieko neįstengdamas matyti, užklimšta burna. Filogenas nespriešino, nešaukė, o nusprendė apsimesti negalinčiu pakrutėti. "Jeigu jūs taip norit, tempkit, vilkit, šaudykite, o aš ne avinas, pats neisiu..."

Prikėlė erodai vargšą. Smarkiai kažkas įsipyė į šoną, reikėjo stotis ir eiti. "Kam be jokio reikalo kentėti mušimą?" - protingai nusprendė jis. Nenorėjo Filogenas kęsti jokių nemalonių, alkio, šalčio, kieto guolio, darbo, o jau mušimo - didelio ar mažo - nė iš tolo. Sušaudys galbūt po penkiolikos minučių, o gal leis gyvam pabūti visą pusvalandį. "Kuriam galui tą pusvalandį pragyventi sumuštam, kai galima svelkam numirti..."

Pagaliau liepė abiems draugams sustoti, tarkštelėjo užtaisomų šautuvų spynos ir tuoj pat pasigirdo du šūviai. Po šūvio norėjo Filogenas nuvirsti, nes nušautas žmogus būtinai privalo virsti, bet laiko kojos negyva Zavjalovą stačiau, nei pačiam keista. Kažkas nuplėšė raištį nuo akių, išėmė iš burnos skudurą, ir mato Filogenas išbalusį, svyruojantį Zakrevskį, taigą, upelį, žolės - lygiai taip pat kaip žemėje. "Viešpatie, ką daro žmonės, pakliuvę tiesiai į dangų? - nesusigauo vyrelis. - Gieda, danguje gieda!" - nudžiugo Filogenas ir užbaubė storu balsu:

*- Dar leisk man, Dieve, dar leisk man, Dieve,
dar leisk man, Dieve, dar leisk man, Dieve,
gyventi!*

- Tylėk, kvaily, nelaidyk gerklės! - kažkas negražiai nusikeikė.

"Viskas kaip žemėje, ir keikiasi kaip žemėje", - visai atkuto Filogenas geriau apsižvalgydamas, ir užkliuvo jo žvilgsnis už dviejų - ne jo ir ne Zakrevskio, o abiejų partizanų kūnų ant tako.

- Novosiolovai, tu? - vapa, tarškindamas dantimis, Zakrevskis. - Tai mes gyvi?

- Draugai visur praverčial - kvatojasi Novosiolovas. - Ką, manei, jau galas? Tikrai nesitikėjau, jog tie du partizanai atves tave. Visa laimė, kad manęs iškart nepažinai, nežinau, kas būtų atsitikę. Aš dabar esu dešinioji Rogovo ranka, aišku?

- O bitininkas? - atsigaua Zakrevskis. - Kažką reikia daryti su tuo seniu.

- Bitininkas tylės, - nuramina jį Novosiolovas. - Jis yra tiek sielų pražudęs, kad tylės iki grabo lentos. Eime į bityną, mūsų ten laukia!..

- Kas laukia? - sutirtėjo Filogenui kojos.
- Maralo mėsa, midus. Reikia bent vieną kartą pavalgyti žmoniškai.

- Aišku, reikla! - skuodžia Filogenas į bityną, aplenkdamas Zakrevskį ir Novosiolovą.

Žaibiškai Filogenas sudorojo mėsa, buvo bemetas į pastalę kaulą alkaniems šunims, tik staiga pagailo, ėmė ir sutrupino jį pats kietais ir sveikais dantimis.

- Klausykit, - prakalbo Novosiolovas, kai pavalgė ir atsigėrė buvę belaisviai, - dabar abu eisite į Udalovką...

- Į Udalovką! - tuoj pat sutinka Filogenas.

- ... o paskui pas Rogovo partizanus.

- Kur?! - vos nepaspringo dideliu mėsos gabalu Filogenas. - Pas partizanus aš neisiu!

- Aš tavęs neklausiu, eisi tu ar ne. Kaip Udalovkos darbo valstietijos deleguotas atstovas vyksi į Juodosios taigos respublikos pirmąjį Tarybų suvažiavimą. Ten pats garsiai nerėksi, o visiems kitiems delegatams turėsi kalti į jų nuovairiausių lozungų ištinusias galvas, kad mes, girdi, esame už Tarybas, tik be bolševikų.

- Klausyk, Filogenas turi kitą užduotį, - įsiterpė Zakrevskis.

- Žinau, mano žmogus jau laukia jūsų Udalovkoje. Jis pasakys, ką toliau daryti, o dabar tik į suvažiavimą - rinkti valstiečių valdžios. Matai, mieste, štabuose atrodo vienalp, o čia kitaip. Susidarė tokia padėtis, kad visokie komisarai gali palmti viršų. Mums reikia ne snausti, o veikti. Žinoma, privalome turėti daugiau savų žmonių, nes po tų lietuvių atvykimo...

- Kokių lietuvių? - pašoko Zakrevskis: - Kiek jų? Šeši?

- Šeši. O ką?

- Nieko. Į suvažiavimą, tai į suvažiavimą. Spėsime tuos kitus reikalus atlikti, - sutinka Filogenas. "Sakyti apie dėžutę Novosiolovui ar ne? Sakyti ar ne? Mudu su Zakrevskiu iš tokių vyrų kaip lietuviai dėžutės tikrai neatimsim, o Novosiolovas gali. Štai, ką tik pykšt pokšt, ir du vyrų gatavi. Ar daug čia reikia, kad ne du, o šešis kartus pykšteltum? Reikės dalintis į tris dalis, bet dėžutė taip pat nemaža".

- Ar lietuviai dar nešiojasi tokią dėžutę? - klausia

Filogenas.

- Dėžutę? Gal ir nešiojasi. O kas toje dėžutėje?

- Auksas!

- Tyliau! - uždeda delną Filogenui ant burnos Novosiolovas. - Auksas?

- Auksas, - patvirtina Zakrevskis.

- Apie auksą niekam nė mur mur, - šnibžda Novosiolovas, vis pažvelgdamas į duris. - Kai būsite pas partizanus, tai į dėžutę nedirškite nė pažvelgti. Viską reikia daryti apgalvotai. Verčiau palikite tą reikalą man, nes jūsų galvos po šiandieninių įvykių dar nelabai gerai veikia.

"Reikalą gali sau pasilikti, o dėžutę duok šen!" - mano Filogenas.

"Kad neatsitiktų mums taip pat kaip aniems dviem partizanams", - neramu paliko Zakrevskiu.

2.

ŽULANICHA - PARTIZANŲ KRAŠTO SOSTINĖ

Stipriai stovintis tarp vešlių žolynų, kalnastepių, dviejų metrų gilumo juodžemio ir beržo giraičių iš vienos pusės ir Salairo juodosios taigos iš kitos, Žulanichos kaimas visai nesislėpė nuo pasaulio, bet taip pat nelindo pats į akis miestui ir didiesiems Sibiro keliams. Žulanichiečiai beveik nesirgdavo, arba jeigu sunegalauodavo, tai trumpai - vieni netrukus mirdavo, kiti greit pagydavo, atrodė stiprūs, sveiki, o seniai, užuot ruošęsi į amžinojo poilsio vietą, čiupinėdavo žvilgsniu, o progai pasitaikius ir rankomis, jaunesnes bobiakes. Važiuodami gerai išsteptais vežimais, su dervoje išmirkytais pakinktais, gėlėm ir nematytais paukščiais išmargintais vežlankiais, rinkosi valstiečių delegatai į Žulanichą, dabartinę partizanų krašto, Juodosios taigos respublikos sostinę.

Giliai po pamušalais paslėpti vyrų mandatai, užtal greta viena ranka pasiekiamas guli kirvis, o kita - šautuvas. Dokumentas gerai, kai yra viena valdžia ilgesniam laikui, o kai jų atsiranda vienu metu keletas, tai vietoj paso reikia tik spėti įremti klausinėjančiam šautuvą į krūtinę arba pridėti kirvio

ašmenis prie kaktos. Tada tokiam tikrintojui praeina bet koks noras toliau kamantinėti, kas toks esi, iš kur būsi, kur važiuoji, koku reikalu. Šitaip apsirūpinę mandatais, kirviais ir šautuvais rinkosi delegatai į Juodosios taigos respublikos Tarybų suvažiavimą iš artimesnių Mišichos, Chmeliovkos, Čiudotvorichos, Uksunajaus, Sungajaus, Togulo, Zyrianchos ir Makarichos kaimų. Taip pat važiavo delegatai iš tolimų - Salmos, Kedrovkos, Ženichovkos, Jelcovkos, Sorokino, Kytmanovo, Čeremšankos, Čiumyšo ir Udalovkos kaimų. Keli valstiečių delegatai vyko iš devynioliktojo - kaimo tokiu nepadoriu pavadinimu, kad niekaip nerasi jam literatūrinio pakaitalo. Be kirvio ir šautuvo, vežimuose dar buvo gerai savaitė įdėta saulėje džiovintos meškienos, lašinių, visas kepimas duonos, kelios dešimtys kietai virtų kiaušinių, žalių svogūnų kuokštas, lydyto sviesto beržo tošies dėžutė ir didelis, sandariai užkištas kelių litrų talpos drumzlinos naminės butelis. Kurie turėjo pažįstamų ar giminaičių Žulanichoje, tie tikėjosi ten apsistoti, o kiti pasiėmė kailinius, - pasitiesus juos po vežimu, galima ramiai gyventi nors porą savaičių, jeigu tiek laiko užsitęstų suvažiavimas. Kiekvienas delegatas turėjo arkliais šerti didelį malšą švarių geltonų avių, kurių per akis būtų užtekę išmaitinti nemažai proletaro šeimai badaujančiame Piteryje ar Maskvoje.

Neskubėjo, betgi ir neatsiliko delegatai, vienu metu iš visų pusių artėdami prie Žulanichos. Savo kailiu patyrė kaimiečiai keturias valdžias. Tvirtą caro valdžią, paskui - Kerenskio, kuri viską žadėjo, tik nieko nedavė, trumpai - bolševikus, savo mitingais ir kalbom apie lygybę sukiršimusius kaimyną prieš kaimyną, nuteikusius brolių prieš brolių, ir galop Kolčiaką, pradėjusį dyžti tuos, kam patiko Tarybų valdžia, ir vienu atsidėjimu atsakančiai grūstuvais ištvatinusį sėdimas vietas tiems, kam ji visai nepatiko. Dabar Grigorijus Rogovas siūlo jiems, kaimiečiams, rinkti savą, tikrą valdžią. Tad reikia neskubėti, nes valdžia ne pirštinė, jos taip greit nepakeisi.

Tuščioje dviejų aukštų pirklio Antipovo klėtyje, prie raudona gelumbe užtiesto stalo, vienoje jo pusėje sėdi pats Grigorijus Rogovas, greta Novosiolovas, priešais Anatolijus, Skitalecas ir Andriejus Steponaitis. Gale stalo, pasidėjusi

sąsiuvinį ir plunksną, pasiruošė rašyti Katerina Šadrina, kuri čia susirinę vyrai žada vieningai pasiūlyti Tarybų suvažiavimo sekretore. Dabar reikia numatyti, kas turės pirmininkauti. Pirmas pašoka Novosiolovas ir, ranka kapodamas orą, rėkia taip, kad prie klėties prišti partizanų arkliai baidosi ir pradeda gatvėje neramiai kudakuoti vištos.

- Su mūsų brangaus vado, Grigorijaus Jefimovičiaus, vardu ėjome į žūtūtinę kovą su lenkais prie Chmeliovkos, su jo vardu revoliucingai nusiteikusios valstiečių masės lieja kraują už teisingą reikalą, vadovaujami draugo Rogovo, mes visi pasiryžę eiti visur, kur tik jis mus ves...

- Ką siūlai? - nekantriai klausia Anatolijus.

- Draugą Rogovą, masių vadą, mūsų tėvą, valstiečių išlaisvintoją nuo miesto priespaudos, siūlau Tarybų suvažiavimo pirmininku!

- Kas dar nori kalbėti?

- Aš noriu, - pakyla Steponaitis. - Siūlau suvažiavimo pirmininku draugą Anatolijų, kaip pagrindinio Barnaulo komiteto narį.

- Nesutinku, nè už ką nesutinku! - kriokia Novosiolovas.

- Supranti, kažkoks Anatolijus, kuris tik kelios dienos kai atvyko iš miesto į mūsų partizanių, valstiečių revoliucinę, mūsų brangaus vado Rogovo vadovaujamą armiją...

- Toli dar iki tikros armijos, - nutraukia Novosiolovo šūkavimus Steponaitis. - Geriau paklausk, kaip rėkia girti partizanai...

- Ką, vėl senojo režimo tvarką norėtumėte įvesti? Carių drausmę? Neleisiu!

- Yra dar revoliucinė drausmė! Be jos neįmanoma pergale prieš Kolčiaką, - ima pykti Anatolijus.

- Gal nesidalinkim iš anksto valdžia? Geriau tegu suvažiavimo delegatai pasiūlys, kas turi pirmininkauti, - baigia ginčus Rogovas. - Mano nuomone, kariauti dabar reikia, o ne suvažiavimus kviesti, laiką gaišti.

Lietuviai ir kartu su jais uždarytas Rastaturino klėtyje Anatolijus, ištrūkę iš lenkų būrio nelaisvės, greitai sutiko Rogovo partizanus, kuriems davė žinią Katerina Šadrina. Gerokai tąkart kliuvo baudėjams. Rado partizanai Benedikto pririštą prie medžio poną Voitkevičių. Du jauni vyrukai, kaž-

kur užtrukę ir pavėlavę į mūšį, labai nudžiugo radę sveiką, bet nekrotantį priešą. Norėdami pasižymėti, vienas tuoj nusitaikė iš šautuvo, antras nedelsdamas išsitraukė aprūdijusį kardą, tik spėjo laiku juos sustabdyti Benediktas.

- Sušaudyti pasaulinę hidrą! - ypač šokinėjo Jaunutis, suaugusiais tarpusavyje juodais antakiais partizanas.

- Galvą nukirsti tarptautiniam buržujui! - šūkalojo antras.

- Reikėjo šaudyti ir kirsti pusvalandžiu anksčiau, kur tada buvote, tokie drąsūs, - atvėsino juos Benediktas. - O dabar, jeigu nors kiek paliesite belaisvį, į žemę įginsiu. Iki pakaušio!

Gerai įsižiūrėjo abu partizanai į Benediktą ir apsiramino. Toks tikrai gali įginti į žemę. Ne tik iki pakaušio, o daug giliau.

Pasirodo, ponas Voitkevičius namie buvo tik paprastas batsiuovys. Geras, nagingas batsiuovys. Kadangi beveik visų partizanų autai lindo lauk pro išsišiepusius padus, tai ponas Ignacijus Voitkevičius kaipmat pavirto į draugą Ignatą, partizanų batsiuovį.

"Dabar arba niekad", - nusprendė besivartydamas pirklienės Antipovos pataluose Novosiolovas. Jos vyras pabėgo į miestą anksti pavasarį. Iš pradžių šiaip taip kentė pirklienė, tik kai užplūdo šiluma iš stepių, kai per patį vidurvasarį naktimis nebeiškrisdavo rasos, kai ant degančio kūno per kelias minutes išdžiūdavo šaltam vandeny sumirkyta paklodė, nebeiškentė. "Forma Zinovejevičium, - karštai alsuoja Antipova, - mesk tu kariavęs, važiuokim kuo greičiau iš čia, bėkim, brangusis, nuo visų toli, kur būtume tik vienudu, kad niekas mūsų nematytų ir niekas negirdėtų. Bėkim, kuo greičiau bėkim. Bus iš ko pragyventi. Aš turiu daug pinigų..." - "Kur pinigai? - rangosi po stora pirklienės šlaunimi prispaustas Novosiolovas, - kur jie?" - "Barnaule, mielasis, Barnaule!" Šiaip taip jis nubloškia koją nuo savęs. "Barnaule! Lygiai tas pats, jeigu pinigai būtų mėnuelyje ar šlaurės ašigalyje. Nėra ko tykoti pirklio gero, reikia vikriau pačiam taisyti prie letuvių dėžutės. Kai auksas bus mano rankose, rasiu kelią ir vienas į Mongoliją. Ir kitą bobą taip pat, tik ne tokią sunkią, o triskart lengvesnę..."

Turi patikimų žmonių Novosiolovas, atsirastų jų nemažai, visi kartu greitai įveiktų šešis lietuvius, bet nepradėsi visiems pasakoti apie auksą. "Reikia ką nors sugalvoti, greičiau reikia, nes Raudonoji armija kas dieną vis labiau spaudžia Kolčiaką, netrukus ateis iki Altajaus, mikliai jie išknis, kas aš esu per vienas, šitų dalykų jie specialistai. Jei negausiu tos dėžutės, tada man belieka stora pirklienė, daugiau nieko..."

- Nazarai, ei, Nazarail - maudamasis kelnes, pašaukė savo pasiuntinį Novosiolovas. - Ar girdi, eikš čia!

Nazaras miegojo prieangyje, ant didelės skrynios. Tik koks čia gali būti miegas, kai už kelių žingsnių girdėti gašlus pirklienės kuždesys, kai Nazaras beveik per sieną mato baltą Antipovos kūną ir įsivaizduoja pataluose save, o ne Novosiolovą, kuriam daugiau pinigai rūpi, ne bobos.

Pirklienė putlia ranka vangiai užsitempė ant savęs antklodę, tik išėjo taip, kad užsidangstė tas kūno vietas, kurias gali ir taip žiūrėti kiek tinkamas: rankas, kojas iki kelių, o likusią dalį, dieną slepiamą po vienu, o vietomis po dviem ar trim drabužiais, paliko nuoga.

Prakaitas išpylė platų raudoną Nazaro veidą, matant tokią reginį.

- Nubėk pas lietuvių kareivius, - komanduoja Novosiolovas, - pasakyk jiems, kad nedelsdami ateitų čia į pasitarimą. Supratai?

- Supratau, - sprogina akis pasiuntinys į pusplikę Antipovą, - tuojau atvesiu arklius.

- Užsidenk, nesivartaliok kaip kokia... - užtraukė Novosiolovas antklodę ant pirklienės. - Eime į kiemą, pasikalbėsime.

- Ką, atvėσαι? - ūdijo Nazarą jo vadas. - Tai gerai dėkis į savo kvailą galvą, kurioje nieko nėra, tik bobos ir degtinė. Nesumaišyk, ką liepsiu nuveikti. Ne arklius, o lietuvius pakviesi pas mane. Paskui, kai jie čia ateis, pats tyliai, nepastebimai įslink į jų kambarį, ten kur nors yra paslėpta tokia dėžutė. Kaip reikiant iššniukštinėk jų kuprines, gerai patikrink grindis, gal kuri nors lenta neprikalta, gali būti dėžutė po grindim. Patikrink pakrosnį. Kai surasi dėžutę, dumk tuoj pas mane, tik nepakliūk kam nors po akių. Aišku?

- Ką tu, Foma Zinovejevičiau, aš šiaip tai labai su-
pratingas esu, tik, kai regiu iš arti bobą, man kažkas
atsitinka. Tada jau nieko nebegirdžiu, nieko nebematau,
nieko nebejuočiu, o vien tik...

:- Žiūrėk tu man! Geriau pakartok, ką liepiau padaryti.

- Tai šitaip. Nueinu pas lietuvius, patikrinu jų kuprines,
iškilnoju grindis...

- Asile, bobišiau! - ima rėkti Novosiolovas. - Prie jų
kilnosi tas grindis, ar ką?

- Nueinu pas lietuvius, - vėl iš naujo kartoja pasiuntinys,
- liepiu jiems eiti pas tavę, į pasitarimą. Paskui, kad niekas
nematytų, įsmunku į jų kambarį. Peržiūriu kuprines, patik-
rinu, gal kokia grindų lenta blogai laikosi, metu žvilgsnį po
grindim. Išgriozdžiu pakrosnį. Randu dėžutę...

- Dėžutės neatidarinėk! Tiesiai bėk pas mane. Žinok,
atneši dėžutę, tai perleisiu tau pirklienę.

- Už dėžutę? Pirklienę? Foma Zinovejevičiau, aš už
pirklienę galiu šimtą dėžučių tau atnešti, nors jos būtų iš
gryno aukso!

- Dokumentai ten yra, dokumentai, - išsigando Novo-
siolovas, kad Nazaras kartais nepagalvotų, jog dėžutėje yra
kas nors vertinga. - Popieriai.

"Už kažkokius popierius gausiu pirklienę! - šniokštuo-
damas lėkė Nazaras pas lietuvius. - Iškvailėjo pasaulis vi-
siškai, gal aš dar vienas protingas likau. Už popierius tokią,
va šitokią bobą!" Trūko dar dveja tiek rankų, kad galėtų
Nazaras mintyse apglėbti pirklienę.

Lietuviai buvo prisiglaudę pas mažą, susiraukšlėjusį,
visai pražilusį senuką. Balti retučiai plaukai supo šeimininko
galvą, iš tolo jis buvo panašus į tikrą šventąjį. Tik seneliukas
traukdavo tokį stiprų, ypatingu būdu savo užsiaugintą
tabaką, kad pas jį galėjai ramiai miegoti. Tarakonai, svirpliai,
blakės ir kiti neramūs bei kenksmingi gyviai seniai buvo
išgaišę nuo baisaus tabako kvapo. Šalto ir šilto matęs kati-
nas po eilinio savo šeimininko dūmijimo ilgai čiaudėdavo ir
letena trindavosi ašarojančias akis.

Mykolas Andrijaitis - rūkalius nuo ankstyvos piemenys-
tės, bet ir tas vos nepaspringo, užsitraukęs senio pypkės.

- Che, mano tabakas tik stipriems, - krizeno senelis,

pats vilkdamas drebančias kojas grindimis, - ne visiems jis tinka, ne visiems.

- Duokš čia daugiau, - įsižeidė Mykolas. - Pamatysim, kas iš tikrųjų stiprus, o kas ne...

Senis atnešė pluoštą geltonų išdžiovintų lapų, o pats iškepestavo prie upės mėškerioti. Mykolas, neradęs tinkamos lentelės pjaustyti tabakui, pasidėjo ant stalo vietoj jos medinę Būgos dėžutę. Tuo metu pro duris įvirto Novosiolovo pasiuntinys Nazarka.

- Greičiau! Pas vadą. Liepia eiti į pasitarimą.

- Pas Rogovą?

- Ne, pas Novosiolovą. Vikriau ruoškitės. Negaiškite!

Gerai apsisukus galima spėti įteikti tuos popierius savo vadui tuoj pat, kol pirklienis dar rangosi žiltame patale ir visiškai neatsikėlė.

Porą žingsnių pasėkęs paskui lietuvius, Nazarka šmurkštelėjo atgal į kambarį. Žaibiškai iškratė visas šešias kareivių kuprines, išmaišė puodšakėm pakrosnį, patikrino grindis. Lentos laikėsi stipriai, nė viena nejudėjo. Čiupęs iš priemenės kirvį, atplėšė visas lentas. Kuprinėse, pakrosny ir po grindim dėžutės nebuvo. Labai nekantravo Nazarka, dėžutę reikia surasti tuoj pat, o jos nėra, nors visur išvertė, kur buvo įsakyta. "Va, - pliaukštelėjo delnu sau per kaktą, - ką reiškia gimti gudriam ir labai supratingam. Nejaugi Novosiolovui dėžutė reikalinga? Aišku ne, jis tuščių dėžučių tikrai nerenka. Pats sakė - reikalingi popieriai!"

Popierių buvo vienoje kuprinėje kiek nori. Pagriebę juos susigrūdė į užantį ir, peršokęs karčių tvorą, aukštai mėtydamas kojas, dūmė pirklienės namo link. Nazaras, kaip tvankią vasarą dieną pakilęs viesulas, įsiveržė į vidų, vos nenuversdamas išeinančių iš trobos lietuvių.

- Še imk, atnešiau, - kišo suglamžytų popierių gniužulą Novosiolovui. - Visus lig vieno surinkau, kiek tik jų buvo. Ką, pirklienis dar miega?

- O dėžutė? Dėžutė kur?

- Neradau dėžutės. Pats sakei, kad popieriai svarbiau, tai juos ir čiupau.

- Sakai, pirklienės nori? - balo Novosiolovas.

- Noriu, kur nenorėsi, - išsišiepė vyras. - Labai noriu.

Smarkiai suklykė įsiutęs Foma Zinovejevičius ir iš visų jėgų žiebė savo pasiuntiniui į pražiotą burną. Dar garsiau sustaugė Novosiolovas ir trenkė per ausį. Nebuvo pasiruošęs gintis vyrelis, jis mintyse jau vartėsi šalia pirklienės, ir jo vadas, matyt, nuo ko nors staiga išprotėjo ar ką, talžė, mušė, kočiojo, rideno kojomis iš kampo į kampa, tampė už plaukų savo pasiuntinį.

Besiblaškydamas Nazaras užvirto ant durų, laimė, šios vėrėsi į lauko pusę, žlegtelėjo kaip neatsibudęs katinas nuo aukšto priebučio žemėn, stryktelėjo ant kojų ir pasileido iš kiemo, kad ir su eikliu žirgu nebūtum pavijęs.

Labai stebėjosi grįžę lietuviai, kai pamatė nusiaubtą kambarį. Ne kažką kareiviai turi turto, kad nepastebėtų, pavogta kas nors ar ne. Gal porą kartų perskaičiavo savo daiktus, viską rado, niekas neprapuolė. Nė vienas neatkreipė dėmesio į tai, kad dingo pluoštelis beverčių popierių, kuriuos vyrai vartojo kam nors suvynioti, suktinėms ir dar kai kam. Tik dėžutė ant stalo, apdengta tabaklapiais, liko visai nepaliesta.

3.

FILOGENAS - SUVAŽIAVIMO DELEGATAS

Kur rasi geresnį laiką mąstyti, kaip važiuojant, kada protingas nesenas arklis risčia traukia vežimą, o jame ant kvepiančio šieno sūdučiuoja Filogenas. Nėvertė senoji Zavalova dirbti stalga iš miesto parsiradusio savo sūnaus, galėjo jis namie vartytis minkštoje lovoje, ant krosnies, o karštą dieną - pasitiesęs kailinius ant grindų. Tik kartkartėmis senoji stukteli puodšake, lauke sumūkia vėršis, braižo katinas duris, norėdamas išeiti, o netrukus vėl kniaukia ne savo balsu, prašydamas įleisti. Važiuojant pats geriausias poilsis, net paukščiai pritilo, jeigu cikteli vienas kitas, tai ir tas tučiuojau uždaro snapą. Filogenas seniai atrato dirbti, dėžutės su auksu ir pinigais nesimėto ant kelio, o gyventi norisi sočiai, mažai arba visai nieko neveikiant. Tik bėda, nekru-tėsi - sočiai negyvensi. Saulė beveik čirškina Filogeno kūną, vežimas kratosi per duobes, pasvyra tai į vieną, tai į kitą

šoną, visai neužmigsi, gali tik snūduriuoti. Šitaip gulėdamas tikrai svarbių klausimų neišspręsi, pavyzdžiui, kaip išgelbėti visą žmoniją, kuo dieną naktį susirūpinę bolševikai, bet apie save pagalvoti puikiausiai galima. "Reikia brautis į valdžią, - pagaliau apsisprendžia Filogenas. - Valdžia visuomet gerai. Reikės pašnekėti su Novosiolovu, atrodo, vyras nieko, mūsiškis, vis apie kaimietį kalba, o aš ir esu pats tikrasis kaimietis. Mano brolis partizanas. Ak, tiesa, partizanus pats Novosiolovas ten, prie bityno... Tada turiu kitą - Fedosejų... Laimė, kažkur porą dienų pašniukštinėjęs po Udalovką, patyliukais dingo Zakrevskis. Dabar laikai tokie neramūs, gal bus jį baltieji ar raudonieji nudaigoję. Verkiant reikia ištįti į valdžią, tada man Zakrevskis ne ponas, aš pats jį pasiūščiau, kur reikia".

Apsistojo Filogenas pas tolimą savo giminaitį. Šis iš pradžių nelabai apsidžiaugė Zavjalovo atvykimu, kažką burbėjo, jog jaunasis sūnus apiplėšęs savo tikrą tėvą, o dabar nežinia, už kokius nuopelnus staiga pakliuvo į suvažiavimą. Tik kai ant vidurio stalo padėjo nekviestas svečias didelį butelį naminės, šeimininkas truputį pralinks mėjo. Nors Filogenas iš namų pasiėmė maisto tiek, kad jo būtų užtekę visam partizanų būriui pramisti ištisą savaitę, bet tikėjosi ką nors dar pridurti iš savo giminaičio, tačiau, pamatęs mažą sukrypusią trobelę, į kurią trynėsi laisvai po kaimą vaikštinėjančios kiaulės bei karvės, - nė pėdsako daržo, jokio tvartelio, nebuvo netgi pirties, - visiškai nuliūdo. Dabar Filogenas postringauja apie politiką, o tuo tarpu giminaitis kemša už abiejų žandų jo atsivežtą iš namų maistą, neragina mas kluikdna į aluminį kareivišką puoduką degtinę.

- Valdžia turi priklausyti kaimiečiams. Tarybose - kad nė kvapo nebūtų bolševikų! - dėsto savo programą Filogenas. Dar nori įgelti tam nuskurdusiam giminaičiui. - Ir visokie proletarai lauk iš Tarybų! Žiūrėk man, mes, kaimiečiai, sunkiai plušame, auginame duoną, o kai reikia nuimti derlių, atsiranda visokių susnų, nei sėję, nei pjovę, šast kaip katinai ir prisistato - duok jiems dalį. Katinas mano ūkyje nors peles gauda, o kokia nauda iš proletarų? Jokios!

Šeimininkas nieko nesako, tik vis greičiau judina žandikaulius, rydamas gabalą po gabalo. Pagaliau liovėsi kim-

šęs Filios gerą, nusišiuostė ranka lėpas ir... prikišo kumštį Zavalovui prie nosies.

- Matai šitą? Užsimanėt Tarybų be bolševikų! Norėtumėte, storapilviai, viską sau susiglemžti? Nepasiseks! Niekad! - grūdo šeimininkas Filogenui kumštį beveik į veidą.

Dar keletą kartų mėgino agituoti Filogenas už Tarybas be bolševikų, tai vienas toks apskuręs delegatėlis iš to devynioliktojo kaimo žiebė pasišokęs nevykėliui agitatoriui per žandą ir išplėšė visas sagas iš marškinių.

- Kaip reikalai? - sustojo prie Filogeno, lakstydamas nuo vieno iki kito delegatų būrelio, Novosiolovas. - Ar daug randi prijuočiančių?

- Kai ryja mano iš namų atsivežtus lašinius ir geria mano degtinę, prijuočiančių atsiranda, o kai pradėdu siūlyti Tarybas be bolševikų, tuomet mušasi, - skundžiasi Zavalovas, rodydamas ištinusį žandą.

- Užuolankom reikia, užuolankom, - pamokė nubėgdamas Novosiolovas.

"Už užuolankom taip pat muš, - liūdnai mąsto pasilikęs vienas Filogenas. - Gal ne taip skaudžiai ir sagą vieną kitą tikriausiai paliks, bet muš."

Prieš pat suvažiavimo pradžią visi šeši lietuviai blizginosi batus, valė ginklus, tvarkė savo karišką uniformą. Draugams besidarbuojant pas juos užsuko apsilvilkęs prastu darbininkišku švarku, nuvargęs, susirūpinęs Anatolijus.

- Draugai internacionalistai, - pradėjo jis, - pačiu atsakingiausiu momentu, kai pasaulinė kontrrevoliucija nori pasmaugti Tarybų valdžią...

- Reikia geros apsaugos, - nutraukė Anatolijaus kalbą Andriejus Steponaitis, - kad suvažiavimo metu neiškrėstų ko nors Novosiolovas. O galbūt ir Rogovas, juk taip?

Norėjo ir Steponaitis ką nors pasakyti apie tarptautinę buržuaziją ir pasaulinę kontrrevoliuciją, tik dar kol kas neišmoko tokių sudėtingų žodžių prikaišioti į savo kalbą.

Keistas dalykas, kai jie ėjo kartu su Anatolijum pas partizanus, tai jiedu šnekėjosi apie gyvenimą, karą, revoliuciją, suprantama, kaip draugai, kaimynai, geri pažįstami. Tereikia jam, Anatolijui, pamatyti prieš save nors keletą žmonių, tai ima šnekėti nei ši, nei tą. Juk galėjo žmoniškai paprašyti:

"Būkit vyrai, pagelbėkit", tai ne, ima paistyti paprastam žmogui nesuvokiamais žodžiais. Gerai, kad mes buvome fronte, suprantame, ką tai reiškia.

"Keisti vyrai tie bolševikai, - taip pat mano sau Benediktas. - Iš pažiūros būtų tokie pat kaip ir mes, tik kad mažiau kalbėtų. Užuot pasakę ką nors tiesiai, pradeda aplinkui, iš tolo, su visokiais išvedžiojimais, įkalbinėja kaip bernas mergą lipti ant šieno... Ne akli esam, patys matom, kaip bėgioja po kaimą Novosiolovas, jaučiam, jog ne ten, kur reikia, suka Rogovas".

Delegatai iš pat ryto rinkosi į pirklio Antipovo klėtį ir užiminėjo pirmąsias vietas. Taip jau išėjo, jog tvarkingai apsirengę ir geriau įmitę kaimiečiai sėdosi kartu, vienoje pusėje, o kiti - įdubusiais skruostais, apsilikę palaikėm kareiviškom milinėm - kitoje. Filia plačiai užsėdo pirmąjį suolą per patį vidurį. "Man tiktų sėsti prie saviškių, turtingesnių kaimiečių, bet dabar pats ponas dievas negali atspėti, kas atsitiks ryt, poryt, nebežino jis, kas bus ir po valandos. Geriau sėsiuos aš pats sau, visada spėsiu prisišlieti prie vienu ar kitu, pamatysiu, kas ima viršų", - jau ne pirmą kartą teisingai nusprendė Filogenas ir vis negalėjo atsistebėti savo protingumu.

Novosiolovas ir jo bendrai visą laiką supo Rogovą kaimuose už riebiais valgiais ir stipriais gėrimais apkrauto stalo, atiminėję iš pirklių ir kolčiakininkų turtą, bet mūsųose su baltaisiais jie kažkaip nusprūsdavo tai į vieną, tai į kitą pakraštį, kur mažiau zvimbia kulkos. Tik be perstojo girdavo ir aukštindavo Rogovą, užtai jis be galo nustebo dabar, kai dauguma delegatų išrinko suvažiavimo pirmininku ne jį, o mažai kam žinomą Anatolijų, žmogų svetimą.

Kitą suvažiavimo dieną pirmininkaujantis Anatolijus pasiūlė partizanams atsisakyti vien savo kaimų gynimo taktikos, - šie pačiame mūsų įkarštyje, kai reikėdavo tik pasispausti, ir baltųjų daliniai būtų buvę sumušti, išeidavo kariauti arčiau namų, kad galėtų kada nori aplankyti žmonas, pagelbėti joms ūkio darbuose, o neretai paslėpdavo šautuvus ir nebegrįždavo į dalinius.

Lėkė iš kaimiškų rudinių, kareiviškų millnių sagos, vieno kito delegato rankose likdavo išrautas iš kitaip gal-

vojančio barzdos kuokštas, kol balsų dauguma nusprendė:

- Vienytis! Viena kartą įvesti tikrą, revoliucinę drausmę. Kas, palikęs mūšio lauką, parbėgs į savo kaimą, tą laikyti dezertyru ir sušaudyti!

Filogenas laimingai išvengė abiejų pusių susirėmimo. "Valdžios žmogus pats turi duoti kitam į snukį, tai kuriam galui tokia silpna valdžia, kai kiekvienas suskis užslimanęs tranko tau pačiam per žandą arba plėšo iš marškinių sagas", - tyliai sau galvojo Filia, nežymiai iš pirmų eilių slinkdamas durų link.

Rogovui nuo pat pradžių nepatiko delegatų kalbos. Pirmą suvažiavimo dieną jį pasikvietė Novosiolovas pas save, prieš tai įspėjęs pirklėnę, kad negailėtų valgymo ir gėrimo. Ypač gėrimo, nes reikia kai ką įkalti į brangaus vado, masių vedlio, valstiečių išlaisvintojo, partizaninio karo stratego, galvą. Į blalvią galvą neatsargu kalti, nes negėręs Rogovas postringauja beveik taip pat, kaip tie bolševikai iš miesto, o girtas kas kita - netyčia ir pakartoja kai ką iš savo geriausio draugo šnekos. Tegu išsiblaivęs vėl darys savaip, tik žiūrėk, tai tas, tai anas pasakymas, žodis, mintis įsiminė, o po kiek laiko pats nejausdamas tari juos kaip savo.

- Klausyk, ką pasakysiu, - rinkdamasis geresnį mėsos gabalą iš dubens, moko pirklėnę Novosiolovas, - mažiau trinkis apie mane, o vis daugiau glauskis prie Rogovo.

- Foma, kaip tu gali taip šnekėti? Aš tik tau.. - kaista iš gėdos nuleidusi blakstienas Antipova.

- Žiūrėk, šešiolikmetė man atsirado, dar muistysis. Jeigu sakau, tai taip reikia. Neklausysi, tuojau išsiųsiu pas vyrą.

- Foma, brangutis, dėl tavęs aš viską padarysiu, tik nepyk...

Pirklėnė patį liuciferį apsikabintų, ne tik pasimeilintų Rogovui, kuris vyras neprastas, išvaizdus, kad nusišypsotų, nors pusė burnos išsišieptų jos Foma, brangutis, išsvajotasis ir balandėlis, kad pasiimtų su savim į Mongoliją ir nevartų atgal pas vyrą.

Pradžioje Rogovas, kai Novosiolovas paslūlė išvaikyti suvažiavimą, šokinėjo, mostigavo rankomis, netyčia užkliudęs stiklinę naminės, numetė ją ant grindų, užtai kitą susi-

nervinės išgėrė. Kai Griša piktai trūktelėjo antrą, Novosiolovas baisiu žvilgsniu nuskverbė pirklienę, kuri nedarė, kas buvo liepta, tad persigandusi moteriškė visu savo svoriu sudribo ant liesų Rogovo kelių.

Vienas Rogovas jaučia, kad Novosiolovas yra perėjūnas ir kontra, antras Rogovas šventai tiki, kad suvažiavimą reikia uždaryti, visus lig vieno svetimus iš būrio išvaikyti, kad miestiečiai yra priešai, o kaimiečiai - tikri revoliucijos gynėjai. Vienas Rogovas - visų keturių Jurgio kyžių kavaliarius, drąsus partizanų vadas, o kitas - sėdi prispaustas plačios ir sunkios pirklienės, kuri neleidžia pakrutėti ir laiko pakišusi jo galvą su šauniai užraitytais ūsais po prakaituota pažastim.

Visi šeši draugai šimtą sykių galėjo žūti, prapulti, dingti be pėdsakų, bet iki šiol yra sveiki, netgi sužeisti buvo nesunkiai, o šiaip sau. Atsitiktinai gyvas gali likti vienas, kitą (sakoma, trečias kartas nemeluoja), gali likti gyvas trečią, netgi dešimtą kartą, bet lik, žmogau, gyvas visą laiką nuo pat keturioliktųjų metų rugpjūčio. Tiesa, jų vyresnysis Andriejus Steponaitis kariauja ne per seniausiais, nuo aštuonioliktųjų metų, tik iškart pakliuvo į Užbaikalę, kur, vaikydamas atamano Semionovo kazokus arba pats nuo jų bėgdamas, galėjo žūti šimtą kartų per dieną. Pirmas neiškęs nerimą pajuto Mykolas Andrijaitis. Taip būdavo piemenavimo metais, kai iš pažiūros pati ramiausia karvė sumanydavo kiaulystę laikinai praradusiam budrumą piemeniui. Atrodo, skabo žolę kaip ir visos, tik nepastebimai, palengvėle traukiasi į bandos pakraštį, ir tereikia nusukti akis į šalį, kai žaibiškai dingsta alksnyne, o iš ten negaišdama atsiduria kaimyno burokuose.

Palengva, šonu spraudžiasi pro susigrūdusius delegatus Novosiolovo vyrų lauk. Mykolas pajuto, kad į jį kažkas žiūri. Tai Benediktas žvilgsniu spigina į pakaušį. Po kiek laiko penki lietuviai susirinko pašiūrėje, kuri rėmėsi į pirklio Antipovo klėtį. Juodosios taigos respublikos Tarybų suvažiavimo vieta. Andriejus Steponaitis liko už didelio stalo, nes buvo išrinktas į prezidiumą, greta Anatolijaus, Skitaleco, Novosiolovo, paties Rogovo, prie stalo galo prisiglaudusios Katos Šadrinos, dar trijų delegatų iš kaimiečių.

Novosiolovas vis pasižiūri į siaurą klėties langelį. Iš paskos žvilgsnį užmeta ir kažko sunerimęs Steponaitis. "Nebloga ambrazūra, - sumeta jis mintyse, - įklišai kulkosvaidžio vamzdį ir gali delegatams uždaryti suvažiavimą arba rinkti Tarybas be bolševikų, gali priversti juos išsikirstyti nors ir be kelnų".

Šiandien Novosiolovas įžūliai siūlo tuoj pat baigti suvažiavimo darbą, nes, girdi, ne kalbėti reikia, o kariauti. Su juo sutinka Rogovas, pašoka Anatolijus, šaukdamas apie išdavystę. Delegatai kaip ir vakar, tik daug įnirtingiau, plėšo vienas kitam iš drabužių paskutines sagas, skaldo nesigailėdami antausius ir niekas negirdi, kas vyksta už sienos. O už sienos dedasi štai kokie dalykai. Keli Novosiolovo būrio partizanai, sutinusiais nuo gėrimo veldais, vis apsižvalgydami nubėgo į savo būstinę, pas pirkliene Antipovą. Neilgai trukus iš jos kiemo išrideno "maksimą" ir nutempė jį prie klėties, kur nieko nenujausdami delegatai savo politinę programą aiškino nebe liežuviais, o rankomis.

- Tu žiūrėk, Benediktai, ką tie šunsukiai sugalvojo? - stojasi ir sėdasi Mykolas. - Vyr'ai, duokim jiems, kad ilgai mus atsimintų.

- O ką jie sugalvojo? Tempia sau kulkosvaidį, - ramiai sako Petras Burba. - Va, kai ims šaudyti, tai mes nebesėdėsime.

Novosiolovo žmonės krapštosi palei klėties sieną, pas-kui kelia aukštyn "maksimą" prie siauro langelio. Lietuviai ty-liai vienas paskui kitą išslenka iš pašiūrės ir beveik nepa-stebėti prisėlina prie besikuičiančių apie kulkosvaidį vyrų.

- Gal kartais reikia pagalbos? - klausia Benediktas.

Vienas Novosiolovo partizanas staiga čiupo už šautu-vo, tik Mykolas Andrijaitis, kuriam jau pašiūrėjė niežėjo ran-kos, kaip vanagas į vištų būrį įsisuko. Pirmasis, mėgines nuo peties nusiplėšti šautuvą, perkreiptu žandikauliu griuvo ant šono, antras bandė sprukti, bet Andrijaitis spėjo pakišti koją ir šis persivertė per galvą. Nazarkai, vis dar pasilenku-siam prie kulkosvaidžio, Mykolas isibėgėjęs spyrė į užpa-kalį, ir Novosiolovo pasiuntinys kaipmat įsibėdė nosim į pur-vyną. Ketvirtasis ne savo balsu šaukdamas pagalbos, pa-sileido kairio gatve. Dabar mažai Mykolui trijų priešininkų,

jam reiktų bent trisdešimt, o šis dar drįsta bėgti!

- Stok, sakau tau, stok! - vos neverkia iš nuoskaudos Mykolas, matydamas, kaip sprunka teisėtas jo laimikis. - Sto-ok, niekše!

Paskutinis liurbis, ir tas nesustotų vejamas, dar žinodamas, kad pagautas gaus į kailį. Tad persekiojamas vis labiau miklina kojas ir dingsta kaimiečių daržuose.

Dabar Novosiolovas aiškiai girdi už sienos grumtynes, Nazarkos inkštimą, supranta, kad ilgai lauktas kulkosvaidžio vamzdis nepasirodys siaurame klėties lange, ir pasislenska toliau nuo Steponaičio, drauge uždėdamas plaštaką ant mauzerio. Steponaitis vėl prisiglaudžia prie Novosiolovo, šiam nebėra kur dėtis, nes dabar sėdi ant paties suolo krašto, ir jie abu atrodo kaip vestuvinėje fotografijoje susiglaudusi jaunųjų pora.

- Kam atitempei kulkosvaidį? - griežtai kamantinėja lietuviai Nazara.

- Apsaugai! Vadas įsakė saugoti suvažiavimą! - bliuona visu balsu Nazarka.

Novosiolovas puikiai girdi, ką iš baimės rėkia jo pasiuntinys. "Be reikalo aš jį aną kartą taip skaudžiai kūliau, - atsilėidžia persigandęs Novosiolovas. - Apsaugai kulkosvaidis, tik apsaugai. Taip ir aš sakysiu. Išgelbėjo mane Nazarka, išgelbėjo!"

Kraipo galvą Steponaitis, netiki nė vienu Novosiolovo žodžiu Anatolijus, kad kulkosvaidžio esą prirėikę saugoti suvažiavimui.

- Pats mūsų vadas, draugas Rogovas, vakar įsakė užtikrinti suvažiavimo apsaugą, - ginasi Novosiolovas.

Rogovas, nors užmušk, niekaip neatsimena, sakė jis taip ar ne, nes visą vakarą, gausiai girdomas pirklienės ir Novosiolovo, daug ką kalbėjo, įsakinėjo, šūkavo, galėjo kas nors išsprūsti ir apie suvažiavimo apsaugą.

- Tai kaip čia buvo? - kamantinėja toliau Anatolijus.

- Sakiau! - supyksta Rogovas, kad šis iš miesto atsiųstas komisaras kišasi į jo reikalus. Kol kas jis partizanų vadas, o ne kas nors kitas. - Aš įsakiau saugoti suvažiavimą!

Filogenas nebelaukė suvažiavimo galo. Greitosiomis pasikinkęs, niūkė, pliekė botagu savo arklį ir skubėjo namų

link, kur dabar šiame iš proto išsikrausčiusiame pasaulyje kol kas galima ramiai gyventi ir socialiai valgyti.

4.

SUSITIKSIME. KUR NORS...

Andriejus Steponaitis nebuvo moterų išlepintas. Šelmoje augo kartu su penkiais broliais. Kiek prastypęs versdavo medžius Tyrelio girioje, kur nesilankė jokia moteris, net laumės vengdavo miško tyrų, o pasirinkdavo jaukias pamiškių sodybas, klėtis ir klojimus. Vėliau išvyko į Škotiją ir nusileido po žeme kasti anglių. Glazgo miesto skveruose auklės, stumiančios vaikų vežimėlius, jam, paprastam angliakasiui, silpnai pramokusiam anglų kalbos, atrodė neprieinamos gražuolės. Streikavo kartu su visais, mokytesni draugai jį įtraukė į lietuvių laikraščio leidimą. Paskui išgirdo apie proletarinę revoliuciją Rusijoje. "Į pagalbą!" - nusprendė daugelis lietuvių šachtininkų ir išplaukė į Murmanską. Patyrę įvairių pavojų, netrukus atsidūrė Sibire, Užbaikalėje, kur įnirtę kazokai, vadovaujami atamano Semionovo, puolė Tarybų valdžią.

Prie Darchano kalvų ankstyvą pavasario rytą, kai nuo speigo aižėjo šaltų Azijos vėjų džiovinama žemė, raudongvardiečių būrys sustojo trumpo poilsio. Pusė kovolojų buvo sužeisti ir vos laikėsi ant kojų. Nespėjo vyrai gerai apsinti žaizdų, užsirūkyti, ir staiga pamatė, kaip kalvos šlaitu nuo viršaus bėga jų link sočių, stiprių, atstačiusių blizgančius durtuvus kazokų minia.

† Būrio vadas, kviečių spalvos plaukais latvis, kuriam neseniai mūšyje sutrupino kairės rankos dilbį, kiek galėdamas greičiau traukė smilkstantį galą, įsikliso į milinės kišenę. Paskui vargais negalais prisitaisė pažastyje šautuvą su atlenktu durtuvu. Taip kartais kaimiečiai, per kūlimą netekę rankos ir neprašydami svetimų pagalbos, patys išmoksta šienauti vien dešine ir varo pradalgę geriau už sveikuosius. Jau matyti iš arti praviros, staugiančios kazokų burnos, tvoskiančios spiritu ir akla neapykanta. Girdėti, kaip ritasi juodi akme-

nukai iš po stiprių batų.

- Užsidėt durtuvus, - netaisyklinga rusų kalba ir silpnu balsu sukomandavo raudongvardiečių būrio vadas. - Pirmyn!

"Mažlausiai penkis kazokus man reikia nugalabyti, - apskaičiavo Steponaitis. - Du tris dar viršaus, nes sužėistieji neįveiks penkių..."

Nesudrebėjo tąkart jam kojos - bėgo kazokai stiprūs, sotūs, gerai pailsėję. Taip Andriejus kariavo Užbaikalėje. Vėliau prieš išblaškyti raudongvardiečių būriai traukėsi į taigą, į kalnus. Tada jam buvo liepta kaip nors pakliūti į Tomską, surasti vietinius draugus, ten pasakysią, ką reikės toliau daryti. Taip Andriejus stoji tarnauti baltiesiems ir iš pirmų dienų pradėjo ruošti kareivių sukilmą. Fronte Antanas susidraugavo su Petru, ir jie abu po Vasario revoliucijos bėgo į Sibirą pas Laurinalčo tėvus. Draugai nutarė lindėti tyliai, kad niekas niekur nejudintų, bet buvo greitai sučiupti ir nuvežti į miestą ir kaipmat pateko į karinį dalinį. Mykolas ir Vincas iš pradžių užsirašė į raudongvardiečių būrį, vėliau pakliuvo baltiesiems į nelaisvę. Ten liepė pasirinkti: arba su mumis, arba sušaudome. Bičiuliai ilgai galvų nesuko. Geriau gyventi, negu mirti, - nusprendė jie, nes gyvas būdamas gali daug ką nuveikti, pavyzdžiui, pabėgti pas partizanus, o miręs jau nieko gero nebepadarysi. Benediktas ilgai prasi-
voliojo ligoninėje, o kai pasveiko, mieste jau šeimininkavo kolčiakininkai. Būdamas stiprus ir sveikas vyras nepasakys, kad daugiau nebenori kariauti, o labai nori į Lietuvą...

Nebijojęs Andriejus beveik nieko - baltųjų, anarchistų, Novosiolovo, atamano Semionovo kazokų, durtuvų kautynių, jis iš anksto žinojo, kad laimės, tik prarasdavo visą drąsą prieš moteris. Būdamas Tomske, Andriejus Steponaitis nusprendė žūtbūt susipažinti su viena mergina, kuri kiekvieną rytą prabėgdavo pro jų kareivines. Kuo daugiau jis stebėjo merginą, tuo ši labiau jam patiko, ir gal antrą mėnesį, matydamas ją vis tuo pačiu metu einančią pro šalį, pagaliau pasiryžo. Tik pradėjęs artintis, pajuto didelį kinkadrebį, aptemo akys ir, kai atsigavo, mergina buvo jau toli.

"Geriau eiti į pačią baisiausią ataką, tegu priešų būtų dešimt kart daugiau, negu susipažinti su moterimi", - nu-

sprendė Andriejus. Mergina kiekvieną dieną vis kaukšėdavo pro šalį, atrodė, į jį pasižiūrėdama, tik jam užspringdavo žodis gerklėje ir sustingdavo kojos, kai norėdavo prašnekti ar žengti žingsnį.

“Gaila, kad mus išsiunčia taip greit. Reikėjo Tomske pagyventi metus kitus, tuomet tikrai būčiau susipažinęs su ta mergina”, - svajoto Steponaitis.

Kai tąkart Chmeliovkoje jie, penki lietuviai, suėjo į namą, kur lėbavo lenkų karininkai, pro šalį šmurkštelėjo kažkokia mergina. Andriejus spėjo pastebėti, kad mergina atrodė išblyškusi, rudom akim ir ilgom palaidom kasom. Nespėjo jįs grįžtelėti, norėdamas dar pasižiūrėti, ir į nugarą įsirėmė lenkų kareivių durtuvai. Tik pagalvojo, kad probėgom pamatyta mergina labai panaši į aną tomskietę, kuriai prašnekinti buvo per mažą ten praleistų kelių mėnesių.

Ir staiga Žulanichofė, partizanų krašto sostinėje, mato Andriejus Steponaitis tą pačią merginą, pabėgusią nuo lenkų karininkų. Mato iš visai arti, o kartą jį padėjo išrašytą popierėlį prie Andriejaus, nusvirusios kasos galiukais palietė jo plaštaką ir kažko paklausė. Aišku, jis nieko nesuprato, ką sako mergina. Degina kaip ugnimi plaštaką toje vietoje, kur prisilietė Katerinos Šadrinos kasa. Laksto kaip įgeltas Novosolovas, juokauja su Katerina, visai greta jos atsisėda Rogovas, kiša nuo praėjusios pirties nešukuotas barzdas jai prie pat veido atvažiavę delegatai, net Nazarka, kažko šniukštinėdamas po Antipovos klėtį, kur greit prasidės suvažiavimas, bėgdamas pro šalį uždėjo ranką mokytojui ant pečių. Krūptelėjo Steponaitis, pamatęs tokią baisią šventvagystę, buvo bešokas mušti niekšo, tik kažkaip pastalėje susipainiojo jo ilgos kojos, o tuo tarpu Katia numetė nuo savo peties pasiuntinio ranką ir šis žvengdamas išbėgo lauk.

Paskutinę suvažiavimo dieną, jau naktį, Katerina paprašė Andriejaus:

- Palydėkit mane, vienai baugu po kaimą vaikščioti.

Steponaitis gerai apsižvalgė aplinkui - nė gyvos dvasios. Dar kartą kaip reikiant apsižiūrėjo - ničnieko, tik jis ir Katerina Šadrina. “Nejaugi ji man sako?”

- Tai ar palydėsite mane? - vėl klausia Katerina, matydama, kaip tas aukštas tvarkingas mėlynakis kareivis,

nepanašus į tikrą sibirietį, kažko nedrąsiai muistosi ir nesusipranta jai palmti už parankės.

- Ar aš? - palengvėle atsipeikėja vyras.

- Kad tik mudu likome. Jeigu negalite...

- Galiu, - sukrunta Steponaitis, kad Katerina nenuėitų viena. - Galiu.

Katerina pirmą kartą sutinka vyriškį, kuris tamsią naktį, kai niekas nemato ir niekas negirdi, eitų šalia, nemėgindamas netgi prisiliesti. Šioks toks, paskutines dienas gyvenęs Sibiro seneliukas, ir tas bedante burna šveplentų ne pagal savo išgales pasiūlymus, pasilikęs vienas su moterim. Kokie, rodos, griežti buvo papročiai jos gimtajame Baščelako viršūnės kaime, o tik pasirodyk viena, tai geriausiu atveju sutiktas kalmynas įgnybs į šoną, o kitu, blogesniu - mėgins nutempti už malkų rietuvės ar tvartelio.

- Koją išsinarinau, - skundžiasi Katerina, nesulaukdamas, kada palydovas palms ją už parankės.

Savo koją čia pat nukirstų ir atiduotų vargšei Katerinai, kad tik dabar neskaudėtų jos nuosava.

- Ar labai skauda? - klausia.

- Labai...

- Mm, - mykia Andriejus, niekuo negalėdamas padėti.

- Kokios vėslos naktys, - sako Katerina.

- Tikrai vėsios, - sutinka Steponaitis.

- Man šalta, - toliau skundžiasi Katerina.

"Ką reikia daryti, kad iš visų gražiausiai, geriausiai, puikiausiai neskaudėtų kojos ir nebūtų šalta? Ką aš galiu padaryti? Jeigu dar pasisakys, kad jai šalta, garbės žodis, padėgsiu koklį nors kalmiečio trobą, kad sušiltų vargšė".

Pagaliau netoli Katerinos namų, kur ji gyvena pas senukų porą, kelią pastojo plati, gili, per visą gatvę paršų išrausta duobė. Katerina žinojo kelią aplinkui, ten ji dieną ir vaikščiodavo, o dabar jos palydovas, kuris visą kelią eina atitraukęs per gerą žingsnį, nesusipranta paimti jai už parankės, nors dejavo išsisukusi koją, neapsikabina, kad sušildytų, niekur nedings, turės pernešti per klaną.

- Oi, sušlapsiu kojas! - ištiesė rankas Andriejaus link Katerina.

Steponaitis žaibiškai viena akim išmatavo duobės pla-

tumą, kita užmatė čia pat, darže, prigludusią pirtelę. Vienu šuoliu stryktelėjo per karčių tvorą į kitą pusę, ten kažkas trakstelėjo, sucypė nesavu balsu šuo, mėginęs ginti nuosavą kiemą, ir Andriejus tuoj pat pasirodė su pirtelės durim, išluptom kartu su stakta.

- Štai lieptą padarysiu, nereikės daugiau kojų šlapti.

Nesinorėjo Katerinai skirtis su tokiu keistu, nedrašiu, panašiu į didelį vaiką svetimtaučiu. "Rytoj būtinai vėl pasimatysime, - svajoją ji. - Draugas Anatolijus sako, kad mūšyje nėra už jį drąsesnio vyro. Kaip norėčiau vėl su juo susitikti!"

- Tai labanakt, - sako Katerina, paduodama ranką.

Andriejus paima merginos pirštų galiukus, ak, kaip norėtų juos laikyti ir laikyti savo delne, bet greit paleidžia, kad nesupyktų už tokį įžolumą.

"Tai labanakt, - šnibžda Steponaitis, paejęs gerą galą nuo Katerinos namų. - Kaip ji gražiai, koku švelniu balsu pasakė - tai labanakt! Ir ranką padavė. Kokie jos pirštai, kokie pirštai! Va šitaip padavė, - spaudžia savo dešinę ranką kaire. - Ne, visai ne tas. Mano ne rankos, o grėbliai, o jos štai šitas koks pirštelis, o kitas..."

- Su kuo čia kalbėsi? - atsitrenkia tamsoje į Andriejų Mykolas. - Kur buvai prapuolęs? Aš tavęs jau visą valandą ieškau.

- Tpiu, - nusispjauna Steponaitis. - Ar nelabasis tave čia atnešė?

- Vėlnių ir angelų dabar nebėr. Seniai panaikinti. Klausyk, tavęs laukia Anatolijus ir dar kažkoks susisukęs žmogelis, pilną krepšį prisigrūdęs senų arbatinių ir visokių gelžgalių. Liepė rasti tave. Sako, reikia kuo greičiau mums iškelti ir taip esą daug lanko čia sugaišę.

- Kur iškelti? - vis dar apspangęs stovi Steponaitis.

- Ką tu vapi niekus? O rytoj aš...

- Rytoj! Rytoj jau toli būsime. Pirmyn į pietus, į Mongoliją, į Lietuvą!

- Klausyk, - staiga pasiryžta Andriejus. - Palauk manęs valandėlę. Aš tuoj.

"Rytoj nebesusitiksimė, rytoj nebesusitiksimė!" - dreba Andriejui ranka, uždėta ant Katerinos durų rankenos.

Atrodo, po truputį praeina pasiryžimas, drąsa ir vargšas, sunkiai atsidusęs, ruošiasi eiti sau.

- Kas čia krebžda? - klausia Katerina už durų.

- Aš. Steponaitis. Tas, kuris jus lydėjo.

- Ko stovi? Užsik, - įtraukia už rankos Andriejų Katerina.

- Ar pas maneėjai?

- Taip. Ne. Ir taip, ir ne... Mes turime išeiti. Šiąnakt. Tuoj

pat.

- Aš irgi iškeliauju, - sako Katerina, ir dabar Andriejus pamato, kad ji apsirengusi keistais sentikių moterų drabužiais, prie kojų pasidėjusi ryšulėlį.

- Kartu eisime? - daužosi širdis po miline Andriejui, rodos, sagos ištrūks.

- Ne, man įsakyta į kitą pusę. Ką tik buvo užbėgęs žmogus nuo Anatolijaus...

- O aš kaip? - staiga Andriejus puola kaip į ataką prieš visą baltųjų armiją ir, prisitraukęs Kateriną, garsiai pakšteli kažkur į ausį, paskui, kalendamas dantimis, netyčia užgauna jai nosį.

- Ak, tu mano... didvyri (o norėjo pasakyti "verši"), - švelniai šnibžda Katerina ir bučiuoja jį į lūpas. - Pasidėkim prieš kelionę, - laiko už rankos Andriejų.

- Ar susitiksime daugiau? - klausia jis.

- Būtinai, - prižada Katerina. - Susitiksime. Kur nors..

V.

SPAŪSTAI

1.

NOVOSIOLOVAS

Andriejus Steponaitis tikėjosi pasivyti Kateriną, todėl pats skubėjo ir ginė draugus į priekį, kol vieną kartą suprato, kad jie abu šiuo metu ne artėja, o tolsta vienas nuo kito, ko gero, eina į priešingas puses. "Dabar, - mąstė Steponaitis, tai lėkdamas pustekinis, tai visai sulėtindamas žingsnį, - geriausia ničnieko neturėti. Sutikau Kateriną, maniau, kad jau visas pasaulis mano, o šė tau, vėl staiga nieko nebėliko". Paryčiui, kai nužygiavo toli nuo kaimo, draugai susėdo poilsio. Vyrų pilvai garsiai urzgia, ir kiekvienas alkanu žvilgsniu spokso į kaimyno pusę, kad šis kuo greičiau atrištų savo kuprinę, tik jos atrodo mažos, subliuškusios, kol pagaliau visi, kaip susitarę, įsispirėja į kareivišką Benedikto kelioninį maišą.

- Ko žiūrite? - nujaučia didelę nelaimę Benediktas. - Ko visi žiūrite? Aš tai tikrai nieko nepasiėmiau, man nebuvo

kada, patys siuntėte į žvalgybą prie pirklienės namo, kad neišleisčiau iš akių Novosiolovo!

Išeidami iš Žulanichos, jie nutarė, jog kurį laiką vengs žmonių, o sėlins taiga, jos pakraščiais, toliau nuo kaimų, kad niekas jų nematytų ir negirdėtų. Dabar, matydamas tuščias draugų kuprines, Benediktas pirmą kartą gyvenime įtūžo:

- Pasiuskit jūs su savo pasaulinėm revoliucijom, pasikarkit, o aš eisiu vienas! Man kartu su jumis nepakeliui. Nuo jūsų tuščių kalbų sotus nebūsi, tik pilvą traukia... Matau, kad pats laikas pačiam savimi pasirūpinti!

Ankstų rytą, po suvažiavimo uždarymo, Novosiolovas sužinojo, kad dingo lietuvių būrys. Tą pačią naktį nebeliko Katerinos Šadrinos, buvusios Chmeliovkos kaimo mokytojos.

- Kur išėjo lietuviai? - klausinėjo Novosiolovas Rogovą.

- Kur yra mokytoja?

- Lietuviai išvyko. Ir tegu. Naktį juos pasikvietė Anatolijus. Kažka jie tarėsi. Tas keistas senis iš miesto taip pat kartu su jais buvo.

- O senis pasiliko?

- Išėjo. Kam jis man reikalingas. Kur jie visi tūnojo, kai kilome į kovą prieš Kolčiaką pačioje pradžioje? Bepigu dabar, kada visa Salairo taiga ir devyniolika kaimų tapo mūsų, partizanų. Išlindo kaip tarakonai iš plyšių visokie patarėjai, komisarai, miestiečiai, internacionallstai. Kas jų prašė? Moko Rogovą kariauti, o aš nemėgstu mokytojų. Pats labai puikiai žinau, ką reikia daryti.

Sutemus Novosiolovas nusprendžia su pačiais ištikimiausiais savo bendrais tuoj pat sprukti iš Rogovo partizanų būrio. Sprukti pats laikas, nes Raudonoji armija eina į rytus nesustodama, neužsilaikydama ta pačia kryptimi ritasi Kolčiakas. Reikės vakare gerai pavaišinti Rogovą, tada jis nieko nepastebės, tik kaip apgauti Antipovą? Boba kaip seklys visą laiką mina ant kulnų, prilipo lyg vamalėša šuniui prie uodegos, dieną naktį sergsti, kad niekur nepradingčiau. Per dieną ne kažin kiek lietuviai nužingsniuos, mes juos pavysime nesunkiai. Taip pat vieni niekai sužinoti, kuria kryptimi jie išėjo. Nebent oru skristų, ir tuomet turės kur nors nutūpti, o žemėje net pats atsargiausias žvėris palieka

daugybę pėdsakų. Žmogus ne tik pėdsakus, bet visą savo gyvenimo aprašymą įspaudžia kelionės take. Turi jis tarp savo draugų vieną medžiotoją iš Uimono, kuris geriau nei šuo išnarplioja žvėrių ir žmonių pėdas... Novosiolovas tikisi pabėgti nuo Raudonosios armijos, lengvai nugirdyti Rogovą, pavyti lietuvių su visa dėžute, tik labai abejoja, ar pasiseks apgauti pirklienę. "Nazarkai - staiga dingteli išganinga mintis. - Kam jis man reikalingas? Nazarkai pažadėsiu Antipovą, kaip šis nori, o tegu sulauko ją nors valandą, nors dvi tris. Per tą laiką aš būsiu jau kažin kur..."

Tuo tarpu Benediktas ėjo greitai ir nesižvalgydamas į šalį, įtūžęs ant tokių nerūpestingų draugų, kurie nepagalvojo apie savo pilvus, - tai jų reikalas, - bet užmiršti, kad Benediktui mažų mažiausiai reikia tris kartus per dieną pavalyti, visai neatleistina. Galėtų jis valgyti ir šešis kartus per dieną, neblogai būtų ir devynis, bet tris kartus, kaip įprasta nuo senų senovės - pusrytį, pietus ir vakarienę, net fronte, priešakinėse linijose, tiek kartų būdavo pamaitinamas. Jeigu Benediktas dabar risnotų taku sotus ir galvotų ne vien apie pavalgymą, tikrai pastebėtų, kad iš abiejų tako pusių yra kai kur aplaužytos medžių šakos. Aplaužytos šakos reiškia pavojų, įspėjimą, kad reikia čia būti nepaprastai atsargiam. Dabar jis šakų nemato, o jeigu mato, tai į jas nekreipia jokio dėmesio, nes kuo daugiau praeina laiko nuo paskutinio pavalgymo, tuo labiau Benediktas niršta ant žioplų draugų. Staiga jo koją kažkas skaudžiai sužnybo, Benediktas virto ant šono ir pamatė, kad paklluvo į spąstus meškoms. Spąstai buvo geri ir stiprūs - tą Benediktas iškart suprato, kai, įtempęs visas jėgas, mėgino juos atgniauzti. Kalvis, neniūkinamas, nevejamas, neverčiamas prisiimti didesnių įsipareigojimų Velykų, Kalėdų, Šventos Trejybės ar kitokios dienos proga, kad vietoj vienerių nukaltų dešimt spąstų meškoms, dirbo iš lėto, kaitino geležį gerai išdegtomis anglimis, nardino spyruoklę į kėnių aliejų, mokėjo tam reikalui skirtus užkeikimo žodžius. Spąstai turėjo nulaikyti ne kokį nors vidutinį, o patį stipriausią meškiną...

- Tai ką darom? - klausia Andriejus draugų. - Eisime sau ar seksime Benedikto pėdomis?

- Niekados! - pašoko Mykolas. - Tegu rūpinasi savo

pilvu kiek tik nori. Ak, kad jis dabar pakliūtų man į rankas, tai sužinotų...

- Vo ką sužinotų? - teiraujasi Burba.

- Aš jam per vieną ausį, per kitą, per vieną, per kitą! - kerta delnu orą Mykolas. - Aš jam štai šitai, štai šitai!

Kadangi takas šiose vietose per taigą ėjo vienas, tai pirma nubėgęs Benediktas ir atsilikę draugal po geros valandos susitiko prie meškos spąstų.

- Ką, ar nesakiau, kad taip atsitiks, ar nesakiau? - šokinėjo apie pasliką Benediktą Mykolas.

Čiupo visi penki vyrai už spąstų, bet nepasiduoda jie, laiko suspaudę koją, ir tiek. Įtempė paskutines jėgas - nė per nago juodymą neatsileidžia spąstai.

- Benediktai, padėkit! - prašo šnopusdami draugai.

- Tegu man pagelbėja vienas Mykolas, - sako Benediktas. Įsirežė, paraudo Pauga, vos spėjo prikišti rankas prie spąstų Mykolas, kaip tuoj pat pasidavė plieno spyruoklės.

- Ei, Mykolai, - šypsosi Vincas Šiaučiūnas, - kažką žadėjai padaryti Benediktui.

- Neprisimenu. Gal ką ir žadėjau. Tik gerai žinau, kad norėjau tau liežuvį patrumpinti.

Pauga mėgino ir šiaip, ir kitaip eiti - niekaip neklauso koja. Teko draugams jį nešti. Benediktui daug lengviau būtų, kad jis visus penkis pats neštų, o dabar gėda, apmaudu, jauties toks bejėgis ir silpnas. Raunant kelmus, kertant mišką, visko pasitaikydavo, ten pagulėdavo valandėlę kitą ir pats be jokios pagalbos parslinkdavo namo. Dabar draugai turi jį tempti kaip kokį poną.

- Sustokit, - užsispiria Pauga. - Palaukit. Mėginsiu kaip nors aš pats eiti.

- Tik gulėk, - atsiliepia Mykolas. - Gerai guli, tai ir gulėk!

Benediktas įsikabina į palinkusią kėnio šaką ir vietoje sustabdo draugus.

- Kirvį duokit, - paprašo, - darysiu ramentus.

Ramentai iš stipraus šermukšnio medžio išėjo nedailūs, bet patvarūs. Draugai jau kiek sykių norėjo priminti Benediktui, kad jis tokiais dideliais šuoliais nelėktų pirma jų, bet gėda užsiminti, jog sveiki vyrai sveikom kojom privargo ir nori pailsėti. Vakare takas lietuvius atvedė į tą patį bityną,

kur Novosiolovas sutiko Filogeną ir Zakrevskį.

"Kas tokie? - spėliojo bitininkas, ūkininko žvilgsniu nu-
žvelgdamas nematytų atėjūnų uniformą ir stiprius batus. -
Tokie batai dabar daug kam praverstų..."

- Seni, - kamantinėja bitininką Laurinaitis, - ar užaina
pas tave partizanai?

- Nemačiau tokių.

- O baltieji?

- Negirdėjau.

- O panašūs į mus?

- Sergėk dievel

- Kokią valdžią palaikai?

- Kuri toliau nuo manęs.

- Kuo domiesi?

- Bobom...

- Esi per daug protingas, - nusprendžia Laurinaitis.

- Ką čia per daug, - kuklinasi senis, - sau užtenka.

- Ar priimsi keliom dienom pas save? Matai, mūsų
draugas koją spąstuose susižeidė.

- Dėl manęs gyvenkite nors visą laiką.

Laurinaitis kaip tikras sibirietis tuoj pakūrė pirtį. Jo ma-
nymu, tereikia Benediktą keletą kartų gerai iškaitinti ant
plautų, ir koja taps lanksti, stipri, galbūt dar sveikesnė negu
iki šiol. Mykolas pasisiūlė padėti Antanui, nes tokia gera
proga, kai gali kiek tinkamas, nors ir vanta, pliekti Benediktą
Paugą, nežinia, kada vėl pasitaikys.

Kai ligonį pradėjo vanoti abu draugai iš karto, o ypač
stengėsi Mykolas, Benediktas pajuto, kad anas skausmas,
kai koją spaudė spąstai, buvo kur kas mažesnis už dabartinį
pliekimą. Iš pat pradžių jis savo gydytojus kankintojus
lengvai galėjo sutramdyti, tik delsė, laukė, kada pradės atsi-
gauti koja, kaip buvo žadėta, o dabar visiškai apleido jėgos,
nusiiplo rankos, nebekyla galva nuo plautų. Pirmą kartą Be-
nediktas jaučiasi toks bejėgis, kad jam gali daryti, ką nori,
tik neįstengia nė kiek pasipriešinti.

- Pirtis - geriausias gydytojas, - sako Laurinaitis, - dar
du trys tokie pėrimai, ir būsi sveikas.

- Kiek... dar... kartų? - stena Benediktas. Liežuvis, ir
tas, rodos, nusiiplo, vos juda.

Kietai sumigo vyrai ant grindų senojo bitininko trobelėje, lyg sunkūs akmenys susmigo į samanotą žemę. Mato sapnuose jie save mažais kūdikėliais, lengvučiais, skraidančiais, plasnijančiais po vasariškai drungnas pievas, o tuo tarpu senis, pasiėmęs aštrų kirvį ir sustojęs prie miegančių draugų, laikosi, nuo kurio krašto reikia pradėti jam gerai pažįstamą darbą. "Va šituos du galima vienu kirviu pribalgti, jie gull suglaudę galvas, - planuoja miegančių žmonių nugaląbijimą kaip kokį malkų skaldymą, - aną taip pat vienu pradėjimu patiesiu. Kiti, galimas daiktas, atsibustų, tai dar du pakdočiau, kol doral akių neatmerkė. Lėka šeštas, tas gali išsprūsti... O jeigu šitaip pradėčiau, iš kito krašto... Ak nuodėmės, visur nuodėmės! Tik, viešpatie, šimtus nuodėmių man atlekdai, tai keliom daugiau ar mažiau, ką tau reiškia, viešpatie!"

Mykolas sklaidosi rankom ir kojom, matyt, sapnuoja esąs drugelis, ir skraido nuo žiedo ant žiedo, kol užgauna skaudamą Benedikto koją. Šis beregint iš vaikystės sugrįžta į senio trobelę, Ir mato prieš save bityno šeimininką, vos spėjusį paslėpti kirvį už nugaros.

- Ko reikia? - sunerimęs klausia Benediktas.

- Einu bičių žiūrėti...

- Bičių? Naktį?

- Atrodo, kad meška vaikšto po bityną apie avilius.

Reiktų pasaugoti.

- Gal vyrus išbudinti?

- Nereikia, - traukėsi atbulas senis durų link. - Tegu miega. Aš pats susidorosiu su meška.

"Vos neįkliuvau, - braukėsi nuo kaktos prakaitą bitininkas, atslirėmęs į trobelės sieną. - Nebe tie metal, kad šešis vienu pradėjimu nudėčiau. Jaunas būdamas, Ir tai tiek daug iš karto neįstengdavau, ką jau dabar, mano metų. Reikia lėkti pas Novosiolovą, tas vyras kaip reikiant, toks Ir aš buvau kadaise".

Gal po valandos raitas bitininkas užtiko Novosiolovą ir jo šutvę prie upelio, kur jle sustojo nakčiai. Pats senis būtų nieko nepastebėjęs, bet jo arklys, retai matydamas bityne savo brolius arklius, plonai sužvingo, pajutęs toliau tako žirgų, žmonių ir neatvėsusios laužavietės kvapą.

- Miega. Kaip užmušti. Aš vos neįkiuvau. Skubėjau pas tave, - šnibždėjo senis Novosiolovui, pasivedęs jį toliau nuo stovyklavietės. - Dabar, kai mūsų daug, lengvai juos įveiksime.

Kartu su Novosiolovu buvo dešimt vyrų. Kiti nesutiko bėgti iš Rogovo būrio, pasiliko. Iš tos dešimties taip pat ne visi kaip reikiant, tik gal trys keturi yra jam ištikimi, pasiruošę vykdyti kiekvieną įsakymą, nesvarbu, ar pakarti bolševiką, ar sušaudyti kolčiakininką, kad tik būtų ką nors galabyti. Vienas iš Novosiolovo padėjėjų buvo sėdėjęs keletą kartų kalėjime už vagystes, kitas - iš kažkur atsibastęs anarchistas, trečias nutarė, kad karai, sumaišatis yra pats tinkamiausias laikas pasiplėšti.

Išbudintas Benediktas negalėjo tuoj pat vėl užmigti. Jis laukė, kada sugrįš išėjęs į bityną senis. Reiktų budinti draugus, ne senų žmonių jėgom tykoti meškas, kal jle, šeši jauni vyrai, visi gerai ginkluoti, knarkia, net sienos dreba. Benediktas tyliai atsikėlė, užsimiršęs palietė skaudama koja grindis - po pirties žymiai mažiau gėlė. "Jeigu taip, tai reikės leistis ir toliau gydomam", - nusprendė jis. Per rasotą žolę šlubčiodamas apėjo bityną. Visur ramu, smarkiai kvepia iš avilių medumi, mėnuo vienodai apšviečia kiekvieną kėnių taigos jelanę, gilų slėnį, gūdų kampa, nors kai kas dabar norėtų lindėti visiškoje tamsoje. Pavakariui, prieš eidamas į pirtį, Benediktas matė, kaip bityno šeimininkas omšaniko* gale rišo arkį, o pašiūrėje kabojo balnas. Prie omšaniko arklio dabar nebebuvo. Gal senis perkėlė jį kur nors toliau, bet naktį, kai aplink bityną slankioja meškos, visada arklius žmonės laiko prie pat namų. Benediktas iščiupinėjo visų pašiurių kampus - jokie balno ten neužtikto. "Išjojo, - nusprendė, eidamas į trobelę, Benediktas. - Kodėl? Ko?" Bitininkas, matyt, smarkiai vengė žmonių - jo namo durys turėjo keletą stiprių sklėsčių. "Parvyks senis, atsklėsniu", - kišdamas už durų medinį kaištį, manė Benediktas.

Po kiek laiko, kai Benediktą iš naujo apėmė saldus priešaušrio įmygis, išgirdo lauke žingsnius. Berods kažkas prajojo, vėliau lyg kas praėjo. Staiga išsiblaivėjęs, Benedik-

---

* Omšanikas - pastatas, kur žiemai sunešami aviliai, žiemoja bitės.

tas pažvelgė skersa akimi pro nedidelį langelį. Pagal sieną slinko susirietusi, vos įžiūrįma žmogysta. Antras pustekinis žmogus skubiai užlindo už omšaniko kampo.

- Ei, kelkit, - bakino miegančius draugus Benediktas, - kieme kažkas vaikšto.

- Eik ir pasižiūrėk, - nirzgėjo Mykolas. - Miegoti ne-
duodi.

Po valandėlės kažkas tyliai paklibino duris ir, radęs jas uždarytas, užgulė visu svoriu. Nereikėjo Andriejui Steponaičiui sakyti draugams, ką jie turį daryti. Dabar kiekvienas buvo pasiruošęs nė už ką nepražūti, o jeigu reiks, kuo daugiau priešų paguldyti.

- Leiskit į vidų, - girdėti senio balsas už durų.

Vyrai tyli, nuduoda miegančius.

- Ar girdit, - jau nekantrauja bitininkas. - Įleiskit!

- Mm, - mykia Steponaitis, lyg ką tik būtų nubudęs. - Tuojau, tuojau, pakentėk truputį, kelnes štai apsimausiu. Sakyk, kas ten kartu su tavimi atėjo?

- Su manimi? - sutrinka senis. - Niekas, aš vienas.

- Kur buvai?

- Arklys pabėgo. Ieškojau po taigą.

Sunkiai sugirgžda priebučio lentos, ir kažkas atsistoja greta bityno šeimininko. Stoją neįjauki tyła. Paskui gergždžiančiu balsu sako:

- Klausykit, jūs ten! Esat apsupti! Nė vienas gyvas iš trobos neišeisit, jeigu pasipriešinsit!

- Kas tokie būsit? - klausia Steponaitis. - Ko jums iš mūsų reikia?

- Atiduokt dėžutę ir nešdinkitės. Mums jūsų nereikia. Duokite šen greičiau auksą!

Iš balso Steponaitis tuoj pat atpažįsta Novosiolovą, tik apie kokį auksą jis kalba, nė už ką nesupranta. Atrodo, jokio aukso jie iš Novosiolovo neėmė. Gal vienas kitas iš čia esančių draugų kada nors ir čiupinėjo auksinį pinigėlį ar žiedą, tik dėžutės su auksu niekas neregėjo. Bus juos Novosiolovas sumaišęs su kuo nors kitu.

- Kokį auksą? - dar vis nieko nesupranta Steponaitis.

- Neapsimeskit!!! - krikia Novosiolovas. - Visi matė, kad nešiojatės su savimi dėžutę! Jei po trijų minučių pro

langą neišmesite dėžutės su auksu, supleškinsiu trobą kartu su jumis!

- Gal atiduokim jiems dėžutę? - siūlo Burba. - Dėl kažkokių nlekų galim pražūti.

- Šit kaip, - tyliai sako Steponaitis. - Jie mano, kad dėžutėje yra auksas. GERAL, nuo šiol žinosim, jog anie žodžiai, surašyti ant popierėlių, mums yra brangūs kaip auksas.

- Supleškins, žalčiai, - nerlmauja Burba. - Tokie viską gali padaryti.

- Tu ką! - nesutinka Šiaučiūnas. - Tada sudegs namas, kartu žus ir bitės aviliuose. Neleis senis tokių nuostolių daryti. Nedegs jie namo, pamatysit!

- Dėžutę! - vis dar reikalauja Novosiolovas. - Arba dėžutę, arba...

- GERAL, - sutinka Steponaitis. - Gausit tą savo dėžutę. Tik tuomet kaip, ar paleisite mus?

- Paleisim! - garsiai prižada Novosiolovas. - Galėsit sveikutėliai keliauti, kur tik norit! - Paskui sumurma: - Tiesiai į pragarą!..

- Tu, Mykolai, - tyliai komanduoja Steponaitis, - čiupką nors ir mesk pro langą, o kai visi puls prie to "aukso", pliekit kuo taikliau. Supratot?

- O jeigu tik koks vienas pribėgs? - abejoja Burba.

- Eik tu, vienas! - nesutinka Šiaučiūnas. - Pamatysl, kas dėsīs. Per "aukso" dalybas plikomis rankomis galėsime juos paimti.

Kai senis ir Novosiolovo bendrai išgirdo, kad tuoj pro trobos langą išlėks visa dėžė aukso, sutirtėjo jiems rankos ir kojos. "Už nuodėmės mane Dievas baudžia, - kramtė iš apmaudo barzdą bitininkas, - būčiau vienas visus šešis sudorojęs, šėtonas aptemdė protą, pats nulėčiau pas Novosiolovą. Mano būtų dabar auksas, mano vienol!"

Kiti Novosiolovo vyrai nekantriai trypia vietoje ir taikosi, kaip aplenkti vienas kitą. Tegul ten aukso visas kainas būtų, bet dalintis jį į dvi, tris, keturias ar daugiau dalių niekaip neišaina, protas neišneša, kaip auksą reiktų dalintis. Kelias aukso dėžutes, gabalus, grynuolius galima tik sudėti į vieną vietą, o dalinti - joku būdu ne...

Novosiolovas išsitraukė mauzerį, kad galėtų pyškinti ne

į trobelėje esančius lietuvius, o visų pirma į saviškius, jei kuris su dėžute bėgs ne jo link, o sumanys sprukti į priešingą pusę.

Pasigirdo dūžtančio stiklo skambtelėjimas, ir kažkas sunkus, tai buvo senio ketaus katilas, dunkstelėjo ant žemės. Kaip iš svaidyklės paleisti akmenys, stumdami vienas kitą, numetę šautuvus, kad nekliudytų bėgti ir būtų laisvos rankos, puolė Novosiolovo vyrai prie numesto katilo. Vienas stipriai stūmė į šalį savo vadą, šis virsdamas išmetė mauzerį, kitas spyrė seniui į pakinklius - šalin konkurentai! Lietuviai neskubėdami taikliai pliekė pro langą į besigrumiantį kiemo viduryje naktinių plėšikų kamuolį. Po trumpų tarpusavio grumtynių, vienas jų, matyt, nesužeistas, stiprus ir vikrus, pasičiupęs katilą, kaipmat dingo taigoje.

Novosiolovas šliaužte nušliaužė prie pašiūrės, kur senis paliko savo arklį. Nespėjo išokti į balną, o čia kažkas skaudžiai įsikibo jam į šonus.

- Kartu, kartu bėgsim, - šnopavo senis už nugaros. - Iki šiol buvome kartu, tai ir toliau nesiskirkim.

Du užpuolikai tysojo negyvi, o trečias buvo tik lengvai sužeistas.

- Vykitys niekšą, - stenėjo sužeistasis. - Pasisėkė Vasiai, nušvilpė visą jūsų auksą. Jis į Medvedevką nukūrė, pas savo tėvuką, Jermolajevą. Tegu nė vienam neišeina į gera tas auksas. Ar greit mane pribaižite?

- Tave? - stebisi Steponaitis. - Mes ne Novosiolovas, be reikalo žmonių nešaudome. Kai ruošėtės mus svilinti, tai dalykas kitas. Mes tada gynėmės. Dabar mūsų gali nebijoti. Gal senis grįš, padės tau...

Pasilikęs vienas, užpuolikas keikia save pasakęs, kas ir kur nubėgo su auksu. Manė, tikrai jam bus galas, lai ir kiti tenesidžiaugia gyvenimu. Labai skauda sužeistą ranką, bet pagalvojus, kad Vasiai Jermolajevui, kuris būdamas greitesnis ir miklesnis, pasičiupo visą auksą, greit teks atsistoti prieš tų šešių kareivių šautuvų vamzdžius arba pajusti užmautą ant kaklo Novosiolovo vyrų virvę, pasidaro daug lengviau ir nebe taip maudžia žaizdą.

FILOGENAS

Gandal - vienintelis žinių šaltinis Udalovkoje ir kitose Salairo talgos kaimuose tą neramią 1919 metų vasarą. Pasiekdavo kaimą žinlos iš Baščelako kainagūbrio, kur šauniai mušė baltuosius Vasilijaus Zavjalovo vadovaujami partizanal. Sužinodavo kaimiečiai, kad Fedosejus Zavjalovas taip pat ne pėsčias - negalėtingai persekioja raudonuosius, ir nėra niekam pasigailėjimo, pakliuvusiam į baudėjų rankas. Paskui visus užgriuvo gąsdinanti naujiena. Per Salairo talgos kaimius einęs kažkoks svetimtaučių, lyg lietuvių, lyg vengrų - dabar Sibire pilna nerusų - būrys ir nešęs su savimi auksą. Vieni tvirtino, kad tų lietuvių ar vengrų yra šešetas ir aukso jie turį nemažą dėžę. Kiti prisiėkinėjo, jog svetimtaučių esą ne šešetas, o šešiasdešimt, ir turį jie aukso pilną vežimą. Neseniai užpuolęs Novosiolovo vadovaujamas būrys anuos lietuvius, mūšyje kritę gal dvidešimt vyrų. Vienas Novosiolovo vikruolis per sumaištį nučiupęs pilną puodą aukso ir pasileidęs tiesiai į Medvedovką. Vos paslėpęs puodą, ir iš paskos atsekę draugal. Atsekusieji taip karštai člupe klausinėti bėgį, jog šis ilgai nedelsdamas parodęs tuščią puodą, o kur užkasė auksą, nespėjęs pasakyti - nusibalgė vargšas. Įniršęs Novosiolovas lyg ir nušovęs keletą nevykusių klausinėtojų. Taip jiems ir reikia - nemoki amato, nesilmk darbo.

Filogenas, tikrai matęs, kokio dydžio buvo ta lietuvių dėžutė, pagaliau pats (tikėjo, kad aukso yra pilnas vežimas. "Nepasisekė Novosiolovui, - džiūgavo jis, - kažkur nusidangino Zakrevskis, o auksas pats plaukia man į rankas, reikia tik nekvaliam būti". Filogenas savęs kvailiu niekuomet nelaukė, betgi vidutiniško proto nesutiko būti, o manė esąs labai protingas ir nepaprastai apsukrus. Tiesa, prekiauti jam Tomske nelabai sekėsi, betgi ir negali visur sektis. Va aukso dėžutė (o gal vežimą?) jis tikrai nučiups.

Kai vieną kaltrią dieną į Udalovką, vos vilkdami atmuštą į kietą žemę kojas, įėjo šeši vyrai, niekas į juos neatkreipė dėmesio. Ar maža šiais laikais besišlaistančių po

platųjį Sibirą žmonų. Vieni eina iš vakarų į rytus, kiti iš rytų į vakarus, daug kas dabar bėga į Mongoliją ar dar toliau. Filogenas vos atpažino lietuvius - nuvargusius, apdulėjusius drabužiais; užmetė akį į jų kuprines - subliuškusios, sukritusios kaip ir jų šeimnininkų pilvai.

Dabar jis tikrai mato, kad lietuviai neturi nei vežimo, nei didelio puodo aukso, o yra paslėpę tik dėžutę, kurią būtina reikia paimti.

- Ar iš toli einate? - priėjęs klausia Filogenas.

- Iš anos pusės... - mosteli ranka vienas.

- O kur traukiate?

- Į kitą pusę...

- Gal užsuktumėte pas mane, - siūlo Filogenas. - Pailsėsite, pavalgysite. Labai prašom. Galėsite ir permakvoti.

- Einam, - sukrunta Benediktas. - Jeigu gražiai kviečia, tai tučtuojau einam.

- Nepatinka man tas žmogus, - sako Laurinaitis Andriejus. - Pas mus Sibire niekas taip nekviečia, nešunuodegiauja. "Labai prašom!" Niekada neatsako keleiviui nakvynės, duoda pavalgyti, bet negražbyliauja.

- O aš jį mačiau porą kartų, - prisimena Mykolas. - Tomske, kal užėjome pas savo tautietį. Tąkart jis mokslininkui siūlė aplankyti jo krautuvėlę. Vėliau Žulanichoje pastebėjau tarp suvaždavimo delegatų ir besitrainiojančių apie Novosiolovą.

- Tai gal jis bus pasklėdęs gandus, kad mes turime aukso? - spėlioja Steponaitis.

- Tikriausiai taip ir bus, - pritaria Laurinaitis. - O dabar kviečia pas save, nori pačūpinėti mūsų kuprines.

- Gal ir tiesą sakai...

Filogenas laksto po kiemą paskui žąsis. Vienai nukirto galvą, kitai, mažai pasirodė, dar trečią pasigavo.

- Ką darai, nevidone? - išvirto iš trobos Matrona Zavjajlova, plėšdama sūnui iš rankų negyvą žąsį. - Ar aš jas šėriau tam, kad visokiems svieta perėjūnams sukūščiau? Duokš čia!

- Moč, nutilk! - stūmė nuo savęs Filogenas storą, nudribusiais skruostais motiną. - Nerėk, o verčiau padėk pagauti dar ketvirtą žąsį. Ir midų nešk čia!

- Neduosiu midaus! - klykė Zavjalova. - Midus šventas gėrimas, mūsiškis, nevalia jo liesti kitų burnoms.

Senoji Zavjalova po griežtojo vyro mirties greitai atkuto, negainiojama, neujama gyveno kaip norėjo. Valgė kiek tilpo, valgydavo ir kai nebetilpdavo, o visą darbščių bitelių triūšą - medų kalpmat paversdavo į midų. Nors midaus statinaitėje niekad nelūko, bet nebuvo jo ir per daug. Kaip tik užtekdamo pačial, sūnellul Filogenul, kartais dar atlikdavo kaušas kitas to paties tikėjimo broliams, o kitatikiams - nė lašo.

- Duosil - subaltakiavo sūnus į motiną. - Pati atneši ir savo ranka įplisi. Žiūrėk man!

Šalčiu padvelkė nuo sūnaus žodžių, pasirodė, lyg pati Charitono Gavrilovičiaus dvasia būtų praplevenusį šalimais.

- O viešpatie dosniausias! - aiktelėjo Benediktas, pamatęs stalą, apkrautą keptom žąsim, šviežiais agurkais, kalnais baltos sibirietiškos duonos, kurią jis laikė tikrų tikriausiu pyragu.

Filogenas kaip geram restorane durininkas, padedantis nusivilkti lankytojams kailinius, nuimtinėjo lietuviams nuo pečių kuprines. Nuima ir kiek pačlupinėjęs deda į kampa, tik nesučiuopia dėžutės. Kuprinės visos minkštos, kiaurai perspaudžiamos. Pagaliau nušvito rūškanas Filogeno veidas (ar juokai išgalaboti visą pulką žąsų!): priešpaskutiniam kareiviškame maiše pajuto dėžutę, pilną aukso!

Apie valgymą lig soties Benediktas svajodavo kas dieną, tik tos svajonės labai retai išsipildydavo. Dažniausiai ilgai galvojęs apie žąsį, gaudavo greitosiomis sukrimsti tik nedidelę duonos kriaukšlę. Prašo sėstis už stalo Filogenas, paploninusi balsą ragina valgyti Matriona. Traška žąsies kaulai, girdėti sunkus šnopavimas, čėpsėjimas, atsidūsėjimai. Benediktas laiku neatsileido kėlnių diržo, dabar niekaip nebeįstengia užkišti pirštų, kad atlaisvintų jį per porą trejetą skyliųčių.

Iš didelio džiaugsmo, kad vieną kartą aptiko dėžutę ir nereikės aukso nė su kuo dalintis, Filogenas apie valgymą laikinai užmiršo. Paskui, matydamas, kaip lietuviai nespėja kramtyti, o ryja žąsieną ir viską, ką mato ant stalo, susigriebė, net mintyse supelkė save: "Kvailys esi, Filogenai. - pirmą kartą gyvenime taip pagalvojo Zavjalovas. - dėžutė ir

taip beveik tavo, tai kuriam galui turi atsisakyti savo žąsies, savoį troboj, už savo stalo?"

Kai Filogenas išbėgo būtinu reikalu į kiemą, Steponaitis pašnibzdėjo Vincui Šiaučiūnui, kuris nešė dėžutę su mokslininko rankraščiais.

- Klausyk, kai niekas nematys, ištrauk iš dėžutės popierius, o ten įkišk akmenį. Jeigu bus kaip, gerai jį kuo nors apvyniok.

- Gaila dėžutės, - sudejavo Šiaučiūnas.

- Nebūk toks šykštus. Žmogus už paprastą dėžutę beveik visas žąsis išplovė, šitiek kitokio valgymo sukrovė ant stalo, o tau gaila tokio nieko, - juokėsi Steponaitis.

Susprogo žąsis ir kitą gerą nekviesti svečiai, tai nutarė Filogenas su savo motušele bent didžiąją dalį midaus išgelbėti - vertė į talpius pilvus sklidinai, o ant viršaus dar užpylė, kad daugiau tilptų.

Kaip sunkūs maumedžio rąstai vandeny nugrimzdo abu Zavjalovai į kieta miegą. Po įvykių bityne lietuviai nutarė po vieną budėti. Sapnuoja Filogenas trumpą sapną, kad po pagalve laiko padėjęs didelę dėžę aukso, nuo to jam skaudžiai spaudžia galvą, ir staiga pabunda. Galvą iš tikrųjų spaudė, nes ją buvo padėjęs ant medinės lovos krašto. Kyštelėjo ranką po pagalve - tuščia! "Kur dėžutė, - markstosi atsisėdęs ant lovos krašto Filogenas, - kur aš ją galėjau nukišti? Nors užmušk, niekaip neprisimenu. O viešpatie, aš jos dar nepaėmiau, o lietuviai galbūt išėjo, nes jau brėkšta!" Kaip paklalkęs puolė į kambarį, kur nuėjo gulti jo svečiai, ir vos nesuriko iš džiaugsmo. Guli balandėliai išsidrėbę, nieko nejaučia, nieko negirdi, o kuprinė su dėžute, iš vakaro įsidėmėjo, kaip ji atrodo, lyg tyčia pamesta į kampa, atokiau nuo kareivių.

Viena ranka prisilaikydamas smunkančias apatines kelnes, kita jis persižegnojo, kad viešpats laimintų savo ištikimiausio tarno Filogeno darbus. "Kaip man sekasi", - kvaito iš džiaugsmo Zavjalovas, kuprinę atradęs ne po galva, o nutrenktą toliau, neužrištą ir dėžutę, padėtą pačiame paviršiuje. Paslėpęs auksą po marškiniais, kuris deginte degino pilvą, Filogenas sėdo ant arklio ir pasileido toli, į Jolgo kalnagūbrį, kur kadaisė Zavjalovai buvo susirentę medžio-

tojų namelį. "Reikia pasižiūrėti, ar daug yra aukso, - niežėjo rankos. - Paskui pasidžiaugsiu, - vis grėžėsi atgal, gal jau vejasi iš paskos, - nučiups, tai sveiko kailio nebeišnešiu". Dvigubai džiaugėsi Filogenas, isigijęs ilgai medžiotą dėžutę su aukso ir išsaugojęs sveikutėlį savo kailį. Tiesa, neradę dėžutės, kareiviai, be abejo, skaudžiai aus motinėle, bet ji įpratusi, amžinatilį tėvelis Charitonas Gavrilovičius prisimynęs ją dyždavo, o senutė nieko, valgo, geria ir gyvena lygiai su juo, Filogenu.

- Ar jau? - tyliai klausia Mykolas.

- Jau. Kelkimės ir greit eikim, - atsiliepia Steponaitis.

- Vos nesurikau, - skundžiasi Laurinaitis. - Užlipo man ant kojos, nieko nejaučia, tik pūška ir krausto kuprinę.

Išeidamas Benediktas nuo stalo nugvelbė abišalę duonos, bet člupo jį už rankos Šiaučiūnas.

- Padėk! Ne savo imi, svetimą!

- Ar taip ir išeisime, nieko senajai nesakę? - sustojo Burba.

- Kaip jie, taip ir mes, - atsiliepė Mykolas. - Sūnelis išlėkė nei labas, nei sudie nepasakęs, tai ir mes taip pat padarysim.

Vienu metu Filogenas šuoliavo gilyn į kalnus, o lietuviai Salairo pakraščiais traukė į priešingą pusę. "Kas čia nugarą spaudžia?" - skundėsi Mykolas ir, atrišęs kareivišką maišą, ištraukė dėžutę su mokslininko popieriais.

- Sakyk, kaip čia išėjo? - kamantinėjo Andriejus Šiaučiūną.

- Pamačiau virtuvėje panašią dėžutę ir paėmiau. Nenuriu nieko svetimo, bet savo taip pat neketinu dykai atiduoti. Kiekvienas daiktas juk pinigą kainuoja.

3.

ZAKREVSKIS

Pulkininkas Chmelevskis nemėgo dykaduonių. Nėgailėjo kareivių ir karininkų, slūsdavo juos visą laiką ten, kur lindėjo partizanai. Labai nepatiko baudėjams kalnai ir taiga... Jie geriau norėdavo apsisistoti kokiam nors stepių

kaime, kur yra daug valgymo, stipraus gėrimo, kur netrūksta sukalbamų moteriškių ir nėra nė vieno partizano. Tik partizanai lindo kaip iš po žemės, buvo jų pilna taigoje, kalnuose, užtekčiai prisiveisė raudonųjų ir stepių kaimuose. Vieną sušaudė, du į jo vietą atsirado, antrą pakorei, nespėjai apsižiūrėti - visas būrys kaimiečių į taigą traukia. Kad bijotų ir nekiltų prieš teisėtą Kolčiako valdžią, trečią grūstuvais negyvai užplampinai - ištisas kaimas pas partizanus prieglobsčio ieško. Buvo metas, kai galėjai, padaręs tvarką, - ką sušaudęs, ką per sėdimą vietą pamokęs, pats sveikas grįžti atgal į Bijską, kur stovėjo pulkininko Chmelevskio štabas. Dabar visai kas kita. Gali grįžti, gali ir pasilikti, pakirstas partizanų kulku.

Tadeušas Zakrevskis daug kartų buvo siųstas į kaimus, kur lankydavosi partizanai. Ten reikėjo kaip nors sužinoti, pas ką jie užėina, ką kalba, kur gyvena taigoje. Zakrevskį labai erzino muzikų atkaklumas ir noras likti gyviems. Tvirtina nieko nematę, nieko negirdėję, ničnieko nežina apie partizanus. Pats nė vienas geruoju neprisipažindavo, kad prijaučia raudoniesiems, reikėdavo ilgai plūktis vyrams iš žvalgybos, kol iš vieno kito sužinodavo teisybę, ir tą ne visą. Daugelis visai nieko nekalbėdavo, ir tai labiausiai pykino Zakrevskį.

Ne per seniausiai jis susekė visą bolševikų lizdą Teležichos kaime. Gerai ten pasidarbavo baudėjai, beveik neliko kam bėgti pas partizanus. Atlikęs tokį sunkų darbą, Zakrevskis skubėjo į Bijską, - gal vieną kartą amžinai rūškanas pulkininkas atkreips į jį dėmesį, paliks prie štabo. Vienas dalykas yra visą laiką tarytum kaboti kaip plono kedro viršūnėje, kai apačioje tavęs laukia įnirtusi meška, o visai kas kita sėdėti mieste ir sluntinėti į kaimus kitus.

Viename dievo ir žmonių (tai pasisekė!) užmirštame kaimelyje, įspraustame tarp dviejų stačių kalnų į juodą ir siaurą tarpekį, kur bobos didelė gėda laiko paslrodyti vyrui neaprišta dviem skarelėm galva, bet vaikšto kartu su juo į pirtį, prie Zakrevskio priėjo toks apskuręs, nusmurgęs muzikėlis ir atkišo jam purvinais, nekarpytais nagais ranką. "Šalin, chame!" - norėjo piktai surikti Zakrevskis ir išgirdo lenkiškai tariant slaptažodį:

- Ponas Tadeušai, dėdė iš Barnaulo nori sužinoti, kaip tamstos sveikata?

Kokia čia, po vėlniais, sveikata! Mirtinai nuvargo Zakrevskis, labai geidžia į miestą, visai nebenori medžioti bolševikų, bet "dėdė" iš Barnaulo siunčia jį į Udalovką. Ten gyvena toks Filogenas Zavjalovas, kurio brolis Vasilijus tiek sužolėjo, jog pats mažiau bėga, o daugiau vaiko baudėjus. Tai "dėdei" labai nepatinkas tas Vasilijus Zavjalovas ir taip pat esąs nepatenkintas juo, ponu Zakrevskiu, kuris meške-riojas smulkias žuvelės, o didesnių vėngias.

- Aš neseniai išaiškinau bolševikų organizaciją Tele-žichoje! - pasipiktino Zakrevskis.

- Dabar reikia užtikti Zavjalovą. Toks "dėdės" įsakymas. Turiu garbės atsisveikinti! - skarmalius pridėjo du pirštus prie nušutusios avikailių kepurės ir nepastebimai dingo tarp kaimelio trobų.

Supyko ponas Zakrevskis ant viso pasaulio, ant pulki-ninko Chmelevskio, ant nusmurgėlio pasiuntinio, o ypač ant savo seno pažįstamo Filogeno. "Pasiėksiu aš tą metėlį, įginsiu jam tokios baimės, kad ilgam savo kiaulišką apetitą praras", - planavo Zakrevskis, ką jam daryti su Zavjalovu.

Tik Filogeno nebereikėjo gąsdinti, nes ir taip vargšas buvo priblokštas, kai, medžiotojų trobelėje atidėręs dėžutę, joje rado apraišiotą, apmazgytą akmenį. Iš pradžių suskaldė jį į smulkius gabalėlius, vėliau į miltus, tikėdamasis, gal ras nors truputėlį aukso. Namie vėlgi senoji sielojosi, jog tie nevidonai kitatikiai užteršė indus, kurių dabar nė su upės žvirgždu nebeiššveisi, tai teks juos išmesti. Negana to, išei-dami pasiėmė taip reikalingą skardinę jos dėžutę. Vieni nuostoliai per to apykvailio sūnelio darbus. O kur žąsys, agurkai, duona, kitos gėrybės, kur midaus statinaitė?!

- Nutilk, senė! - suspigo ne savo balsu Filogenas, suk-damas kumščius motinai apie galvą. - Tau tuščios skardinės dėžutės gaila, o man kaip tada, aukso negaila?!

- Aukso? - sukľuso senoji. - Berods tu visą auksą tąkart išsivežei?

- Tąkart ir buvo tąkart. Tie lietuviai turėjo dėžutę aukso. Štai žiūrėk, - Filogenas atkišo tuščią dėžutę. - Pilna ji buvo. Aukso.

- Kur tada auksas? - įsikibo Matriona sūnui į skverną.
- Kur jį padėjai?

- Pakeitė, apgavikai. Įsidėjo į tavo dėžutę auksą, o į šitą akmenį.

- A-a-a! - bliovė senoji Zavjalova, pagaliau supratusi didelę lietuvių klaidą.

- O-o-o! - pritardamas baubė Filogenas, nes jam iš naujo pagailo prarasto turto.

Kaip tik šiuo metu į Udalovką atėjo Zakrevskis. Burbtelėjęs pasisveikinimą, jis pradėjo visaip gąsdinti Zavjalovą, kas jam būsia už brolio Vasilijaus nesuradimą.

- Eik tu žinai kur, - numojo ranka Filogenas. - Nezyzk. Jei nori, nuvesiu tave į vieną vietą. Matai, kur raudona vėliava virš Žiganino namo. Ten dabar įsikūrė kaimo taryba. Geriau pirma paklaustum, kaip man sekasi.

- Kaip tamstai sekasi, ponas Filogenai? - mandagiai klausia Zakrevskis. Tai įvarė muzikas baimės, dar vis kojos dreba.

- Šitai iš karto reikėjo, o ne gąsdinti. Visai nesiseka gyventi, jeigu nori žinoti. Buvo pas mane lietuviai apsistoję. Žiūrėk, šitoje dėžutėje jie laikė auksą...

- Tu?! Vienas! - pašoko Zakrevskis. - Kaip drįsai?

- Ir pats išdrįstum, jeigu auksas būtų čia pat, po ranka. Tik apgavo jie mane. Vietoj aukso pakišo akmenį!

"Dabar auksas mano, - džiaugiasi Zakrevskis Filogeno nesėkme, - kur matyta, kad auksą valdytų muzikas, chamas. Tada visai nebūtų tvarkos pasaulyje. Zavjalovas tik palaikė rankose tuščią dėžutę nuo aukso ir jau drįsta šaukti ant manęs. Palauk, nueisime toliau nuo tarybų, kur pulkininkas Chmelevskis valdo, kitaip ten pasišnekėsime. Priminsiu aš tada raudoną vėliavą!"

Tuo tarpu lietuviai jau pasiekė Juodosios taigos respublikos kraštą ir įžengė į niekieno žemę, kurioje kol kas nebuvo jokios valdžios. Čia galėjai, jeigu nešiojai ginklą, turėjai pakankamai draugų, kurti savo valdžią, jeigu buvai raštingas - skelbti manifestus, įsakymus, rašyti kokią nori konstituciją, užsimanei - šauk suvažiavimą. Vieną rytą, užlipę ant neaukštos perėjos, pietų pusėje vyrai išvydo baltuojančias kalnų viršūnes. Iš tikrųjų jos dar buvo toli,

užlindusios už artimesnių kalnagūbrių, tik visiems atrodė, kad jas pasieks po kelių valandų kelio.

- Ar per pietus ten būsime? - klausia Benediktas.

- Nei ryt, nei poryt per pietus ten nebūsime, - nenu-džiugina Laurinaitis. - Kalnai visuomet arti atrodo, tik tolli jų eiti.

Iš tikrųjų kai visi šeši draugai nusileido nuo perėjos ir įlindo į aukštus žolynus, apraizgytus apynlenojais, daugiau tą dieną viršūnių neberegėjo.

- Už to kalno, kurį matėme, - vėl klausia vakare prie laužo Benediktas, - jau bus Mongolija?

- Už to kalno dar maždaug šimtas kalnų bus, - aiškina Laurinaitis.

- Šimtas kalnų?.. - nuslimenta Benediktas. - Sakyk, o už Mongolijos kas?

- Nelygu į kurią pusę eisi...

- Į Lietuvos pusę, kur daugiau.

- Tai šitaip. Už Mongolijos bus Kinija. Už Kinijos galbūt Indija, dar toliau, mano galva, turėtų būti Persija...

- O Lietuva? - nekantrauja Benediktas.

- Lietuva... - atsidūsta Vincas Šiaučiūnas, žiūrėdamas į žvaigždes. Gal štai tokia ryški žvaigždė mirksi virš jo kaimo, virš klėtėlės, gal žiūri dabar į ją tėvai, penkti metai nesulaukdami sūnaus, gal tą pačią žvaigždę mato Onelė, kuri taip prižadėjo laukti. Kažin jau kiek laiko praėjo, gal ištekėjo ir nebežiūri į žvaigždes. Ten žmonės lietuviškai šneka, žiogai, ir tie čirpina ne taip kaip čia; lakštingala, rodos, suprantamai suokia. Būdavo, priglaudi ausį ant tako ir iš toli girdi, kaip ant sušilusių nuo darbo žirgų į mišlotas pievas atjoja draugai... Iš toli dunda po arklių kanopom žemė. Pala, berods dabar taip pat dunksi.

- Klausykit, - keiasi Vincas, - kažkas atjoja!

Prideda ausį prie žemės Benediktas.

- Teisybę sako Vincas. Joja!

Ilgai klausosi Mykolas ir neramiai žiūri į Andriejų.

- Tikrai kažkas joja...

Steponaitis nejudėdamas ilgai mąsto.

- Užpilkim laužą vandeniu! - nebeiškentęs siūlo Benediktas.

- Nedelskim, reikia ką nors daryti! - sukrunta Laurinaitis.
- Ne, - sako Steponaitis. - Laužą pakurstykit, kad švies-
tų iš tolo. Neklausinėt! Vykdyt! Greičiau sukutės! Plėškit žolę,
šakas laužykit, padarykit kažką panašaus į žmogų. Aišku?
Dabar suguldykit apie laužą. Batus? Batų nereikia, gal guli
vyrai surietę kojas ir milinėmis dar užsidengė. Nusiimkit ke-
pures.

Žlūri Steponaitis į greitosiomis atliktą darbą iš toliau, ir
iškart atrodo, kad apie laužą miega kareiviai. Jeigu tie, kurie
greitai pasirodys, medžioja jo būrį, tai tikrai neiškęs, paleis
salvę į miegančius.

Draugai pagal Steponaičio komandą išsislapsto abipus
tako taip, kad jų niekas nematytų, o priešas (jeigu tai tikrai
priešas?) būtų matomas kaip ant delno.

- Kvaili kaimiečiai esat, - moko jodamas greta Filogeno
Zakrevskis. - Guli vyrai midaus prisigėrę, iš patrankos šau-
dyk, ir tai neatsibus. Paėmėi šautuvą, o to gero dabar visi tu-
ri, išklojai iš eilės, imk jų maišus, tikrink, kuriame yra auksas,
o kur... akmuo.

- Lengva pasakyti - išklok, - nesutinka Filogenas. - Pas-
mus, Udalovkoje, žinok, Tarybų valdžia. Neišsklosi taip
lengvai.

- Novosiolovas taip pat kvailys, - postringauja toliau
Zakrevskis. - Reikėjo iškart padegti bitininko namą, kuriame
nakvojo lietuviai, ir baigta. Jums nieko neišėjo, tai man tikrai
pasiseks.

- O aš? - susirūpina Filogenas, matydamas kurlink
suka Zakrevskis.

- Tu? Tu savo jau mėginai. Apie mane nepagalvojai,
lėkei kaip įgeltas į talgą su tuščia dėžute, kad nereikėtų su
niekuo dalintis.

- Pagalvojau, - įžūliai atkerta Filogenas. - Kai radau ak-
menį, tai labai norėjau su kuo nors jį pasidalinti.

Kartu su Zakrevskiu ir Zavjalovu dar joja šešetas vyrų.
Du iš Novosiolovo būrio, kiti keturi prisiplakė kelyje. Gandas
apie lietuvių nešamą auksą nepasiliko, o lėkė pirma jų. Da-
bar visi buvo gudrūs ir atsargūs. Nebeapgausi nieko, mes-
damas pro langą tuščią puodą, neįdėsi į dėžutę akmens,
neiškresė jokių netikėtų šunybių. Persekiotojai akis išplėtę

žiūri į priekį, į šonus, užmeta akį atgal, laiko pirštą ant šau-
tuvo gaiduko, dabar už auksą jie tėvo motinos nepagailėtų.

- Jaučiu priekyje dūmus, - sako vienas raitelis, pristab-
dydamas arkli.

- Tikrai, ir aš užuodžiu, - pritaria kitas.

- Bus sustoję nakvynės, - nusprendžia Zakrevskis. -

Reikia pasiūsti ką nors į žvalgybą.

- Aš eisiu! - tuoj pasisiūlo stambus vienakis vyras.

- Ir aš, ir aš, ir aš... - neatsilieka kiti.

- Kas saugos arklius? - klausia Zakrevskis.

- Aš, - gerai pagalvojęs sutinka Filogenas. Auksas yra
auksas, bet gyvybė už viską brangesnė. Gali dar kaip nors
išvengti lietuvių kulkos į kaktą, bet kulkos į nugarą nuo tų
galvažudžių, kuriuos kelyje surinko Zakrevskis, tikrai sulauk-
si. - Aš pasaugosiu arklius.

- Gerai, - lipa iš balno Zakrevskis. - Eisime visi į žval-
gybą. Aš vadovausiu.

Prislinkę mato: guli visi šeši lietuviai apie laužą, net
sargybinių užmiršo pastatyti. Po galvom padėti kelionmaišiai.
"Prisiklausiau tų kvailių mužikų sapaliojimų apie lietuvius, -
kremtasi nagus Zakrevskis, - prisirinkau visą gaują plėšikų
ir gobšulių, o galėjau beveik vienas juos lyg jerubes iš-
šaudyti".

Trinktelėjo salvė, ir prie laužo miegantys žmonės be-
veik nesukrutėjo. Kažką negera pajuto Zakrevskis, bet še-
šetas taiklių vyrų puolė iš po gulinčiųjų traukti kuprines -
vienoje iš jų turi būti auksas!

- Nė iš vietos! - pasigirdo skardus balsas iš šono. -
Meskit ginklus!

Antrą kartą užpuolikai iššovė į balso pusę. Tada iš tam-
sos pasigirdo šūiai. Zakrevskis pirmas spruko iš laužo švie-
sos rato į tamsą. Filogenas nelaukė draugų, nes, išgirdęs
šūvius, suprato, kad nepasisėkė taip lengvai nugalabyti
lietuvių. Pajutęs kažką bėgantį per krūmus jo link, nelaukė,
kas pasirodys - draugai ar priešai, - pasičiupo dar vieną arkli
ir pasileido šuoliais. Zakrevskis, vos įviręs į balną tvatino
kuinui šonus, plėšė žąslais nasrus, tad vargšas arklelis, ap-
dujęs nuo skausmo ir baimės, sukdamas ratu uodegą, pa-
sileido tiesiai į lietuvių stovyklavietę.

- Stokl - rėkė Zakrevskis. - Stok, kalės vaikel

Pačiu laiku pavyko apgrėžti arklį, nes iš paskos kažkas jau bėgo. Per tokią sumaištį kas pirmas šauna, tas dar gali bėnt kurį laiką išlikti gyvas, o kas pavėluoja nuspausti šautuvo gaiduką ar per ilgai galvoja, tas atsisveikina su gyvenimu tuoj pat.

- Prie arklių! - rėkė Steponaitis. - Vyrai, pirma člupkt arklius!

Lietuviai dabar buvo įsigiję penkis žirgus. Du pasiėmė Filogenas, ant vieno nujojo Zakrevskis. Keturiems užpuolikams niekad nebereikės nei jodinėti, nei vaikščioti, jie dabar guli netoli laužo. Du iš Zakrevskio vyrų, išgirdę raginimą pasiduoti, nepradėjo šaudyti kaip karštesni jų draugai, o nėrė į taigą. Tai buvo tie patys Novosiolovo bendrai, sveiki pasprukę iš bityno. Turėdami nemažą plėšikavimo patirtį, jie gerai žinojo, kad greitas beveik visuomet išlieka gyvas, o drąsus dažniausiai patiesia kojas. Geriausiai yra su ginklu stoti prieš beginklį, tuomet visad liksi sveikas.

- Kokią milinę, kokią milinę sugadino nenaudėliai! - aimanavo Šiaučiūnas. - Milinė buvo kaip nauja, o jie pragrėžė skylę pačioj nugaroj.

- Žmonės gyvybę praranda, ne tik milinę, - numojo ranka Burba.

- Mano tėvas trisdešimt metų nešiojo vieną eilutę ir visą laiką ji atrodė kaip nauja! - nesiklausydamas aimanavo toliau Šiaučiūnas. - Kaip aš su skylėta namo grįšiu?

4.

...IR LIKUSIEJI

"Ten gera, kur mūsų nėra", - kartais sako žmonės. Iš tiesų - vienoje vietoje būtų riebus juodžemis, nors ant duonos jį tepkis, bet ten trūksta lietaus, kitur lietaus užtenka ir dar atlieka, tik dirvos neturtingos, akmenuotos, kal kur upė toli arba ji visai arti, ir vasaros pradžioje, tirpstant belokams, potvyniai apsemla kaimo trobas. Vietomis būtų ištisa laukinių žolių jūra, bet nėra miško, o bekraštėje taigoje sunkiai užtiksi šienaujimą jelanę. Pagaliau žmonės suranda tikrą

rojų žemėje, kur kupetoje visko per akis: ir trašios žemės, ir lietaus per vidurį, ir plevų, ir medžių, ir žolės, žuvinga upė sekli ir rami, tik vėl bėda - per arti valdžia. Valdžia baisiau už sausrą ir potvynį, ugnimi deginančius smėlynus, sniegą vasarą. Valdžia - suvis blogai. Prieš daugiau nei porą šimtų metų iš Šiaurės girių išėjo ieškoti pažadėtosios žemės sentikis Ivanas Naumovas. Dešimt skitų kartu su bendraminčiais jis pastatė ir juos vėl turėjo palikti persekiojamas valdžios ir popų, kol nusigavo iki Čiumyšo upės. Gal privargo valdžia ganiodama sentiklus, gal jie tapo atsargesni, tik vis ilgesniam laikui bėgliai galėdavo įsikurti vienoje vietoje, statyti namus, arti žemę, auginti duoną.

Po tėvo mirties skto žmonės vedė pletų link jo sūnus, taip keitėsi kartos, o bendruomenė, po truputį didėdama, pagaliau visam laikui sustojo tarp Anujo ir Baščelako kalnagūbrių tokioje patogioje vietoje, kad ir pats viešpats dievas nebūtų dabar suagitavęs sentikių jos keisti į dangišką rojų. Naumovkos gyventojai - toks buvo gūdaus kaimelio pavadinimas - gyveno, meldėsi ir džiaugėsi, kad visko turi, nebent mažai yra moterų, nes čionykščiai vyrai niekad nekarriavo, nesėdėjo kalėjime, kadangi talgoje jo nebuvo, niekur neprapuldavo, visi sveiki ir stiprūs sulaukdavo tokių metų, kai užaina pasiutęs noras susirasti sau moteriškę. Tada ramūs, dievobaimingi jaunikaičiai tiesiog padūkdavo, vienas kitas grasindavo (o kai kas taip padarydavo iš tikrųjų), jog išseisias [pasaulį, kur girdėję (iš kur?), kad ten esą nuotakų kiek nori.

Kaimelio gyventojai turėjo vieną pavardę, nors nebuvo tarpusavyje artimi giminalčiai. Savas, tikras pavardes jie seniai užmiršo, antikristo išduotus popierius - pasus sudegino, ir visi tapo Naumovais. Vienas jų, Naumovas Gavrila, dar prieš karą pabėgo iš bendruomenės sau žmonos leškotis. Apsidžiaugė seniai jaunikaičio pabėgimu, nes kuo mažiau vyrų, tuo geriau. Sava nuotaka atiteks paklusniems jaunikiams ir neliks Naumovkoje maištautojo. Nepatiko bendruomenės vyresniesiems drąsus Gavrilos žvilgsnis, pykino, kad jis ne taip uoliai kaip kiti lankstosi prieš ikonas maldos namuose. Uždėdavo pats vyriausias, Pantelejus Naumovas, bausmę, kad po tūkstantį kartų nusilenktų Gavrila

pajuodavusiems, viskam abejingiems atvaizdams. Nepasikeisdavo nuo to Gavriļa, tik dar giliau slėpė nepaklusnumą, žaižaravo akyse maišto dvasia. Tegu bėga, išnyksta visam laikui iš jų palaimintos bendruomenės ir niekad nesugrįžta, tenedrumsčia jų sotaus, ramaus, tvirto maldom bel teisingais darbais pasaulio.

Sugrįžo Gavriļa Naumovas 1918 metų pavasarį. Parvyko ne nusilenkti, paklusti bendruomenei, ne karštomis maldomis gesinti savo maištingo išdidumo, o griauti tėvų ir senelių nustatytos tvarkos. Netoli tėvo namo ant aukšto maumedžio stiebo pririšo raudoną audeklą ir paskėlbė Naumovkoje Tarybų valdžią. Grįžo ne vienas, o parsivedė žmoną. Jeigu seniai už Tarybų valdžios įkūrimą jų palaimintoje vietoje dar galėjo sugalvoti bausmę atskaldūniui ir velnio tarnui Gavrilai, tai už šitokios bobos parvedimą - šakės, verdanti derva, kaltri ugnis, sunkios grandinės- būtų tik padu kutenimas, švelnus nugaros pakasymas. Reikėjo surasti kitokią, daug didesnę bausmę, o kokią - neišnešė teisuolių galvos. Seniai įnirtingai spjaudydavosi įkandin ir žegnodavosi, kai praeidavo pro šalį Gavrilos pati - be kasos, be skarelės, vyriškom kelnėm atptemptą užpakalį daužo sunkus mauzeris, apsvilkusi juodu odiniu, - tikriausiai velnio odos, - švarku.

Keli jauni Naumovkos bernai pradėjo būriuotis apie Gavrilą, kaimo tarybos pirmininką, ir neklausyti vyresniųjų. "Marą, nelaimes, baisų užkratą atnešė į taigą velnio vaikai!" - maldos namuose nusprendė naktį susirinkę seniai. "Velnio vaikai!" - šaukė Gavrilos tėvas, apaugęs barzda iki pat akių. Sutikęs tokią žmogystą prieblandoje, kuriai iš susivėlusios keršos barzdos kyšo tik nosies galas ir kibirkščiuoja dvi piktos akys, galėjai palaikyti už patį tikriausią nelabajį. Tad buvo nutarta, tam karštai pritarė pats seniausias Naumovas, Gavrilos tėvas, pirmai progai pasitaikius, pakurti naktį, gerai užrėmus duris ir sandariai uždarius langines, abu ateivius iš sugedusio ir bedleviško pasaulio. Tada vėl viskas bus kalp anksčiau, o trobą, vietoj sudegintos, susidėję suręs naują, dar geresnę.

Kaimelio vyrai neskubėjo įvykdyti savo teisingo darbo, nes tik paskutinis mulkis skuba pakišti kaktą kulkoms.

"Nesileis geruoju Gavriła čirškinamas, - labai teisingai galvojo suokalbininkai, - anava kokį mauzerį turi, ir jo patį taip pat imš šaudyti. Viena kulka, paleista nežinia kur, gali kliudyti kurį nors iš jų". Iš anksto nežinosi - kurį, tad delsė padegti namą, o tuo tarpu žlugo Tarybų valdžia ir bėgant per kaimelį Vasilijui Zavjalovui nuo jo neatsiliko Gavriła su pačia. Iš paskos paslėjo dar keletas jaunų kaimo vyrų, kuriems nusibodo klausyti senių ir lankstytiš ikonoms.

Atlėkęs iš paskos baudėjų būrys norėjo kam nors išdyžti kailį, pamokyti, lik visi likę Naumovkos gyventojai patys ne mažiau geidė gaudyti, šaudyti, karti ir svilinti bolševikus. "Ne visos valdžios yra blogos, - vieną kartą praregėjo seniai. - Kolčiako valdžia nuo paties dievo, o bolševikai - antikristo tarnai". Užtai kiek galėdami padėdavo čia retkarčiais užsukantiems baltųjų būriams, vaišindavo saldžiu midumi ir vedavo slaptais takais per taigą į aną kalnagūbrio pusę.

Sunku surasti mažą Naumovkos kaimelį ir dieną, nes Baščelako kalnagūbris jį dengia nuo pasaulio iš vakarų pusės, o Anujo - slepia iš rytų. Pažaliavę nuo laiko lentiniai stogai vos vos kyšo iš žolių. Būdavo, koks nors šilumos ir nektaro apsvaigintas meškiškai ir lapatuoja į taigą. Reikėdavo tik saulei nugrimzti į aukštus kėnius, kai kaimelis storai užsidengdavo tamsa, netgi ryškios mėnulio šviesos nebeužtekdavo, kad žiūrėtum trobas, bitynus, tvoras. Vieną tokią 1919 metų vasaros naktį kažkas pasibaladojo į senojo Naumovo langines.

- Tu, Gavrilai? - bematant atsibudo tėvas. Kas daugiau juodojoje taigoje tamsią naktį suras šį slėnį, kaimą, namą?
- Aš, - girdėti silpnas balsas, - įleisk.

Prieš savaitę užtiko pulkininko Chmelevskio kareiviai nedidelį Gavrilos Naumovo partizanų būrį. Visi vyrai žuvo besitraukdami į Anujo belokus. Liko gyvas tik pats Gavriła ir jo žmona. Mūšyje Naumovą sunkiai sužeidė, reikėjo dabar laikinai glaustis prie žmonių. Dideli kaimai užimti baltųjų, o arčiausiai buvo jo paties kaimas. Nori nenori, o reikėjo leškoti prieglobsčio pas savo tėvą.

Aukštai iškėlęs lempą, tėvas tyrinėja sūnų ir pamato prie durų dar vieną žmogų.

- Kas čia toks?

- Mano žmona. Ania.

Nebeatpažino Naumovas savo marčios. Apsigobusi skarele, ilgu plačiu sijonu, apsiavusi namų darbo odiniais batais - ičigais, ji buvo panaši į kaimo moteris ir senajam netgi patiko. "Žiūrėk tu, vienos akys paliko. Ne bobų reikalas kariauti, paskul vyrus po kalnus tranškytis. Kokia išdžiūvusi. Dabar reikėtų gerti pieną, valgyti medų, šviežią maralo mėsą, kaipmat tuomet pasitaisytų. Tik, gaila, nebus kada..."

Tėvukas pats viską tvarko, nes senoji pasimirė prieš keletą metų, deda ant stalo duonos, mėsos, šviežių agurkų, medaus.

- Valgykit, valgykit, - vis ragina. - Gal išalkote?

- A-a, - pilna burna atsiliepia sūnus. - Keturias dienas nieko burnoje neturėjome. Gėrėme tik vandenį ir valgėme laukinius svogūnus.

- Aš midaus atnešiu, - siūlo tėvas.

- Nešk, - sutinka sūnus. - Viską nešk.

- Lovą štai paklojau, - laksto po trobą Naumovas. - Gal duokite šen ginklą, aš paslėpsiu.

- Ačiū, tėtė, tegu ginklai lieka su mumis. Ramiau bus miegoti.

Kietai sumigo Gavrila ir Ania. "Grįžo balandėliai, - apklosto miegantį sūnų tėvas. - Grįžo namo".

Smarkiai dauždamas duris, prikėlė Naumovas bendruomenės vyriausiąjį. Greitai iš lovos vertė kitus senius.

- Kas turi žibalo? - klausinėjo vyriausiasis.

Žibalas šiais laikais brangus dalykas, už pinigų jo negausi, bet nešė prie Naumovo namo visi, kas kiek turėjo, paskutinį. Nieko negaila šventam reikalui. Taip pat neužmiršo seniai pasiimti medžioklinius šautuvus, užtaisytus meškinėm kulkom. Bolševikas - žvėris slambus, nepatiesi jo smulkiais šratais.

... Šešioms lietuviams atiteko penki arkliai. Kai jų nebuvo nė vieno ir vyras ėjo pėsti, tai atrodė, jog taip reikia. Dabar niekas nenorėjo žingsniuoti pėsčias. Kur dingsi, reikėjo mažame taigos kalmelyje rekvizuoti vieną arklį. Revoliucijos vardu. Juoda kaip derva barzda, panašus į čigoną arkliavagį, sentikis grasino visom dievo bausmėm, kai iš

didelės kaimenės liepė atvesti vieną arklį.

- Balną taip pat duokl - pareikalavo Steponaltis.

- Papjovė erodai, be peilio papjovė, apiplėšė vidury dienos! - rėkė sentiklis.

- Še tau raštelį, kai nugalėsime baltuosius, atsiskaitysim, - kiša arklis šeimnininkui Steponaltis popierių. - Saugok iki mūsų pergalės!

Spjovė sentiklis į raštelį, norėjo suplėšyti į smulkius skutelius, bet apsigalvojo, nuvalė popierių ir sulankstęs užkišo už ikonos.

Dabar joja visi šeši. Iš aukščiau žvelgia į pasaulį. Jeigu reikės, galės ką nors bematant pavyti arba greitai pabėgti.

Jau temstant siaurame, mažai išmindžiotame take jie pamatė pėdas. Vienos didelės, aišku, vyro, o kitos mažos - moteriškos. "Galbūt čia Katia vaikšto, - dilgtelėjo mintis Andriejui. - Ne veltui išėjo apsitalsiusi sentikių drabužiais, ar ne į šiuos kraštus atkako. Visko gali būti, visko..."

- Sustokim vakarienės, - ne laiku siūlo Benediktas. - Pats laikas būtų užkąsti.

- Pasėkim dar pėdom, - nerimsta Andriejus. - Tokiais laikais ne šiaip sau žmonės po taigą vaikšto. Mes turime kur nors juos užtikti.

- Sustokim, - žiūria toliau Benediktas. - Ne tėvą motiną esam užmušę, kad taip turime kankintis...

- O gal čia medžiotojai praėjo, - garsiai, kad visi girdėtų, svarsto Andriejus. - Nušovė maralą ir valgo dabar mėsą prie laužo.

- Tada greičiau jokit, - ragina arklį Benediktas, - ko stovime beveik vietoje. No, tinginiai! - Ko gero tie medžiotojai doroja maralieną ir kiek jos, mėsos, suraitys, tiek mažiau teks Benediktui.

Visiškai sutemo ir apgraibomis reikėjo ieškoti sausų šakų laužui. Liūdnai prunkščia čia pat pririšti arkliai, nes aplinkui nebuvo jokios aikštelės pasiganyti. Kiekvienas gavo po nedidelį duonos gabalą ir pusę agurko. Jojant Benediktas mintyse dorojo pakeptą ant laužo maralieną. Mažai jam buvo vieno gabalo, suvalgė dar antrą. Dabar maralieną iš tikrųjų tašo ten priekyje kas nors kitas, o jis laiko rankose vien duoną ir agurką. "Nebelštelėsiu aš iki Lietuvos, « nu-

sprendžia Benediktas. - Būtų mėsos, tal gal kalp nors, o duona ir agurku legal gyvas nebūsi..."

- Klausyk, - sukūsta Mykolas. - kažkas šaudo.

Netoliese girdėti reti šūviai. Taupūs, matyt, prisitaikant, kad neiekovotų veltul parako ir šratų. Taip šaudo tik medžiojant, vietiniais gyventojais.

- Pirmyn! - pašoka Benediktas, seniai dviem kėsniais prarijęs savo badmirišką davinį. - Pirmyn!

Tiesa, priekyje šaudo. Šaudo iš medžiokinių šautuvų, bet girdėti ir karliško ginklo šūvių garsai. Visi supranta, kad ten kvepia jau nebe marallena. Tikriausiai dabar kažkam nekažkas. O šiais laikais blogai gali būti tik buvusiems revkomiečiams, partizanams, likusiems gyviems tarybų valdžios šalininkams, nes jų yra mažai, jie turi slapstytis kalnuose, talgoje, nuošaliuose kalmeliuose. Tokią tamsią naktį niekas žvėrių nemedžioja, tokiu gūdžiu laiku medžioja tik žmogų. Gal geriau aplenkti tą pavojingą vietą - visų neišgelbėsi, visiems nepadėsi? Turi jie kitą užduotį, niekas nieko nesakys, jeigu lietuviai būrys eitų ir nueitų sau, tik visi, lyg būtų susitarę, pasuka arklius šūvių link.

... Užsipleškia durys, ugnis vis tankiau lyžteli pastogę. Iš vidaus pasigirsta taupūs šūviai.

- Išlekit geruoju! - šaukia bendruomenės vyresnysis. - Bus geriau!

- Kas geriau? - klausia Gavrila.

- Tada paprastai imsime ir sušaudysim, o jei neišeisite - iškepsite.

Balso link iš trobos nuzvimbta kulka.

- A, erodai! - pašoka vyresnysis, - jūs šitaip? Vyrai, nebešaudykite. Dar kurį netyčia patiesit iš karto. Jeigu nori, tegu svyla pamažu!

Gavrila kartkartėmis iššauna, ir įniršę padegėjai taip pat bumbteliai iš savo senų meškinų šautuvų į trobą.

- Nešaudykite! - trypla skito vyresnysis. - Žiūrėkit, kad neišbėgtų.

- Aš daugiau nebelštversiu, - springsta nuo dūmų Ania.

- Gavrila, daryk ką nors!

Gavrila jau iš karto priemenėje užtiko kirvį. Nepasikeitė tėvuko seni pročiai. Visi daiktai turi būti savo vietoje, o kirvis

- pagrindinis įrankis, jis visuomet guli po ranka, lengvai prieinamas ir greitai pasiekiamas. Dar yra keli šoviniai. Galima juos pasilikti sau ir Aniai, galima jais pribaigti dar keletą priešų. Daug negalvodamas Gavriļa čiumpa kirvį, sualžo langines ir atsistoja lange.

- Nešaudyk! - šokinėja liepsnos apšviestas bendruomenės vyresnysis. - Gyvą imkit, gyvą! - Išskėtęs sukumpusiais pirštais rankas, susilenkęs eina prie Gavrilos kaip prie užspėsto aptvaro kampe maralo.

Gavriļa gerai prisitaiko, ir senis miršta, matydamas, kaip į gaisro nušviestą kleimą lįjoja raiti vyrai.

- Revoliucijos vardu! - šaukia Steponaitis. - Pasiduokit geru! -

Sentikiai geru! nenori pasiduoti. Nepasigailėtų jie pagauto bolševiko, tai ir patys nesitiki nieko gero. Virsdamas pašautas arklys prispaudžia Laurinaitį, Andriejus mato, kaip netoli ugnies sukumpa pro liepsnojančios trobos langą iškritusi moteris. "Katia" - surinka jis ir, iššokęs iš balno, leidžia prie jos. Kažkas kitas, šaukdamas "Ania, Ania!", nustumia Steponaitį į šalį.

Jau per vėlu prašyti pasigailėjimo, ir niekas nebegali sustabdyti savo įniršio. Dreba vieno sentikio rankose šautuvas, vamzdis taiko Benediktui į krūtinę, galvą, sustingę iš baimės pirštai negali nuspausti gaiduko. Tarkštelį iš tvoros išrautu stulpu seniul per galvą Pauga, ir viskas. Šiapus pasiliko pyktis, ugnis, liepsnose skėndįs Naumovo sūnus Gavriļa, iš kažkur atsiradę raitellai, anapus - nieko.

- Pasigailėkit! - šaukia Ilkę gyvi sentikiai. - Nežudykit!

- Ar ištrauksit vieną kartą mane iš po arklio?! - dejuoja Laurinaitis.

Nejudėdamas prie Anios klūpo Gavriļa. "Ania!" - purto jis savo žmoną. Ania abejingai tarsi gyva žiūrlį deganti namą, Gavriļą, Naumovkos seniūs. Atrodo, gali kalbėti, tik tyčia nieko nesako.

- Ai - surinka atsitiesdamas Gavriļa. - Visus iššaudysiu, išnaikinsiu! Visą kalmą!

Laiku spėjo Steponaitis nučiupti už rankos Gavriļą. Senasis Naumovas neatsisuka į sūnaus šauksmą. Ramiai stovi prie liepsnojančios trobos, abejingas savo ir kitų likimui.

**Kaip didelis gaisras dega visa Rusija, Sibiras, Altajus,
dega vienas namas Naumovkoje, stovi prie ugnies nedidelis
žmonių būrelis - šeši lietuviai - ir iš aukštai, iš neperregimos
tamsos, krinta ant jų gesdamos kibirkštys.**

VI.

DVASIOS

1.

KARAKORUMAS

Virš kalnų iš siaurės plaukė debesys, nešdami viršūnėms sniegą, o slėniams - lietų. Užkliuvę už aukštų kalnagūbrių, debesys prasiskirdavo - ten visą laiką buvo saulėta, garsiai čirškė paskutiniai vasaros žiogai ir aitriai kvėpdamos vyto žolės. Kalnų Altajus tarsi nerūpestingas kūdikiš, - kai gamta motina kas dieną sako, kad labai greitai stos žiema, iškris sniegas, speigai suskaldys akmenis ir sustabdys veržlius upelius, į perspėjimą nekreipia jokio dėmesio. Kas žydėjo, tas ir toliau žydi, neleško iš anksto saldžiamėgiai vabzdžiai sau šiltesnio plyšio, kažko vis dėlta aukštikalnėse gervės, tik žmonės ir bitės laukia šalčių. Beje, ne visi žmonės ruošiasi žiemai. Štai ant pietinio šlaito vartosi nieko neveikdami penki jauni vyrai: jiems nerūpi skaldyti malkų, šienauti, liuobti gyvullus, arli pūdytus, sėti rugius. Nors šeštas nesivarto, bet taip pat nieko naudinga neveikia. Užsikoręs ant pilkos kalno keteros, jis įdėmiai žvalgosi į visas puses. Šitie vyrai jau seniai atsikratė netikusio įpročio sumigti kartu. Iš kitų liūdnos patirties jie žino, kad, sumigus visiems iš karto, galima tą miegą užtęsti iki paskutiniojo teismo dienos. Tiek ilgai vyrai nellinkę miegoti, jie nori daug

ką pamatyti, patirti, nori parkakti namo. Tik labai keista: kuo ilgiau jie eina, tuo daugiau tolsia nuo namų. Vakar, kaip ir visada valgant labai skurdžią vakarienę, o nepavalgęs žmogus esti ir taip piktas, vyresnysis Andriejus Steponaitis pareiškė, kad jie turi pasukti truputį į šoną, į kažkokią Ulalą, kažkokią Karakorumo sostinę. Netgi Mykolas ir Antanas, kurie visuomet sutikdavo su Steponaičiu, liko nepatenkinti, spoksojo rūškanais veidais į belokus. Dabar tų snieguotų viršūnių reikės perkopti ne dvi ir ne tris, o kas žino - gal dvidešimt ar trisdešimt? Artinasi žiema, iki Mongolijos dar toli, o apie Lietuvą geriau ir neklausk.

Pasirodo, anąkart, vyrams išeinant iš Žulanichos - partizanų sostinės, tas apšepęs seneliukas buvo ne šiaip sau kiaurų kibinų lituotojas, o atvykęs iš Tomsko miesto pagrindinio komiteto narys. Jis su Anatolijum ir nutarė pasiųsti lietuvius į tą Ulalą. Priviso šiais laikais visokių respublikų ir jų sostinių, mokyti vyrai kartais nebesusigauja, o paprasti kareiviai tuo labiau. Valstybės dabar greit atsiranda, tuoj pat ir dingsta. Sako, Karakorumo jau nebėra...

- Tai ar žinai, kur ta Ulala? - klausia Mykolas Andriejaus. - Ir Karakorumas kurioje pusėje?

- Ulala? Ulala va ten! - mosteli ranka kažkur į rytus, o gal į pietus. - O Karakorumas? Aš manau, kad mes jau antra diena jame esame...

Še tau! Vyrai kaitina bombas prieš saulę kitoje šalyje kaip niekur nieko, patys nepajuto, gal perėjo valstybės sieną. Anais laikais politikai kuklumu nepasižymėjo. Jeigu kurdavo (aišku, savo galvose) naują valstybę, tai nepasitenkino viena teritorija, o prie jos kaip prie sibirietiško margaspalvio kilimėlio, klojamo ant grindų, prisiūdavo aibę kitų, svetimų žemių, kurių gyventojai neltardavo, kad priklauso Karakorumo respublikai arba Telengit Go imperijai. Karakorumas turėjo susidėti iš Kalnų Altajaus, Tuvos, geros dalies šiaurinės Mongolijos (ar galima svetimų žemių?), Kasgarijos, netgi Sincziano. Nesnaudė ir japonai. Nors gyveno salose, iš kurios pusės žiūrėtum, toli nuo Altajaus, jie sumanė iš žemių, priklausančių Karakorumui, sukurti kitą valstybę, Telengit Go imperiją. Baltagvardiečių karininkai, Karakorumo krikščionys, pasiūlė respublikos pirmininko postą žymiam

dailininkui, altajiečiui, Šiškovo mokiniui Boburganovui. Kiekvienas pirmininkas, prezidentas ar karalius visų pirma turi rūpintis savo valstybės teritorija ir pavaldinių gyvenimo lygiu. Teritorija išėjo didžiulė, jos užteko per akis, tik su pavaldinių gerove buvo ne kažkas. Nuo amžių juos skriaudė savi bajai, zaisanal (kunigaikščiuokai), kamai (šamanai), caro valdininkai, žandarai, pirkliai, turtingi sėntikiai. Susimąstė valstybės pirmininkas: ką daryti, kad altajiečiai gyventų sočiai, ir sugalvojo:

- Reikia kiekvienai altajiečių šeimai laikyti sabalų fermą, tada visi gyvens pasiturimai, - ir nuėjo tapyti savo iš tikrųjų gerų, talentingų drobių.

Še tau! Laikyk sabalų fermą, tai gyvensi kaip rojuje! Kur dėti bajus, zaisanus, pirklus, kurie mkliai atims, išvilios iš altajiečių įsigytus sabalus, apie tai dailininkas nepagalvojo. Neatėjo jam į galvą ir toks dalykas, iš kur nuskurdę jo tautiečiai ims sabalus savo būsimoms fermoms. Patenkintas dailininkas, išsprendęs tokį svarbų klausimą, tapė viską užmiršęs paveikslą "Chan Altajus", kur galingos baltos viršūnės, Dievo Tengrio buveinė, žiūrint į ją, stingdė žmogaus sielą. Ne vien Altajaus gyventojai, bet ir visa Centrinė Azija - Mongolija, Tibetas lenkėsi kalno didybei kaip pačiam aukščiausiam dievui.

Valdant Kolčiakui Karakorumas buvo išvaikytas, Boburganovas suimtas. Jokių savivaldų! Čiabuviai neturi teisės galvoti apie savo valstybę. Ir kartu visai juos kvietė burtis į savus karinius dalinius kariauti prieš partizanus.

Lietuviams buvo įsakyta ne tik pasiekti Ulalą - Karakorumo sostinę, bet būtina surasti jos buvusį pirmininką, dailininką Boburganovą ir įteikti jam laišką. Padedant draugams dailininkas buvo pripažintas ligoniu ir išleistas iš kaulėjimo. Tarykė iš Tomsko pagrindinio bolševikų komiteto atstovai, tai buvo Fedosejevičius ir Anatolijus, Steponaičiui nurodė, kad pavojaus atveju laišką reikia sunaikinti ir žodžiais nupasakojo jo turinį. Jie turėjo tikrų žinių, kad Boburganovas nemėgsta jų supančių baltagvardiečių karininkų, nenori, kad altajiečiai kariautų prieš partizanus. Reikėjo kaip nors susitikti su Karakorumo buvusiu pirmininku ir palenkti jį Tarybų valdžios pusėn. Dailininkas buvo žinomas tarp

savo tautiečių, jo žodis galėjo daug ką reikšti. Ar altajiečiai kariaus baltųjų pusėje, ar eis pas partizanus. Iki žiemos būtina uždaryti kelią į Mongoliją, nes per Čiuisko traktą buvo vienintelė landa, pro kurią ruošėsi sprukti kolčiakininkai, legionieriai, pirkliai, pramonininkai. Jeigu altajiečių nacionaliniai daliniai nepadėtų pulkininkui Chmelevskiui, ir tai būtų pusė pergalės, o jeigu pereitų į partizanų pusę - besitraukiantieji baltagvardiečiai atsidurtų spąstuose.

Vyrai guli ant šlaito prieš saulę, netoliese jų arkliai kemša iš eilės į pilvus visokią žolę. Būdavo laikai, prisimena arkliai, kai jų neskubrūs šeimininkai taip neskubėdavo, nelakstydavo iš vietos į kitą, leisdavo kiek nori ganytis po jėlanes. Nešlemšdavo tada kokios papuolė žolės, ne, o išsirankiodavo pačią skaniausią, pačią sultingiausią, pačią minkščiausią, tik laukinius dobiliukus, laukinius vikius. Kai pilvai išpampdavo kaip gerai ištempti būgnai, tada arkliai vaikščiodavo po žydinčių pinavijų ir Altajaus ugnelių pievas, skainiodami vien gėles. Žiūrėk, snūdurioja stačias koks nors senas širmis, o dantyse kyšo nebaigtas esti žiedas. Dabar arkliai skuba ganytis, pasitaiko laukinis svogūnas, nuplėšia ir tą, nes žmonės, jų naujieji, neramūs šeimininkai, keliasi ir ateina balnais nešini.

Bemiškėje plynaukštėje jau iš toli pirmasis dūmus pamatė Mykolas.

- Žiūrėkit, ir čia žmonės gyvena!

Ten buvo altajiečio Kiogiono ailas, ganančio galvijus po alplines sultingų žolių pievas. Kadangi nuo senų laikų visi dideli ir maži slėniai knibždėjo pilni įvairių piktų dvasių, jo tėvai, būdami labai gudrūs žmonės, pavadino sūnų Kiogionu - Bimbalu. Dabar piktosis dvasios persekiodavo kitus vaikus, su gerais, gražiais vardais, o į kažkokį Bimbala nekreipė jokio dėmesio. Atsigimė sūnus į savo protingus tėvus. Dabar, išsivareš pilną katilą arakos, semia puoduką ir geria. Tik degtinė išėjo labai silpna, gal kelių laipsnių stiprumo, kol išgeri vieną puoduką ir pasemi kitą, pirmasis visiškai išgaruoja ir galva kaip buvo blaivi, taip ir toliau tokia lieka. Tada Kiogionas sumano racionalizaciją - užsimauna varinį puodą ant galvos ir patenkintas geria toliau. Apsukrusis Kiogionas, tikras savo tėvų vaikas, yra įsitikinęs, jog dabar stiprumas

liks galvoje, neišgaruos per pakaušį.

Lietuviai, keliaudami per plynaukštę, užjojo į tris ailus ir išmoko keletą žodžių altajietišškai, tad Andriejus iš tolo šaukia piemeniui:

- Diakšyl Sveikas!

Benediktas pridėda:

- Čiaj bar? Arbatos yra? - jokių būdu negalvodamas apie arbatą, o žiūrėdamas į besiganančius avinus.

- Diakšyl Bar, bar, - atsako altajietis, nusiimdamas nuo galvos puodą. - Araka bar!

Vyrai susižvalgo ir nežino, ką reiškia žodis "araka", tik kai piemuose sprigtu suduoda sau per ištemptą gurklį, visi ima šypsotis ir kaipmat sužino trečią altajietišką žodį.

Anksti rytą Steponaitis siūlo Klogionui niekad nematytus mainus. Už karišką diržą (altajiečio nuomone, diržas vertas mažų mažiausiai kelių riebių avinų!) prašo paskolinti dvejus senus kailinius, dvi nutriušusias kepurės ir porą ičiųgų - odos batų. Altajietis žvitriai nužvelgia plynaukštę, kurion pusėn reikės sprukti, kai išjos tie pirmą kartą sutikti lengvatikiai žmonės.

- Dar keliom dienom pasilikis pas tavo mano keturi draugai, - sako Andriejus.

Nusimena Klogionas, nes neišdegė jo šaunus sumanymas pasislėpti kartu su diržu. Pagaliau vien už jo panešiojimą negaila kailinių, kepurių ir ičiųgų.

Į Ufalą nutarė joti Steponaitis ir Benediktas. Steponaitis mėlynas akis paslepia kiek galint labiau užsimaukšlindamas kailinę kepurę. Benediktul kailiniai per maži, rankovės trumpos, nors tiek gerai, kad jo apvalus, įdegęs nuo saulės veidas visiškai panašus į šių kalnų gyventoją.

- Žiūrėkit, - moko pasilikusius vyrus Andriejus, - neleiskite piemeniui niekur išjoti, kol mes sugrįšime. Jeigu po savaitės nepasirodysime, vykite tuoj pat į Teležichą. Ten, kaip esu pasakojęs, yra Budačichos kalnas, o nuo jo teka Čeremšankos upelis. Pačiame jo aukštupyje esą galybė ginklų ir šovinių. Slėpiant ginklus dalyvavo vietinis gyventojas, vedlys Kirilas iš Juodojo Anujo kaimo. Gal ir ne Kirilas, anas, sušaudytas Suchovo būrio kovotojas, gerai vardo neįsiminė. Nelaukite nė dienos, lygiai po savaitės išjokite.

- Klausyk, Andriejau, - nesutinka Mykolas, - kaipgi šitaip? Gal jums mūsų pagalba bus reikalinga, o mes kaip kiškiai spruksime į kitą pusę...

- Po savaitės išvykstate! Toks mano įsakymas. Tik manau, kad jums nleko neatsitiks ir laiku sugrįšime. Jeigu dėl ko nors užsilaikytume, pavysime jus kelyje į Teležichą.

Altajietis visą laiką trainiojasi aplinkui, ir tas kelia vyrams įtarimą. Pagaliau Burba neiškenčia:

- Ko tau reikia?

- Mano, tačiau, galvoja, kad anava tie du vyrai joja į Ulalą.

- Ne, ne, visai į kitą pusę. Tai kas, kad jie jotų į Ulalą?

- Mano matė, kai neseniai lankėsi Ulaloj, kad kazokai stipriai saugo Maimos pusę, o Kyzyl Ozioko pusę beveik nesaugo.

Antros dienos pavakary vyrai pasiekė Ulalą - sukrypsusių medinių namukų, altajietišku ailių kupetą su cerkve ir keliais mūriniais namais viduryje. Abu iškart nusprendė, kad buvęs Karakorumo pirmininkas turi gyventi tos medinės purvinos sostinės centre.

- Žinai ką, Benediktai, - moko Andriejus savo draugą, - jeigu sutiksime kazokus, tai kalbėkimės altajietišškai.

- Altajietišškai? - nustėmba Benediktas. - Kad nemoku.

- Būta čia ko nemokėti. Aš sakysiu "diakšy", o tu atsiliepk "čij bar", aš sakau "diakšy", tu vėl atsakyk "araka bar".

Dailininkas Boburganovas stovėjo prie beveik užbaigto paveiklo "Chan Altajus", kai pro langą pamatė į kiemą įėjusius du tautiečius. Vienas apvaliaveidis, stambus, matyt, klajojantis kaidis - dainininkas, gerai šeriamas ailuose, o kitas didžianosis, labai panašus į telenglitą.

Vyrai nša arklus kieme prie tam reikalui skirto stulpo ir sueina į vidų.

- Diakšy! - pasisveikina vienas.

- Diakšy detejer be? Ar laimingai atvykote? - atsako Boburganovas.

Antras, tas stambus vyras, tuoj klausia:

- Čij bar?

- Ne kerektu diurgenejer? Kokiu tikslu atvykote? - nori sužinoti šeimininkas.

Nieko nesupranta abu draugai, apie ką šneka Boburganovas, bet reikia ką nors atsakyti, ir Benediktas, prisiminęs trečią žodį, lepteli:

- Araka bar?

Pirmą kartą dailininkas sutinka tokius įžūlius ir nemandagius žmones. Nežinia ko įsibrovė neprašyti į jo, buvusio valstybės pirmininko, butą ir tuojau pat reikalauja naminės!

Dar kažką sako Boburganovas, tik vyrai spokso į jį nieko nesuprasdami, nes negirdi jiems gerai žinomų žodžių: diakšy, čiaj, bar, araka. Pagaliau Steponaitis, žvilgtelėjęs pro langą į kiemą, ar nematyti ten svetimų žmonių, rusiškai sako:

- Mes ne altajiečiai, - ir nusiima iki pat nosies užmaukšlintą kailinę kepurę.

- Tai kas tokie?

- Mes atvežėme laišką. Štai jis. Ten viskas parašyta.

Boburganovas ilgai skaito, paskui nužvelgia abu lietuvius ir staiga klausia:

- Kas tokie būsite?

- Mus siunčia Bamaulo pagrindinis bolševikų komitetas... Mes patys esame lietuviai, kareiviai. Buvę kareiviai...

Kai 1918 metais susikūrė Karakorumo respublika, Bijsko revkomas pasiuntė komisarų būrį į Ulalą, kad šie įteiktų ultimatumą Boburganovui. Revkomiečiai reikalavo, kad altajiečiai jiems mokėtų didelę kontribuciją.

Nors Karakorumo pirmininkas buvo gero, švelnaus būdo, bet tąkart labai supyko.

- Klausykit, jūs, mes ir taip visą laiką buvom skriaudžiami, kiek įmanydami mus plėšė caro valdininkai, tai mums dabar reiktų grąžinti sugrobtą turtą. Mes jums nė kiek nesame skolingi.

Komisarai vis tiek kartoja - mokėkite kontribuciją, ir baigta! Tada Boburganovas lėpė suguldyti visus revkomiečius centrinėje Ulalos aikštėje, numauti kelnes ir dyžti per plikus užpakalius.

Užtai iki šiol, nors Boburganovą 1937 metais sušaudė, iš buvusių revkomiečių, ilgaamžių senukų (pyla jiems išėjo į naudą!), kai tik kuriame nors Sibiro mieste ruošiami šio didžiojo altajiečių dailininko paroda, tuoj visos laikraščių re-

dakcijos gauna daugybę laiškų. Kaip drįstate rodyti nacionalisto, fašisto, tarybų valdžios priešo paveikslus!

- Atsakymo nerašysiu. Kam reikla - perduokite mano atsakymą žodžiu. Mūsų ir taip mažai. Kai atsidursime tarp raudonųjų ir baltųjų, tai altajiečių gali visai nelikti. Kiek leis jėgos, aš pasistengsiu, kad mano žmonės nekariautų prieš partizanus. Būkite atsargūs. Jei pakliūsite baltiesiems, niekuo negalėsiu jums padėti. Skubėkite, kiekviena užgaišta minutė Ulalaj pavirs į valandą kalnuose. Beje, iš kurios pusės įjojote į miestą?

- Iš Kyzyl Ozioko...

- Negrįžkite tuo pačiu keliu. Jeigu jus kas matė, tai būtina ten lauks. Jokite į pietus.

Boburganovas kažką gerkliniu balsu sava kalba surinka, ir įeina altajietis.

- Įdėk svečiams į kelionę sūrio ir avienos. Atleiskite, nebėra laiko, pavaišindčiau arbata.

- Kam ta arbata! - numoja ranka Benediktas, vikriai kimšdamas į suminę sūrį ir avienu.

Jeigu žmogus iš anksto viską žinotum, kas tavęs laukia, tai gyventum šimtą metų ir nė vienas plaukas nuo galvos nenukristų. Reikėjo joti tuoj pat - nelaukti sūrio su aviena, ir tada pirkdienė Antipova, prikišusi savo platų veidą prie nedidelio petunijomis užgožto lango, nebūtų nieko pamatčiusi. Nazarka, pasilikęs Žulanichoje, nesivaikė jokių aukso dėžučių, o tvirtai laikėsi pirkdienės. Antipova greitai pamatė, kad Novosiolovo pasiuntinys kur kas geresnis vyras už abu buvusius, tad, ilgai negalšdama, pasiėmė paslėptus pinigus ir kai ką vertesnio, ištempė Nazarką į kraštus arčiau Mongolijos ir kuo toliau nuo besiantinančios Raudonosios armijos. Jos Nazarka veltui laiko negaišo. Subūręs keletą svetimo gero mėgėjų, šniukštinėjo aplinkui ir po kiekvienos išvykos tuščiom negrįždavo.

Aplankydamas bičiuliai plėšikai altajiečių ailus tolimose aukštikalnėse ir pasislėpusius skitus taigoje. Nazarka nė iš tolo netikėdavo ailo ar skito šeimininko ašarom, kad nieko neturįs arba jau viską atidavęs, ničnieko sau nepasilikęs. Niekada nesuklysdavo Nazarka, nes kai ką vertingesnio jie surasdavo pas patį neturtingiausią altajietį, nepagalėję jėgų

ir darbo, išlupdavo iš skito gyventojų gerai užslėptus auksinius pinigėlius. Nazarkos darbas buvo rizikingas ir nelengvas, užtai pirkdienė gerai šėrė savo trečią vyrą. Išvirė kelis šimtus koldūnų ir žvelgė pro langą, bene pasirodys Nazarka, išėjęs valandėlę pas bičiulius. Kaip tik šiuo metu prajojo du vyriškiai, vilkį kalninius. Abejingai nužvelgė Antipova raitelius, bet vienas pasirodė lyg kažkur matytas.

“Čia? Ulaloj? Negali būti!” Kaip tyčia vienas vyriškis atsisuko, tai buvo Steponaitis, Ir moteriškė atšoko nuo lango. Tas pats, lietuvių vyresnysis, kurį matė Žulanichoje. Tada Novosiolovas labai jį koneveikė. Tik kodėl jie taip keistai apsirengę, kodėl dėvi altajietiškas kepures?

Po kėleto minučių, nes pietums niekuomet neveluodavo, grįžo Nazarka.

- Aš mačiau lietuvių būrio vyresnįjį, - pasigyrė Antipova.

- Negali būti! - netikėjo Nazarka. - Kaip jis drįso čia pasirodyti?

- Ką tik prajojo dviese gatve...

Nazarka girdėjo, kaip nesėkmingai Novosiolovas medžiojo lietuvius, kai norėjo iš jų atimti auksą. Dabar jo buvęs vadas vėl tūnasi po Ulalą, gal reiktų jam pranešti, kad pasirodė lietuviai. “Jeigu jam pirkdienė buvo per prasta, ką toks supranta apie auksą”, - teisingai nusprendė Nazarka. Norėjo iškart lėkti pas draugus ir pulti vyti raitelių, tik kol suraitė koldūnus, kol atsisveikino su karšta kaip rusiška krosnis boba, kol draugai suprato, dėl ko jiems reikia skubėti paskui du raitelius, praėjo nemaža laiko.

Tuo tarpu Andriejus su Benediktu sėkmingai paliko Ulalą ir vakare buvo toli taigoje. Kitą dieną abu raiteliai neskubėdami kopė į plynaukštę, kur rytoj turėjo rasti savo draugus: dar nepraejo savaitė.

- Andriejau, žiūrėk, kažkokie raiteliai mus vejasi, - parodė į apačią Benediktas.

Abu draugai kartu pažvelgė į viršų. Ten stūksojo stiprių vėjų ir saulės išgraužta akmenų siena. Toliau į visas puses plytėjo lygi, apaugusi gal sprindžio aukštumo tundriniais berželiais plynuma. Vijikų arkliai stiprūs, greitai kyla į kalną, nuo jų pabėgti nepasiseks. Tad nori nenori reikia kuo greičiau glaustis prie išlikusių akmenų, ieškoti ten kokio nors

plyšio arkliams ir patiems pasislėpti.

Vyrai greitai surado saugų prieglobstį gyvuliams, išsitraukė po kailiniais paslėptus trumpus kavalerijos karabinus, patys sugulė už akmenų sienos ir ėmė laukti. Neilgai trukus apačioje pasigirdo šūvio trėnksmas, ir kulka caketlėjo visai netoli į akmenis. Raiteliai apačioje atvirai nesirodė, slapstėsi už žemųjų kedrų, tai Andriejus ir Benediktas nutarė be reikalo nešaudyti: šovinių jie turėjo pasiėmę nedaug.

- Kai sutems, mėgins jie šliaužti į kalną, - samprotavo Andriejus.

- Gal naktį bandykime sprukti? - siūlė Benediktas.

Visai sutemus draugal išgirdo iš vieno ir kito šono byrant akmenis. Kažkas lipo į kalną, kad apsuptų pasislėpusius bėglius iš visų pusių. Dabar reikėjo laukti puolimo.

Žiūrį Steponaitis į tamsą ir mato priešais save akmenį. Akmuo, tam jis ir akmuo, nejuda, nekruva. Kad būtų ramiau, reiktų nepagalvėti vieno šūvio akmens link, gal už jo lindi priešas? Tik mažai šovinių, ir persekiotojai iškart pamatys, kur jis pats tūno. Nebegirdėti jokių įtartinų garsų, Steponaitis stengiasi ką nors išžiūrėti ir pastebėti, lyg ir akmuo būtų priartėjęs. Dabar nuo jo nebenuleidžia akių ir labai nustemba, kad akmuo juda. "Naktis, rūkas, - nuramina save, - užtai ir rodosi visokie niekai". Po kiek laiko vėl palengvėle šliaužia akmuo arčiau prigludusių už uolų vyrų. Ilgai taiko Andriejus ir iš lengvo nuspaudžia šautuvo gaiduką. "Akmuo" staiga pašoka ir rėkdamas ritasi žemyn. Tuoj pat iš visų pusių pasigirsta šūviai, blyksni ugnys, apačioj ir viršuj skardžiais balsais susižvengia arkliai. Žmonės stengiasi vienas kitą pašauti, sunaikinti, vežasi ir sprunka, o arkliai norėtų susibėgti į vieną krūvą, laigyti po pievas, dantim kasyti kaimynui nugarą, bet negali, nes stipriai priirišti.

Andriejus truputį pakelia iš už akmens kepurę. Staiga pokštelė šūvis, ir nustebęs Steponaitis randa joje skylutę.

- Tik žiūrėk! Taikliai šaudė, niekšai. Ko norėti, vienam kitam suirutės - tikra dievo dovana. Šaudymas - jų amatas, iš to ir pragyvena, iš šaudymo.

Dar kartą kilstelė kepurę, bet niekas šūviu nebeatsiliepia.

- Klausyk, Benediktai, - prašo Andriejus, - atnešk virvę arkliais rišti.

Kai Benediktas grįžo virve nešinas, Steponaitis vieną jos galą pririšo prie kailinių.

- Nuslink, Benediktai, už ano akmens su virvės galu rankoje ir palengva trauk kailinius. Supratai?

Apaciūje, atsigulęs už kedro, šaulys pamatė, jog ant kalno kažkas mėgina šliaužti. Ilgal, gerai prisitaikė ir iššovė. Šliaužęs "žmogus" sustingo. "Pataikiau! - apsidžiaugė pasaloje tūnojęs Nazarkos bendras. - Ne, vėl šliaužia, reikia geriau prisitaikyti..."

Dabar Steponaitis pastebėjo, iš kur šaudė persekiotojas. Kai kailiniai vėl ėmė slinkti žeme, iš už medžio palengva išlindo šautuvo vamzdis ir kartu vienas petys. Nieko nepasakysi - abu buvo taiklūs šauliai. Vienas peršovė kailinius, o antras - ranką. Pasigirdo plkti balsai kedryne. Andriejus dar paleido vieną šūvį į tą pusę.

Vandens ant kalno nebuvo, tik Benediktas rado neištirpusio purvino sniego lopą, nereikėjo kęsti troškulio.

Taip praėjo diena. Jau visa savaitė, kai išsiskyrė su draugais. Dabar keturi bičiuliai joja sau į vakarus, vis tolyn nuo Andriejaus ir Benedikto, ir niekaip, ir niekam nepasakysl, neperduosi žinios, kad septyni nežinia ko įniršę vyrai laiko juos užspendę už kalno, žūtbūt geisdami kuo greičiau pašauti.

- Žinai ką, Benediktai, - sako Andriejus, - naktį aš vis retkarčiais iššausiu, o tu tuo tarpu mėgink bėgti. Jie pagalvos, kad mes abu čia esame ir nepastebės tavo dingimo...

- Nesiklausau kvailių kalbų, - atsikerta Benediktas.

- Taip reikia, Benediktai. Tu perduosi, kad Boburganos įkalbės altajiečių karinius dalinius, jog šie nepuldinėtų Treťjako partizanų.

- Reikia, reikia, jums, bolševikams, visko reikia, - pakeilia balsą Benediktas. - Jūs nei savęs, nei kitų negailite. Ką aš sakyčiau, grįžęs į Lietuvą, jei palikčiau draugą vieną prieš septynis?

Bešaukdamas Benediktas netyčia iškišo aukštą altajietišką kepurę virš akmens, ir vienas vikrus šaulys kaipmat ją prakiurdė.

- Ak tu šitaip? Šitaip? Ką aš tau, žalty, padariau blogo? Gal aš koks zuikis esu, kad mane šaudytum? Žiūrėk, vyreli, paskui niekam nesiskųsk!

Perpykęs Benediktas nutarė tą apačioje, už akmens (suprato iš dūmo po šūvio), atsigulusį priešą pašauti. Buvo įpratęs kiekvieną darbą daryti kaip reikiant, apgalvodamas, neskubėdamas, iš anksto nusprenddamas, kaip reikia pradėti ir kada baigti. Priešininko pašovimas - darbas nesunkus, bet ir to nepadarysi kaip pakliuvo. "Tai šitaip, - mąsto Benediktas, - akmuo nedidelis. Galva, llemuo, krūtinė gerai paslėpti, o tikro šaulio kairė koja per šaudymą visuomet būna atmeta į šoną. Tada man reikia taikyti šalia akmens, kairėje jo pusėje. Pala, Benediktai, neskubėk, į dešinę reikia taikyti, nes tas karštakošis, kažkodėl taip smarkiai geidžias mane nušauti, guli priešais. Tada jo kairė koja bus kur mano dešinė, o mano kairė, kur jo dešinė!"

Nors Benediktas gulėjo ant šlapios ir gana vėsios žemės, sušilo visas, sprendamas tokį sunkų uždavinį, bet išsprendė jį teisingai, nes po šūvio pasigirdo klyksmas.

- Y-y-yl - skerdžiamos kiaulės balsu klykė žmogus. - Y-y-yl!

Stiopka, artimiausias Nazarkos padėjėjas, pirmas čiupdavo mušti, kankinti kokį nors senuką, skito gyventoją, niršdavo, kai auka rėkdavo, prašydavo pasigailėti. Svetima gyvybė jam buvo už nieką, tik nė iš tolo neįsivaizdavo, kad tas skausmas gali būti toks didelis, kai jį patiri pats.

Tuo tarpu du Nazarkos bendrai, kurie aną naktį užkopė ant kalno ir saugojo lietuvius nuo plynaukštės pusės, jau iš tolo įžvelgė, kaip jų link juda keturi taškai.

- Kas tai galėtų būti? - spėlioja vienas.

- Gal jakai?

- Ne, žiūrėk geriau! Raiteliai!

Abu sargai negaišdami mikliai pasuko arklius į pakalnę.

- Kas leido jums palikti postą? - užslpuotė Nazarka.

- Atjoja keturi raiteliai. Maukim iš čia, kol nevēlu. Tegu juos, tuos lietuvius, Novosiolovas gauda, o mums užteks senių ir altajiečių! Vyrai, skubėkim!

- O aš? - krutėjo Stiopka. - Mane paimkite, mane...

- Kas čia su tavim teršiosis, - numojo Nazarka. - Pasllik!

Pagyvenęs, lūšies spalvos akim, raudonais garbiniuotais plaukais vyriškis priėjo prie Nazarkos.

- Klausyk, negeral žmogų taip palikti...

- Gal juo rūpintis, jeigu nori. Man laiko nėra!

Raudonplaukis pasiliko pas Stiopką, o likusieji kiek įmanydami ginė arklius žemyn. Už nugaros pasigirdo šūvis, ir Nazarka išgirdo besivejantį raitelį.

- Visur turi būti tvarka, - paaiškino raudonplaukis. Stiopka viską būtų išklajęs, ką žino. Juk jam ne liežuvį, o tik koją peršovė.

... Septintos dienos rytą Mykolas pasibalnojo arkli.

- Kur susiruošei? - klausia jį Laurinaitis.

- Mūsų vadas įsakė septintą dieną išvykti. Įsakymą reikia vykdyti. Balnokti, vyrai, arklius ir jojam... pasitikti draugų. Visą naktį sapnavau mažus vaikus...

- Negerai, - vieningai nusprendžia visi.

- O aš jau kelintą kartą valgau vyšnias, - sako Vincas Siaučiūnas.

- Bus ašarų, - kaip iš sapnininko aiškina vyrai.

- Mačiau plikas bobas, - atsiliepia Laurinaitis.

- Vo kur? - teiraujasi Burba.

- Sapne...

- Ai

Maži vaikai, vyšnios, nuogos bobos - tokie sapnai ne juokai, bus kažkas atsitikę jų draugams, reikia kuo vikriau šuoliuoti į rytus, į pagalbą.

... Mykolas, kai vėl visi buvo drauge, nenustygo vietoje, siūlė vytis, iššaudyti visus niekšus. Ką reiškia vienas, du, visus geriau reikia naikinti, nes kaip čia išeina - antri metai, kai įvyko revoliucija, o kontrų, priešų nemažėja, pilni kampai jų priviso.

- Auklėti reikia... - siūlo Steponaitis.

- Aš ne auklė, - atkerta Mykolas, - aš kareivis. Ir tegu nesipalnioja niekas po kojom!

Platus ir neapbrėpiamas Altajus. Aukšti jo kalnai, bekraštės stepės, neišvaikščiota taiga ir gilūs tarpekliai. Kur šeši draugai bus rytoj, kas nutiks poryt - jie nežino, bet ilgai negalvodami pasuka arklius į vakarus - Anujo ir Baščelako kalnagūbrių link.

2.

DAINA

Dideli rūpesčiai užgulė Žąsies seoko kamą (giminės šamaną) Sandra. Reikėjo sužinoti iš dvasių ir kalnų bei taigos šeiminių, ar sėkminga laukia medžioklė, kad žmonės nesirgtų, būtų palanki žiema. Reikėjo išprašyti dvasių, kad tinkamai palydėtų mirusius gentainius į pomirtinį pasaulį. Ypač reikėjo prašyti, kad paklaidintų ginkluotus svetimus žmones kalnuose ir nerastų tako į Žąsies seoką. Gaušybė dvasių padėjėjų, turėjusių mirti kartu su savo šeiminių, pilni pakraščiai dvasių sargų, kur tik eisi, visur užtiksi galybę taigos ir kalnų šeiminių, tik nebėra tvarkos, aptingo, nebe taip uoliai kaip anksčiau dirba ir padeda kamui Sandrai. Keisti reiktų dvasias, įsigyti naujų, tik kas parduos gerą, darbščią dvasią. Kiekvienas kamas žiori iškišti kokią tinginę, o gerą saugo, slepia ir, progai pasitaikius, dar pavogs, jeigu prasitarsi, kur laikai padorią dvasią. Yra priemonių priversti dvasias dirbti. Mažiau joms laistyti arakos, neteptų jų medinių skulptūrų gyvulių krauju, kur dings, negaudamos aukų, sukrustų, bet bijo kamas Sandra užpykinti dvasias. Kamas Sandra jau turi trisdešimt metų šamanavimo stažą, tai šie, avino, metai, jo manymu, turėtų būti paskutiniai kamo gyvenime. Kai Sandra pradėjo šamanauti, tai pačią pirmą būrimo naktį pro ailo viršų raitas ant būgno išlėkė pas viršutinio pasaulio dievą Ulgenį. Tėn jam aiškiai pasakė: turėsi šešis būgnus, kurlų klekvenas tau tarnaus po penkerius metus. Kada plyš paskutinis, šeštas būgnas, mirsi.

Neseniai, vasarą, susirado tam tikrą beržą būgno lankams, šventą kedrą - rankenai, nulupo maralo odą, viską darė slapta, kad dvasios nieko nesuuostų. Jaunas dvasias apgauti - vieni niekai, kamas jas kai kada vedžiodavo už nosies, o senų taip paprastai neapmausi. Slapta pagamintas būgnas vėl ilgai tarnaus, ir nereikės mirti tokiu metu, kai dar nesinori patekti į Eriko, požeminio dievo, buveinę. Gal dvasios nieko neįtars, tik kaip reikės būrimo metu raitam ant būgno pasirodyti pačiam Ulgeniui. Ar nepaklaus tada vyriausiasis dievas, iš kur atsirado tokia stora, nenusidėvėjusi

būgno oda, kodėl piešiniai ant jo nenusitrynę ir gerai įžiūrimi. Sklido gandai iš vieno ailo į kitą, nešė raiti piemenys ir medžiotojai blogą žinią. Esą kalnuose pasirodė ginkluota gauja, kuri plėšia altajiečius, nieko nesigaili. Jeigu suranda ką nors vertinga, tai muša ir kankina toliau, nes jei žmogus turi vieną gerą daiktą, tuomet turi turėti jų daugiau. Blogiausia, kai nieko neranda. Tada įniršę ir visai tokį vargšą pribalgia. Gentainiai bėgo pas kamą, prašydami užtarimo. Tegu kreipiasi į dvasias, kalnų šeimininkus, pagaliau gali pasiekti patį Ulgenį, kad apsaugotų juos nuo besibastančių plėšikų.

Pavakariui kamas apsiliko savo šamanavimo apranga, ant išgų prisiuvo meškos nagus, ant pečių pritvirtino gulbės sparnus, ant kepurės nupiešė maralo ragus. Būgno viršus juoda linija padalintas į viršutinį ir apatinį pasaulį.

Viršutiniam pasaulyje nupiešta saulė, mėnulis, vaivorykštė, kedras, ant kurio šakų sėdi devynios Ulgenio dukterys, duodančios nurodymus kamui. Čia pat pavaizduotos dvasios - paukščiai ir Ulgenio tarnai, kaip juodi paukščiai su variniais nagais. Paukščiai neša naguose aukojimo gėrimą dvasioms. Greta - arkliai, kuriais jodinėja dangaus ir žemės dvasios. Jeigu nori kurią nors dvasią surasti namie, reikia pirma pagauti jos arklį. Pagaliau dar matyti trys geležiniai maumedžiai, kurių viršūnėje suka lizdą paukščių motina. Medyje sėdi viena dvasia - kamo globėja su kardu rankoje.

Apatinėje būgno dalyje nupieštas juodas Erliko žirgas, šį vėl reikia pagauti prieš nusileidžiant į požeminę karalystę. Greta arklio stovi kita dvasia, žmogaus būsto saugotoja ir šamano globėja. Dar matyti žuvis, varlė, gyvatė - visos tos dvasios yra šamano pagalbininkės.

Būgno viduryje pakabinta aibės skambaliukų, gelžgaliukų, visi labai reikalingi, visi savo vietoje, nė vieno nėra atiekamo.

Sutemus prie kamo Sandros ailo, stovinčio retam maumedyje ant slauro ir sraunaus upelio kranto, pradėjo rinktis raiti altajiečiai. Ratu prie blyksinčių prigesusio laužo žarijų susėdo piemenys ir medžiotojai. Visiškoje tyloje ailo kampe tūnantis kamas pradėjo negarsiai dainuoti, pritardamas sau topšuuru - mediniu styginiu instrumentu:

*Dangus pavirs į geležį,
Žemė bus kaip varis,
Žmonės tik pikto geis,
Caras eis prieš carą.
Žmogus paliks mažytis,
Sulig pirštu augs vyrai.
Gabalas aukso kaip arklio galva
Pigiau kainuos už duonos kriaušlę.
Po kojomis voliosis aukso luitai,
Tik nebebus kam jų pakelti.*

Dainuojant užgeso paskutinės žarijos ir visiškai sutemo. Staiga topšuuor garsai pradėjo skliti iš visų pusių. Suskambo pačiam ailo vidury, jo kampuose, asloje, palubėj, o galų galė susiūbavo būstas, daina pasigirdo ant stogo ir dingo naktyje.

Tyla. Tik neramiai šnopuoja klausytojai. Staiga visi pajuto stiprų vėjo dvelksmą, ir kažkas įkrito pro ailo skylę ant aslos. "Ku-kū, ku-kū, ku-kū", - kukavo gegutė viduje, o po valandėlės ėmė burbuliuoti ir šlamenti sparnais kurtinys. "Ū-ū-ū!" - kraupiai šaukia apuokas. Lūdnal, ilgesingai - krū krū! - atsisveikina išlėkdamos į svetimus kraštus gervės. Vėl po aila urzgia, stena kažkas sunkus, didelis. Tai meška. Pagaliau pro ailo viršų įskrenda nepažįstamas paukštis, girdėti daina ir topšuuor garsai. Jau grįžo kamas, veja lauk žvėris, paukščius ir pradeda pasakoti, ką sužinojo Viršutiniame pasaulyje.

- Mačiau šešis svetimus žmones. Visi jie ginkluoti. Joja mūsų link. Prieš tai jie praginė kitus ginkluotus vyrus, vieną sužeidė, o kitą nušovė. Dvasios man įsakė, kad reikia rytoj visiems pasiimti su savim kurlu (senovinius šautuvus) ir eiti pasitikti ateivių, kol jie nepasiekė mūsų aila.

Tuo tarpu keturi vyrai, apsikabinę šautuvus, miegojo prie laužo, o du - Antanas ir Vincas - saugojau draugus ir arklius. Girdėti, kaip krapštosi burundukas, kažkuo nepatenkinta cypsi pelė, toli, ant nudžiūvusios kėnio šakos, ūbauja apuokas, o kalnų dvasios be garso ir be pavidalo viską regi ir girdi. Jos mato, kiek yra vyrų prie laužo, kad visi gerai ginkluoti, turi arklius. Dvasių nepamatysi, nesučiupsi plikomis rankomis, nepašausi, jos sklando nuo vieno miegančio prie

kito, plevena virš sargų.

- Vėsu pasidarė, - supasi į milinę Antanas.

- Paryčiui žvarbus vėjas papūtė, - pritaria Vincas. - Reiktų kokią dienele čia pabūti. Beveik visi apskurome, batų padai atvypo, būtų gerai kiek apsitvarkyti.

Paryčiui prigeso laužas, ir vyrai atsibudę neramiai spėliojo, kokia bus diena. Iš sniego laukų, tamsių slėnių lyg iš požeminės Erliko karalystės rangėsi šaltas rūkas, skandino kalnų viršūnes, kedrų giraites tirštose miglose. Neramu pasidarė gyviems padarams - meškoms, burundukams, voverėms, maralams: žiema alsavo čia pat, už perėjos, o jie laskėte be jokio rūpesčio, užuot nešę į slaptavietes kedro riešutus, pasieškoję tinkamo guolio, prisiauginę daug lašinių. Sukruto ir žmonės, matydami, kaip vasara su žiema lyg du azijietiškai milžinai grumiasi. Vienas antrą stumia į pietus - kalnuose staiga atšalo, kaipmat iškrito sniegas. Atėjo žiema. Antrasis iš paskutiniųjų įsirėžia į žemę, bloškia priešininką žiaurės link, ir ką tik skendėję po pusnim gėlynai vėl žydi, žvėrimis ir paukščiams atrodo, kad vasara vėl tęsis nežinia kiek laiko. Žolės, paukščiai, žvėrys ir žmonės norėtų gyventi šilumoje, kad visą laiką būtų amžina vasara. Žolėm reiktų saulės ir lietaus, paukščiams lesalo, vieniems žvėrimis uogų, sėklų, šaknų, kitiems - mėsos, o žmonėms - ramybės. Tik kur toji ramybė? Jeigu pasitaiko viena diena be susišaudymų, bėgimų ir vijimosi, be pasalų ir išdavysčių - ir tai ne visa, žiūrėk, kas nors ją nustruokina tais pačiais šaudymais, pasalom, išdavystėm, vijimais ir bėgimais. Visko galėjai laukti iš tirštos ir šaltos miglos - ilgo lietaus, šlapdribos, tik vargais negalais saulės spinduliai pramušė nedidelę properšą pro sniego debesis, ir ėmė stumtis rūkai į gilius slėnius, lišti į kedrynus, gultis kaip nusikalnę kiemo šunys ant tundrinių berželių.

Žiūri Mykolas į jau parudavusius tundrinius berželius, ir jle kažkaip primena didelį dobių lauką. Ir kedrai atrodo iš tolo panašūs į kuplias obelis tėvų sode. Juk šlandien sekmadienis, žolinė. Ten, gimtinėje, jau stovi iš vakaro nuplautas vežimas, sušukuotais karčiais bėris pasiruošęs nudardinti šeiminkus už visus anksčiau į bažnyčią, sėdi motinėle tiesiai prieš save laikydama puokštę nuskintų rugių, miežių,

avių, linų, įvairių lauko žolių: Parvažiavę vaišins kaimynus alumi, dainuos.

- Ei, vyrai, gal uždainuokim? - siūlo Mykolas.

- Vo kodėl? - klausia Burba. - Ar kas nutiko?

- Nieko nenutiko, - sako Mykolas, - tik šiandien Žolinė.

Lietuvoj šventė.

- O ką, - pakyla Steponaitis, - uždainuokim. Taip užmiršim ir lietuviai besą. Vien tik susišaudymai, priešal, atrodo, lyg nieko daugiau pasauly nebūtų.

- Ką ir bekalbėti, - įsiterpia Vincas. - Būdavo, namie, jei-gu kokį nors žodį ne taip pasakydavau, tai tėvas tuoj pri-grasindavo diržu, nors jau buvau nebe mažas, beveik suau-gęs. Kai nuvažiuodavome pas gimines, tai vyresniems ran-kas: bučiuodavau. Matytų jie dabar, kaip paklusnūs Vincas Sibire karliauja...

Nedidukas iš pažiūros Mykolas veda stipriu balsu:

Guli guli kareivėlis

Ant karo pašautas...

Toliau padėda draugai:

Stovi stovi juodberėlis

Kamanom pamautas.

Galingi jaučiasi vyrai, rodos, tereikia tik panorėti, ir skris jie virš kalnų namo, į Lietuvą.

Parbėk, parbėk, juodberėli,

Lietuvos šalėlėn,

Pamešk, pamešk gromatėlę

Tolimiems tėveliams.

Ar yra tokia jėga, kuri įvelktų šešis draugus, kalnai, ku-ris pastotų kelią, priešas, kuris nugalėtų? Nėra ir būti negali, nes ne vien žirgelis, o jie, gyvi ir sveiki, turi sutikti savo brolius, seseris ir tėvus.

Kai pribėgsi kiemo vartus,

Sužvingsi balseliu,

Išels mielas tėvutėlis,

Atkels tau vartelius.

Aukštai, toli sklinda daina, atrodo, ją girdi artimieji ten, Lietuvoje. Gal motinos, nesulaukdamos jokios žinios iš sūnų, šį Žolinių rytą pajuto, kad jų vaikai gyvi ir sveiki, kas žino? Dainą taip pat puikiai girdi ir mato dainininkus už kalno

briaunos pasislėpęs kamas Sandra ir jauni, su šautuvais vyrai iš Žąsies seoko. Ginkluotų altajiečių daug, būtų maždaug po tris vienam žmogui ten, apačioje, o kažko delsia kamas, neduoda komandos šaudyti.

- Išeis mielas broliukėlis, - traukia Mykolas ir pamato ant kalno kažką blizgant. Tiesiai į kaktą taiko nejudėdamas šautuvo vamzdis. Dabar reikia bent kiek sukrotėti, ką nors pasakyti draugams, ir šaulys viršuje, ant briaunos, gali nuspausti gaiduką.

- Įves tau stainelin, - plėšia visu balsu toliau Mykolas. Draugai, nieko neįtardami, padeda.

Pašers tavo sesutėlė

Žallosiom rūtelėm...

Ak, kaip gerai išėjo daina, seniai vyrai nedainavo taip sklandžiai, taip pakiliai, taip gražiai sutardami.

"Tačiau jų stipresnės dvasios, - nusprendžia kamas Sandra ir liepia visiems patyliukais trauktis. - Reikėjo iš pat pradžių imti šaudyti, dabar ir baugu, ir ima abejonė, kad laimėsime. Visai nesvarbu, kad jų šeši, o mūsų gerokai daugiau. Jeigu dvasios nepadės, nieko nerelškia ir patys taikliausi kurlu - šautuvai. Jeigu žmonės taip gali dainuoti, kai jų mažai, kad gali kas nors išgirsti, tai jie yra nenugalimi, ir nieko nebijo. Nebijo tik tas, kas turi gerų, saugančių nuo kulkos ir visokių nelaimių dvasių. Altajiečių dvasios tapo kažkokios silpnos, bėjęs. Kas nori, tas juos skriaudžia. Geriau neprasidėti su anais vyrais, o reikia veikti kitaip..."

- Vyrai, - nenuleisdamas akių nuo kalno briaunos, sako Mykolas, - per daug neskubėkit, bet ir nedelskit. Palengva imkite į rankas ginklus ir slėpkitės už kedrų. Ką tik mačiau nuo kalno nutaikytus į mus šautuvų vamzdžius.

3.

KIEK KAINUOJA DVASIOS?

Mykolas Andrijaitis siūlė kaip nors nepastebimai čiupti ginklus ir slėptis kedryne. Benediktas Pauga norėjo tuoj pat pradėti šaudyti į tūnančius ant gūbrio viršūnės priešus. Antanas Laurinaitis išmatavo akimis atstumą nuo savęs iki

arklių. Raito niekas nepavys! Petras Burba bijojo, kad jo draugai ims bėgioti, šaudyti, šuoliuoti ant arklių, o reikia nieko nedaryti. Būti, kaip iki šiol. Vincas Šiaučiūnas galvojo taip pat sprukti iš daubos, kur jie, susigundę upeliu ir kedrynu, sustojo poilsio, bet buvo galima ką nors palikti. Išmėtyti aplinkui daiktai, ant šakos kabo balnas, dar toliau džiūva drėgna milinė - palikti, išsvaidyti lengva, o įsigyti labai sunku!

- O aš manau, - paskutinis prašneko Andriejus Steponaitis, - ne visi iš karto, po vieną kilkim, eikim prie arklių, pasiimam daiktus ir jojam prie tų žmonių...

- Tu ką! - pašoko Mykolas. - Jie mus kaip kiškius iššaudys!

- Darykit, ką sakiau!

Visi iškart sutiko, nes dabar vyrams šimtą kartų geriau buvo kokia tik nori komanda, kad ir pati rizikingiausia, verčianti pulti šimtą kartų gausesnį priešą, tegu Steponaitis būtų įsakęs eiti visiems į tikrą pražūtį, niekas neprieštarautų. Yra duota komanda - vykdyk, o kai pradėdi pats sukli galvą, tik galva įskausta, o išėitles jokios nematyti. Dabar aišku - reikia joti tiesiai link anų žmonių, kurie ką tik taikė lietuviams į kaktas, pakaušius, nugaras ir krūtines. Kodėl taip reikia daryti, niekas per daug negalvojo. Tam yra vyresnysis, Andriejus Steponaitis. Jis žino, kodėl reikia daryti šitaip, o ne kitaip.

"Jie puikiausiai galėjo mus visus iššaudyti, o nieko nedarė, - mano Steponaitis. - Išsigando? Vargu. Jų buvo daug daugiau. Kas nors pamaišė? Tada ir mes būtume šį tą išgirdę, pajutę. Gal persigalvojo? Tikriausiai. Tad reikia joti ir ieškoti žmonių, kurie ką tik buvo mus apsupę..."

Nors visi ramiai stojosi, neskubėdami rinko daiktus, tvarkingai balnojo arklius, tik tai vienas, tai kitas vis užmeta slapčia žvilgsnį į kalno viršų. Ten nieko nematyti, ir vyrai sparčiai ragina arklius pagal ką tik kedryne gimusį upelį. Gal už šimto žingsnių į mažytį, bet triukšmingą upokšnį nuo žalių uolų krinta krioklys. Užvertęs galvą, žiūri Mykolas į krioklį, kuris atrodo panašus į piešinį iš senos motinos maldaknygės. "Kokių tik pasaulyje yra kraštų, kokių žmonių, - mąsto atsilikęs Mykolas. - Kai grįšiu, niekas netikės, kad sakysiu matęs ištisą ežerą, krintantį iš dangaus! Kad yra kalnai, aukštesni už debesis, kad tris dienas gali eiti ir nesutikti nė

vieno žmogaus!" Dar vis žiūrį, iškėlęs galvą, | kriokį Mykolas, o kai ją nulėdžia žemiau, tai pamato, kad iš vieno ir iš kito šono stovi raiti, ginkluoti altajiečiai. Ranka pati nuslysta prie šautuvo, bet lyglai tą patį daro raiteliai. Mykolas žiūrį | priekį, kur nujojo draugai, jau jų neberegėti, matyt, ilgai bus vėpsojęs | krintantį vandenį.

- Diakšy! - sveikinasi pats seniausias altajietis.
- Diakšy, diakšy, - nelinksmai atsako Mykolas.
- Klurmes (dvasių) bar?

Mykolas neišmano, kas per daiktas tas "klurmesas", bet žino, kad "bar" reiškia "yra". Kažko nori tas altajietis, o kai esi iš visų keturių pusių remiamas šautuvų vamzdžių, daug geriau sakyti yra, negu nėra.

- Klurmes bar, - tučtuojau atsiliepia Mykolas, plačiu mostu parodydamas, kad tų klurmesų yra pakankamai.
- Araka bar? - taip pat klausia Mykolas.
- Bar, bar! - visi kartu atsako altajiečiai, rodydami ranka virš galvos. Tai reiškia - dėl arakos nebijok, jos yra daug, nors maudytis gali, tik nesigailėk klurmesų.

Mykolas stebi altajiečius ir nemato, kad jie būtų priešiška nusitelkę, atvirkiščiai - žiūrį gana palankiai | ji, užsikabina ant pečių šautuvus: iš tolo atrodo, kad susitiko geri pažįstami, ir tiek. Jis nori nuvesti altajiečius | kitą pusę, tolyn nuo draugų, ir pasuka | šoną.

- Ei, kur tu joji? - gana aiškiai rusiškai klausia senesnysis.

- Gerai joju, - nežino ką atsakyti Mykolas. Paskui prideda. - Namoo...

- Tačiau arklio pėdų nepažįsti, - rodo vienas altajietis | penklių arklių pėdsakus.

Nieko nepadarysi, reikia joti iš paskos saviškiams, kurie kaip tyčia jo laukia priekyje. Mykolas mato, kaip sukruta Vincas Šiaučiūnas, nusiplėšdamas nuo peties šautuvą, staiga pasuka arklius | kėdryną kiti.

- Ei, - šaukia iš tolo Mykolas, - palaukit! Draugus štai sutikau...

- Draugus? - nieko nesuvokia Petras Burba, vienas ilkes ant tako. - Vo iš kur tie draugai taip greit atsirado?

- Geri draugai visuomet greit atsiranda, - gillamintiškai

atsako Mykolas. - Lalkal tokle - arba draugas, arba priešas. Geriau jau tebūnie draugas... Jie klausia, ar neturime kartais tokių klurmesų?

- Kokių klurmesų? - nervinasi Steponaitis. - Neturime, neturime...

- Gaila. O aš pasakiau, kad jų yra pas mus kiek tik nori.

Dabar visi šeši draugai nesupranta, kas jie - belaisviai ar keleiviai, savo noru įojantys pas altajiečius į svečius.

Prie ailių vienas senukas griebia avinui už užpakalinių kojų ir peiliu duria kažkur į krūtinę, žaibiškai ten įkiša ranką, ir tą pat akimirką nebekruta vargšas gyvulys. Benediktas išsižioja, matydamas tokį greitą susidorojimą su avinu, o kai užsičiaupia, tai skerdikas jau ant krūmo džlauna nunertą kailį, o mėsos gabalus moterys lekdžia į dideliam katile kunkuliuojantį vandenį. Gyvulo skerdimas, mėsos apdorojimas Lietuvoje - ištisos šelmynos visos dienos darbas, o čia čirkšt peiliu, drykst kailį vienu patraukimu, plumpst viduriai ant žemės - ir gatava... "Suman! tauta tie altajiečiai", - pagarbiai spokso Benediktas į pilną katilą verdančios avienos.

Vyresnysis raitelis, tai buvo kamas Sandra, pasišaukė Steponaitį į ailo vidų.

- Parduok savo dvasią! - staiga paprašė kamas.

Steponaitis dar kai kada nesuprasdavo vieno kito rusų kalbos žodžio, pagalvojo, kad šamanas nori jo sielos, ir nusprendė jos taip pigiai neparduoti. "Koks gudrus, niekšas, - gailėjosi jis paklausęs kamo, - įsviliojo į aila! Aš lengvai galu partrenkti senį, tik mano draugai žiopsos į verdamą aviens, visai praradę budrumą, kol suvoks, kas ir kaip, praeis nemažai laiko. Reikia ką nors kitką sugalvoti".

- Kaip aš parduosiu savo sielą, kad ją vieną teturiu?

- Tavo sielos man nereikia, - sako kamas. - Sielą gali pasilaikyti. Man dvasią parduok!

- Neturiu aš jokių dvasių, neturiu! - ginasi Steponaitis.

- Kas tave tada saugo, jei ne dvasios? Ė, nesakyk. Turi ne vieną dvasią, turi.

"Štai kas, - pagaliau supranta Steponaitis. - Dvasios - tai mūsų šiek tiek angelai sargai būtų!"

- Gerai, - pagaliau sako Andriejus. - Eisiu pasitarti su draugais!

Draugai sėdi apie katilą su aviena ir ne blogiau už altajiečius doroja mėsą.

- Vyr'ai, - sako Steponaitis, - šitas šamanas nori pirkti dvasią!

- Tegu perka, - atsiliepia Benediktas, gremždamas peiliu mėsą nuo kaulo. - Jeigu nori, tegu perka.

- Tik kur ji, ta dvasia? Tavo, Benediktai, kur yra dvasia?

- Mano? - sustingsta šis, valandėlę nustojęs valgyti. - Kad nežinau...

- O tavo, Mykolai.

- Biesas ją žino.

- O tu, Vinc'ai, kur prilaikai savo dvasią?

Vincas Šiaučiūnas rauko kaktą, mąsto, bet negali pasakyti, kur, kurioje kūno vietoje yra jo dvasia.

Kamas Sandra stebi kareivius ir mato jų susirūpinusius veidus. "O dėlto tariasi, kiek paimti už dvasią, bijo apsigauti, kad neparduotų pusvelčiui."

- Tai kiek norite už dvasią? - nebeiškentęs klausia jis.

- Duodu du avinus už vieną dvasią.

- Imk, imk avinus, - bakina kumščiu į šoną Andriejui Benediktas. - Imk avinus.

- Nereikia mums avinų, - nusprendžia Steponaitis.

- Tada duodu arklį, jeigu nenorite avinų, - kelia kainą kamas.

- Nieko mums nereikia. Imk dvasią už dyką.

- E, - krenkščia labai nepatenkintas Vincas Šiaučiūnas.

- Už dyką! Taip viską galime išdalinti vien už ačiū...

- Ar tavo gera, stipri dvasia? - teiraujasi kamas.

- Dvasia? Nieko, kol kas gerai laikosi...

- Kodėl už gerą dvasią nieko nenori?

- Iš tikrųjų, - vėl įsiterpia Šiaučiūnas. - Ir arkllys arklio dykai nekaso...

- Imk avinus! - iš kito šono spaudžia Steponaitį Benediktas.

- Patylėtumėt, - sudraudžia juos Andriejus. - Kas mes - apgavikai kokie, sukčiai, anarchistai? Mes - revoliucijos kareiviai!

- Revollucijos tai revoliucijos, bet ką rytoj valgysim? - niurzgia Benediktas.

- Gerai, - pagaliau nusileidžia Steponaitis. - Parduodu dvasią...

Nespėjo vyrai suraityti išvirto avino, ir kiti du, ką tik bėgioję po aila, tapo kandidatai į katilą.

Andriejui gėda, kad už nieką, tuščią vletą jam moka aviniais.

- Tas senis dabar paprašys dvasios, - susirūpina jis, - o kaip mes ją atiduosim, iš kur ištrauksim? Ir kas matė, kaip atrodo dvasia?

Vyrai tyli, nes dvasių niekas niekada nematė ir laukia, ką dabar sakys šamanas.

Altajiečiai greitai sukapoja mėsą, sudeda į suminas* ir pririša jas prie balnų. Jie siūlo pasivaišinti araka, bet lietuviai nenori čia ilgiau būti, skuba palikti stovyklą.

Kamas Sandra taip pat per daug jų neužlaiko, nes karščiau gali persigalvoti, atsiimti dvasią. Tegu sau joja!

- Ačiū už avinus! - sako atsiveikindamas Andriejus.

- Nėr už ką, - atsiliepia kamas. - Byjan bolzyn (ačiū) už dvasią!

Draugai sparčiai joja iki pat vėlumos. Kelis sykius brido upeliu tai į vieną jo pusę, tai į kitą. Altajiečiai - geri žmonės, bet supainioti pėdsakus nepakenks. Paskui dar pervedė arklius byrančiais akmenimis - kurumais. Dabar, atrodo, niekas jų nebesuseks, pats laikas būtų sustoti nakvynės.

Keturi vyrai sėdi prie laužo, du kiti - saugo stovyklą, bet kažko vis neramu Andriejui. Dirbdamas Škotijos anglių kasyklose, jau nebetikėjo nei dievą, nei angelus, nei ką nors tokį, ko negalima matyti ir pačiupinėti. Taip pat netikėjo sielos nemirtingumu, jokiom dvasiom, o vis dėlto neramu, ir tiek. Nepasakysi draugams, kokios mintys apniko, išjuoks. Staiga sutemo, taiga priartėjo prie pat ugnies, jo vyrai miega, tik Andriejus vis žiūri ir žiūri į tamsą. Kiek kartų jis buvo girdėjęs pasakojimų apie tai, kaip paliktas toli nuo namų šuo, parduotas į kitus kraštus arklys parbėgdavo pas savo šeiminką. Kas žino, gal parsiras ir jo dvasia? Daugiau neparduotų jos nė už ką, nei už du aviniais, nei už eiklų žirgą...

* Sumina - didelis odinis krepšys prie balno maistui, daiktams sudėti.

BALTOJO BURCHANO PASIRODYMAS

Nedidelėje aukštikalnių Kansko stepėje, pietiniame jos pakraštyje, ant bevandenio upelio kranto stovi akmeninė "boba". Jau du su puse tūkstančio metų grubiai tašyta akmeninė statula abejingai žiūri į didingą Uč Siuhero (Beluchos) viršūnę, dievo Chormustos Tengrio buveinę, kur aplink spiečiasi dar trisdešimt trys dangaus gyventojai - eiliniai tengriai. Bejausmiu, akmeniniu žvilgsniu viską mato akmeninis stabas: žmonės, gentys, ordos, ištiesos tautos iš kažkur ateina ir nežinia kur dingsta, patys savęs nebeatsimindami, tik akmeninė "boba" nieko neužmiršta. Viskas keičiasi, net nemirtingieji dievai, kūrę pasaulį, žemę ir vandenį, yra nepamžini. Nuo pat pradžios buvo pats vyriausias dievas Ulgenis, kuris neturėjo kieto pagrindo po kojom, kol iš vandens išplaukusi Ak eme - Baltoji motina išmokė sukurti žemę ir dangų, gyvus padarus. Pirma Ulgenis susikūrė sau draugą ir jaunesnįjį broį. Šis, būdamas vienintelis gyvas padaras po Ulgenio, palengva išpuiko, trumpiau tariant, pavirto į velnią. Tada Ulgenis išliejo iš ketaus ir sidabro sau ištikimą padėjėją Mandyšarą. Vienas yra vienas, nusprendė vyriausiasis dievas, Ir iš paprastesnės medžiagos - nendrių, molio dar nulipdė septynis vyrus, o aštuntą kūrė ant Altyn Tu kalno, kad šis valdytų visą būsimą žmoniją. Aštuntasis, matydamas vien vyrų fizionomijas aplinkui, sumanė pasigaminti moterį. Moteris išėjo nieko sau - nepagailėjo vyras lipdydamas vietomis molio, bet nemokėjo jos atgaivinti. Tuo metu Ulgenio pasiuntinys šuo atnešė aštuntam vyrui laišką, kuriame buvo parašyta, kad šis nuo šiol turės Maitrėjos vardą. Ulgenis laiške taip pat įsakė aštuntam vyrui - Maitrėjai - skubiai atvykti į pasitarimą. Metęs pradėtą darbą, Maitrėja išskubėjo pas vyriausiąjį dievą, o tuo metu Erlikas, besibastęs po tamsias žemės kertes, išlindo iš plyšio ir įkvėpė molinei moters figūrai sielą. Grįžęs Maitrėja iš pasitarimo griežtai atsisakė imti sau į žmonas moterį, kurią atgaiviino Erlikas. Supykęs Ulgenis ištrenkė Erliką kartu su moteriške į požeminę karalystę, o Maitrėjai pagamino žmo-

ną iš vyro šonkaulio.

Ši, net paties Ulgenio sukurta, buvo ne per geriausio būdo, o kaip tada būtų reikėję gyventi su pirmąja, Erliko įdvasinta?

Vėliau apie Ulgenį užsimenama vis rečiau ir rečiau, kol ji palengva pakeičia Uč Kurbustanas Tengris. Šis dievas taip pat valdo vienas, bet trijuose asmenyse, ir žemiškus dalykus tvarko ne pats, - pasiunčia ten jauniausią savo broį Otči Kurbustaną. Galop atsiranda dar vieno, paties naujaušio tikėjimo šalininkai, laukiantys pasirodant Baltojo Burchano. Altajiečiai tiki ateisiant Maitrėją arba Oirot Burchaną, kurie padės jiems išbristi iš amžino vargo. Jarlikčiai - burchanistų šventikai - gieda:

*Septynių spalvų senasai Altajau,
O mano Altajau - Vandeny Šaltųjų Šalie.
Mano Burchane - vairovykšte mano šviesioji,
O mano Altajau - stebuklingų šaltinių
palaimintas krašte.*

Mes gyvename čia - baltųjų gėlių šalyje.

Šešiakampi Altajau,

Tavyje yra pirmąpradė galybė.

Dar vis stiprus Ulgenio šalininkai, turtingi kamai, neleidžia plisti ak jangui - baltajam tikėjimui. Burchanizmas vos vos rusena kai kur Čiuisko pusdykumėje, prie Čiuulyšmano ir Arguto upių. Nors jarlikčiai kviečia atsisakyti kruvinų aukojimų seniesiems dievams, garbinti tik Burchaną, smilkyti altajietiškus kadagius - arčą - ir šlakstyti kumelės pieną saulei ir mėnuliui, bet daug geriau žmonėms yra suvalgyti arklį. Maralo (rugsėjo) mėnesį, pilnam mėnuliui šviečiant, atvedama jauna balta kumelė, puošiami jos karčiai trispalvėm juostom ir ji rišama prie beržo. Tada koks nors burchanistas prapjauna gyvuliui krūtinę, įkišęs ten ranką, sustabdo širdį. Toliau visi kopia į kalno viršūnę, suvalgo ten kumelę, jos kaulus ant medinio paaukštinimo sudeda lygiai tokia pat eile, kaip jie buvo gyvuliui gyvam esant. Po to kuria apačioj laužą ir kaulai sukrinta į žarijas. Maldininkai eina tris kartus apie laužavietę pagal saulę ir prašo kalnų šeiminką, kad šis perduotų padėkos žodžius pačiam Burchanui.

Kamai ir misionieriai šnairai žiūri į budistus, o kai kada

ne vien žiūri. Misionieriai kreipiasi pagalbos į valdžią, kad ši pagelbėtų naikinti po truputį plintantį burchanizmą, kamai žada nebevyti piktų dvasių nuo sergančių gentainių. Jėgu šie atsimes nuo senojo tikėjimo. Keletas metų prieš revoliuciją, rudenį, vieną kurano (rugpjūčio) naktį, jaunai altajietei Kiuskiu Mergenovai netoli jos ailo, tada stovėjusio prie nedidelio Čiuiku upelio, pasirodė pats Baltasis Burchanas. Jis atjoja ant balto žirgo, apsisiautęs baltu drabužiu, jaunas, skaislaveidis, siauraakis, lygiai toks, kokį Burchaną įsivaizdavo Kiuskiu. Raitelis pats pasisako esąs Baltasis Burchanas, atvykęs iš tolimos šalies, kuri yra toli, už Mongolijos ir Kinijos, kur žmonės išpažįsta tikrąjį tikėjimą. Jam labai skaudu, kad Altajuje persekiojami burchanistai, bet Rytuose kyla didelė jėga, kuri sunaikins rusų carą, misionierius, kamus. Greit bus karas, ir reikia visiems sakyti, kad išgelbėti liks vieni burchanistai. Jis pasirenka ją, Kiuskiu Mergenovą, savo padėjėja ir liepia visiems skelbti apie Baltojo Burchano pasirodymą. Dabar turis daug reikalų, tad kitą kartą čia negreit pasirodysias. Lygiai po metų mergina tegu laukianti kurano mėnesį, pirmąją pilno mėnulio naktį, prie akmeninės bobos ant Ilgenio upelio kranto. Kantriai ir atkakliai Kiuskiu Mergenova pasako altajiečiams, kaip jai pasirodė pats Baltasis Burchanas, ką jis sakė, kaip pranešė, jog bus karas ir išsigelbės tik naujojo tikėjimo šalininkai. Nuėjo gandai iki Ulalos, bet stojo sumaištis, revoliucija ir altajietė niekam neberūpėjo. Pati Kiuskiu, iškentusi maralo (rugsėjo), šviesos mažėjimo, kaukiančių vėjų, žiemos kurano, baltojo, kalnų avino, atsibudimo, miško lelijos, gegutės, mažųjų karščių, didžiųjų karščių, kurano mėnesio pirmąją pilno mėnulio naktį nesulaukė Baltojo Burchano. O sulaukti Kiuskiu Mergenova labai norėjo, nes po pirmo susitikimo kitų metų gegutės mėnesio gale gimė jai sūnus, visiškai panašus į aną raitelį.

Baltasis Burchanas turėjo daugiau svarbių reikalų žemėje, beje, aukščiau jis niekaip negalėjo pakilti, nes buvo paprastas mirtingasis, japonų žvalgas Tokuchiras Tamakitis. Jis greit sužinojo, kad iš paskos eina rusų žvalgyba, ir reikėjo kurį laiką dingti iš Altajaus. Tokuchiras Tamakitis atsidūrė Vladivostoke ir iš Baltojo Burchano kaipmat pavirto paprastu uosto krovėju kinu Čži Tuaniu.

Japonai, užėmę Tolimuosius Rytus, panoro dar daugiau Rusijos žemių. Tada vėl karinė vadovybė pasiuntė Tokuchirą Tamakitį į Altajų, kurį Japonija planavo įtraukti į Tengelį Go imperijos sudėtį. Pačiu laiku atvyko japonų žvalgas į Kansko stepę, nes burchanistai pamažu pradėjo išskirti: kas grįžo atgal prie kamų, kiti pasidavė pas partizanus, dar kai kurie išėjo kurti savo valstybės - Karakorumo. Tokuchiras Tamakitis iš naujo pradėjo vadintis Baltuoju Burchanu, surado vieną kitą pažįstamą iš senesnių laikų, tik nepasisekė užtikti Kiuskiu Mergenovos pėdsakų. Merginos ailo vietoje jis pamatė pakrypusį stulpą arkliams rišti, išmestą įskilusį ketaus arbatinį ir daugiau nieko. Neramu buvo Kansko stepėje - japonas vieną dieną pastebėjo nedidelį partizanų būrį, vėliau baltųjų raitellus, tad reikėjo saugotis ir vienu, ir kitu. Kaip tik prisiminė, jog prieš ketverius metus pažadėjo susitikti su jauna altajiete prie akmeninės "bobos" - kurano mėnesio pirmąjį pilno mėnulio naktį. Kas žino, ar beatsime na Kiuskiu Mergenova Baltąjį Burchaną, bet šis nusprendė joti iki akmeninės statulos: ten buvo pats ramiausias Kansko stepės kampas, iš kurio gerai matyti į visas puses, o iš visų pusių tavęs niekas nepastebės, jeigu gerai pasislėpsi ir nuvesi į tankų maumedyną arklį. Tokuchiras Tamakitis dabar pasidarė ne tik tikru Baltuoju Burchanu, bet ir tikru altajiečiu - altaj kiži: kalbėjo ir mąstė altajietišškai.

... Šeši draugai, be reikalo nestoviniuodami, neužmiršdami pasižiūrėti atgal, užmesdami akį į šonus, vengdami žmonių ir naktį miegodami ne visi iš karto, sparčiai jojo Budačichos kalno link. Steponaitis, būdamas raštininku kariame dalinyje, prieš išvykdamas į Barnaulą, nusibraižė smulkų Altajaus žemėlapi. Žiūri Benediktas į nueitą kelią žemėlapyje ir sako:

- Jeigu būtume tiesiai joję, tai seniai būtume pasiekę Mongoliją. Dabar mūsų kelias panašus į girtu grabinėjimąsi tamsoje, tai į kairę, į dešinę, vos ne atgal einame...

- Ne visuomet tiesus kelias pats geriausias, - atsiliepia Laurinaitis. - Atsimenu, vaikystėje...

- Tyliau, - sudraudžia Andriejus. - Kažką matau priekyje!

Gana toli per bemišką plynaukštę joja ilga, gerai ginkluotų raitelių vilkstinė. Lietuviai ir be žiūronų mato, kad vienu

Terektinsko kalnų gūbrių į pietvakarius traukia baltųjų būrys.

- Kažkur apie Mutą, Baltąjį arba Juodąjį Anują laikosi Tretjako vadovaujami partizanai, - samprotauja Steponaitis. - Taip man pasakojo išeinant iš Žulanichos Fedosejevičius. Gal šiuo metu jų ten nebėra, kas žino. Žiūrėkit va čia, matot tokį skrituliuką. Tai Juodojo Anujo kaimas. Jame gyvena partizanų ryšininkas Kirilas Šipunovas. Vienam iš mūsų reikia jį surasti.

- Kodėl vienam? - nesupranta Burba.

- Kiti turime sekti baltuosius. Man rodos, jie traukia kažkur į partizanų užnugarį.

Vyrai avinus dorėjo sparčiai, nesigailėdami, kaip kokius priešus, negalvodami, kas liks rytojui, užtai ir vėl antra diena joja alkanai, krimsdami visai neįprastą lietuviams maistą - kedro riešutėlius. Riešutėliai geras daiktas voverėms, o žmogui, kad prikimštum nors dalį pilvo, jų reikia suvalgyti nesuskaičiuojamą daugybę. Vyrų pilvai ir skrandžiai po gero, mėsingo maisto išsitampė, tapo daug talpesni, negu buvo iki šiol, tad dabar kedrų riešutėlių kramtymas - tuščias laiko gaišimas: įskausta žandikauliai, o sotumo jokio, atvirkščiai - dar labiau pasijunti esąs alkanas. Alkaniausias iš visų buvo Benediktas, užtai iškart pasisiūlė joti į Juodąjį Anują, nes kur gyvena žmonės, ten turi būti daug ir tikro, sotaus maisto.

- O kodėl ten jos Benediktas? - klausia Mykolas.

- O kas daugiau? - nustebo Benediktas.

Visi susižvalgė tarpusavyje, įvertino savo jėgas ir išėjo, kad, sudėjęs juos penkis, neatstotų vieno Benedikto...

- Še tau žemėlapi, - pasiūlė Steponaitis Benediktui. - Matai jame tokį brūkšnelį, susidedantį iš taškelių - tai sausas, be vandens upelis. Šitoje vietoje po dviejų dienų susitiksime.

Benediktas išjoja tuoj pat, nes nėra ko pasiimti, o tuo labiau palikti, visas turtas sutelpa į nedidelį kareivišką maišą. Risoja alkanas Benediktas ant sotaus arklio ir patyliukais keiksoja Altajų. Viešpatie, aimanuoja vyras, tai sukūrei kraštą, visai nepanašų į Lietuvą. Ten viskas lygu, vienoda, ten aviniais tavęs nevaišins, bet badu taip pat nemirsi, o merginos nesako nei taip, nei ne, ten žemė lengva - smė-

liukas su priemoliu ar priemolis su durpe, o žolė kaip žolė - didesnė nei per du sprindžius, bet mažesnė už tris. Čia žolės už raitelį aukštesnės, juodžemį nors ant duonos tepkis, o turi badu dvėsti. Žingsnio nežengsi per lygią, padoria vietą, vien kalnus ir pakalnes pamatysi. Židri į apačią, kinkos dreba, taip gilų atrodo, pakeli akis į viršų - kepurė nuo galvos krinta. Altajietės bijo į vyrą pažvelgti - tuoj išsislapstė ailuose, o žulanichietės visai kitokios. Viena, tokia vikruolė, pati už rankos į pirtelę mėgino temptis, nors grįžk atgal... E, ne alkanam tokie prisiminimai, visai ne alkanam. Duotų man kas Lietuvoje, svajoja Benediktas, gerą gabalą Altajaus žemės, jo žolių, medžių, žmoną gaučiau, panašią į aną žvitrą žulanichietę, tai būtų gyvenimas!

Taip mintimis skraidydamas iki Lietuvos ir atgal, Benediktas įjojo į Kansko stepę, nesunkiai surado bevandenį upelį. Ant jo kranto pamatė kažkokį aukštą akmenį, netoliese vaikštinėjantį arklį ir gullintį altajietį. Altajietis, pastebėjęs Benediktą, žaibiškai pašoko, puolė prie balno, čiupo kuprinę, matyt, pasiruošė sprukti.

- Ei! - šaukė iš tolo Benediktas, bijodamas, kad raltels nedingtų, nes iš savo patyrimo žinojo, kad susitikimas su altajiečiais būtina baigiasi avino valgymu. - Ei, kur tu leki, palauk! Palauk, aviną valgysim!

Tokuchiras Tamakitis gana lengvai apgaudavo caro armijos žvalgybą, neblogai jautėsi Kinijoje, vien bolševikai visą laiką mynė ant kulnų, ilgai neleido užsibūti vienoje vietoje. Pamatęs platų, besišypsantį prasčiokišką Benedikto veidą, mižiniškas plaštakas, jis iškart nusprendė: "Bolševikas!" Ne metus, ne dvejus, o ištisą dešimtmetį geriausi specialistai mokė Tokuchirą Tamakitį žvalgybos, karatė, džiu džitso meno. Mokėjo žvalgas prašliaužti niekieno nepastebėtas pro tris eiles sargybinių, prasibrauti pro uždarytas duris, lygloje vietoje išnykti, suvokė senovės samurajų filosofiją, viską žinojo apie dženą, arbatos gėrimo ceremoniją, jeigu reikėjo, galėjo sudėlioti pačią subtiliausią ikebaną ir vienu delno smūgiu perskelti priešul galvos kiaušą. Tokuchiras Tamakitis galėjo dabar tą barbariškos išvaizdos, beje, europiečiai visi tokie, bolševiką nušauti, nusmeigti, galėjo nunuodyti, nes jis, pasirodo, yra alkanas, galėjo pribaugti koja -

Terektinsko kalnų gūbriu į pietvakarius traukia baltųjų būrys.

- Kažkur apie Mutą, Baltąjį arba Juodąjį Anują laikosi Treťjako vadovaujami partizanai, - samprotauja Steponaitis.
- Taip man pasakojo išeinant iš Žulanichos Fedosejevičius. Gal šiuo metu jų ten nebėra, kas žino. Žūrėkit va čia, matot tokį skrituliuką. Tai Juodojo Anujo kaimas. Jame gyvena partizanų ryšininkas Kirilas Šipunovas. Vienam iš mūsų reikla jį surasti.

- Kodėl vienam? - nesupranta Burba.

- Kiti turime sekti baltuosius. Man rodos, jie traukia kažkur į partizanų užnugarį.

Vyrai avinus dorėjo sparčiai, nesigailėdami, kaip kokius priešus, negalvodami, kas ilks rytojui, užtai ir vėl antra diena joja alkani, krimsdami visai neįprastą lietuviams maistą - kedro riešutėlius. Riešutėliai geras daiktas voverėms, o žmogui, kad priklmštum nors dalį pilvo, jų reikia suvalgyti nesuskaičiuojamą daugybę. Vyrų pilvai ir skrandžiai po gero, mėsiško maisto išsitampė, tapo daug talpesni, negu buvo iki šiol, tad dabar kedrų riešutėlių kramtymas - tuščias laiko gaišimas: įskausta žandikauliai, o sotumo jokio, atvirkščiai - dar labiau pasijunti esąs alkanas. Alkaniausias iš visų buvo Benediktas, užtai iškart pasisiūlė joti į Juodąjį Anują, nes kur gyvena žmonės, ten turi būti daug ir tikro, sotaus maisto.

- O kodėl ten jos Benediktas? - klausia Mykolas.

- O kas daugiau? - nustebo Benediktas.

Visi susižvalgė tarpusavyje, įvertino savo jėgas ir išėjo, kad, sudėjus juos penkis, neatstotų vieno Benedikto...

- Še tau žemėlapi, - pasiūlė Steponaitis Benediktui. - Matai jame tokį brūkšnelį, susidedantį iš taškelių - tai sausas, be vandens upelis. Šioje vietoje po dviejų dienų susitiksime.

Benediktas išjoja tuoj pat, nes nėra ko pasiimti, o tuo labiau palikti, visas turtas sutelpa į nedidelį kareivišką maišą. Risnoja alkanas Benediktas ant sotaus arklio ir patyliukais keiksnoja Altajų. Viešpatie, aimanuoja vyras, tai sukūrei kraštą, visai nepanašų į Lietuvą. Ten viskas lygu, vienoda, ten avlnais tavęs nevaišins, bet badu taip pat nemirsi, o merginos nesako nei taip, nei ne, ten žemė lengva - smė-

liukas su priemoliu ar priemolis su durpe, o žolė kaip žolė - didesnė nei per du sprindžius, bet mažesnė už tris. Čia žolės už raitelį aukštesnės, juodžemį nors ant duonos tepkis, o turi badu dvėsti. Žingsnio nežengsi per lygią, padoria vietą, vien kalnus ir pakalnes pamatysi. Židri į apačią, kinkos dreba, taip gilų atrodo, pakeli akis į viršų - kepurė nuo galvos krinta. Altajietės bijo į vyrą pažvelgti - tuoj išsislapsto ailuose, o žulanichietės visai kitokios. Viena, tokia vikruolė, pati už rankos į pirtele mėgino temptis, nors grįžk atgal... E, ne alkanam tokie prisiminimai, visai ne alkanam. Duotų man kas Lietuvoje, svajoja Benediktas, gerą gabalą Altajaus žemės, jo žolių, medžių, žmoną gaučiau, panašią į aną žvirią žulanichietę, tai būtų gyvenimas!

Taip mintimis skraidydamas iki Lietuvos ir atgal, Benediktas įjojo į Kansko stepę, nesunkiai surado bevandenį upelį. Ant jo kranto pamatė kažkokį aukštą akmenį, netoliese vaikštinėjantį arklį ir gulintį altajietį. Altajietis, pastebėjęs Benediktą, žaibiškai pašoko, puolė prie balno, čiupo kuprinę, matyt, pasiruošė sprukti.

- Ei! - šaukė iš tolo Benediktas, bijodamas, kad raitelis nedingtų, nes iš savo patyrimo žinojo, kad susitikimas su altajiečiais būtina baigiasi avino valgymu. - Ei, kur tu leki, palauk! Palauk, aviną valgysim!

Tokuchiras Tamakitis gana lengvai apgaudavo caro armijos žvalgybą, neblogai jautėsi Kinijoje, vien bolševikai visą laiką mynė ant kulnų, ilgai neleido užsibūti vienoje vietoje. Pamatęs platų, besišypsantį prasčiokišką Benedikto veidą, mižiniškas plaštakas, jis iškart nusprendė: "Bolševikas!" Ne metus, ne dvejus, o ištisą dešimtmetį geriausi specialistai mokė Tokuchirą Tamakitį žvalgybos, karatė, džiu džitso meno. Mokėjo žvalgas prašliaužti niekieno nepastebėtas pro tris eiles sargybinių, prasibrauti pro uždarytas duris, lygloje vietoje išnykti, suvokė senovės samurajų filosofiją, viską žinojo apie dzeną, arbatos gėrimo ceremoniją, jeigu reikėjo, galėjo sudėlioti pačią subtiliausią ikebaną ir vienu delno smūgiu perskelti priešui galvos klausą. Tokuchiras Tamakitis galėjo dabar tą barbariškos išvaizdos, beje, europiečiai visi tokie, bolševiką nušauti, nusmeigti, galėjo nunuodyti, nes jis, pasirodo, yra alkanas, galėjo pribaugti koja -

kaire ar dešine, suknežinti vienu smūgiu galvą, pasmaugti, galėjo atimti gyvybę bent dvidešimčia būdų. Tokuchiras Tamakitis nenorėjo nužudyti bolševiko kaip kokio kilmingo žmogaus, čia reikėjo sugalvoti ką nors paprasčiau, tad atsisėdo ant žemės ir nusimovė dešinės kojos batą. "Koją panišo", - spėjo pagalvoti Benediktas, ir altajietis, plonai suklykęs, aukštai pašokęs, spyrė.

Visada po tokio spyrio žmogus išvirsdavo, o čia štovi rambus, plačiapetis vyras ir ramiai spokso. "Matyt, kojos nykštį susidurdė, - kasos! Įspirtą vietą Benediktas, - kad taip klykė..." Dar ploniau suspigo Tokuchiras Tamakitis ir vėl, aukštai šoktelėjęs, spyrė nerangiam bolševikui, šįkart iš visų jėgų, nesigallėdamas.

- Ei tu, ar iš proto išsikraustei? - teiraujasi Benediktas.
- Ką manai, juk skauda...

Japoną visų kovos būdų ir filosofijos mokė įžymūs vyrai, o Benediktas apie panašius dalykus nieko neišmanė. Tėvai sakydavo: nevok, nedaryk kitam to, ko pats nenori, ir venk kvailio. Tokuchiras Tamakitis vien kaip arbatą gerti studijavo ištusus metus, o Benediktas pačiupdavo molinį puodą skabienės, išplempdavo visą vienu pradėjimu ir vėl toliau kirsdavo rugius. Kaip užmušti žmogų - Benediktas nė vieno būdo nežinojo. Kare - kas kita, ten reikdavo šaudyti. Tokuchiras Tamakitis, garsus žvalgas, visų žmogaus užmušimo būdų specialistas, arbatos gėrimo žinovas, filosofas, labai supyko, pamatęs, kad plačiaveidis milžinas stovi gyvas ir sveikas. Benediktas nežinojo, kad sutiktas džiūsna žada pavartoti patį rečiausią karatė metodą, gal tada būtų išsigandęs, bet pamatęs, kad tas pusprotis vėl nori muštis, mostelėjo atgalia ranka. Tokuchiras Tamakitis spėjo pagalvoti, kad jį užgriuvo kalnas, ir toliau užgeso sąmonė. Nejuto, kaip makaluodamas rankomis ir kojomis, lėkė oru, kol atsitrenkė į akmeninę "bobą".

Benediktas ilgai vaikštinėjo aplinkui, apvartė altajietį, tik niekaip negalėjo nuspręsti - gyvas jis ar ne. Nėkruta, nejuda - vadinasi, negyvas, bet nestingsta, vėl būtų nepanašus į tikrą numirėlį. Paskui Benediktas užkliudė žvilgsniu kuprinę. "Nevok!" - prisiminė ją atrišdamas, ir pamatė pilną konservų dėžučių. "Gerai kitą mokyti - nevok, kai pats esi solus, o

būtum mano vieloje, tai kažin ką užgiedotum, - sumetė Benediktas mintyse, įrodinėdamas savo tiesą nesamam įstatymų leidėjui. Jis iškart nusprendė didžiąją dalį konservų pasiimti. Viena, dvi, trys, dešimt, dvidešimt, trisdešimt dėžučių! - Tu esi tris kartus už mane menkesnis, tai še iš karto trečdalį, o man likę konservai. Šiandien, jeigu atsigausi, tikrai nieko nevalgysi, tuomet galiu drąsiai dar vieną dėžutę pasiimti. Ryt man reikės mažiausiai trijų, o tau, triskart menkesniam, užteks vienos, tai duok šen dar dvi dėžutes. Lieka septynios. Poryt, kaip visad, aš suvalgau tris, o tu vėl vieną. Dar dvi allieka. Dabar turėsi penkias konservų dėžutes. Visai neblogai ir penkias turėti. Vėl aš valgau per dieną tris, o tu vieną, nes, kaip sakiau, esi triskart labiau už mane sudžiūvęs. Lieka trys, viena! Va, galų gale iššina, kad man dar vieną konservų dėžutę būtum skolingas."

Kurano mėnesio pirmąją pilno mėnulio naktį, kaip da-
rydavo kiekvienais metais, atėjo Kiuskiu Mergenova į su-
tartą vietą ir rado leisgyvį Baltąjį Burchaną, prisiplojusį prie
akmeninės "bobos".

VII.

KRIKŠTAS

1.

MEDŽIOTOJŲ TROBELĖJE

Baščelako juodosios taigos vidury, giliam ramiam slėnyje, tarp nuvytusių ir išbarsčiusių sėklas žolynų pasislėpė medžiotojų trobelė. Čionykščiai sentikiai buvo įsitikinę, kad toliau padėsi - greičiau pasiimsi, tad kaip reikiant slėpė viską: kaimus, skitus, takus, medžiotojų trobeles, auksinius pinigus ir patys be didelio reikalo nesirodė svetimiems žmonėms. Nuo Baščelako viršūnės kaimo reikia vykti pagal upę į pietus, skaičiuojant iš kairės pusės mažus upelius. Septintojo upelio dugnu, nes palei jo stačius krantus nėra jokio tako, reikėtų pasikelti beveik iki pat ištakų. Tėn; lygesne vieta, vaikšto meškos ir, eidamas paskui jas, pakliūtum tiesiai į aukštikalnių kedryną. Kadaisė, atitrūkusi nuo viršūnės, sniego griūtis suguldė medžius viena kryptimi - viršūnėmis į šiaurę. Šunys ir žmonės tada šliaužia žeme, pro suverstų kedrų apačią, o meškos toliau nebemina takų, nes čia pat prasideda sniego laukai. Šunys tap pat nebenorėtų toliau be jokio reikalo bėgti, jiems užtektų taigos aplink kaimą, tik kažkada per didelį neapsižiūrėjimą prisiplakė prie žmogaus

ir atrpatę savarankiškai gyventi turi dabar kartu su juo kęsti badą, ilgus keliones ir kitokius nepriteklius. Lygiu sniego lauku galėtum eiti ir eiti, tik nelgal trukus nori ar nenori rėklia leistis į tamsią kėnių taigą, kurioje galima atrasti sakais užplaukusias žymes ant medžių kamienų. Žymės baigiasi kvepiančio juodaisiais serbentais upelio pakrantėje. Čia vėl pasirodo meškų suminti takai, patogūs, be staigių pakilimų ir nusileidimų, gali taip pat bristi upelio dugnu ir kaipmat atsidursi apačioj, prie Baščelako upės, kur kartais vaikšto žmonės. Tik reikia atsisakyti ir patogaus meškų tako, ir gero ėjimo upelio dugnu, o turi staiga pasukti į pietus. Po kiek laiko pamatysi tykią jėlanę ir pasirodys, kad nieko toliau nebėra, kad ten, už kelių žingsnių, yra pasaulio kraštas, kur nieko nebeprisishauksi, nieko nebelišgirsi, nieko nebematysi, kur nesvarbu laikas ir pats žmogaus gyvenimas. Čia didžiausias priešas atrodytų kaip draugas, čia menki tampa ligšioliniai rūpesčiai, darbai, turtas, jeigu jį užgyvenai. Čia visi gyvi padarai - žmonės, šunys, sabalai ir meškos - mąsto vienodai. Jėlanėje gali kiek nori ilsėtis, o kai pakeli galvą, tai tolimiausiame jos kampe staiga pamatai trobelės sienas. Atrodo, lyg uždangalas būtų nuo akių nukritęs.

Gali manyti, kad regl ne tikrą žmogaus būstą, o tik jo prisiminimą iš kitų, apgyventų taigos vietų, būna tokių dalykų, retkarčiais pasitaiko, bet, išvydęs ant trobelės slenkščio sėdintį žmogų, iškart esi gražinamas į tikrovę. Žmogus ilgai čiaumoja, neskubėdamas gainioja iš vienos burnos pusės į kitą didelį kėsnį, paskui nusišluosto riebaluotus pirštus į plačias kelnes, sočiai atsiraugėja mėsos ir laukinio česnako kvapu tiesiai į alkanų šunelių snukius ir nusistebi:

- Jūs dar čia? Gal alkanai kartais esat? Anava, taiga į visas puses tęsiasi, ir ką joje rasite ėdama, tas jūsų bus! O, tinginiai...

Paskui tvirtai užriša kuprinę, pakabina ją aukštai ant sausos kedro šakos, ištiesia kreivas kojas į žoles ir pasiruošia nusnausti. Šis storas, dideliu pilvu, raudonais garbiniuotais plaukais ir mažom akim medžiotojas, po sočių pietų užmigęs kietai ir ilgam laikui, yra Udalovkos kaimo gyventojas, buvęs pirklys, buvęs Juodosios taigos respublikos Tarybų suvažiavimo delegatas Filogenas Zavjalovas.

Prieš dvi savaites vėl iš kažkur išlindęs gyvas ir sveikas Zakrevskis ir šįkart privertė judėti iš namų Filogeną. Zavjalovas kiek kartų iš arti matė mirtį, tik ji kažkaip nepaliesdavo Filogeno. Baltieji šaudė ir korė raudonuosius, atsakydami raudonieji pribaidavo baltuosius, buvo tokių, kurie per daug neskirdami spalvų, žudydavo, kas pakliūna po ranka. Į patį įvykių vidurį nenorėtų pakliūti Filogenas, bet nudaigoti ką nors iš šono, kad tas kas nors dar būtų neginkluotas ir gerokai silpnesnis, tiesiog niežėjo rankos. Pavyzdžiui, tokį Tadeušą Zakrevskį reikėjo seniai pribaugti. Pasakutinis kvailys, o prie tokių Filogenas savęs neskyrė, ir tas mato, į kurią pusę krypsta gyvenimas. O gyvenimas krypsta į tą pusę, kad karininkai, popai, fabrikantai, pirkliai (čia tai gerai!), būriuojasi kaip paukščiai rudenį ir ruošiasi bėgti nuo artėjančios Raudonosios armijos. Zakrevskis siūlė bėgti ir Filogenui, nors šis neketino palikti savo Udalovkos. Ar galima įsivaizduoti, kad jo brolis, partizanas ir komisaras, ar kiti į jį panašūs, kada nors stovėtų už prekystalio ir prekiautų? Nė už ką! Jie bus užsiėmę svarbesniais dalykais, pasaulinės revoliucijos reikalais, tad Filogenas galbūt atsidarys krautuvėlę Udalovkoje arba mieste, nes visokie konkurentai nebesimaišys po kojom, o jei kuris nors užsiliks, visada galės jį paklausti, ką veikęs valdant Kolčiakui. Jis pats Kolčiako laikais buvo išrinktas delegatu į partizanų respublikos Tarybų suvažiavimą, o brolis - raudonasis. Filogenas neturėjo didelės krautuvės (apie mažą vėčiau patylėti), jis beveik tikras proletaras, nes senosios Matrimonos ūkyje baigia viską pravalgyti.

Išėjo Filogenas kartu su Zakrevskiu iš Udalovkos į Baščelako taigą, kur partizanavo brolis Vasilijus. Pakeliui sustodavo nakvynės nuošaliuose sentikių kaimuose, skituose, bitynuose, ten Zakrevskis tuoj pat užmigdavo, o Filogenas - ne. Jis sugalvodavo daugybę būdų, kaip reikėtų nugalaboti Zakrevskį, pasitaikydavo daug progų, bet paskutinę akimirką suvirpėdavo ranka ir tą rizikingą darbą atidėdavo vėlesniam laikui. Pagaliau, jojant stačiu Anujo upės krantu, kai naktį prie laužo Zakrevskis kietai įmigo, Filogenas išsitraukė aštrų medžioklinį peilį ir šmaukštelėjo juo per balnakilpę. Ne visai nupjovė, paliko dalį, kad ji nutrūktų ne iš kar-

to. Įplovė dešinę balnakilpę, nes kaip tik iš tos pusės arkliaus ir žmonės gąsdino gilus tarpeklius. "Jeigu vakare ims apžiūrinėti balną, pamatys, kad peiliu rėžta, - drebėjo visą laiką Filogenas, - tai man galas". Kitą dieną ties pačia pavojingiausia vieta paslydo Zakrevskio arkliui užpakalinės kojos, raitelis stipriau atsispyrė balnakilpėse ir nutraukė įpjautą diržą. Iš netikėtumo vos pats Filogenas neišlėkė iš balno paskui Tadeušą Zakrevskį, kuriam kažkaip pavyko užsikabinti už geltonosios akacijos krūmo.

- Virvę mesk, greičiau! - komandavo Zakrevskis, nerasdamas kur padėti koją. - Vikriau sukis, juk matai, kad ilgai neišsilaikysiu!

Virvės jie turėjo pasiėmę užtektinai, jomis būdavo pririšami nakčiai arkliai, tik Filogenas atsirišo nuo balno šautuvą.

- Ne šautuvą, virvę duok! - piktai rėkė Zakrevskis.

Taikinys didelis, čia pat, nejuda, nekruta, bet dreba šautuvo vamzdis kartu su Filogeno rankomis.

- Mužike, nedrįsk! Prieš ką keli ranką?! - sukliko Zakrevskis ir po šūvio, atitrūkęs nuo krūmo kartu su biriais akmenimis, nudardėjo į apačią.

- Ei, ar tu dar gyvas? - dėl viso pikto pasiteiravo pasilenkęs ties praraja Filogenas.

Nebėgyvas Tadeušas Zakrevskis, triskart yra miręs - nušautas, sutrupintas į uolas ir nuskendęs upėje. Filogenas po truputį atsigauna, paskui tampa labai drąsus, pagaliau suvokia, kad nugalabyti žmogų yra vieni niekai, dabar jis ne tik menką ir silpną Zakrevskį, o dėl kompanijos stipresnį ir stambesnį pašautų, duokit tik šen! "Parodysiu aš jums visiems, - nūrzgia Filogenas, - ir baltiesiems, ir raudoniešiams, ir visokiems pirkliais išnaudotojams!"

Filogenas nusprendė atgal negrįžti, o juo labiau nelįsti į akis savo broliui Vasilijui, neieškoti kito - Fedosejaus. Filogenui nepatiko tokie žmonės kaip jo broliai arba amžiną atilsį tėvukas. Jie žūt būtina nori priversti kitą žmogų, pavyzdžiui, Filogeną, daryti tai, kas šiam nepatinka. Vasilijui reikia, kad visi būtų už pasaulinę revoliuciją. Fedosejus nori, kad visi naikintų raudonuosius, tėvukas stengėsi, kad visi dieną nakį dirbtų. Dabar kiekvienas laiko save išminčium, viską

suprantančiu, šioks toks, žiūrėk, ima komanduoti. Reikes kurį laiką pasislėpti pas Agafoną, šis nuo mažumės buvo apykvaišis, gal, garbė dievui, iki šiol toks išliko.

Anisimas Šadrinas dar gana ilgai gainiojo savo žentą po taigos upelius, kad šis vėl surastų aukso grynuolių lizdą. Šadrinas aukso labai norėjo, o Agafonui jis visai nerūpėjo. Vienu aukso grynuoliu daugiau ar mažiau, koks čia skirtumas, bet viena naktis, praleista su Fiokla, ar būti taigoj vienam - skirtumas didelis. Pagaliau uošvis nusprendė imtis medžioklės. Jis nukaldavo labai gerus spąstus sabalamams. Tik sabalamams spąstus sugebėdavo pasidaryti ir kiti medžiotojai, bet ne visi mokėjo tam reikalui skirtus užkalbėjimo žodžius. O žodžiai, šnibzdami tamsią naktį kalvėje prie spąstų, buvę tokie: "Ir kada spąstus paslėpsiu ir paslėpęs užkalbėsiu, kad niekas nesuuostų, niekas nesurastų ir nesugadintų. Tebūnie mano žodis tvirtas ir tikras. Dabar mano lūpos kaip spyna, o dantys - raktai." Dar reikia laiku išdėstyti spąstus sabalų takuose, aplink primėtyti nešviežios kurtinio mėšos, o svarbiausia, kad būtų sėkminga medžioklė, privalai mokėti užkalbėjimo žodžius.

Tikra medžioklė prasidės tik spalio mėnesį, bet Šadrinas sumanė ginti į taigą abu brolius - Filogeną ir Agafoną tučiuojau. Darbštus žemdirbys, kad išaugintų gerą derlių, dirba ištisus metus. Medžiotojams irgi reikia iš anksto suremontuoti trobeles, išvalyti taigoje takus, suieškoti vietas, kur laikosi maralai, pasėkti meškas, prieš atgulant šioms į iršvas. Kol kiti, atvykę į medžioklės plotus jau žiemą, paskubom kaišios samanomis trobelės sienas, mūrys subyrėjusias krosnis, ieškos maralų mėšai, tai jie - trys vyrai - galės jau pačią pirmą dieną, kai iškris baitas, purus sniegas, gaudyti sabalus ir šaudyti voveres. "Uošviui gerai, jis senas, - pyko ant Šadrino Agafonas, - jam visai tas pats, namuose ar taigoj gyventi, o aš esu pačiam jaunume, man vienam be Fioklos būti labai pavojinga. Galiu sunkiai susirgti, galiu ir numirti." Fiokla taip pat panašiai galvojo, kad gyventi be Agafono tiek laiko ji neįstengs, tad, kai iškris pirmasis sniegas, stos ant slidžių ir nušliuos iki Šadrinų medžiotojų trobelės.

- Ar surasi viena kelią? - susirūpina Agafonas.

- Surasiu, - né kiek neabejoja Fiokla.
- O jei meškinas klajūnas pasitaikys, kaip tada?
- Nebljau aš jokio meškino. Tik baisu, kad kas nors tau neatsitiktų...

- Visko gali atsitikti, - gąsdina Agafonas savo pačią. -
Galiu susirgti, galiu numirti. Taiga - tai ne juokai. Žirėk,
lygiai po mėnesio lauksiu...

Šadrinas su savimi į taigą visad pasiimdavo Agafoną, nes šis, vienas paliktas medžiotojų trobelėje, nieko daugiau neveikdavo, tik mąstydavo apie Fioklą, apvalią, visais atžvilgiais tikusią bobą. Tikusi, kai būdavo greta vyro, o dabar tikriausiai atsirado daug svetimo gero mėgėjų. Įvairius daiktus, sabalų bei voverių kailiukus grįžęs gali suskaičiuoti, tuoj pamatysi, jėgu ko trūksta, o nuosavos žmonos nepasversi, nesuskaičiuosi, neišmatuosi - iš pažiūros kokią paliksi, tokią ir surasi...

Paskutinėm rugpjūčio dienom iš siaurų slėnių ir tamsios taigos pašalių išlindę debesys nešdavo ne vasariškas miglas, bet šaltą rudens lietų, o atšilaužę nuo belokų - šlapią sniegą. Šadrinas su savo žentu išėjo pasižvalgyti į pietų pusę, o pasilikęs Filogenas sėdi vienas aprūkusiom sienom medžiotojų trobelėje, kursto ugnį ir verda kėnių spyglių nuovirose spąstus sabalams. Pro deino didumo langelį, iš lauko užstotą nurudavusių žolių, beveik neprasisiskverbia šviesa, liepsnos atšvaitai plevėna ir juda ant juodų trobelės sienų, nesibaigiantis lietus barbena į maumedžio žieve dengtą stogą. Filogenui palengva svyra galva ir jis nejučiom užsnūsta. Dzinkteli iš rankų išsprūdę spąstai, Filogenas staiga atsibunda ir mato kampe patį trobelės Šeimnininką. Jis gyvena medžiotojų trobelėse, pačiose tamsiausiose kertėse. Padeda medžiotojui kęsti vienetę, kai kada pasako, kur yra daugiau žvėrių, kada reikia baigti medžioklę ir ruoštis į namus. Trobelės Šeimnininko niekas nebijo, nes visą laiką, pasilikęs kas nors iš medžiotojų artelės, padeda mėsos gabalą už slenkščio, pašlaksto arbata visus trobelės kampus. Tą patį liepė daryti išeidamas į taigą Šadrinas, bet Filogenas mėsa suvalgė pats, arbatą išgėrė lig paskutinio lašo; o dabar še tau - pasirodė pats trobelės Šeimnininkas. "Nepadariau, kas liepta, - neįauku pasidarė vyrui. - Kas dabar man bus už tai?"

Sausos malkos plykstelėjo ryškiau, ir trobelės Šeimininkas dingo. Gal išsigando šviesos, o gal išvis jo nebuvo?

Miegoti - ne dirbti, ir Filogenas, patogiai atšliejęs nugarą į šiltų rąstų sieną, vėl iš naujo knarkia, dabar jau ilgesnį laiką. Miego, kaip ir valgymo, niekuomet nebus per daug, tad nubusti per patį [mygį nėra gerai. Filogenas per miegus girdi, kaip veriasi trobelės durys, matyt, neradęs nieko valgomio ir nė lašo arbatos, vėl iš naujo baladojasi trobelės Šeimininkas.

- Ei, - girdėti gyvo žmogaus, ne vaiduoklio balsas, - ar yra čia kas nors?

Zavjalovas, atplėšęs akis, mato trobelėje porą ginkluotų vyrų. Jis pakelia ranką peržėgnoti nelauktus svečius, nes jėgu tiėdu yra vaiduokliai, turi tučtuojau išnykti kaip ir nebuvę.

- Ar priimsi nakvynės? - klausia vienas, lyg kažkur matytas ginkluotas vyras. - Mūsų bus nemažai.

Filogenas, galutinai išbudintas iš dienos miego, dabar jau aiškiai mato, kaip į trobelę spraudžiasi seni jo pažįstami šeši lietuviai.

2.

KUR NUJOJO KATERINA?

Pasilikę penki draugai dvi dienas sekė baltųjų vilkstinę, palengva traukiančią į šiaurės vakarus. Paskui, kaip buvo sutarta, visi nujojo prie sausojo upelio, kur turėjo jų laukti Benediktas. Nieko nėra blogiau, kai tenka vyti arba laukti. Andriejus vis pasižiūri į saulę, o jų draugo kaip nėra, taip nėra. Stiprus Benediktas, ristinėse gal dešimt vyrų įveiktų, bet prieš pačią mažiausią kulką jis yra bejėgis.

- Nėra žmogaus, - nekantrauja Mykolas. - Gal jį pamatyt?

- Dar palaukim, - siūlo Petras Burba. - Taip mes vienas kitą kalpmat pamesim. Vieni josim į priekį, kiti atgal. Reikia laukti, nors ir kas būtų.

Vyrai taip pat nutaria, kad Petras sako gryną tiesą. Altajus - ne Laižuvos parapija, kur ne tik žmogų, šunį pasi-

klydusį gali surasti, o čia dingai, tai ir amen...

Prieš dvi dienas išjojęs, Benediktas skubėjo į Juodąjį Anuą, pas Kirilą Šipunovą, jau iš anksto pasiruošęs valgyti kiek tilps, o kai nebetilps, tai sukimšti į pilvą dar antra tiek. Prieš kurį laiką apie Juodąjį Anuą laikėsi partizanai, tad baltieji, sutelkę visas jėgas, juos nustūmė iki Baltojo Anujo. Tada partizanai gerai įkretė baltiesiems, o šie bėgo iki Ust Mutos. Baltieji įniršo ir nustūmė partizanus iki Talicos. Taip vienas kitam rengdami pasalas, antpuolius, apsupdami ir prasiverždami, vydami ir bėgdami, partizanai ir baltieji apsilankė Korgone, Čiaryše, Senteleke, Aboje, Pokrovkoje, Didžiajame ir Mažajame Baščelake, Ponomariove, Sibiriachichoje, Talicoje, Uimone, Katandoje, Tiungure, Šebaline, Ongudajuje, Chabarovkoje, Talmenkoje, vėl iš naujo vieni užėmė Juodąjį Anuą, o kiti greit išbėgo iš jo.

Kai neseniai, vasarą, sukilę Čiaryšo ir Solonovkos valstiečiai užmušė Čiaryšo stanicą, į jų rankas pakliuvo iš Amerikos grįžęs toks Tretjakas. Tretjakas, kilęs iš Baltarusijos, dalyvavo 1905 metų revoliucijoje, bėgo nuo persekiojimų į užjūrį, ten aktyviai ėmėsi politinės veiklos, o 1918 metais per Vladivostoką grįžo į Rusiją. Čiaryšo stanicoje gyveno jo tėvas, du broliai ir sesuo. Partizanai Tretjaką surado tėvo bityne ir, pamatę jo kelstą, nečionykštį apdarą, nutarė sušaudyti. Vien baltieji šaudė ir kariai įtariamus valstiečius be jokių ceremonijų, bet partizanai ne tokie. Jie, prieš vykdydami mirties busmę, turi parašyti protokolą, vėl bėda - yra beraščiai, o rašyti ir skaityti moka pats nuteistasis, Tretjakas. Kadangi jis Amerikoje dalyvavo leidžiant "Darbininkų balsą" laikraštį, nesunkiai parašo protokolą, paskui moko partizanus, kad ne mažais būreliais gintų tik savo kaimus, o susitelktų į vieną, didelį būrį. Baigdamas kalbą, sako:

- Kiekvienas privalo turėti vedlį savo galvoje!

Partizanai nutaria Tretjaką sušaudyti vėliau, o dabar jį pasiima kartu į Didįjį Baščelaką, nes jiems verkiant reikia raštingo žmogaus. Netrukus belaisvis tampa nedidelio būrio vadu. Greitai nedidelis būrys išauga į didelį pirmąjį kalnų partizanų pulką, o pulkas į pirmąją kalnų diviziją. Vėliau divizijos pavadinimai keičiasi: Pirmoji kalnų ir stepių divizija; Pirmoji kalnų raitelių divizija; Kalnų Altajaus partizanų divizija.

Auga pulkų skaičius, tad ir divizijos pavadinimas ilgėja šitaip: Pirmoji Sibiro liaudies armijos divizija: Pirmoji Darbininkų ir Valstiečių Raudonosios Armijos divizija: Pirmoji Darbininkų ir Valstiečių kaimų raitelių divizija.

Divizijoje ilgu pavadinimu yra septynioliktas pulkas. Toks didelis pulkų skaičius įvaro baimės priešui, o iš tikrųjų tų pulkų yra vos šešetas: pirmas, antras, trečias, septintas, vienuoliktas, septynioliktas. Kitų pulkų - ketvirto, penkto, šešto, aštunto, devinto, dešimto, dvylikto, trylikto, keturiolikto, penkiolikto ir šešiolikto nėra iš viso. Ir dabar visiems pulkams, kurie sudaro partizanų diviziją, vadovauja Tretjakas!

Aišku, Benediktas nė iš tolo nežinojo tokios partizanų strategijos. Alkio kamuojamas, nuleidęs galvą ir, mąstydamas apie pavalgymą, įjojo į Juodojo Anujo kaimą, jau vakar užimtą baltųjų.

- Ei, - kažkas subliuvo šaižiu balsu. - Iš kur joji? Rodyk dokumentus!

Atsipeikėjęs Benediktas mato - jo arklių laiko išsičiustijęs, susiveržęs lūmenį ir krūtinę diržais jaunas poručikas.

- Kokių dokumentus? - apspangęs žiūri Benediktas į baltagvardiečių karininką.

- Lipk nuo arklių! - plyšoja poručikas. - Tu čtuojaul

Benediktas supranta, kad, galvodamas vien apie valgymą, o daugiau apie nieką, įmąklino į patį baltųjų dalinio vidurį. Tą jauną poručiką, nors ir labai alkanas, sprigtu nublokštų į šalį, bet priekyje pastėbi ateinančius penkis kareivius, viename ir kitame šone jų taip pat užtenka, žvilgtelti atgal - ten vėl baltagvardiečiai.

- Dokumentus! - vis dar klykia poručikas ir ima atsi-segioti revolverio dėklą.

- Še tau dokumentus, - tildo karininką Benediktas, - šet, tik nerėk!

Poručikas paleidžia pavadi, ir Benediktas lengvai viena ranka kaip pavogtą nuotaką jį pasisodina į balną. Kareiviai, negirdėdami jokios komandos, patys nedrįsta ką nors daryti ir žiūri į nutolstantį vadą kartu su nepažįstamu raiteliu.

- Šauti reikia, - siūlo vienas.

- Reiktų, - pritaria kitas, - bet tada kliudysime poną poručiką.

Kol eiliniai surado feldfebelį, o tas esaūlą, kol šis, būdamas smarkiai girtas, suprato, kad jaunasis poručikas išjojo ne savo noru, Benediktas buvo jau toli.

Poručikas laikė didele negarbe taip pakliūti į nelaisvę. Mėgino jis priešintis, įspyrė raiteliui į koją, norėjo išsprūsti iš balno, bet Benediktas, aukštai iškėlęs poną karininką, pakratė jį kaip pridergusį palovę kačiuką ir vėl pasisodino į balną.

Dabar poručikas ėmė zyzti, kad jam atiduotų revolverį, nes norįs nusišauti.

- Revolverį? - nusišiepė Benediktas. - Jeigu taip nenori gyventi, tai virvę galiu duoti, pasikark. Koks gudruolis atsirado, revolverį jam duok!

Benediktas, pamatęs, kaip didelis būrys raitų kareivių šuoliais gena arklius iš paskos, toli iš balno sviedė poručiką ant kietos žemės.

- Tokiam liesam nieko neatsitiks, - teisino save Benediktas. - Liesą nors iš aukšto medžio viršūnės drėbk, vis vien kaulų nesusilaužys...

Baltųjų dalinio kareiviai kurį laiką užgaišo prie pradedančio atsigauti poručiko, tad Benediktas vėl nutolo gerą gabalą nuo savo persekiotojų.

Tuo tarpu Mykolas įžiūri, kaip Kansko stepė šuoliuoja jų link vienas raitelis, o iš paskos ištisas raitų būrys.

- Vyrų, - sako Mykolas, - Benediktą matau.

Dabar visi aiškiai regi ne tik iš paskutiniųjų niūkiantį arkluką Benediktą, bet taip pat nemažą būrį baltagvardiečių, kaip atrodo iš laikysenos balne, kazokų. Jie vis artėja prie Benedikto, kol vienas baltagvardietis, gerai prisitaikęs, vietoje pašauna bėglio arkį. Benediktas lėkia iš balno ir triskart verčiasi per galvą.

- Vyrų, pirmyn! - ragina visus Mykolas, atrišdamas nuo jauno maumeduko arkį.

- Pirma suskaičiuok, kiek yra priešų, - stabdo jį Burba.

- Paskui suskaičiuosim, - šoka į balną Mykolas ir rėkia visu balsu, kad gerai girdėtų priešo kareiviai: - Būrys, ugnis!

Baltieji iš tikrųjų mano, kad maumedyno pakrašty slepiasi ištisas partizanų būrys ir grėžia arklius atgal. Penki raiteliai niekada neišdrįstų puliti beveik trisdešimt vyrų, tad

reikia kuo sparčiau šuoliuoti atgal į Juodąjį Anują.

- Vyrų, vykimės baltuosius, - šokinėja balne Mykolas.

- Vykimės, kol jie dar bėga! Atsimenu, kartą Žagarėje per jomarką užpuolė mane penki mėsčionys, kai ištraukiau ieną iš vežimo, rėžiau jiems per strėnas, visi dešimt paspruko!

Draugai padeda atsikelti Benediktui, kuris šitaip būtų sveikas, tik, griūdamas iš balno, išsinarino koją.

- Duok, patrauksiu, - siūlosi Andriejus.

- Trauk, tik neskaudžiai, - sutinka Benediktas.

Išnarintos kojos gydymas ne visai malonus dalykas, ligonis kruta, juda, o toks mižinas kaip Benediktas netyčia užkliudęs gali pačiam "daktarui" sprandą nusukti. Viskas baigėsi sėkmingai. Benediktas džiaugiasi, kad nebeskauda kojos ir galės vėl vaikščioti, o Andriejus, kad spėjo laiku atšokti į šalį, kai ligonis netyčia spyrė ir vos nepataikė į kaktą.

- Benediktai, ar galėsi lipti į balną? - klausia Mykolas.

- Galėsiu, tik kur mums dabar skubėti? Arklio taip pat nebeturiu.

- Berods baltieji grįžta!

Visiškai atsigavęs poručikas, negailėdamas savo minkštų rankų išdaužė bėgančių į kaimą kazokų įdiržusius nuo saulės ir raudonus nuo naminės snukius. Šie be žodžių suvokė, jog reikia sukti atgal, kad teks kautis su partizanais. Būtų geriau tas nepažįstamas raitelis, kuriam ką tik jie pašovė arkį, pribaižęs poručiką, nereikėtų dabar lakstyti pirmyn ir atgal, nes partizanai nestovės išsiričiau prieš šautuvų vamzdžius, bet ir šaudys, ir nežinai iš anksto, kuriam teks grįžti sveikam į Juodąjį Anują, o kuriam pasilikti akmenuotoje Kansko stepėje visą laiką.

Mykolas ir Benediktas jojo ant vieno arklio. Šlam, porą dienų pailsėjusiam ir sočiai ėdusiam, visai nesinorėjo greitai bėgti. Mykolas skaudžiai pliekė kuinui šonus, tada arklys, protestuodamas prieš tokį šiurkštų elgesį, ėmė ir visai sustojo.

- No, kontra! - rėkė ne juokais išsigandęs Mykolas. - Gal nori, kad mus baltieji pagautų? Mums tada galas, bet tavęs taip pat nepagailės, kaipmat suvalgys.

Arklys, gal supratęs, kad jam stovėjimas vietoje gali

liūdnai baigtis, o gal dėl to, kad šeimininkas nebebakino jo minkštų šonų, vėl pradėjo risnoti. Iš tikrųjų reikėjo ne risnoti, o lėksti šuoliais, nes įniršęs baltųjų būrys jau buvo visai netoliese.

- Kuo greičiau kilkime ant gūbrio, - įsakinėjo Andriejus.
- Matote ant jo viršūnės uolas? Ten bus saugiau.

Šiaurinė gūbrio pusė atrodė kaip visiškai kitas pasaulis. Jie ką tik jojo pietiniu, maumedžiais apaugusiu šlaitu, per trumpą ir šiurkščią žolę ir staiga sustojo prieš susivartaliojusią, susikryžiavusią kėnių taigą, didelius tankius žolynus, kur pats nelabasis kojos nekeltų.

- Teks palikti arklius, - iš balno nušoko Andriejus.

- Tokie arkliai brangiai kainuotų Lietuvoje, - dejavo Šiaučiūnas. - Dabar palik juos nė už ką...

- Sava galva brangesnė už geriausią arklį, - lįsdamas į žoles, tarė Antanas.

Arkliai, pajutę laisvę, niekieno negainiojami, žvenddami ir mėtydami užpakalius, pasileido išilgai gūbrio, kaipmat užmiršę šeimininkus. Paskui žvendgiančius arklius nušuoliavo baltųjų būrys. Kol suvokė kazokai esą apgauti, lietuviai jau buvo nulindę toli į sąvartynus. Visiems keturpėsčia sunku šliaužti, bet dvigubai sunkiau Vincui Šiaučiūnui, nes jis dar tempė su savimi balną.

- Mesk balną! - įsakė Steponaitis. - Mesk greičiau!

- Lietuvoje iš balno odos stiprius batus pasislūsu, - nesutiko šis. - Galėsiu juos iki amžiaus galo nešioti.

Grįžę baltieji sustojo ties juodosios taigos pakraščiu, bet į žoles ir sąvartynus nelindo. Būryje dauguma buvo kazokai, geri, drąsūs raiteliai, bet mokėjo kariauti tik lygioje vietoje. Taiga - partizanų prieglobstis, jų namai, ten kitam geriau nosies nekišti, nes dažniausiai būdavo taip, kad nosį palikdavai kartu su galva. Poručikas vien dėl akių pašaudė į aukštas žoles, patrypė vietoje ir pasuko arklį atgal į Juodąjį Anują.

Lietuviai nežinojo, kad baltieji paliko juos ramybėje, toliau kabarojosi per sąvartynus, painiojosi apyniais apraizgytuose žolynuose, krito ant slidžių akmenų ir vis rodėsi, kad tuoj paslvyt juos priešai.

- Greičiau! - tyliai, bet įsakmiai šnibzdėjo Andriejus. -

Paskubėkim! Pirmyn!

Pavakariui vyrai prišliaužė upelį, o už jo kilo pietinis kalno šlaitas, kaip ir turi būti, apaugęs reta maumedžių taiga, nedidele žole, kur, jeigu būtų arkliai, jok ir norėk. Tik joti nebuvo ant ko, reikėjo eiti pėstute. Ką jau bekalbėti apie likusius, jeigu Andriejus ir Mykolas, kurie buvo už komuną ir nepripažino jokio asmeninio turto, taip pat aimanavo, kad be arklų tikras vargas. Porą kartų pro šalį prabėgo stirna, pasakui priekyje kaip tyčia sustingo maralas, bet niekas nedrįso šauti, kas žino, gal netoliese šlaistosi baltųjų būrys ir gali išgirsti šūvius.

Rugpjūčio naktys vėsios ir Lietuvoje, o kalnuose juo labiau. Milinės be laužo mažai šildė vyrus, tad vos praaušus visi kaipmat pašoko iš savo kietų ir laikinų guolių. Dabar jie suprato, kad eina ne į pietus, o visiškai į priešingą pusę, kad bet kuriuo metu gali sutikti baltuosius, kad surasti ką nors valgomą, išskyrus kedrų riešutus ir uogas, nėra ko tikėtis, kad netrukus stos žiema ir pamatyti partizanus neaprepiamoje taigoje jie gali lygiai taip pat kaip adatą šieno vežime.

- Mesk balną, - patarinėja draugai visiškai nusiplūkusiam Vincui. - Galą gausi per jį.

- Ką jūs, ką jūs! Nė už ką tokio gero daikto nemesiu. Mano tėvukas, jeigu sužinotų, kad aš jį numečiau, iš namų išgintų...

Nuostabiai greit vyrai prisitaikė prie taigos gyvenimo. Kaip seni taigiečiai vikriai sliuogė kedrų kamienais į pačią medžių viršūnę, kur juodavo dideli sakuoti kankorėžiai su stambiom valgomom sėklom - riešutėliais, kaipmat susiradavo valgomų šaknų, krinto nesustabarėjusius aukštikalnių žolių stiebus, kol vienas iš jų, Mykolas, apie vidurdienį, kai saulė sušildė žolynus, pamatė vieną bitę.

- Bitė! - pašoko kaip igeltas Mykolas.

- Kur bitė, ten medus! - sučepsėjo lūpomis Benediktas, kaipmat išspjovęs neskanios ir visai nesočios žolės stiebo gabalą.

- Vyrai! - šokinėjo mostikuodamas rankomis Vincas, - nepaleiskite iš akių bitės. Bitę žiūrėkit, aš jums sakau!

- Visi paskui bitę! - komandavo Andriejus.

Jau buvo pats metas, kai bitės galutinai susiruošė žie-

mai: užklįjavo visus savo būstų plyšius pikiu, susimetė į didelį kamuolį, kad būtų šilčiau. Tik žiema vis kažko delse, saulė kaitino beveik kaip vasarą, ir bitės vėl skrido lauk iš avilių ir drevių ne tiek rinkti nektaro, kiek gerai pasiskraidyti prieš ilgą miegą.

Bitė, kurią persekiojo šeši vyrai, buvo sena, nudilusiais sparneliais, užtai nekilo aukštai, o skraidė neskubėdama pažeme. Pirmas paskui ją sekė, kaip ir turi būti, vyresnysis Andriejus. Už jo, nenuleisdamas akių nuo bitės, slinko Antanas, nes buvo akyliausias, už Antano ėjo Benediktas, už visus stipresnis, už Benedikto Mykolas kaip vikriausias, už Mykolo Petras - lėčiausias ir pačiam gale sunkiu balnu nešinas vos vilko kojas Vincas.

Vienoje vietoje, brendant per siaurą, juodaisiais serbentais apžėlusį upokšnį, dingo bitė.

- Juk sakiau, kad reikia pasiskleisti, - priekaištavo Andriejus. Nors tokios komandos niekas nebuvo girdėjęs, bet vyrai nesiginčijo. Tikrai, reikėjo paskui bitę slinkti ne vorele, o eiti, ją apsupus puslankiu, patys kaip seni kareiviai galėjo suvokti, kat taip geriau.

- Vėl bitę matau! - staiga subliuvo Benediktas. - Aš pirmas pamačiau!

- Ir aš matau! - apsidžiaugė Mykolas.

- Ir aš, ir aš, ir aš... - atsiliepė kiti.

Pasirodo, bėpigu buvo lėkti paskui vieną bitę, o čia, plačioje jėlanėje, jų daugybė, visos lėkia ne viena kryptimi, o pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę, jeigu paskui jas lmsi zylioti, tai nežinia kur atsidursi.

Tuo tarpu, kai šešetas vyrų laksto po jėlanę paskui bites, visai netoli, reikia tik pakelti galvą, tarp trijų kedrų nupjaustytom viršūnėm, kad išlėkė spiečiai nesusimestų per aukštai, stovi bitininko namelis. Jo viduje, už mažo stalo, ištašyto, kaip ir visi člonykščiai baldai, kirviu iš medžio pliauskų, sėdi senukas ir jauna mergina.

Senasis bitininkas mirko arbatoje džiovintos duonos kriaukšlę, paskui, išgriebęs ją šaukštu, ilgai taikosi, kad ji pakliūtų ant vienintelio danties. Dabar reikia ilgai ir kantriai žlebernoti, kol vienas vienintelis kašnis tampa šiaip taip apkramtytas. O mergina stipriais ir baltais dantimis vieną po

kito triauškina kietos duonos gabalėlius, tarytum jie būtų ką tik iškepti, minkšti pyragaičiai.

- Katerina, - sako bitininkas, - perduok pačiam Tretjakui, kad apie rugsėjo galą... Susekė, erodai!

- Ką perduoti Tretjakui, seneli? - klausia Katerina.

- Bėk, Katia! Arklys už bityno. Skubėk! Baudėjai supa trobą!

- O tu, seneli?

- Bėk, sakau! Aš kaip nors...

- Kartu bėkim! Kaip aš tave paliksiu vieną?

- Negaišk, Katia, negaišk. Pasakyk Tretjakui, kad apie rugsėjo galą pas jį atvyks Bijsko pagrindinio komiteto atstovas. Darbininkai mieste ruošia sukilimą. Prašys padėti. O dabar bėk!

Arklys ganėsi čia pat. Vos spėjo Katia Šadrina išokti į balną, ir prie trobelės pasirodė kareiviai.

Suoliais nuojanti mergina pasirodė Andriejui labai pažįstama, kad jis netyčia šūktelėjo:

- Katia, palauk!

Raitelė truputį atsisuko, ir Andriejus pažino: ji, Katerina, apie kurią visą laiką galvojo, nors nebesitikėjo kada nors sutikti.

Katerina, išgirdusi, kad kareiviai ją šaukia vardu, dar labiau paginė arklį.

Andriejus pasileido iš paskos rėkdamas kiek beišgali ir, matydamas, kad Katia vis labiau tolsta, ėmė šaudyti į viršų.

Senelis, pasitempęs, basas, stovi trobelės viduryje, pasiryžęs iškęsti kankinimus ir laukia kuo greitesnės mirties.

- Kur nujojo Katerina? - klausia grįžęs Andriejus.

- Nieko iš manęs nesužinosite. Galite sušaudyti!

- Nebijok, nešaudysime. Sakyk, kur nujojo Katerina?

- Sušaudykite tuoj pat, - vėl tą patį kartoja senis.

- Nebūtum toks vėjo perpučiamas, tikrai tau atsakytų kailis. Gal sukalbamesnis taptum, - apgailėstauja Andrijaitis, kad bitininkas toks senas. - Mes su Katerina pas Rogovo partizanus buvom. Nesispriok, sakyk, kur ji nujojo?

- Nesakysiu. Nieko nebčiau, nei jūsų mušimo, nei mirties. Galite man daryti, ką norite.

- O valgyti, seni, ar turi ko nors? - teiraujasi Benediktas.

- Nieko nežinau. Nieko neturiu. Verčiau sušaudykite.
- Aš valgyti noriu, - ima iš lengvo nirsti Benediktas. -
Nešk čia ką nors užkasti.

- Galite nors tuoj pat...

- Aaa! - pašoka Benediktas ir trenkia kumščiu į kedro pliauskų stalą. Stalas skyla į dvi dalis kaip supuvusio riešuto kevalas. - Aaa, buože, kontra, Kolčiako parankini! Aš, raudonasis partizanas, jau trečia diena, kaip badu mirštu, o jam gaila gabalo duonos!

Senelis žiūri į Benedikto kumštį, į perskeltą stalą, ir jam pasidaro bloga. Bitininkui suglemba kojos, ir jis klesteli ant trinkos.

- Mmm, - mykia senis, - m-medus o-omšanike. D-džiūvėsiai ir m-meškiena ten pat.

- Tai nešk šen, - reikalauja Benediktas.

- K-kojos n-neklauso...

- Gerai, sėdėk sau. Aš pats atsinešiu, - atsileidžia Benediktas. Kai ką nors valgoma atsineši pats, tai niekada nepamažini sėdamas medų, imdamas mėsą ar duoną. Iš tikrųjų, kaip toks paskutines dienas gyvenęs senukas gali žinoti, kiek maisto gali sutilpti į Benedikto skrandį, žarnas ar pilvą?

Medus, duonos džiovėsiai atrodo, kaip ir turi atrodyti, o kažkoks juodas kietas gabalas buvo nė į ką nepanašus.

- Kas čia? - klausia Benediktas.

- Tai saulėje džiovinta meškiena, - aiškina Antanas.

Vyrai spoksą į meškieną, kuri labai panaši į visų kaimo šunų per purvą nuvalkiotą mėsos gabalą, ir ilgai nesiryžta jos pradėti valgyti.

Draugams nerūpi gražus elgesys už stalo - netrukus visi garsiai plėšia juodą meškieną, triauškina džiovėsius ir čepsi medų. Jeigu nesimatytų žmonių, o būtų girdėti vien valgymo garsai, pamanytum, kad į senojo bitininko trobele sulindo daug paršų.

- Gal ką nors palikim seniui? - klausia Benediktas, imdamas paskutinį meškienos gabalą.

- Negerai darom, - pritaria Petras.

- Tevalgo medų, - nuramina draugas Mykolas. - Medus senam žmogui kaip tik. Ir maistas, ir vaistas...

Kuo ilgiau valgo kareiviai, tuo labiau senajam bitininkui praeina pasiryžimas ir drąsa.

Būtų jį mušę pačioj pradžioj, kai visi suvirto į trobelę, tada nė žodžio senis nebūtų ištaręs, tegu kankina kiek nori, o dabar bitininkas meldžia viešpatį, kad suteiktų jam jėgų neprasitarti, kur nujojo Katerina?

- Tai kaip, seni, ar pasakysi, kur nujojo Katia? - pavalgęs vėl klausia Andriejus.

- Ne, - atkunta bitininkas. - Galit mušti, šaudyti, vis tiek nepasakysiu.

- Dėkui, seni, už medų ir duoną, - stojasi Andriejus. - Mes išeiname.

- Ar tai jūs nesušaudysite?..

- Ne, ne, - nuramina jį Mykolas. - Nemušime, nešaudysime. Nors kailį vertėtų išdyžti, - priduria lietuviškai.

Vyrai puikiausiai atsekė, kur nujojo Katerina, bet kitą dieną aukštikalnėse pasnigo, ir pėdos dingo po sniegu.

Siaip ar taip, reikėjo traukti Baščelako kalnagūbrio link, kur buvo paslėpti ginklai ir galėjai užėti partizanus. Taip lietuvių būrys netyčia aptiko medžiotojų trobelę ir seną savo pažįstamą Filogeną Zavjalovą.

3.

PRIE KARVIŲ UPELIO

Rugpjūčio galė nunoko kedrų riešutėliai. Kedrinukės be polsio nuo aušros lig sutemų laksto po kedryną, aižo kankorėžius. Kuo didesnis kedro riešutėlių derlius, tuo labiau liesėja kedrinukės, nes joms gaila sulešti nors vieną sėklą, kol vieną dieną nusigaluoja iš bado. Voverės, meškos, burundukai, varnos, sabalai, vyrai, pelės, šunys, moterys ir vaikai labai mėgsta kedro riešutėlius. Nuo šiol gyviems padarams stoja didelė šventė, nes kedro riešutėliai nunoksta ne kiekvienais metais. Bus gausu voverių, sabalų, eis gulti į irštvas riebios meškos. Visi aižys kankorėžius, o žmonėms atrodys ir rojaus valgliai ne ką skanesni už kedrų riešutėlius. Tik neilgai trunka toks visuotinis gerumas: vieną dieną papučia šiaurės vėjai, krato iš kedrų viršūnių kanko-

rėžius ir pradeda snigti. Meškoms, varomoms, burundukams, sabalams, moterims ir vaikams vėl prasideda paprastos darbo dienos, o vyrams ir šunims šventė tęsėsi. Vyras laksto po taigą per ką tik iškritusį pirmąjį sniegą paskui sabalus, voveres, maralus, glostydami mažų žvėrelių kailius ir valgydami sultingą didesnių mėsą. Šunys kaip patrakę gena sabalus į aukštikalnių kurumus, aukščiausias kedrų viršūnes, taikosi nučiupti aštriais šuniškais dantimis meškai, laiku neatgulusiai į irštą, už užpakalinių gauruotų kojų. Sustings-ta iš baimės voverės, žiūrėdamos į springstančius nuo lojimo šunis, ir nemato, ką daro medžiotojas.

Visi tinkamai pasiruošė žiemai. Voverės susibėgo į tas taigos vietas, kur yra daug kedro riešutėlių, sabalai - kur susirinko daug voverių, meškos iš anksto nusižiūrėjo geras, sausas irštvas, žmonės užsikamšė kaip reikiant medžiotojų trobelių plyšius samanomis, o bitės - dreves pikiu, tik vienas kitas dvikojis bei keturkojis buvo žiemos užkluptas netikėtai.

Kaip galėjo pasiruošti žiemai Katerina, kai staiga pro langą pamatė slenkančius bitininko trobelės link kareivius. Jau žiema savo šaltais pirštais grabinėjo aukštesnių kalnagūbrių viršūnes, atviras šiaurės vėjams plynaukštes. Žinodama, kad arklio pėdos gerai įsispaudžia trašioje minkštoje upių ir upelių slėnių žemėje, Katerina pasuko į akmenuotas aukštikalnes, kur ją užklupo žiema. Turėjo ji šiltesnių drabužių, bet nespėjo pasiimti, paliko bėgdama pas senąjį bitininką. Brendant per upelį, arklys paslydo ant apvalių akmenų ir suklypo. Katerina išsimaudė šaltam vandeny, o kitą dieną ją aukštikalnėse pasivijo juodi sniego debesys. Bėgdama nespėjo pasiimti ne tik šiltų drabužių, bet neužtikio savo ryšulyje ir degtukų. Vėjų perpučiamoje plokštikalnėje Katerinai karštai prikūrenta pirtis atrodo kaip keržakų rojus, rusiškos krosnles šiluma - pažadėtoji žemė, paprastos trobos sienos - laimės viršūnė. Vis dažniau ir dažniau Katerinai užėidavo noras sustoti, nulipti nuo arklio, prigulti kur nors už akmens ir ten pasilikti visą laiką. Kažkur kažką daro žmonės, šauda vienas kitą, kovoja už savo teisybę, o reikia tik nors trupučio šilumos, pačio mažiausio laužo, nors šloklos toklos užuovėjos... Tikriausiai dabar visame pasaulyje stoji žiema, žmonių gyslomis ėmė tekėti atvėsęs kraujas, vis rečiau muša

stingstančios širdys. Nejučiom iš Katerinos rankų slysta pavadis, arkiukas greitai suka savo užpakalį priešais vėją, o galvą pavėjui ir daug negaišdamas leidžiasi nuo šaltų aukštikalnių į vėjo neperpučiamą kėdryną. Jis nieko nežino, kas su kuo kariauja, nieko nenutuokia apie klasių kovą, jam niekam nereikia perduoti slaptažodžių ir nurodymų, o eina sau tiesiai ten, kur yra šilta ir šiočio tokio maisto.

Menkal suprasdama, ką daro, Katerina nudribo ant žemės, šliaip taip nubalnojo arkį ir, grabinėdama balną, pamatė jame kažkokią kišenę. Iš jos sustirusiomis rankomis ištraukė kietos druskos gabalą, suvyniotą į purviną drabužio skiautę, ir beržo tošimi apsuktą degtukų dėžutę. Kai po ilgo vargo šliaip taip užkūrė vos vos blykčiojantį laužą, paskui į jį įmetė daugiau kedro šakų, vėliau dar, visa sušilo, tik tuomet pajuto, kaip į ją pačią sugrįžta ankstesnioji Katerina, kuri prieš menką valandėlę buvo kažkur beišnykstanti.

Iš ryto pasijuto lengvutė, nors ir vasariniais drabužiais, jai pasidarė visai karšta. Katerina suprato, kad susirgo, o iki žmonių dar buvo toli. Kitoje kalnagūbrio pusėje yra jos gimtasis Baščelako viršūnės kaimas. Ten ji sušiltų, mama pagirdytų žolelėm, pakurtų pirtį, liga kaipmat praeitų, bet reikia skubėti pas Tretjaką, negalima užsukti į namus, negalima nė dienos užgaišti, negalima galvoti apie save.

Jeigu Katerina ir sirgdama apie save negalvojo, tai jos arkiukas, būdamas visiškai sveikas ir pilno kūno, visą laiką tik tai ir tedarė. Jo šeimininkas dažnai apsilankydavo Baščelako viršūnės kaime, ir arklys, visom keturiom kano-pom pajutęs pažįstamą taką, ryžosi nė už ką iš jo neišsukti. Katerina slįstančia ranka kartkartėmis mėgina patraukti pavadį, kad arklys sukėtų į dešinę. Tretjako partizanų link, o šis, piktai sukiodamas uodegą, eina, kur jam reikia. Taip Katia, gerai pati nesuvokdama, kur ją neša arklys, prijojo savo gimtajį Baščelako viršūnės kaimą. Neatsimena, kas ją nukėlė nuo arklio, kaip įnešė į trobą, ką darė motina ir seserys. Senoji Šadrina išbandė visus jai žinomus gydymo būdus - pirtį, užkalbėjimus, vaistingas žoles, tik Katia jautėsi vis blogiau, klėjojo, kad eisianti kažkur, kad labai skubanti, kad reikia pasakyti kažkokiam Tretjakui... Čia ji staiga nutildavo, žiūrėdavo į jos lovą apstojusias seseris ir mo-

tiną, bet jų nepažindavo.

Liko dar vienas būdas, paskutinis. Jeigu nepadėdavo pirtis, vaistažolės ir užkalbėjimai, tai visuomet pagelbėdavo bendruomenės vyresnysis Mokejus Šadrinas. Tada ligonį reikėdavo vežti už kalmo, prie stebuklingojo Karvių upelio, ir ten beveik nuogą keletą kartų panardindavo. Toks maudymas šaltam vandeny buvo vadinamas antru krikštu, ir ligonis po to tapdavo nekaltas, kaip ką tik gimęs kūdikis. Dabar jis galėdavo mirti ar gyventi - abiem atvejais būdavo gerai. Bendruomenės seniai, skito maldininkai, nutarė nedelsdami vežti Kateriną prie Karvių upelio.

Tą rytą ką tik šviežiai pasnigo, ir seniai, kad nesuslo-
guotų, apsiliko šiltas ilgas kailiniais, apsiavė minkštais
namų darbo veltiniais, netgi užsimovė šuns kailio piršti-
nes. Pasiėmė storas, susegtas varinėmis sagtimis, pajuoda-
vusiais odos viršellais šventas sentikių knygas. Iš trobos
motina su Fiokla išvedė Kateriną ir paguldė į roges.

Seniai trypinėja ant Karvių upelio kranto: pirmas šal-
tis visuomet atrodo didesnis, negu yra iš tikrųjų. Jie atsuka
kailiniuotas nugas skaudžiam rytmetiniam vėjui, vienai Ka-
tai tas pats. Ji, apgobta trumpais kailinukais, nieko nejaučia
ir nesupranta, kur ją veža.

- Domna Filimonovna, - įsakinėja Mokejus Šadrinas, -
ruošk savo tarnaitę Kateriną antram krikštui!

Šadrina tupinėja apie roges, nutraukia nuo dukters kai-
linukus ir spokso į juodą upelio vandenį.

- Vyras, ko stovite? - kreipiasi Mokejus Šadrinas į kupe-
ton susimetusius senius. - Padėkit nurengti.

Keturi teisuoliai supuola iš visų pusių prie Katerinos,
o tuo tarpu Baščelako viršūnės bendruomenės vyresnysis
ima giedoti iš storos knygos:

*Liepė man mirti: o neapsakomai linksma
ir meilinga naujiena!*

Jau nelaimėm ir vargais apsunktas nebūsiu!

Seniai vikriai vaiksto nuo Katerinos drabužius, nors
krikštijama su apatiniais marškiniais, vienas sentikis nu-
plėšia ir juos.

- Jau jokių blogų atsitikimų, nuliūdimų, ligų nebeken-
tėsiu! - plėšia visu balsu Šadrinas, ir šalto oro garai ver-

čiasi iš pražiotos, tankia barzda apaugusios burnos.

- Oi - dar labiau išsižioja giedotojas ir sumaišo giesmės žodžius - Oi

Regėjo jis per savo netrumpą gyvenimą visokių moteriškių, pasitaiko tinkama proga, ir dabar mato vieną kitą, bet tokios dailios, taip tinkamai sudėtos, su tokiais iškilimais ir įdubimais neteko sutikti niekad. "Į vandenį nusidėjėlę, - labai susiljaudino senis, - tučtuojau į vandenį, kad nevestų iš teisingo kelio tikrą ir pati išganyta būtų!"

- Ei, nežiopsokit, - judina senius Šadrinas, - nardinkit į vandenį! Skito gyventojų nereikia du kartus raginti.

Visi šio kaimelio gyventojai žino, kad jų tėvai, seneliai ir proseneliai visą laiką buvo vejami, gainiojami, degdavo liepsnose ir slėpdavosi dykvietėse. Nebuvo geručiai jie patys. Tad (kišti į ledinį upelio vandenį merginą, krikštijant, jos pačios labai - vieni niekai.

- Erodai, ką darot?! - paskutinę akimirką atsikvošėja Katerinos motina. - Paleiskit Katį, paleiskit!

- Vardan dievo tėvo ir sūnaus, ir šventosios dvasios, - tarytum negirdėdamas motinos balso, toliau baubia Šadrinas: - dievo tarnaitę Kateriną...

Staiga nuo kaimo pusės pasigirsta šūviai, ir atsiskyrėliai, užuot panardinę Kateriną į vandenį, paleidžia ją atgal ant rogių. Šadrinas atsisuka į tą pusę, kur šaudo, ir mato: jų link paknopstom bėga uniformuotų kareivių būrys. Užspringo pamokslininkas, sukrito į roges atsiskyrėliai ir nemėgino bėgti. Tiek įniršio buvo kareivių veiduose, kad seniems vietoje sustingo kojos - žinojo, nieko gera nelauk, tik pakrutėsi - iššaudys visus be pasigailėjimo.

Andriejus Steponaitis su naganu rankoje bėga pima visų ir niekaip negali sugalvoti, ką daryti su "krikštytojais". Iššaudyti - per mažai, padus svilinti - seniai tikrai daugiau nusipelnė, bet, pamatęs nuogą Katį, visai žadą prarado.

Seniai kuličiasi, drebančiom rankom nori užmauti ant nejudančios Katerinos marškinius, bet niekalp jiems tas neišsina.

- Nusivilkit visi kallinius! - rėkia Steponaitis ir, kad pakubintų, iššauna porą kartų į viršų. - Vikriau sukutės!

Seniai kaipmat išsineria iš kailinių.

- O dabar veltinius! - Andriejus dusyk trinkteli iš naganano.

Ant sniego tučtuojau pasirodo veltinių krūva.

- Iššaudysiu kontras! - grasina Steponaitis. - Visus! Lig vieno! Dinkit iš akių!

Seniai, aukštai mėtydami kojas, kaip jaunuoliai nurūksta į kaimą, nors ir norėdamas, dabar jų nepavytum.

Vyrai greitai pameta porą kailinių ant rogių, kitais apdangsto Kateriną, užmauna ant kojų veltinius. Šadrinas ir kiti skito maldininkai savo maldose minėdavo ne vien dievą, angelus ir arkangelus, bet taip pat jų priešininkus - antikristą, visokio plauko nelabuosis. Didelė šėtono galia, nors maldos žodžiai ir kryžiaus ženklas dar stipresni, bet nepakilo nė vieno ranka persižegnoti, nesukrutėjo nė vieno teisulio lūpos, kad ištartų maldos žodžius. Antikristas ir jo padėjėjai vengia maldų bei žegnonių, tik nieko nebijo naganais ginkluoti boševikai. Užtai krikštytojai, atbėgę į kaimą be kailinių ir veltinių, tuščiai laiko negaišo skite, o tučtuojau pasiuntė patį jauniausią, septyniasdešimtmetį Jefimą, į Juodąjį Anują, kad šis kuo greičiau atvestų į Baščelako viršūnę baltuosius.

4.

REVOLIUCIJOS VARDU...

Vieną kartą stipriai pašalo ir kaip reikiant pradėjo snigti. Dabar jau niekas nesitikėjo, kad atšils orai, vėl nutirps sniegas, o visi laukė speigų ir gilios žiemos. Kas rūpinosi tik savimi, kaip voverės, meškos, lūšys, maralai, sabalai, netgi pats mažiausias - burundukas, tas laiku pasikeitė apšiurusius kailinius naujais, blizgančiais, su šiltu povilniu. Šunys taip pat spėjo iki šalčių pasikeisti kailį, tik šeši lietuviai, kariaudami ir laukdami pasaulinės revoliucijos, liko vien su apšiurusiom, mažai šildančiom kareiviškom mlinėm ir dabar į ateinančius šalčius žiūrėjo kaip į baltųjų užpuolimą. Priešą galima įveikti, galima nuo jo pabėgti, o kur dingsi nuo žiemos?

- Reikia kailinių! - vieningai, nors ir pavėluotai nusprendžia vyrai.

- Pirkim kailinius, - sako Vincas Šiaučiūnas.

- Vo! - parodo špygą Mykolas. - Taip pasiimsim.

- Keiskim į milines, - siūlo Petras.

- O gal taip duos? - tikisi Benediktas.

- Pataikei kaip pirštu į dangų, - suniekina jį Antanas Laurinaitis. - Už taip sentikiai niekam nieko neduoda, tik atimti visada gali...

- Revoliucijos vardu! - baigia vyrų pasitarimą Andriejus Steponaitis. - Kailinius rekvizuosime revoliucijos vardu.

Seniai, norėję krikštyti Karvių upelyje Kateriną, per daug nesispyrijo. "Geriau prarasti avių kailinius, negu savo kailius, - protingai galvojo jie, - be to, greitai turi pasirodyti batųjų būrys, ir raudonieji atsakys už viską: už neįvykusį krikštą, baimę, atimtus kailinius ir vežinius, už stojusius neramius laikus..."

Vyrams labai patinka žodis "rekvizicija". Vienas dalykas atimti, o visai kitaip išsėina, kai rekvizuoji. Seniai tuo tarpu laukia baltųjų, ir tą jų neramumą pastebi vietoje nenusėdįs Mykolas.

- Ką tik vaikščiojau pagal upę, - sako jis draugams, susirinkusiems Šadrino, Katios tėvo, troboje. - Mačiau šviežias rogių vėžes. Kažkas išvažiavo iš kaimo.

Netrukus Antanas Laurinaitis sužinojo, kad vienas iš senių - krikštytojų, parbėgęs nuo Karvių upelio į kaimą, pasikinkė arkį ir išvažiavo. Draugai pro langą pasižiūrėjo į baltas Baščelako kalnagūbrio viršūnes, stačius skardžius, prisnitą taigą, prisiminė, kaip jie pėsti vos vos brovėsi per sąvartynus, kaip sunkiai ropojo į stačias kalnų sienas arba šliaužė nuo jų žemyn.

- Neužsilaikykim čia nė valandos, - siūlo Petras Burba.

- Bėkim atgal į kalnus, - pritaria Benediktas.

- Neužsilaikykim, bėkim, - pašoka Mykolas. - Reikia senį pavyti! Kad ir kur dingtume, pėdomis mus kaip zuikius suseks, niekur nepasislėpsime.

- Kitos išėties nėra, - pritaria Andriejus. - Mes dabar esame iš visų pusių uždaryti. Yra nedidelė landa, tai šioks toks takas, kuriuo pravažiavo sentikis, o kur nors pakelėje

tikriausiai mūsų lauks baltieji kaip katinas išlendant pelės iš urvo.

- Vyr'ai, tuščiai neplepėkim, - nenustygsta Mykolas. - Leiskit man vyti senį. Laikas juk eina.

Vieni lietuviai gal šiaip taip dar surastų kitą taką per kalnus, bet kartu su sergančia Katerina nėra ko svajoti įlti į taigą. Dabar žūtbut jie turi pasivyti pabėgusį iš kaimo sentikį. Benediktas ir Petras tučiuojau atginė prie Šadrino trobos porą arklių.

- Mykolai ir tu, Vinc'ai, - įsakinėja Andriejus, - šokit į roges ir vykitės bėglį. Varykit arklius, nesustokit. Kai vienas privargs, kinkykit kitą. Žinokit, senis važiuoja savo arkliu, tikrai jo pagailės, negins visą laiką, leis pailsėti...

- No-o! - sukirto per blizgančias strėnas arkliui Mykolas. - Ir taip viskas aišku. Jeigu reikia pagauti senį, tai ir pagausim!

Iš pradžių Jėfimas Šadrinas tyg ir negailėjo savo arklio, niūkė jį kiek įmanydamas, nes nemanė, kad staiga kaimą užgriuvę kareiviai ilgai nesėdės išsižioję, o išknis, iššniukštinės, kas pasiliko, o kas išvažiuo. Gal už trisdešimt varstų, patogioje vietoje, kur visad gali svetimą pamatyti, kai tavęs niekas nemato, buvo įsikūręs nežinia iš kur atsiradęs Trefilas Nikudyšinas. Šioje vietoje jau ne kartą rėsdavo sau trobas kiti gyventojai, tik nesisekė jiems gyvenimas. Vieno sudegė visi pastatai, antras išėjo į medžioklę, taip ir dingo, nors jie buvo žmonės tykūs, geri, nepalikdavo pakeleivio bėdoje, padėdavo pasiklydusiam ar bėgliui. Užtai po taigos pakraščius besibastą žmogeliai užsimanydavo čia visam laikui sustoti, lindo gilyn į kalnus ir pagaliau pasiekdavo Baščelako viršūnės kaimą. Žmogus gimsta nuodėmingas ir miršta toks pat, kiekvienas nori, kad nuodėmių būtų kuo mažiau. Tik kaip išvengsi nuodėmės, jei svetimi lenda į tavo taigą, į tavo kalnus, trypia tavo jėlones ir gauda tavo sabalus. Nors skito maldininkai meldėsi už juos, Baščelako viršūnės gyventojus, bet ne už ačiū, reikėjo juos gerai šer-ti, girdyti mīdumi, o šie atkutę ir atsigavę patys nusidėdavo - imdavo kibitį prie kaimo moterų.

Kur nesidžiaugsi, kai taigos pakrašty apsigyvenęs žmogus prisiėmė didelę dalį nuodėmių. Dabar tik vienas

kitas bastūnas pasiekdavo Baščelako viršūnės kaimą. Trefilas Nikudyšinas dar laikė keletą šeimų bičių, retkarčiais medžiojo, arė nedidelį lopinėį žemės, turėjo porą karvių ir arklių. Taip pat kasinėdavo negilias duobes pagal kalnų upelius - aukso jis nerasdavo, užtai pastebėdavo svetimus žmones taigoje, pamatydavo, ką šie veikia. Jeigu Nikudyšinas buvo nekoks žemdirbys, bitininkas ir visai prastas auksakasys, užtai mokėjo daryti midų. Po pirmo midaus puoduko žmogus mirtinai užsinorėdavo antro, o po antro jau nieko nebejausdavo, ir tada svečių galėjai išrengti, iškraustyti kuprinę, patikrinti palaikio švarko pamušalą, o kad atsibudęs neimtum reikalauti atgal savo pinigų ar auksingojo smėlio, geriausia būdavo jo visai nebudinti. Iki paskutinės teismo dienos. Vienas kitas keleivis nujausdavo kažką negera, ir, netyčia atsidūręs į Trefilo Nikudyšino aukšta tvora aptvertą kiemą, norėdavo verčiau eiti sau. Kai ką nujautė apie jo ypatingą, ilgam migdantį midų ir tvirtai pasiryždavo jo neragauti. Tik visas tvirtas nusistatymas kaipmat dingdavo, kai pamatydavo Trefilo pačią. Kai metų metais regi vien rūgščias šeriuotas vyrų fizionomijas, jų sunkią eisną, sulenktas nugaras ir iškreivintais pirštais rankas, tai moters sutikimas būdavo kaip didelė šventė. Nuvargusiam bastūnui pasirodydavo, kad po atšaurios žiemos nušvito skaišti saulė, kai Trefilo žmona, judindama klubus, plaukte įplaukdavo į trobą. Apžlibęs nuo tokios grožybės, vargšas talglėtis nebematydavo, kad moteriškė atneša midų kažkur iš sandėlluko, o savo vyrui pila jį iš ant stalo pastatyto arbatinio. Ne tiek nuo klastingo, tam tyčia sutaisyto midaus apsisukdavo keleiviui galva, kiek nuo moters prisilietimo. Jeigu ji paprašytų, tai žmogus tuoj pat atiduotų, ką turi, nuogas išsirengtų, viską čia paliktų. Įsakytų pasikarti - pats su savo virve ant šakos pasikabintų. Plati ir klaidi taiga, daugybė joje duobių, slėnių, tarpėklių, upių ir upokšnių, kurumų ir tamsių kėnyčių, tad jei sumanytų paskutinę teismo dieną žmogelis grįžti į tą pačią vietą, kur per žioplumą paliko savo kūną - vargu ar berastų...

Jefimas Šadrinas gena savo arklių, lyg ir negaili, bet šmaukštėli botagu jam ne iš visų jėgų. Arklys - ne žmogus, jam reikia leisti pailsėti. Paskui senį apėmė kažkoks

neramumas, nors sustojęs įsiklausė, tik nepaleido negeras jausmas, nors tu ką daryk. Pagaliau neiškentęs išlipo iš rogių ir nustėjo. Iš paskos artėjo sparčiai šuoliuojančių arklių žingsniai.

- Pas Trefilą! - žaibiškai nusprendė Šadrinas. - Neatiduos jis manęs bolševikams, apgins. Viešpatie, kad tik suspėčiau iki Trefilo, kad tik nepavytų manęs tie velnio vaikai.

Vos spėjo Trefilas Nikudyšinas stipriai užtrenkti aukštus, be mažiausio plyšelio vartus, ir į juos įbedė putotus snukius besivejančiųjų arkliai.

- Atidarykit, tučiuojau atidarykit! - rėkia visu balsu Mykolas. - Jei neatidarysit, supleškinsiu viską!

- Trefilai, - grabsto už rankos šeiminingą Jefimas Šadrinas, - būk žmogus, Trefilai. Alsilyginsiu, arklių atiduosiu, tik apgink mane nuo bolševikų.

- Atstok! - stumia į šalį sentikį šeiminingas. - Girdi, ką jie rėkia? Žada padegti. Ir padegs, su jais daug nesipirksi.

- Trefilai, gelbėkl! - švokščia senis. - Turiu aukso grynuolių, imk visus, tik gelbėk mane!

Dėl arklio tikrai neverta rizikuoti, dėl aukso grynuolių reiktų pagalvoti, tačiau ginklas yra troboj, o daugomi šautuvų buožėmis vartai jau braška.

- Viską atiduosiu, ką turiu, - bėgioja po kiemą Jefimas. - Išeisiu į skitą piikas, neleisk pražūti!

Jefimo Šadrino gyvybė buvus nebuvus, bet Trefilas labiau brangina savąją. Kiekvieną akimirką gali įsiveržti į kiemą įsiutę bolševikai, ir nebus jiems laiko susigaudyti, kas kaltas, o kas niekuo dėtas, tad tekinas kuria į trobą pasiimti šautuvo.

- Stok, kontra! - šaukia vienas persekiotojas, jau užsiroglinęs ant tvoros, ir kulka įsirausia netoli Trefilo į sniegą. - Stovėk vietoje!

Bėglys sustingsta ant vienos kojos, o kitą laiko pakėlęs žingsniui. Ant vienos kojos stovėti labai nepatogu, bet padėsi antrą ant žemės, tai užpuolikai pamanyš, kad nori sprukti, ir nupils vietoje.

Vincas Šiaučiūnas už kailinių apykaktės kelia nuo sniego susmukusį Šadriną.

- Kur bėgai, niekše? Sakyk! Baltųjų atsivesti?

"Štai ir mirtis, - stingsta iš siaubo sentklis. - Dar aš nenoriu mirti, nenoriu, gal vėliau kada nors, o dabar ne, né už ką!"

- Felčerės važiavau parvežti! - netyčia išsprūsta išganingi žodžiai.

- Kokios felčerės? - spaudžia šautuvą prie krūtinės Vincas.

- Felčerės iš Sibiriačichos. Norėjau parvežti Katerinai. Šadrinas jaučia, kad nebe taip kietai duria šautuvo vamzdis, atsileido kareivio ranka.

- Meluojil Kokią dar felčerę susigalvojai?

- Felčerę, felčerę! - rėkia Jefimas. - Dievas yra liudininkas, kad važiavau felčerės parvežti!

Dievas - liudininkas rimtas, Vincas nusuka šautuvą į šoną ir leidžia senliui atsikelti. Padėda ant žemės koją Trefilas, matydamas, kad ginkluoti vyrai nesiruošia nieko bloga daryti. "Kur manąją vėlnias nujojo, - žiūri į trobos duris Trefilas, - bent pasirodytų, tai tuoj pat vyrų širdys suminkštėtų..." Kaip tik tuo metu, kai Mykolas ir Vincas vėl iš naujo nori gerai iškvosti Šadriną, priebutin nužengia Trefilo pati.

- Prašom, sveteliai, į vidų! - kviečia ji vyrus, ir Mykolui atrodo, kad žiūri ji kaip tik į jį. Tą patį galvoja Vincas, manydamas, kad iš kažkur atsiradusi tokia grožybė ir pilnybė nuo jo akių nenuleidžia. Sėdi keturi vyrai, iš šono žiūrint, draugai, ne priešai. Moteriškė vis sukasi apie lietuvius, o ypač šleėjasi prie Vinco, manydama, jog šis yra vyresnis, nes žiūri rūščiai, nuknebusi nosis vos ne su smakru liečiasi, nesišypso ir rimtai kalba. Mykolui toks draugo pagerblimas visai nepatinka. Jis nori parodyti, kad yra vyresnis, ir stumia į šalį puoduką su midumi. Jeigu moteriškė būtų buvusi tiek pat meili Mykolui kaip ir Vincui, tai jis daug būtų ko galėjęs nepastebėti. Ilganosis jo draugas nematė, kaip šeimnininkė savo vyrui bei seniui midų pylė iš arbatinio, o Mykolui ir jam atnešė iš virtuvės. Vincas taip pat nematė, kaip vyras su žmona ir sentikiu neramiai susižvalgo tarpusavyje, vis pasižiūri į Mykolą. Mažos Vinco akys mērkiiasi, galva svyra į vieną, į kitą pusę, nebegaudo žvilgsniu šeimnininkės, kuri dabar pristoją prie Mykolo. Dar valandėlę kitą kankinas Vincas, kol padėda galvą ant stalo. Nuo šios akimirkos jam

miegas svarbiau už viską. Miegoti, miegoti, nors iki pasaulio pabaigos.

“Nuodų uždavė, - stukteli mintis į galvą Mykolui, - o aš ramiai žiūrėjau, kaip žudo draugą!”

- Ei, tu! - pašoka Mykolas, rodydamas į Trefilą. - Imk mano puoduką ir gerk!

- Aš?! - sprogina akis šeimininkas į puoduką su midumi. - Kodėl aš?

- Gerk, sakau! - neatstoja Mykolas ir siekia greta pastatyto šautuvo.

Mykolas nespėjo nučiupti ginklo, kai visu svoriu jį užgrūva Trefilo žmona. Apglėbtas moteriškės, Mykolas jaučiasi kaip įkirtęs į minkštus patalus, judina rankas ir kojas, visai rangosi, bet niekaip negali išsivaduoti, o tuo tarpu šeimininkė spiegia:

- Vyrai, ko žiopsot? Tu, Jefimai, čiupk šautuvą, čiupk!

Šadrinas griebia miegančio Vinco šautuvą, bet šis, nors ir smarkiai apsvaigintas ypatingo midaus, niekaip nepaleidžia ginklo iš rankų. Kas kartą pakliuvo Vincui Šiaučiūnui, tai jau visam laikui, tikriausiai net miręs neatgniaužtų pirštų. Mykolas mato, kaip sentikis plėšia iš kietų jo draugo gniaužtų šautuvą ir ne juokais nori išsivaduoti iš šeimininkės glėbio. Jis niekaip nesuvokia, per kurią vietą reikia mušti moterį. Vyrus kuldavo dažnai, visos vyriškos vietos tikdavo suduoti - galva, veidas, sprandas, krūtinė, pilvas, pasitaikydavo užtrenkti ir žemiau pilvo, bet kur rasti tinkamą mušti vietą moteriai? Tuo tarpu šeimininkas, matydamas, kad jo žmona tvirtai laiko apglėbusi vienintelį priešą, puola prie kabančio ant slenos šautuvo. Tada Mykolas pritūpia ir išslysta iš moters glėbio, atsuka jos nugarą į save ir smarkiai pastumia. Nereikėjo Trefilui Nikudyšinui klausyti pačios, nereikėjo pulti prie šautuvo, nereikėjo girdyti šių dviejų vyrų tam tyčia žolelėm sutaisytu midumi, nereikėjo apsigyventi šiame slėnyje, pagaliau gimti nereikėjo, tai nebūtų tekę mirti. Mykolas iššauna pirmas, ir šeimininkas susmunka pagal krosnį, paleisdamas iš rankų šautuvą. Mykolas žiūri į nebegyvą Trefilą Nikudyšiną, į šalia klūpančią jo žmoną, smulkiai iš baimės tirtantį Šadriną, ir jo žvilgsnis sustoja ties per miegus besišypsančiu Vincu.

- A-a! - klykia Mykolas. - Reikėjo tau maukti midų! Reikėjo? Tai še taul! Še taul! Še taul!

Ir taižo savo draugą per vieną žandą, per kilą, Vinco galva maskatuoja į šalis, rodos, visai nulėks, kol pagaliau jis pats nudrimba nuo suolo ir išsitiesia ant grindų. Dabar Vincas Šiaučiūnas miega visai patogiai, kaip galbūt miegodavo pas tėvą, kai šis sūnų keldavo prieš aušrą darbų dirbti ir leisdavo numigti per pietus menką valandėlę. Guli ant grindų toliau, iš praskeltos lūpos laša kraujas, tik šypsosi vyras, kad taip patogiai įsitaisė miegoti.

Šįkart Šadrinas pasakė visą teisybę, kai įniršęs Mykolas čiupo jį į nagą. Kaimo seniai pasiuntę atvesti baltųjų, jokios felčerės Sibiriačiuoje nesą, kad norėję juos nugirdyti kažkokiom žolelėm užtaisytu midumi, o paskui paslėpti taigoje visam laikui.

Anskti rytą Mykolas liepė Šadrinui greitosiomis palaidoti Trefilą Nikudyšinę, šlaip taip sniegu atgaivino Vinčą, susodino visus į dvejas roges ir pasuko atgal, pas draugus, į Baščelako viršūnės kalną.

Atėjo toks metas, kai niekas nieko negailėjo. Žvėrys gaudė vieni kitus, žiema šaldė visa, kas gyva, o žmonės paslėkė ribą, už kurios buvo vien neapykanta.

VIII.

PĒDSAKAI KALNUOSE

1.

PŪGA

Nors vasarā meškos irgi gaudydavo maralus, sabalai voveres, baltieji šaudē raudonuosius, o raudonieji baltuosius, bet viskas atrodē ne taip baugu, gyvenimas buvo daug ramesnis, nes niekas nežinojo, kur yra priēšas. Žiemā kas kita. Žiemā balmē padidēdavo keletā kartū. Mažesnis ir silpnesnis, pamatēs sniege savo priēšo pēdsakus, apmirdavo, sustingdavo, jam kaisdavo padai, taip varģšas norēdavo greitai bēgti, smarkiai išsigāsdavo, kai sugirģždēdavo sniegas po jo paties kojom. Tas mažesnis ir silpnesnis panorēdavo išnykti, prasmēgti kiaurai žemē, įsigyti spamus, jis laukdavo pūgos ir sniego. Tik niekaip nesisekē išnykti, pasislēpti, neaugo sparnai, visai nepustē ir nesnigo. Sniegas nuo šalčio pamēlo, vēliu sukietējo, ir naktį jo blizgančiame pavirģiuje atspindēdavo balta mėnulio šviesa. Daug kam jo būstas atrodē nesaugus, tad ieģškojo kitū dreviū, urvū, nuoģaliū slēniū, uģtai sniege palikdavo daugiau pēdsakū, ir meģškos bei baltūjū daliniai lengvai susekdavo maralā ar maģā partizanū būrį.

Normali meška su svelkais dantim, neralša, nesena, neperdžiūvusi iš bado yra ne itin pavojinga. Sužeista, sena, alkana ir kieno nors išvyta iš žiemos guolio, tampa labai pavojinga, ir vargas tam gyvam padarui, kuris nėra greitas, negali skraidyti arba nemoka taikliai šaudyti. Kaip ta meška bastūnė dabar tapo Baščelako viršūnės kaimas, išbudintas iš kieta miego, piktas ir negaltingas, ir nurimti jau nebegalėjo, o tūnojo pasaloje, pasiruošęs užgriūti visu svoriu priešą. Andriejus Steponaitis pavojų jaučia iš visų pusių. Pro aukštų tvorų plyšius stebi seniai lietuvius, primerkę akį, žiūri į jų nugaras kaip į patogų taikinį. Jaunesni keržakai, vaikai ir bobos šasteli į šalį nuo tako, kai pamato priešais atelnant kareivius: antikristai, velnio sėkla, paskendę nuodėmėse ir bjauriam tabako tvaike. Naktimis atsargiai atsiverdavo sunkūs maumedžio lentų vartai, žmonių šešėliai glausdavosi prie tvorų. Dienomis moterys apsižvalgydamos laktė po klemus. Dabar pavojus buvo čia pat: galėjo pasirodyti baltieji arba kas akimirka reikėjo laukti sentikių maišto. Draugai sulyso, vaikščiojo neišsimiegoję, net šiek tiek sukrito Benediko pilvas, pradėjęs apvalėti nuo gero ir dažno maisto.

Lietuviai sėdi Šadrinų virtuvėje už stalo ir suka galvas, ką toliau daryti. Visi dabar galvoja maždaug vienodai, kad bus blogai, kad reikia rasti kažkokią išėitį. Mykolas siūlo tuščiai laiko negaišti, o surankioti iš sentikių visus ginklus, dar pasilimti keletą senų ir išėiti kuo skubiau į kalnus. Jeigu vysis, tai jie bus kaip įkaltai.

Tokiais darbais tik suerzinsim visą kaimą, vėl abejoja vyrai, kad po to nebūtų dar blogiau.

- Gal tada kaip nors, patyliukais, - pataria Vincas. - Imkim ir išėikim naktį, kad niekas nematytų ir negirdėtų.

- Patyliukais nebeišeina, - sako Andriejus. - Jau antri metai nebeišeina patyliukais. Mes esame ne tam, kad tyliai lindėtume, o turime nešti aukštai iškėlę revoliucijos vėliavą!

- Kokią vėliavą? - nebesusigaudo Burba. - Rodos, jokios vėliavos mes nenešam?

- Čia nešam, - suduoda sau į krūtinę Andriejus. - Čia.

- Ar čia? - žiūri į savo krūtinę Burba. Nors ten jokios vėliavos nemato, bet nebesiginčija. Jeigu vadas sako, kad vėliavą mato, tai gal ir mato, kipšal į žino.

- Vienas apie ratus, kitas apie drangas... - burblena Mykolas. - Berods buvo siūloma ginklus iš sentikių atimti.

Pagaliau Andriejus suskirstė vyrus po tris. Jis pats, Mykolas ir Vincas nutarė eiti iš vieno kaimo galo, o Petras, Antanas ir Benediktas - iš kito. Staiga užklupti sentikiai nebesigaudė, kas ir kaip, atidavė ginklus be pasipriešinimo, o po kiek laiko atsigavo: plėšia! Nuo pat pradžios, nuo kaimo įkūrimo niekas niekada nėra iš jų nieko atėmęs. Patys baščelakiečiai atimdavo, o jeigu žmogus nenorėdavo savo gero atiduoti, tai kartu su turtu atimdavo ir gyvybę. Tik yra didelis skirtumas, kas iš ko atima. Jeigu esi tvirtas senojo tikėjimo šalininkas, tai nuodėmė yra ne nuodėmė, o jeigu esi atėjūnas, svetimas, adatą paėmęs padarysi mirtiną nuodėmę.

Viena lietuvių būrio pusė - Andriejus, Mykolas ir Vincas, sustojo ties Kalistrato Šadrino vartais. Vyrų nori pamatyti, kas yra už tvoros, bet niekur neužtinka jokio plyšelio.

- Ei, įleiskit! - daužo vartus Andriejus. - Ar esate kas nors gyvas? Atsiliekit!

Iš kiemo nedelsdami atsiliepia. Vienas iš keturių Šadrino sūnų, beveik tiksliai nutaikęs, kur už vartų stovi žmonės, iššauna. Meškinė kulka išplėšia storoje maumedžio lentoje delno didumo skylę visai netoli Steponaičio. Vyrų sukrinta į sniegą ir svarsto, ką toliau daryti.

- Eil - vėl šaukia Andriejus, - Jai nepasiduosite geruoju, mesiu granatą!

Meškų medžiotojai iš balso tiksliai nusprendžia, kur yra priešas, tai šįkart vos nesuknežina Steponaičiui galvos.

Andriejus žino, jei per kelias minutes neįveiks šios sentikių tvirtovės, ims priešintis ir kiti kiemal. Reikia kažką daryti tuoj pat, šią akimirka.

- Ar tikrai mesiu granatą? - šnibžda susirūpinęs Vincas.

- Nedaug jų turime, tik keturias. Verčiau padekime sodybą.

- Jau vėlu, - atsiliepia Steponaitis ir meta granatą per aukštos tvoros viršų. Pasigirsta didelis trenksmas, iškyla dūmų stulpas. Sulig sprogusios granatos trenksmu suvirpa sentikių rankos, laikančios šautuvus, ir nuo Kalistrato Šadrino priebučio kažkas šaukia:

- Pasiduodami! Nemeskit daugiau granatų, geruoju

pasiduodam!

Kažkas sunkiai žingsniuoja kiemu, ilgai grabinėja sklendę, ir tarpuvartėje vyrai išvysta ilgaus baltiniais vienplaukį senį.

- Štai ir aš, - sako jis. - Imkit mane. Aš šaudžiau.

Didelės virtuvės pasieniais, ant plačių dažytų suolų, sėdi keturi Šadrino sūnūs. Niekaip negali jie nusišlepti savo neapykantos kareiviams, gręžioja piktom akim atėjūnus, galėtų, tai daug mirčių jiems sugalvotų, ir padų svilvinimas būtų pati švelniausia bausmė.

- Sakyk, seni, teisybė! Štai šitie šaudė? - rodo į keturis sūnus Steponaitis.

- Aš šaudžiau, - tvirtina senasis Šadrinas. - Galit apžiūrėti šautuvą. Šaudžiau aš. Sūnų nelieskite, jie nekalti.

Andriejus tikrina sandėliuką, gal ten ras dar kokį užsilikusį ginklą, o Antanas su Vincu saugo Šadrinus. Jauniausias Šadrinas žiūri paklaikusiom iš pykčio akim į Antaną ir bėkraudėm lūpom švokščia:

- Kalės vaike, aš tave... tave...

Neiškentęs Antanas žiėbia jaunėliui per veidą. Šis bumbteli pakaušiu į krosnį. Trobon įpuola Steponaitis ir pamato, kaip ištinio jaunesniajam Šadrinui paakys.

- Kas mušė?

- Niekas, - nususuka Šadrinas. - Aš pats. Nuvirtau.

- Kelkitės, - įsako Steponaitis. - Eisim į štabą. Esat visi areštuojami.

Paslapčiom stebi kalmynai, kaip gatvės viduriu veda senąjį Kalistratą su sūnumis, ir dėkoja dievui, kad nepradėjo pirmieji šaudyti, kad išgirde šūvius, nepametė galvų, o laukė, kas bus toliau. Viešpatie, tau amžinai liksim skolingi, kad apšvietei mūsų menkus protus, kad tykiai, ramiai atidavėm ginklus.

Katerina iš paskutiniųjų jėgų kelia galvą nuo pagalvės ir prašo Andriejų.

- Palikit mane čia. Prapulsite taigoje kartu su manimi....

- Ne, - sako Andriejus.

- Ne, ne, ne, - pritaria vyrai.

Niekas negalvoja palikti Katerinos kaime tikrai pražūčiai. Vyrai mato, kad tuoj pat ją čiuptų krikštyti seniai, tegu

tik lietuviai išsinešdins iš kaimo. Tikros seserys pasiruošusios sumurdyti Kateriną po Karvių upelio ledu.

Baščelako viršūnės gyventojus vyrai kol kas sutramdė. Gal liko vienas kitas užslėptas šautuvas. Tik neįsakysi, kad imtų snigti ir pustyti. Kas naktį pašala, ir greitai kas nors, susigundęs geru taku, apsilankys kaime. Jeigu tai būtų koks pats sau priklausęs žmogelis, tegu lankosi, bet šiais laikais tokių žmonių liko vienas kitas, o dauguma jų susimetė į ginkluotus būrius, įvairias partijas, gaujas ir kaip tyčia, kai susitinka, yra vienas vienoks, o kitas kitoks. Tai šauda, gauda vienoks kitokį, o kitoks vienokį, laksto kaip išprotėję vienas paskui kitą po stepą, kalnus ir taigą.

Dabar lietuviai iš kaimiečių atėmė keturis arklius, tiek pat rogių ir pakinkymų, penkiasdešimt du šautuvus, šešerius kailinius ir šešias poras veltinių, dar apie du pūdus duonos, liepė susiruošti dviems vedliams - Jėlimui ir Kalistratui Šadrinams. Kai tik pasieks partizanų arba kitą saugią vietą, vyrai pažadėjo tuoj pat gražinti arklius, roges, pakinkymus, šautuvus ir abu senius. Už veltinius, kailinius ir duoną atsilygins, kai nugalės pasaulinė revoliucija.

- Ar Lietuvoje taip pat nugalės revoliucija? - teiraujasi Vincas.

- Nugalės! - užtikrina Steponaitis. - Būtinai.

Už kailinius, veltinius ir duoną Vincas Šiaučiūnas tikrai atsilygins, skolingas neliks, bet ką daryti su revoliucija Lietuvoje? Dabar tėvas turi pusę valako, duos dievas, parvyks įs namo, nusipirks gabalą žemės, dar vieną arklį, iškas griovius, tada gyventi galėtų ir be revoliucijos. Kai kariauji, šaudai, puoli ar bėgi - tada galvoji, kaip čia gyvam išlikti, o kai pasitaiko laisvesnio laiko, visokios neramios mintys neleidžia užmigti. Bolševikai po pasaulinės revoliucijos žada visiems gerą gyvenimą. Gerai tada gyvens darbštus ir gudrus, tinginius ir kvailus. Vadinas, darbuščiam ir gudriam reikės su tuo kvailiu ir tinginiu kai kuo pasidalinti? Ar taip bus gerai, čia negali atsakyti nė pats Steponaitis. Visi tik šaukia: "Pasaulinė revoliucija, pasaulinė revoliucija!", o ką po pasaulinės revoliucijos valgys, ką dėvės, kaip gyvens, niekas per daug galvos nesuka... Okininkas prieš kiaulės skerdimą, mėšlo mėžimą, rugiapjūtę smulkiai apsvarsto, ką darys, kur

ką dės, kiek ko reikės. Priversti kitaip žmogų gyventi - ne kiaulę skersti, čia reiktų galvoti dieną naktį, kol galva ištintų, ir tai visko iki galo nesugalvosi.

Steponaitis paliepė senajai Šadrinai duoti porą kailinių Katerinai. Senė atnešė palaikius, skylėtus kailinaičius ir pametė ant slenksčio.

- Neturiu geresnių. Šitie Katerinos, o likę - kitų dukterų.
- Nešk čia kitų dukterų kailinius, o šituos gali pasiimti,
- siūlo Andriejus.

Senei gaila dukters, gaila ir kailinių. Viskas turėtų būti taip, kaip nuo amžių priimta. Būtų likusi gyva po maudynių Katerina, tai ar nesidžiaugtų senoji, o jei ne - tokia Dievo valia. Dabar kažkokie svetimi žmonės, bolševikai, pasiima kartu Kateriną, liepia atnešti kitų dukterų kailinius. Negerai daro, neišeis jiems tai į naudą...

Anksti rytą iš kaimo išvažiuoja ketverios rogės. Pirmose sėdi apkamšyta kailiniais Katerina ir Andriejus. Jo rogėse taip pat sukrauti visi penkiasdešimt du šautuvai. Antrose, patogiai surėmę nugaras, įsitaisė Mykolas ir Benediktas. Trečiose, pasisodinę Jefimą Šadriną, važiuoja Vincas ir Antanas. Pačiam gale smagiai bėga suvažinėtu keliu nedidelis ilgaplaukis arklukas, tempdamas rogėse Petrą Burbą ir antrą senį - Kalistratą.

Pats menkiausias taigos gyvūnas mėgsta patogesniąją taką, nelaksto nosies tiesumu, o pasirenka kur slėsniau, kur mažiau sniego, kur nėra išvartų ar akmenų. Žmonėms dar labiau patiktų lygesnis takas, suvažinėtas kelias, norėtų sėdėti rogėse, kad judėtų ne jų, o arklių kojos. Visi žino, jog kelias greit balgsis, po to dar bus šiokios tokios medžiotojų pramintos žymės, o toliau - vien stačios uolos, nuo senumo ir gaisrų nuvirtę medžiai, gilūs tarpekliai. Reikės tada kartis į uolas, įsti pro medžių apačią, skęsti giliam sniege.

Nellgai trukus teko palikti roges. Arkliai nenorom bren-da per pusnynus. Jie labai norėtų bėgti atgal, į kaimą, kur gauna skanliai paėsti šieno ir avižų, kur turi šiltą užuovėją, kur šelmininkai be reikalo jų negainioja giliu sniegu. Paskui arklius pasileistų ir abu seniai, tegu tik užsižiopso svetimtau-člai, pasileistų namo, niekas nepavytų. Tačiau lietuviai žiūri, kad arkliai neišsilakstytų. Ir nenuleidžia akių nuo Šadrinų.

Vyrai pasodina Kateriną ant arklio, ir Andriejus ją palai-ko už rankos, brisdamas sniegu šalia. Visokiais negražiais vardais vadina save Steponaitis, mano esąs paskutinis niekšas, bet negali atsidžiaugti, kad taip viskas susiklostė. Jis į pačią stačiausią uolą įkoptų ir nejaustų jokio sunkumo, skriste perskristų tarpeklius ir sąvartynus, kad tik visą laiką eitų šalia Katerinos, galėtų ją laikyti už rankos. Vadinasi, jam gerai, kad serga Katerina? Antraip ar galėtų jis būti šalia jos? Tai ar nėra jis niekšas, jei šitaip galvoja, jei tokie jo norai. Pagis Katerina, prisipažins Andriejus, nenutylės. Te-gu žino, koks jis yra iš tikrųjų.

Seniai taigoje išnyko žmonių buvimo žymės. Toll apa-čioj pasiliko viena kita medžiotojų trobelė, takai, kirviu pa-ženklinti medžiai. Vyrai manė, kad užtiks kokį žvėrį taką arba patį žvėrį. Išėdami iš kaimo paėmė iš sentikių tik duonos, - mėsos tikėjosi patys taigoje prasimanyti. Tuo tar-pu žvėrys, lyg tyčia baltųjų sukurstyti, nė vienas nesirodė šiose vietose, o bėgiojo kažkur kitur.

Gulėdamas ant krosnies gali sau misti vien duona bei vandeniu, bet dirbdamas darbą, o juo labiau kopdamas be tako į kalną giliu sniegu, turi valgyti daug ir riebiai. Dabar valgyti nori visi, ne vien Benediktas, tik Katerinai užtenka badanų arbatos. Pavakariui vyrai pajuto, kad visai nebeturi jėgų. Niekas nebegalėjo prisikirsti kėnių šakų, kad būtų ant ko atsigulti, prisitempti sausuolių laužui, padaryti užuovėją. Tačiau žmonės dar vis ko nors tikisi. Vienas gyvena pasau-line revoliucija, kitas tikisi parkakti gyvas ir sveikas į Lietuvą, trečias - gerai pavalgysiąs, nėra tokio, kad nlekuo netikėtų. Tik arkliais visiškai tas pats. Jie mato aplinkui niūrų kėlyną ir skabo nuo medžių šakų ilgas samanos. Samanos - men-kas maistas, tokį ėsdamas bematant tapsi liesas, slypnas, nebemėtysi blizgančio, arkliško užpakalio ir skardžiai ne-žvengsi. Nuo samanų greitai ims pintis visos keturios kojos.

Jefimas vis kažką nori pasakyti savo kaimynui Kalis-tratui, bet niekaip neišeina. Ypač vienas iš kareivių būrio, toks mažas, su ūsiukais, visą kelia nenuleidžia akių nuo senių ir girdi kiekvieną jų žodį.

- Vyrai, ruoškimės nakvynei, - nurodinėja Steponaitis.
- Malkos čia blogos, kėnio, - sako Jefimas Šadrinas. -

Pasikelkim aukštyn, ten kedrai auga.

Nusikamavusiems vyrams tas pats, kokios malkos: kėnio ar kedro. Senis vėl siūlo:

- Tarp kedrų pasitaiko aikštelių, kur auga didelė žolė. Arkliai prisigraibys nors sausų žolės lapų, o čia, praleidę be maisto naktį, gali išvis sustoti.

Patarimas geras, niekas nesiginčija, nes pats gali nors stipti iš bado, čia tavo reikalas, bet pasirūpinti arkliu privalai, jis neprašys ėsti ir gerti.

Kalistratui virpa iš pykčio rankos, girdint, kaip jo kaimynas nori įsisteikti bolševikams. Seno kvailio vos nepašovė, o jis dar rūpinasi, kad ant kurio nors neužkristų iš blogai degančio laužo kibirkštis, kad arkliai būtų paėdę ir sparčiai eitų. Tegu ne kibirkštys, o laužo liepsna degina bedievius, tegu arkliai visai užverčia kanopas, pamatysim, ar toli tada nueis svetimtaučiai.

Iš tikrųjų gal už kelių žimtų žingsnių kėnynas pamažu pradeda retėti, vis dažniau ir dažniau pasirodo vienas kitas kedras, kol pagaliau kėniai sustoja ir į viršų nebelpa. Kedryne badu nemirsi, jis taigos gyventojams yra kaip gera ūkininko klėtis. Užtai sniege vyrai pastebi įvairiausių pėdų. Čia, ieškodamas laukinių bičių drevių, bėgiojo sibirinis šeškas, burundukai ir voverės traukė lauk iš slaptaviečių sukištus kedro riešutėlius, paskui juos sabalas gainiojosi. Pavasarį dygo jauni kedriukai iš suslapstytų riešutėlių sandėlių, nes jų šeimininkai, tie patys burundukai ir voverės, prapuolė kaip niekad nebuvę, visam laikui.

Priekyje pasirodo aikštelė, ten iš sniego kyšo daug aukštų nudžiūvusių žolių. Arkliams ir toks pašaras gerai, o žmonėms jis visiškai netinka. Jefimas visą laiką eina šalia Steponaičio ir nežymiai jį stumia užšalusio upelio link. Andriejus visai to nejaučia ir pasiduoda į tą pusę, kur nori būti nuvesti sentikis.

- Trobelę matau! - staiga subliūva Benediktas. - Trobelę aš matau!

Dabar prie pat upelio, beveik pakištą po kedrais, trobelę mato visi.

- Kieno ši trobelė? - teiraujasi Steponaitis.

- Nežinau, - įtikinėja jį Jefimas. - Mūsų šaliai taip aukštai

- Surasiu, - nė kiek neabejoja Fiokla.
- O jei meškinas klajūnas pasitaikys, kaip tada?
- Nebijau aš jokio meškino. Tik baisu, kad kas nors tau neatsitiktų...

- Visko gali atsitikti, - gąsdina Agafonas savo pačią. - Galiu susirgti, galiu numirti. Taiga - tai ne juokai. Žiūrėk, lygiai po mėnesio lauksiu...

Šadrinas su savimi į taigą visad pasiimdavo Agafoną, nes šis, vienas paliktas medžiotojų trobelėje, nieko daugiau neveikdavo, tik mąstydavo apie Fioklą, apvalią, visais atžvilgiais tikusią bobą. Tikusi, kai būdavo greta vyro, o dabar tikriausiai atsirado daug svetimo gero mėgėjų. Įvairius daiktus, sabalų bei voverių kailiukus grįžęs gali suskaičiuoti, tuoj pamatysi, jeigu ko trūksta, o nuosavos žmonos nepasversi, nesuskaičiuosi, neišmatuosi - iš pažiūros kokią paliksi, tokią ir surasi...

Paskutinėm rugpjūčio dienom iš siaurų slėnių ir tamsios taigos pašalių išlindę debesys nešdavo ne vasariškas miglas, bet šaltą rudens lietų, o atšliaužę nuo belokų - šlapią sniegą. Šadrinas su savo žentu išėjo pasižvalgyti į pietų pusę, o pasilikęs Filogenas sėdi vienas aprūkusiom slenom medžiotojų trobelėje, kursto ugnį ir verda kėnių spyglių nuovirose spąstus sabalams. Pro delno didumo langelį, iš lauko užstotą nurudavusių žolių, beveik neprisiskverbia šviesa, liepsnos atšvaitai plevena ir juda ant juodų trobelės sienų, nesibaigiantis lietus barbena į maumedžio žieve dengtą stogą. Filogenui palengva svyra galva ir jis nejučiom užsnūsta. Dzinkteli iš rankų išsprūdę spąstai, Filogenas staiga atsibunda ir mato kampe patį trobelės Šeimininką. Jis gyvena medžiotojų trobelėse, pačiose tamsiausiose kertėse. Padeda medžiotojui kęsti vienatvę, kai kada pasako, kur yra daugiau žvėrių, kada reikia balgti medžioklę ir ruoštis į namus. Trobelės Šeimininko niekas nebijo, nes visą laiką, pasilikęs kas nors iš medžiotojų artelės, padeda mėsos gabalą už slenkščio, pašlaksto arbata visus trobelės kampus. Tą patį liepė daryti išeidamas į taigą Šadrinas, bet Filogenas mėsa suvalgė pats, arbatą išgėrė lig paskutinio lašo; o dabar še tau - pasirodė pats trobelės Šeimininkas. "Nepadariau, kas liepta, - neįauku pasidarė vyrui. - Kas dabar man bus už tai?"

Sausos malkos plykstelėjo ryškiau, ir trobelės Šeimininkas dingo. Gal išsigando šviesos, o gal išvis jo nebuvo?

Miegoti - ne dirbti, ir Filogenas, patogiai atšliejęs nugarą į šiltų rąstų sieną, vėl iš naujo knarkia, dabar jau ilgesnį laiką. Miego, kaip ir valgymo, niekuomet nebus per daug, tad nubusti per patį įmygį nėra gerai. Filogenas per miegus girdi, kaip veriasi trobelės durys, matyt, neradęs nieko valgomio ir nė lašo arbatos, vėl iš naujo baladojasi trobelės Šeimininkas.

- Ei, - girdėti gyvo žmogaus, ne vaiduoklio balsas, - ar yra čia kas nors?

Zavjalovas, atplėšęs akis, mato trobelėje porą ginkluotų vyrų. Jis pakelia ranką peržegnoti nelauktus svečius, nes jeigu tie du yra vaiduokliai, turi tučtuojau išnykti kaip ir nebuvę.

- Ar priimsi nakvynės? - klausia vienas, lyg kažkur matytas ginkluotas vyras. - Mūsų bus nemažai.

Filogenas, galutinai išbudintas iš dienos miego, dabar jau aiškiai mato, kaip į trobelę spraudžiasi seni jo pažįstami šeši lietuviai.

2.

KUR NUJOJO KATERINA?

Pasilikę penki draugai dvi dienas sekė baltųjų vilkstinę, palengva traukiančią į šiaurės vakarus. Paskui, kaip buvo sutarta, visi nujojo prie sausojo upelio, kur turėjo jų laukti Benediktas. Nieko nėra blogiau, kai tenka vyti arba laukti. Andriejus vis pasižiūri į saulę, o jų draugo kaip nėra, taip nėra. Stiprus Benediktas, ristinėse gal dešimt vyrų įveiktų, bet prieš pačią mažiausią kulką jis yra bejėgis.

- Nėra žmogaus, - nekantrauja Mykolas. - Gal jojam pasitikti?

- Dar palaukim, - siūlo Petras Burba. - Taip mes vienas kitą kaipmat pamesim. Vieni josim į priekį, kiti atgal. Reikia laukti, nors ir kas būtų.

Vyrai taip pat nutaria, kad Petras sako gryną tiesą. Altajus - ne Lalžuvos parapija, kur ne tik žmogų, šunį pasi-

klydusį gali surasti, o čia dingai, tai ir amen...

Prieš dvi dienas išjojęs, Benediktas skubėjo į Juodąjį Anuą, pas Kirilą Šipunovą, jau iš anksto pasiruošęs valgyti kiek tilps, o kai nebetilps, tai sukimšti į pilvą dar antra tiek. Prieš kurį laiką apie Juodąjį Anuą laikėsi partizanai, tad baltieji, sutelkę visas jėgas, juos nustūmė iki Baltojo Anujo. Tada partizanai gerai įkretė baltiesiems, o šie bėgo iki Ust Mutos. Baltieji įniško ir nustūmė partizanus iki Talicos. Taip vienas kitam rengdami pasalas, antpuolius, apsupdami ir prasiverždami, vydami ir bėgdami, partizanai ir baltieji apsilankė Korgone, Čiaryše, Senteleke, Aboje, Pokrovkoje, Didžiajame ir Mažajame Baščelake, Ponomariove, Sibiriščichoje, Talicoje, Ulmone, Katandoje, Tiungure, Šebaline, Ongudajuje, Chabarovkoje, Talmenkoje, vėl iš naujo vieni užėmė Juodąjį Anuą, o kiti greit išbėgo iš jo.

Kai neseniai, vasarą, sukle Čiaryšo ir Solonovkos valstiečiai užmušė Čiaryšo stanicą, į jų rankas pakliuvo iš Amerikos grįžęs toks Tretjakas. Tretjakas, kilęs iš Baltarusijos, dalyvavo 1905 metų revoliucijoje, bėgo nuo persekiojimų į užjūrį, ten aktyviai ėmėsi politinės veiklos, o 1918 metais per Vladivostoką grįžo į Rusiją. Čiaryšo stanicoje gyveno jo tėvas, du broliai ir sesuo. Partizanai Tretjaką surado tėvo butyne ir, pamatę jo keistą, nečionykštį apdarą, nutarė sušaudyti. Vien baltieji šaudė ir kariai (tariamus valstiečius be jokių ceremonijų, bet partizanai ne tokie. Jie, prieš vykdydami mirties busmą, turi parašyti protokolą, vėl būda - yra beraščiai, o rašyti ir skaityti moka pats nutelstasis, Tretjakas. Kadangi jis Amerikoje dalyvavo leidžiant "Darbininkų balsą" laikraštį, nesunkiai parašo protokolą, paskui moko partizanus, kad ne mažais būreliais gintų tik savo kalmus, o susitelktų į vieną, didelį būrį. Baigdamas kalbą, sako:

- Kiekvienas privalo turėti vėliavą savo galvoje!

Partizanai nutaria Tretjaką sušaudyti vėliau, o dabar jį pasiima kartu į Didįjį Baščelaką, nes jiems verkiant reikia raštingo žmogaus. Netrukus belaisvis tampa nedidelio būrio vadu. Greitai nedidelis būrys išauga į didelį pirmąjį kalnų partizanų pulką, o pulkas į pirmąją kalnų diviziją. Vėliau divizijos pavadinimai keičiasi: Pirmoji kalnų ir stepių divizija; Pirmoji kalnų raitelių divizija; Kalnų Altajaus partizanų divizija.

Auga pulkų skaičius, tad ir divizijos pavadinimas ilgėja šitaip: Pirmoji Sibiro liaudies armijos divizija: Pirmoji Darbininkų ir Valstiečių Raudonosios Armijos divizija: Pirmoji Darbininkų ir Valstiečių kalnų raitelių divizija.

Divizijoje ilgu pavadinimu yra septynioliktas pulkas. Toks didelis pulkų skaičius įvaro baimės priešui, o iš tikrųjų tų pulkų yra vos šešetas: pirmas, antras, trečias, septintas, vienuoliktas, septynioliktas. Kitų pulkų - ketvirto, penkto, šešto, aštunto, devinto, dešimto, dvylikto, trylikto, keturiolikto, penkiolikto ir šešiolikto nėra iš viso. Ir dabar visiems pulkams, kurie sudaro partizanų diviziją, vadovauja Tretjakas!

Aišku, Benediktas nėra iš tolo nežinojo tokios partizanų strategijos. Alkio kamuojamas, nuleidęs galvą ir, mąstydamas apie pavalgymą, įlojo į Juodojo Anujo kaimą, jau vakar užimtą baltųjų.

- Ei, - kažkas subliuvo šaižiu balsu. - Iš kur joji? Rodyk dokumentus!

Atsipeikėjęs Benediktas mato - jo arkį laiko išsičiustijęs, susiveržęs liemenį ir krūtinę diržais jaunas poručikas.

- Kokius dokumentus? - apspangęs žiūri Benediktas į baltagvardiečių karininką.

- Lipk nuo arklio - plyšoja poručikas. - Tučiuojau!

Benediktas supranta, kad, galvodamas vien apie valgymą, o daugiau apie nieką, įmakiino į patį baltųjų dalinio vidurį. Tą jauną poručiką, nors ir labai alkanas, sprigtu nublokštų į šalį, bet priekyje pastebi ateinančius penkis kareivius, viename ir kitame šone jų taip pat užtenka, žvilgteli atgal - ten vėl baltagvardiečiai.

- Dokumentus! - vis dar klykia poručikas ir ima atsi-segioti revolverio dėklą.

- Še tau dokumentus, - tildo karininką Benediktas, - šet, tik nerėki!

Poručikas paleidžia pavadij, ir Benediktas lengvai viena ranka kaip pavogtą nuotaką jį pasisodina į balną. Kareiviai, negirdėdami jokios komandos, patys nedrįsta ką nors daryti ir žiūri į nutolstantį vadą kartu su nepažįstamu raiteliu.

- Šauti reikia, - siūlo vienas.

- Reiktų, - pritaria kitas, - bet tada kliudysime poną poručiką.

Kol elliniai surado feldfebelį, o tas esaŃlą, kol Ńis, bŃdamas smarkiai girtas, suprato, kad jaunasis poruėikas iŃjojo ne savo noru, Benediktas buvo jau toli.

Poruėikas laikė didele negarbe taip pakliŃti į nelaisvę. Mėgino jis priešintis, įspyrė raiteliui į koją, norėjo išsprŃsti iš balno, bet Benediktas, aukŃtai iškėlęs poną karininką, pakratė jį kaip pridergusį palovę kaėiuoką ir vėl pasisodino į balną.

Dabar poruėikas ėmė zyti, kad jam atiduotų revolverį, nes norįs nusiŃauti.

- Revolverį? - nusiŃiepė Benediktas. - Jeigu taip nenori gyventi, tai virvę galiu duoti, pasikark. Koks gudruolis atsirado, revolverį jam duok!

Benediktas, pamatęs, kaip didelis bŃrys raitų kareivių Ńuoliais gena arklius iš paskos, toli iš balno sviedė poruėiką ant kietos Ńemės.

- Tokiam liesam nieko neatsitiks, - teisino save Benediktas. - Liesą nors iš aukŃto medŃio virŃŃnės drėbk, vis vien kaulų nesusiŃaužys...

Baltųjų dalinio kareiviai kurį laiką užgaiŃo prie pradedanėio atsigauti poruėiko, tad Benediktas vėl nutolo gerą gabalą nuo savo persekiotojų.

Tuo tarpu Mykolas įŃiŃri, kaip Kansko stepe Ńuoliuoja jų link vienas raitelis, o iš paskos iŃtisas raitų bŃrys.

- Vyr! - sako Mykolas, - Benediktą matau.

Dabar visi aiŃkiai regi ne tik iš paskutiniųjų niŃkiantį arkliuką Benediktą, bet taip pat nemaŃą bŃrį baltagvardieėių, kaip atrodo iš laikysenos balne, kazokų. Jie vis artėja prie Benedikto, kol vienas baltagvardietis, gerai prisitaikęs, vietoje paŃauna bėglio arklį. Benediktas lekia iš balno ir triskart verėiasi per galvą.

- Vyr! - ragina visus Mykolas, atriŃdamas nuo jauno maumeduko arklį.

- Pirma suskaiėiuok, kiek yra prieŃų, - stabdo jį Burba.

- Paskui suskaiėiuosim, - Ńoka į balną Mykolas ir rėkia visu balsu, kad gerai girdėtų prieŃo kareiviai: - BŃrys, ugnis!

Baltieji iš tikrųjų mano, kad maumedyno pakraŃty slepiasi iŃtisas partizanų bŃrys ir grėŃia arklius atgal. Penė raiteliai niekada neiŃdrįstų pulti beveik trisdeŃimt vyrų, tad

reikia kuo sparčiau šuoliuoti atgal į Juodąjį Anują.

- Vyr'ai, vykimės baltuosius, - šokinėja balne Mykolas.

- Vykimės, kol jie dar bėga! Atsimenu, kartą Žagarėje per jomarką užpuolė mane penki miesčionys, kai ištraukiau iena iš vežimo, rėžiau jiems per strėnas, visi dešimt paspruko!

Draugai padėda atsikelti Benediktui, kuris šitaip būtų sveikas, tik, griūdamas iš balno, išsinarino koją.

- Duok, patrauksiu, - siūlosi Andriejus.

- Trauk, tik neskaudžiai, - sutinka Benediktas.

Išnarintos kojos gydymas ne visai malonus dalykas, ligonis kruta, juda, o toks milžinas kaip Benediktas netyčia užkliudęs gali pačiam "daktarui" sprandą nusukti. Viskas baigėsi sėkmingai. Benediktas džiaugiasi, kad nebeskauda kojos ir galės vėl vaikščioti, o Andriejus, kad spėjo laiku atšokti į šalį, kai ligonis netyčia spyrė ir vos nepataikė į kaktą.

- Benediktai, ar galėsi lipti į balną? - klausia Mykolas.

- Galėsiu, tik kur mums dabar skubėti? Arklio taip pat nebeturiu.

- Berods baltieji grįžta!

Visiškai atsigavęs poručikas, negailėdamas savo minkštų rankų išdaužė bėgančių į kaimą kazokų įdiržusius nuo saulės ir raudonus nuo naminės snukius. Šie be žodžių suvokė, jog reikia sukti atgal, kad teks kautis su partizanais. Būtų geriau tas nepažįstamas raitelis, kuriam ką tik jie pašovė arkį, pribaikęs poručiką, nereikėtų dabar lakstyti pirmyn ir atgal, nes partizanai nestovės išsirikiavę prieš šautuvų vamzdžius, bet ir šaudys, ir nežinal iš anksto, kuriam teks grįžti sveikam į Juodąjį Anują, o kuriam pasilikti akmenuotoje Kansko stepėje visą laiką.

Mykolas ir Benediktas jojo ant vieno arklio. Šiam, porą dienų pailsėjusiam ir sočiai ėdusiam, visai nesinorėjo greitai bėgti. Mykolas skaudžiai pliekė kuinui šonus, tada arklys, protestuodamas prieš tokį šiurkštų elgesį, ėmė ir visai sustojo.

- No, kontra! - rėkė ne juokais išsigandęs Mykolas. - Gal nori, kad mus baltieji pagautų? Mums tada galas, bet tavęs taip pat nepagailės, kaipmat suvalgys.

Arklys, gal supratęs, kad jam stovėjimas vietoje gali

liūdnai baigtis, o gal dėl to, kad šeimininkas nebebakino jo minkštų šonų, vėl pradėjo risnoti. Iš tikrųjų reikėjo ne risnoti, o lėkti šuoliais, nes įniršęs baltųjų būrys jau buvo visai netoliese.

- Kuo greičiau kilkime ant gūbrio, - įsakinėjo Andriejus.
- Matote ant jo viršūnės uolas? Ten bus saugiau.

Šiaurinė gūbrio pusė atrodė kaip visiškai kitas pasaulis. Jie ką tik jojo pietiniu, maumedžiais apaugusiu šlaitu, per trumpą ir šiurkščią žolę ir staiga sustojo prieš susivartaliojusią, susikryžiavusią kėnių taigą, didelius tankius žolynus, kur pats nelabasis kojos nekeltų.

- Teks palikti arklius, - iš balno nušoko Andriejus.

- Tokie arkliai brangiai kainuotų Lietuvoje, - dejavo Šiaučiūnas. - Dabar palik juos nė už ką...

- Sava galva brangesnė už geriausią arklį, - lįsdamas į žoles, tarė Antanas.

Arkliai, pajutę laisvę, niekieno negainiojami, žvenddami ir mėtydami užpakalius, pasileido išilgai gūbrio, kaipmat užmiršę šeimininkus. Paskui žvengiančius arklius nušuollavo baltųjų būrys. Kol suvokė kazokai esą apgauti, lietuviai jau buvo nulindę toli į sąvartynus. Visiems keturpėsčia sunku šliaužti, bet dvigubai sunkiau Vincui Šiaučiūnui, nes jis dar tempė su savimi balną.

- Mesk balną! - įsakė Steponaitis. - Mesk greičiau!

- Lietuvoje iš balno odos stiprius batus pasisiūsiu, - nesutiko šis. - Galėsiu juos iki amžiaus galo nešioti.

Grįžę baltieji sustojo ties juodosios taigos pakraščiu, bet į žoles ir sąvartynus nelindo. Būryje dauguma buvo kazokai, geri, drąsūs raiteliai, bet mokėjo kariauti tik lygioje vietoje. Taiga - partizanų prieglobstis, jų namai, ten kitam geriau nosies nekišti, nes dažniausiai būdavo taip, kad nosį palikdavai kartu su galva. Poručikas vien dėl akių pašaudė į aukštas žoles, patrypė vietoje ir pasuko arklį atgal į Juodąjį Anują.

Lietuviai nežinojo, kad baltieji paliko juos ramybėje, toliau kabarojosi per sąvartynus, painiojosi apyniais apraizgytuose žolynuose, krito ant slidžių akmenų ir vis rodėsi, kad tuoj pasivys juos priešai.

- Greičiau! - tyliai, bet įsakmiai šnibždėjo Andriejus. -

Paskubėkim! Pirmyn!

Pavakarui vyrai prišliaužė upelį, o už jo kilo pietinis kalno šlaitas, kaip ir turi būti, apaugęs reta maumedžių taiga, nedidele žole, kur, jeigu būtų arkliai, jok ir norėk. Tik joti nebuvo ant ko, reikėjo eiti pėstute. Ką jau bekalbėti apie likusius, jeigu Andriejus ir Mykolas, kurie buvo už komuną ir nepripažino jokio asmeninio turto, taip pat aimanavo, kad be arklių tikras vargas. Porą kartų pro šalį prabėgo stirma, pasakui priekyje kaip tyčia sustingo maralas, bet niekas nedrįso šauti, kas žino, gal netoliese šlaistosi baltųjų būrys ir gali išgirsti šūvius.

Rugpjūčio naktys vėsios ir Lietuvoje, o kalnuose juo labiau. Milinės be laužo mažai šildė vyrus, tad vos praušus visi kaipmat pašoko iš savo kletų ir laikinų guolių. Dabar jie suprato, kad eina ne į pietus, o visiškai į priešingą pusę, kad bet kuriuo metu gali sutikti baltuosius, kad surasti ką nors valgomą, išskyrus kedrų riešutus ir uogas, nėra ko tikėtis, kad netrukus stos žiema ir pamatyti partizanus neapripiamoje taigoje jie gali lygiai taip pat kaip adatą šieno vežime.

- Mesk balną, - patarinėja draugai visiškai nusiplūkusiam Vincui. - Galą gausi per jį.

- Ką jūs, ką jūs! Nė už ką toklo gero daikto nemiesiu. Mano tėvukas, jeigu sužinotų, kad aš jį numečiau, iš namų išgintų...

Nuostabiai greit vyrai prisitaikė prie taigos gyvenimo. Kaip seni taigiečiai vikriai sliuogė kedrų kamienais į pačią medžių viršūnę, kur juodavo dideli sakuoti kankorėžiai su stambiom valgomom sėklom - riešutėliais, kaipmat susirasdavo valgomų šaknų, krinto nesustabarėjusius aukštikalnių žolių stiebus, kol vienas iš jų, Mykolas, aple vidurdienį, kai saulė sušildė žolynus, pamatė vieną bitę.

- Bitė! - pašoko kaip įgeltas Mykolas.

- Kur bitė, ten medus! - sučepsėjo lūpomis Benediktas, kaipmat išspjovęs neskanios ir visai nesočios žolės stiebo gabalą.

- Vyrai! - šokinėjo mostikuodamas rankomis Vincas, - nepaleiskite iš akių bitės. Bitę žiūrėkit, aš jums sakau!

- Visi paskui bitę! - komandavo Andriejus.

Jau buvo pats metas, kai bitės galutinai susiruošė žie-

mai: užklįjavo visus savo būstų plyšius pikiu, susimetė į didelį kamuolį, kad būtų šilčiau. Tik žiema vis kažko dėsė, saulė kaitino beveik kaip vasarą, ir bitės vėl skrido lauk iš avilių ir drevių ne tiek rinkti nektaro, kiek gerai pasiskraidyti prieš ilgą miegą.

Bitė, kurią persekiojo šeši vyrai, buvo sena, nudilusiais spameliais, užtai nekilo aukštai, o skraidė neskubėdama pažeme. Pirmas paskui ją sekė, kaip ir turi būti, vyresnysis Andriejus. Už jo, nenuleisdamas akių nuo bitės, slinko Antanas, nes buvo akyliausias, už Antano ėjo Benediktas, už visus stipresnis, už Benedikto Mykolas kaip vikriausias, už Mykolo Petras - lėčiausias ir pačiam gale sunkiu balnu nešinas vos vilko kojas Vincas.

Vienoje vietoje, brendant per siaurą, juodaisiais serbentais apžėlusį upokšni, dingo bitė.

- Juk sakiau, kad reikia pasiskleisti, - priekaištavo Andriejus. Nors tokios komandos niekas nebuvo girdėjęs, bet vyrai nesiginčijo. Tikrai, reikėjo paskui bitę slinkti ne vorele, o eiti, ją apsupus puslankiu, patys kaip seni kareiviai galėjo suvokti, kat taip geriau.

- Vėl bitę mataul - staiga subliuvo Benediktas. - Aš pirmas pamačiau!

- Ir aš mataul - apsidžiaugė Mykolas.

- Ir aš, ir aš, ir aš... - atsiliepė kiti.

Pasirodo, bepigu buvo lėkti paskui vieną bitę, o čia, plačioje jelanėje, jų daugybė, visos lekia ne viena kryptimi, o pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę, jeigu paskui jas imsi zyloti, tai nežinia kur atsidursi.

Tuo tarpu, kai šešetas vyrų laksto po jelanę paskui bites, visai netoli, reikia tik pakelti galvą, tarp trijų kėdų nupjaustytom viršūnėm, kad išlėkė splečiai nesusimėstų per aukštai, stovi bitininko namelis. Jo viduje, už mažo stalo, ištašyto, kaip ir visi čionykščiai baldai, kirviu iš medžio pliauskų, sėdi senukas ir jauna mergina.

Senasis bitininkas mirko arbatoje džiovintos duonos kriaukšlę, paskui, išgriebęs ją šaukštu, ilgai taikosi, kad ji pakliūtų ant vienintelio danties. Dabar reikia ilgai ir kantriai žlebernoti, kol vienas vienintelis kąsnis tampa šiaip taip apkramtytas. O mergina stipriais ir baltais dantimis vieną po

kito triauškina kietos duonos gabalėlius, tarytum jie būtų ką tik iškepti, minkšti pyragaičiai.

- Katerina, - sako bitininkas, - perduok pačiam Tretjakui, kad apie rugsėjo galą... Susekė, erodai!

- Ką perduoti Tretjakui, seneli? - klausia Katerina.

- Bėk, Katia! Arklys už bityno. Skubėk! Baudėjai supa trobą!

- O tu, seneli?

- Bėk, sakau! Aš kaip nors...

- Kartu bėkim! Kaip aš tave paliksiu vieną?

- Negaišk, Katia, negaišk. Pasakyk Tretjakui, kad apie rugsėjo galą pas jį atvyks Bijsko pagrindinio komiteto atstovas. Darbininkai mieste ruošia sukilimą. Prašys padėti. O dabar bėk!

Arklys ganėsi čia pat. Vos spėjo Katia Šadrina išokti į baltą, ir prie trobelės pasirodė kareiviai..

Suoliais nuojanti mergina pasirodė Andriejui labai pažįstama, kad jis netyčia šūktelėjo:

- Katia, palauk!

Raitelė truputį atsisuko, ir Andriejus pažino: ji, Katerina, apie kurią visą laiką galvojo, nors nebesitikėjo kada nors sutikti.

Katerina, išgirdusi, kad kareiviai ją šaukia vardu, dar labiau paginė arkį.

Andriejus pasileido iš paskos rėkdamas kiek beišgali ir, matydamas, kad Katia vis labiau tolsta, ėmė šaudyti į viršų.

Senelis, pasitempęs, basas, stovi trobelės viduryje, pasiryžęs iškėsti kankinimus ir laukia kuo greitesnės mirties.

- Kur nujojo Katerina? - klausia grįžęs Andriejus.

- Nieko iš manęs nesužinosite. Galite sušaudyti!

- Nebijok, nešaudysime. Sakyk, kur nujojo Katerina?

- Sušaudykite tuoj pat, - vėl tą patį kartoja senis.

- Nebūtum toks vėjo perpučiamas, tikrai tau atsakytų kallis. Gal sukalbarnėnis taptum, - apgailėstauja Andrijaitis, kad bitininkas toks senas. - Mes su Katerina pas Rogovo partizanus buvom. Nesispyriok, sakyk, kur ji nujojo?

- Nesakysiu. Nieko nebijau, nei jūsų mušimo, nei mirties. Galite man daryti, ką norite.

- O valgyti, seni, ar turi ko nors? - teiraujasi Benediktas.

- Nieko nežinau. Nieko neturiu. Verčiau sušaudykite.
- Aš valgyti noriu, - ima iš lengvo nirsti Benediktas. -
Nešk čia ką nors užkąsti.

- Galite nors tuoj pat...

- Aaa! - pašoka Benediktas ir trenkia kumščiu į kedro pliauskų stalą. Stalas skyla į dvi dalis kaip supuvusio riešuto kevalas. - Aaa, buože, kontra, Kolčiako parankini! Aš, raudonasis partizanas, jau trečia diena, kaip badu mirštu, o jam gaila gabalo duonos!

Senelis žiūri į Benedikto kumštį, į perskeltą stalą, ir jam pasidaro bloga. Bitininkui suglemba kojos, ir jis klesteli ant trinkos.

- Mmm, - mykia senis, - m-medus o-omšanike. D-džiūvėsiai ir m-meškiena ten pat.

- Tai nešk šen, - reikalauja Benediktas.

- K-kojos n-neklauso...

- Gerai, sėdėk sau. Aš pats atsinešiu, - atsileidžia Benediktas. Kai ką nors valgoma atsineši pats, tai niekada nepamažini sėdamas medų, imdamas mėsą ar duoną. Iš tikrųjų, kaip toks paskutinės dienas gyvenęs senukas gali žinoti, kiek maisto gali sutilpti į Benedikto skrandį, žamas ar pilvą?

Medus, duonos džiovėsiai atrodo, kaip ir turi atrodyti, o kažkoks juodas kietas gabalas buvo nė į ką nepanašus.

- Kas čia? - klausia Benediktas.

- Tai saulėje džiovinta meškiena, - aiškina Antanas.

Vyrai spokso į meškieną, kuri labai panaši į visų kaimo šunų per purvą nuvalkiotą mėsos gabalą, ir ilgai nesiryžta jos pradėti valgyti.

Draugams nerūpi gražus elgesys už stalo - netrukus visi garsiai plėšia juodą meškieną, triuškina džiovėsius ir čepsi medų. Jeigu nesimatytų žmonių, o būtų girdėti vien valgymo garsai, pamanytum, kad į senojo bitininko trobelę sulindo daug paršų.

- Gal ką nors palikim seniui? - klausia Benediktas, imdamas paskutinį meškienos gabalą.

- Negerai darom, - pritaria Petras.

- Tevalgo medų, - nuramina draugas Mykolas. - Medus senam žmogui kaip tik. Ir maistas, ir valstas...

Kuo ilgiau valgo kareiviai, tuo labiau senajam bitininkui praeina pasiryžimas ir drąsa.

Būtų jį mušę pačioj pradžioj, kai visi suvirto į trobelę, tada nė žodžio senis nebūtų ištaręs, tegu kankina kiek nori, o dabar bitininkas meldžia viešpatį, kad suteiktų jam jėgų neprasitarti, kur nujojo Katerina?

- Tai kaip, seni, ar pasakysi, kur nujojo Katia? - pavalgęs vėl klausia Andriejus.

- Ne, - atkunta bitininkas. - Galit mušti, šaudyti, vis tiek nepasakysiu.

- Dėkui, seni, už medų ir duoną, - stojasi Andriejus. - Mes išeiname.

- Ar tai jūs nesušaudysite?..

- Ne, ne, - nuramina jį Mykolas. - Nemušime, nešaudysime. Nors kaiįj vertėtų išdyžti, - priduria lietuviškai.

Vyrai puikiausiai atsekė, kur nujojo Katerina, bet kitą dieną aukštikalnėse pasnigo, ir pėdos dingo po sniegu.

Šiaip ar taip, reikėjo traukti Baščelako kalnagūbrio link, kur buvo paslėpti ginklai ir galėjai užėiti partizanus. Taip lietuvių būrys netyčia aptiko medžiotojų trobelę ir seną savo pažįstamą Filogeną Zavjalovą.

3.

PRIE KARVIŲ UPELIO

Rugpjūčio gale nunoko kedrų riešutėliai. Kedrinukės be polsio nuo aušros 'lig sutemų laksto po kedryną, aižo kankorėžius. Kuo didesnis kedro riešutėlių derlius, tuo labiau liesėja kedrinukės, nes joms gaila sulėsti nors vieną sėklą, kol vieną dieną nusigaluoja iš bado. Voverės, meškos, burundukai, vamos, sabalai, vyrai, pelės, šunys, moterys ir vaikai labai mėgsta kedro riešutėlius. Nuo šiol gyviems padarams stoja didelė šventė, nes kedro riešutėliai nunoksta ne kiekvienais metais. Bus gausu voverių, sabalų, eis gulti į irštvas riebios meškos. Visi aižys kankorėžius, o žmonėms atrodys ir rojaus valgiai ne ką skanesni už kedrų riešutėlius. Tik neiļgai trunka toks visuotinis gerumas: vieną dieną papučia šiaurės vėjai, krato iš kedrų viršūnių kanko-

rėžius ir pradeda snigti. Meškoms, varnomis, burundukams, sabalams, moterims ir vaikams vėl prasideda paprastos darbo dienos, o vyrams ir šunims šventė tęsėsi. Vyras laksto po taigą per ką tik iškritusį pirmąjį sniegą paskui sabalus, voveres, maralus, glostydami mažų žvėrelių kailius ir valgydami sultingą didesnių mėsą. Šunys kaip patrakę gena sabalus į aukštikalnių kurumus, aukščiausias kedrų viršūnes, taikosi nučiuoti aštriais šuniškais dantimis meškai, laiku neatgulusiai į irštą, už užpakalinių gauruotų kojų. Sustingsta iš baimės voverės, žiūrėdamos į springstančius nuo lojimo šunis, ir nemažą, ką daro medžiotojas.

Visi tinkamai pasiruošę žiemai. Voverės susibėgo į tas taigos vietas, kur yra daug kedro riešutėlių, sabalai - kur susirinko daug voverių, meškos iš anksto nusižiūrėjo geras, sausas irštvas, žmonės užsikamšė kaip reikiant medžiotojų trobelių plyšius samanomis, o bitės - dreves pikiu, tik vienas kitas dvikojis bei keturkojis buvo žiemos užkluptas netikėtai.

Kaip galėjo pasiruošti žiemai Katerina, kai staiga pro langą pamatė slenkančius bitininko trobelės link kareivius. Jau žiema savo šaltais pirštais grabinėjo aukštesnių kalnagūbrių viršūnes, atviras šiaurės vėjams plynaukštes. Žinodama, kad arklio pėdos gerai įsispaudžia trašioje minkštoje upių ir upelių slėnių žemėje, Katerina pasuko į akmenuotas aukštikalnes, kur ją užklupo žiema. Turėjo ji šiltesnių drabužių, bet nespėjo pasiimti, paliko bėgdama pas senąjį bitininką. Brendant per upelį, arklys paslydo ant apvalių akmenų ir suklypo. Katerina išsimaudė šaltam vandeny, o kitą dieną ją aukštikalnėse pasivijo juodi sniego debesys. Bėgdama nespėjo pasiimti ne tik šiltų drabužių, bet neužtikto savo ryšulyje ir degtukų. Vėjų perpučiamoje plokštikalnėje Katerinai karštai prikūrenta pirtis atrodo kaip keržakų rojus, rusiškos krosnies šiluma - pažadėtoji žemė, paprastos trobos sienos - laimės viršūnė. Vis dažniau ir dažniau Katerinai uželdavo noras sustoti, nulipti nuo arklio, prigulti kur nors už akmens ir ten pasilikti visą laiką. Kažkur kažką daro žmonės, šauda vienas kitą, kovoja už savo teisybę, o reikia tik nors trupučio šilumos, pačio mažiausio laužo, nors šiek tiek tokios užuovėjos... Tikriausiai dabar visame pasaulyje stoji žiema, žmonių gyslomis ėmė tekėti atvėsęs kraujas, vis rečiau muša

stingstančios širdys. Nejučiom iš Katerinos rankų slysta pavadis, arklukas greitai suka savo užpakalį priešais vėją, o galvą pavėjui ir daug negaišdamas leidžiasi nuo šaltų aukštikalnių į vėjo neperpučiamą kedryną. Jis nieko nežino, kas su kuo kariauja, nieko nenutuokia apie klasių kovą, jam nelėkam nerelkia perduoti slaptažodžių ir nurodymų, o eina sau tiesiai ten, kur yra šilta ir šiočio tokio maisto.

Menkai suprasdama, ką daro, Katerina nudribo ant žemės, šiaip taip nubalnojo arklą ir, grabinėdama balną, pamatė jame kažkokią kišenę. Iš jos sustirusiomis rankomis ištraukė kietos druskos gabalą, suvyniotą į purviną drabužio skiautę, ir beržo tošimi apsuktą degtukų dėžutę. Kai po ilgo vargo šiaip taip užkūrė vos vos blykčiojantį laužą, paskui į jį įmetė daugiau kedro šakų, vėliau dar, visa sušilo, tik tuomet pajuto, kaip į ją pačią sugrįžta ankstesnioji Katerina, kuri prieš menką valandėlę buvo kažkur beišnykstanti.

Iš ryto pasijuto lengvutė, nors ir vasariniais drabužiais, jai pasidarė visai karšta. Katerina suprato, kad susirgo, o iki žmonių dar buvo toli. Kitoje kalnagūbrio pusėje yra jos gimtasis Baščelako viršūnės kalmas. Ten ji sušiltų, mama pagirdytų žolelėm, pakurtų pirtį, liga kaipmat praeitų, bet reikia skubėti pas Tretjaką, negalima užsukti į namus, negalima nė dienos užgaišti, negalima galvoti apie save.

Jeigu Katerina ir sirgdama apie save negalvojo, tai jos arklukas, būdamas visiškai sveikas ir pilno kūno, visą laiką tik tai ir tedarė. Jo šeimininkas dažnai apsilankydavo Baščelako viršūnės kalme, ir arklų, visom keturiom kano-pom pajutęs pažįstamą taką, ryžosi nė už ką iš jo neišsukti. Katerina silpstančia ranka kartkartėmis mėgina patraukti pavadį, kad arklų suktų į dešinę, Tretjako partizanų link, o šis, piktai sukiodamas uodegą, eina, kur jam reikia. Taip Katia, gerai pati nesuvokdama, kur ją neša arklų, prijojo savo gimtajį Baščelako viršūnės kaimą. Neatsimena, kas ją nukėlė nuo arklio, kaip įnešė į trobą, ką darė motina ir seserys. Senoji Šadrina išbandė visus jai žinomus gydymo būdus - pirtį, užkalbėjimus, vaistingas žoles, tik Katia jautėsi vis blogiau, klejojo, kad eisianti kažkur, kad labai skubanti, kad reikia pasakyti kažkokiam Tretjakui... Čia ji staiga nutildavo, žiūrėdavo į jos lovą apstojusias seseris ir mo-

tiną, bet jų nepažindavo.

Liko dar vienas būdas, paskutinis. Jeigu nepadėdavo pirtis, vaistažolės ir užkalbėjimai, tai visuomet pagelbėdavo bendruomenės vyresnysis Mokejus Šadrinas. Tada ligonį reikėdavo vežti už kaimo, prie stebuklingojo Karvių upelio, ir ten beveik nuogą keletą kartų panardindavo. Toks maudymas šaltam vandeny buvo vadinamas antru krikštu, ir ligonis po to tapdavo nekaltas, kaip ką tik gimęs kūdikis. Dabar jis galėdavo mirti ar gyventi - abiem atvejais būdavo gerai. Bendruomenės seniai, skito maldininkai, nutarė nedelsdami vežti Kateriną prie Karvių upelio.

Tą rytą ką tik šviežiai pasnigo, ir seniai, kad nesūsloguotų, apsilviko šiltais ilgais kailiniais, apsiavė minkštais namų darbo veltiniais, netgi užsimovė šuns kailio pirštines. Pasiėmė storas, susėgtas varinėmis sagtimis, pajuodavusiais odos viršeliais šventas sentikių knygas. Iš trobos motina su Fiokla išvedė Kateriną ir paguldė į roges.

Seniai trypinėja ant Karvių upelio kranto: pirmas šaltis visuomet atrodo didesnis, negu yra iš tikrųjų. Jie atsuka kailiniuotas nugras skaudžiam rytmetiniam vėjui, vienai Kati tai tas pats. Ji, apgobta trumpais kailinukais, nieko nejaučia ir nesupranta, kur ją veža.

- Domna Filimonovna, - įsakinėja Mokejus Šadrinas, - ruošk savo tarnaitę Kateriną antram krikštui!

Šadrina tupinėja aple roges, nutraukla nuo dukters kailinukus ir spokso į juodą upelio vandenį.

- Vyrai, ko stovite? - kreipiasi Mokejus Šadrinas į kupe-ton susimetusius senius. - Padėkit nurengti.

Keturi teisuoliai supuola iš visų pusių prie Katerinos, o tuo tarpu Baščelako viršūnės bendruomenės vyresnysis ima giedoti iš storos knygos:

*Liepė man mirti: o neapsakomai linksma
ir meilinga naujiena!*

Jau nelaimėm ir vargais apsunkintas nebūsiu!

Seniai vikriai vaiksto nuo Katerinos drabužius, nors krikštijama su apatiniais marškiniais, vienas sentikls nu-plėšia ir juos.

- Jau jokių blogų atsitikimų, nuliūdimų, ligų nebeken-tėsiu! - plėšia visu balsu Šadrinas, ir šalto oro garai ver-

čiasi iš pražiotos, tankia barzda apaugusios burnos.

- O! - dar labiau išsižioja giedotojas ir sumaišo giesmės žodžius - O!

Regėjo jis per savo netrumpą gyvenimą visokių moteriškių, pasitaiko tinkama proga, ir dabar mato vieną kitą, bet tokios dailios, taip tinkamai sudėtos, su tokiais iškilimais ir įdubimais neteko sutikti niekad. "Į vandenį nusidėjėję, - labai susijaudino senis, - tučtuojau į vandenį, kad nevestų iš teisingo kelio tikrąsiai ir pati išganyta būtų!"

- Ei, nežiopsokit, - judina senius Šadrinas, - nardinkit į vandenį! Skito gyventojų nereikia du kartus raginti.

Visi šio kaimelio gyventojai žino, kad jų tėvai, seneliai ir proseneliai visą laiką buvo vejami, gainiojami, degdavo liepsnose ir slėpdavosi dykvietėse. Nebuvo geručiai jie patys. Tad įkišti į ledinį upelio vandenį merginą, krikštijant, jos pačios labui - vieni niekai.

- Erodai, ką darot?! - paskutinę akimirką atsikvošėja Katerinos motina. - Paleiskit Katią, paleiskit!

- Vardan dievo tėvo ir sūnaus, ir šventosios dvasios, - tarytum negirdėdamas motinos balso, toliau baubia Šadrinas: - dievo tarnaitę Kateriną...

Staiga nuo kaimo pusės pasigirsta šūviai, ir atsiskyrėliai, užuot panardinę Kateriną į vandenį, paleidžia ją atgal ant rogių. Šadrinas atsisuka į tą pusę, kur šauda, ir mato: jų link paknopstom bėga uniformuotų kareivių būrys. Užspringo pamokslininkas, sukrito į roges atsiskyrėliai ir nemėgino bėgti. Tiek įniršio buvo kareivių veiduose, kad seniams vietoje sustingo kojos - žinojo, nieko gera nelauk, tik pakrutėsi - iššaudys visus be pasigailėjimo.

Andriejus Steponaitis su naganu rankoje bėga pirmą visų ir niekaip negali sugalvoti, ką daryti su "krikštytojais". Iššaudyti - per mažai, padus svilinti - seniai tikrai daugiau nusipelnė, bet, pamatęs nuogą Katią, visai žadą prarado.

Seniai kuičiasi, drebančiom rankom nori užmauti ant nejudančios Katerinos marškinius, bet niekaip jiems tas neišėina.

- Nusivilkit visi kailinius! - rékia Steponaitis Ir, kad pakubintų, iššauna porą kartų į viršų. - Vikriau sukutėsi!

Seniai kaipmat išsineria iš kailinių.

- O dabar veltinius! - Andriejus dusyk trinkteli iš naganano.

Ant sniego tučtuojau pasirodo veltinių krūva.

- Iššaudysiu kontras! - grasina Steponaitis. - Visus! Lig vieno! Dinkit iš akių!

Seniai, aukštai mėtydami kojas, kaip jaunuoliai nurūksta į kaimą, nors ir norėdamas, dabar jų nepavytum.

Vyrai greitai pameta porą kailinių ant rogių, kitais apdangsto Kateriną, užmauna ant kojų veltinius. Šadrinas ir kiti skito maldininkai savo maldose minėdavo ne vien dievą, angelus ir arkangelus, bet taip pat jų priešininkus - antikristą, visokio plauko nelabuosis. Didelė šėtono galia, nors maldos žodžiai ir kryžiaus ženklas dar stipresni, bet nepakilo nė vieno ranka persižegnoti, nesukrutėjo nė vieno teisuočio lūpos, kad ištartų maldos žodžius. Antikristas ir jo padėjėjai vengia maldų bei žegnonių, tik nieko nebijo nagnais ginkluoti bolševikai. Užtai krikštytojai, atbėgę į kaimą be kailinių ir veltinių, tuščiai laiko negaišo skite, o tučtuojau pasiuntė patį jauniausią, septyniasdešimtmetį Jefimą, į Juodąją Anują, kad šis kuo greičiau atvestų į Baščelako viršūnę baltuosius.

4.

REVOLIUCIJOS VARDU...

Vieną kartą stipriai pašalo ir kaip reikiant pradėjo snigti. Dabar jau niekas nesitikėjo, kad atšils orai, vėl nutirps sniegas, o visi laukė speigų ir gilios žiemos. Kas rūpinosi tik savimi, kaip voverės, meškos, lūšys, maralai, sabalai, netgi pats mažiausias - burundukas, tas laiku pasikeitė apšiurusius kailinius naujais, blizgančiais, su šiltu povilniu. Šunys taip pat spėjo iki šalčių pasikeisti kailį, tik šeši lletuviai, kariaudami ir laukdami pasaulinės revoliucijos, liko vien su apšiurusiom, mažai šildančiom kareiviškom milinėm ir dabar į ateinančius šalčius žiūrėjo kaip į baltųjų užpuolimą. Priešą galima įveikti, galima nuo jo pabėgti, o kur dingsti nuo žiemos?

- Reikia kailinių! - vieningai, nors ir pavėluotai nusprendžia vyrai.

- Pirkim kailinius, - sako Vincas Šiaučiūnas.

- Vo! - parodo špygą Mykolas. - Taip pasiimsim.

- Keiskim į milines, - siūlo Petras.

- O gal taip duos? - tikisi Benediktas.

- Pataikei kaip pirštu į dangų, - suniekina jį Antanas Laurinaitis. - Už taip sentikiai niekam nieko neduoda, tik atimti visada gali...

- Revoliucijos vardu! - baigia vyrų pasitarimą Andriejus Steponaitis. - Kailinius rekvizuosime revoliucijos vardu.

Seniai, norėję krikštyti Karvių upelyje Kateriną, per daug nesispyrijo. "Geriau prarasti avių kailinius, negu savo kailius, - protingai galvojo jie, - be to, greitai turi pasirodyti batų būrys, ir raudonieji atsakys už viską: už neįvykusį krikštą, baimę, atimtus kailinius ir veltinius, už stojusius neramius laikus..."

Vyrams labai patinka žodis "rekvizicija". Vienas dalykas atimti, o visai kitaip išsaina, kai rekvizuoji. Seniai tuo tarpu laukia baltųjų, ir tą jų neramumą pastebi vietoje nenusėdįs Mykolas.

- Ką tik vaikščiojau pagal upę, - sako jis draugams, susirinkusiems Šadrino, Katios tėvo, troboje. - Mačiau šviežias rogių vėžes. kažkas išvažiavo iš kaimo.

Netrukus Antanas Laurinaitis sužinojo, kad vienas iš senių - krikštytojų, parbėgęs nuo Karvių upelio į kalną, pasikinkė arkį ir išvažiavo. Draugai pro langą pasižiūrėjo į baltas Baščelako kalnagūbrlo viršūnes, stačius skardžius, prisnigtą taigą, prisiminė, kaip jie pėsti vos vos brovėsi per sąvartynus, kaip sunkiai ropojo į stačias kalnų sienas arba šliaužė nuo jų žemyn.

- Neužsilaiykim čia nė valandos, - siūlo Petras Burba.

- Bėkim atgal į kalnus, - pritaria Benediktas.

- Neužsilaiykim, bėkim, - pašoka Mykolas. - Reikia senį pavyti! Kad ir kur dingtume, pėdomis mus kaip zuikius suseks, niekur nepasislėpsime.

- Kitos išeities nėra, - pritaria Andriejus. - Mes dabar esame iš visų pusių uždaryti. Yra nedidelė landa, tai šioks toks takas, kuriuo pravažiavo sentikis, o kur nors pakelėje

tikriausiai mūsų lauks baltieji kaip katinas išlendant pelės iš urvo.

- Vyr'ai, tuščiai neplepėkim, - nenustygsta Mykolas. - Leiskit man vytiš senį. Laikas juk eina.

Vieni lietuviai gal šiaip taip dar surastų kitą taką per kalnus, bet kartu su sergančia Katerina nėra ko svajoti lįsti į taigą. Dabar žūtbut jie turi pasivyti pabėgusį iš kaimo sentikį. Benediktas ir Petras tučtuojau atginė prie Šadrino trobos porą arklių.

- Mykolai ir tu, Vinc'ai, - įsakinėja Andriejus, - šokit į roges ir vykitės bėglį. Varykit arklius, nesustokit. Kai vienas privargs, kinkykit kitą. Žinokit, senis važiuoja savo arkliu, tikrai jo pagailės, negins visą laiką, leis pailsėti...

- No-o! - sukirto per blizgančias strėnas arkliu Mykolas. - Ir taip viskas aišku. Jeigu reikia pagauti senį, tai ir pagausim!

Iš pradžių Jėfimas Šadrinas lyg ir negailėjo savo arklio, niūkė jį kiek įmanydamas, nes numanė, kad staiga kaimą užgriuvę kareiviai ilgai nesėdės išsižioję, o išknis, iššniukštinės, kas pasiliko, o kas išvažiavo. Gal už trisdešimt varstų, patogioje vietoje, kur visad gali svetimą pamatyti, kai tavęs niekas nemato, buvo įsikūręs nežinia iš kur atsiradęs Trefilas Nikudyšin'as. Šioje vietoje jau ne kartą rėsdavo sau trobas kiti gyventojai, tik nesisekė jiems gyvenimas. Vieno sudegė visi pastatai, antras išėjo į medžioklę, taip ir dingo, nors jie buvo žmonės tykūs, geri, nepalikdavo pakeleivio bėdoje, padėdavo pasiklydusiam ar bėgliui. Užtai po taigos pakraščius besibastą žmogeliai užsimanydavo čia visam laikui sustoti, lindo gilyn į kalnus ir pagaliau pasiekdavo Baščelako viršūnės kaimą. Žmogus gimsta nuodėmingas ir miršta toks pat, kiekvienas nori, kad nuodėmių būtų kuo mažiau. Tik kaip išvengsi nuodėmės, jei svetimi lenda į tavo taigą, į tavo kalnus, trypia tavo jėlanes ir gaudo tavo sabalus. Nors skito maldininkai meldėsi už juos, Baščelako viršūnės gyventojus, bet ne už ačiū, reikėjo juos gerai šerti, girdyti midumi, o šie atkutę ir atsigavę patys nusidėdavo - imdavo kibti prie kaimo moterų.

Kur nesidžiaugsi, kai taigos pakrašty apsigyvenęs žmogus prisiėmė didelę dalį nuodėmių. Dabar tik vienas

kitas bastūnas pasiekdavo Baščelako viršūnės kaimą. Trefilas Nikudyšinas dar laikė keletą šeimų bičių, retkarčiais medžiojo, arė nedidelį lopinėlių žemės, turėjo porą karvių ir arklių. Taip pat kasinėdavo negilias duobes pagal kalnų upelius - aukso jis nerasdavo, užtai pastebėdavo sveitimus žmones taigoje, pamatydavo, ką šie veikia. Jeigu Nikudyšinas buvo nekoks žemdirbys, bitininkas ir visai prastas auksakasys, užtai mokėjo daryti midų. Po pirmo midaus puoduko žmogus mirtinai užsinorėdavo antro, o po antro jau nieko nebejausdavo, ir tada svečių galėjai išrengti, iškraustyti kuprinę, patikrinti palaikio švarko pamušalą, o kad atsibudęs neimtų reikalauti atgal savo pinigų ar auksingojo smėlio, geriausia būdavo jo visai nebudinti. Iki paskutinės teismo dienos. Vienas kitas keleivis nujausdavo kažką negera, ir, netyčia atsidūręs į Trefilo Nikudyšino aukšta tvora aptvertą kiemą, norėdavo verčiau eiti sau. Kai ką nujautė apie jo ypatingą, ilgam migdantį midų ir tvirtai pasiryždavo jo neragauti. Tik visas tvirtas nusistatymas kaipmat dingdavo, kai pamatydavo Trefilo pačią. Kai metų metais regi vien rūgščias šeriuotas vyrų fizionomijas, jų sunkią eiseną, sulenktas nugaras ir iškreivintais pirštais rankas, tai moters sutikimas būdavo kaip didelė šventė. Nuvargusiam bastūnui pasirodydavo, kad po atšiaurios žiemos nušvito skauti saulė, kai Trefilo žmona, judindama klubus, plaukte įplaukdavo į trobą. Apžlibęs nuo tokios grožybės, vargšas taigietis nebematydavo, kad moteriškė atneša midų kažkur iš sandėliuko, o savo vyrui pila jį iš ant stalo pastatyto arbatinio. Ne tiek nuo klastingo, tam tyčia sutaisyto midaus apsisukdavo keleiviui galva, kiek nuo moters prisilietimo. Jeigu ji paprašytų, tai žmogus tuoj pat atiduotų, ką turi, nuogas išsirengtų, viską čia paliktų, įsakytų pasikart! - pats su savo virve ant šakos pasikabintų. Plati ir klaidi taiga, daugybė joje duobių, slėnių, tarpelių, upių ir upokšnių, kurumų ir tamsių kėnyčių, tad jei sumanytų paskutinę teismo dieną žmogelis grįžti į tą pačią vietą, kur per žioplumą paliko savo kūną - vargu ar berastų...

Jefimas Šadrinas gena savo arklių, lyg ir negaili, bet šmaukšteli botagu jam ne iš visų jėgų. Arklys - ne žmogus, jam reikia leisti pailsėti. Paskui senį apėmė kažkoks

neramumas, nors sustojęs įsiklausė, tik nepaleido negeras jausmas, nors tu ką daryk. Pagaliau neiškentęs išlipo iš rogių ir nustėro. Iš paskos artėjo sparčiai šuoliuojančių arklių žingsniai.

- Pas Trefilą! - žaibiškai nusprendė Šadrinas. - Neatiduos jis manęs bolševikams, apgins. Viešpatie, kad tik suspėčiau iki Trefilo, kad tik nepavytų manęs tie velnio valkai.

Vos spėjo Trefilas Nikudyšinas stipriai užtrenkti aukštus, be mažiausio plyšelio vartus, ir į juos įbedė putotus snukius besivejančiųjų arkliai.

- Atidarykit, tučtuojau atidarykit! - rėkia visu balsu Mykolas. - Jei neatidarysit, supleškinsiu viską!

- Trefilai, - graibsto už rankos šeiminingą Jefimas Šadrinas, - būk žmogus, Trefilai. Alsilyginsiu, arklį atiduosiu, tik apgink mane nuo bolševikų.

- Atstok! - stumia į šalį sentikų šeiminingas. - Girdi, ką jie rėkia? Žada padegti. Ir padegs, su jais daug nesipirksi.

- Trefilai, gelbėk! - švokščia senis. - Turiu aukso grynuolių, imk visus, tik gelbėk mane!

Dėl arklio tikrai neverta rizikuoti, dėl aukso grynuolių reiktų pagalvoti, tačiau ginklas yra troboj, o daužomi šautuvų buožėmis vartai jau braška.

- Viską atiduosiu, ką turiu, - bėgioja po kiemą Jefimas. - Išeisiu į skitą plikas, neleisk pražūti!

Jefimo Šadrino gyvybė buvus nebuvus, bet Trefilas labiau brangina savąją. Kiekvieną akimirką gali įsiveržti į kiemą įsūtę bolševikai, ir nebus jiems laiko susigaudyti, kas kaltas, o kas niekuo dėtas, tad tekinas kuria į trobą pasiimti šautuvo.

- Stok, kontra! - šaukia vienas persekiotojas, jau užsirioglinęs ant tvoros, ir kulka įsirausia netoli Trefilo į sniegą. - Stovėk vietoje!

Bėglys sustingsta ant vienos kojos, o kitą laiko pakėlęs žingsniui. Ant vienos kojos stovėti labai nepatogu, bet padėsi antrą ant žemės, tai užpuolikai pamanyt, kad nori sprukti, ir nupils vietoje.

Vincas Šiaučionas už kailinių apykaklės kella nuo sniego susmukusį Šadriną.

- Kur bėgai, niekšė? Sakykl Baltųjų atsivesti?

“Štai ir mirtis, - stingsta iš siaubo sentikis. - Dar aš nenoriu mirti, nenoriu, gal vėliau kada nors, o dabar ne, nė už ką!”

- Felčerės važiavau parvežti! - netyčia išsprūsta išganingi žodžiai.

- Kokios felčerės? - spaudžia šautuvą prie krūtinės Vincas.

- Felčerės iš Sibiriačichos. Norėjau parvežti Katerinai.

Šadrinas jaučia, kad nebe taip kietai duria šautuvo vamzdis, atsileido kareivio ranka.

- Meluoj! Kokią dar felčerę susigalvojai?

- Felčerę, felčerę! - rėkia Jefimas. - Dievas yra liudininkas, kad važiavau felčerės parvežti!

Dievas - liudininkas rimtas, Vincas nusuka šautuvą į šoną ir leidžia seniui atsikelti. Padeda ant žemės koją Trefilas, matydamas, kad ginkluoti vyrai nesiruošia nieko bloga daryti. “Kur manąją velnias nujojo, - žiūri į trobos duris Trefilas, - bent pasirodytų, tai tuoj pat vyrų širdys suminkštėtų...” Kaip tik tuo metu, kai Mykolas ir Vincas vėl iš naujo nori gerai iškvosti Šadriną, priebutin nužengia Trefilo patl.

- Prašom, sveteliai, į vidų! - kviečia jį vyrus, ir Mykolui atrodo, kad žiūri jį kaip tik į jį. Tą patį galvoja Vincas, manydamas, kad iš kažkur atsiradusi tokia grožybė ir pilnybė nuo jo akių nenuleidžia. Sėdi keturi vyrai, iš šono žiūrint, draugai, ne priešai. Moteriškė vis sukasi apie lietuvius, o ypač šliejasi prie Vinco, manydama, jog šis yra vyresnis, nes žiūri rūščiai, nuknebusi nosis vos ne su smakru liečiasi, nesišypso ir rimtai kalba. Mykolui toks draugo pagerbimas visai nepatinka. Jis nori parodyti, kad yra vyresnis, ir stumia į šalį puoduką su midumi. Jeigu moteriškė būtų buvusi tiek pat meili Mykolui kaip ir Vincui, tai jis daug būtų ko galėjęs nepastebėti. Ilganosis jo draugas nematė, kaip šeimininkė savo vyrui bei seniui midų pylė iš arbatinlo, o Mykolui ir jam atnešė iš virtuvės. Vincas taip pat nematė, kaip vyras su žmona ir sentikiu neramiai susižvalgo tarpusavyje, vis pasižiūri į Mykolą. Mažos Vinco akys merkiasi, galva svyra į vieną, į kitą pusę, nebegaudo žvilgsniu šeimininkės, kuri dabar pristoja prie Mykolo. Dar valandėlę kitą kankinasi Vincas, kol padeda galvą ant stalo. Nuo šios akimirkos jam

miegas svarbiau už viską. Miegoti, miegoti, nors iki pasaulio pabaigos.

“Nuodų uždavė, - stukteli mintis į galvą Mykolui, - o aš ramiai žiūrėjau, kaip žudo draugą!”

- Ei, tu! - pašoka Mykolas, rodydamas į Trefilą. - Imk mano puoduką ir gerk!

- Aš?! - sprogina akis šeimininkas į puoduką su midumi. - Kodėl aš?

- Gerk, sakau! - neatstoja Mykolas ir siekia greita pastatyto šautuvo.

Mykolas nespėjo nučiupti ginklo, kai visu svoriu jį užgrūva Trefilo žmona. Apglėbtas moteriškės, Mykolas jaučiasi kaip įkritęs į minkštus patalus, judina rankas ir kojas, visai rangosi, bet niekaip negali išsivaduoti, o tuo tarpu šeimininkė spiegia:

- Vyrai, ko žiopsot? Tu, Jefimai, čiupk šautuvą, čiupk!

Šadrinas griebia miegančio Vinco šautuvą, bet šis, nors ir smarkiai apsvaigintas ypatingo midaus, niekaip nepaleidžia ginklo iš rankų. Kas kartą pakliuvo Vincui Šiaučiūnui, tai jau visam laikui, tikriausiai net miręs neatgniaužtų pirštų. Mykolas mato, kaip sentikis plėšia iš kietų jo draugo gniaužtų šautuvą ir ne juokais nori išsivaduoti iš šeimininkės glėbio. Jis niekaip nesuvokia, per kurią vietą reikia mušti moterį. Vyrus kuldavo dažnai, visos vyriškos vietos tikdavo suduoti - galva, veidas, sprandas, krūtinė, pilvas, pasitaikydavo užtrenkti ir žemiau pilvo, bet kur rasti tinkamą mušti vietą moteriai? Tuo tarpu šeimininkas, matydamas, kad jo žmona tvirtai laiko apglėbusi vienintelį priešą, puola prie kabančio ant sienos šautuvo. Tada Mykolas pritūpia ir išslysta iš moters glėbio, atsuka jos nugarą į save ir smarkiai pastumia. Nereikėjo Trefilui Nikudyšinui klausyti pačios, nereikėjo pulti prie šautuvo, nereikėjo girdyti šių dviejų vyrų tam tyčia žolelėmis sutaisytu midumi, nereikėjo apsigyventi šiame slėnyje, pagaliau gimti nereikėjo, tai nebūtų tekę mirti. Mykolas iššauna pirmas, ir šeimininkas susmunka pagal krosnį, paleisdamas iš rankų šautuvą. Mykolas žiūri į nebegyvą Trefilą Nikudyšiną, į šalia klopančią jo žmoną, smulkiai iš baimės tirtantį Šadriną, ir jo žvilgsnis sustoja ties per miegus besišypsančiu Vincu.

- A-a! - klykia Mykolas. - Reikėjo tau maukti midų! Reikėjo? Tai še taul Še taul Še taul

Ir talžo savo draugą per vieną žandą, per kitą, Vinco galva maskatuoja į šalis, rodos, visai nulėks, kol pagaliau jis pats nudrimba nuo suolo ir išsitiesia ant grindų. Dabar Vincas Šiaučiūnas miega visai patogiai, kaip galbūt miegodavo pas tėvą, kai šis sūnų keldavo prieš aušrą darbų dirbti ir leisdavo numigti per pietus menką valandėlę. Guli ant grindų toliau, iš praskeltos lūpos laša kraujas, tik šypsosi vyras, kad taip patogiai įsitaisė miegoti.

Šįkart Šadrinas pasakė visą teisybę, kai įniršęs Mykolas čiupo jį į nagą. Kaimo seniai pasiuntę atvesti baltųjų, jokios felčerės Sibiriachoje nesą, kad norėję juos nugirdyti kažkokiom žolelėm užtaisytu midumi, o paskui paslėpti taigoje visam laikui.

Anskti rytą Mykolas lėpė Šadrinui greitosiomis palaidoti Trefilą Nikudyšiną, šiaip taip sniegu atgaivino Vinčą, susodino visus į dvejas roges ir pasuko atgal, pas draugus, į Baščelako viršūnės kaimą.

Atėjo toks metas, kai niekas nieko negailėjo. Žvėrys gaudė vieni kitus, žiema šaldė visa, kas gyva, o žmonės pasiekė ribą, už kurios buvo vien neapykanta.

VIII.

PĒDSAKAI KALNUOSE

1.

PŪGA

Nors vasarā meškos irgi gaudydavo maralus, sabalai voveres, baltieji šaudē raudonuosius, o raudonieji baltuoslus, bet viskas atrodē ne taip baugu, gyvenimas buvo daug ramesnis, nes niekas nežinojo, kur yra priēšas. Žiemā kas kita. Žiemā baimē padidēdavo keletā kartū. Mažesnis ir silpnesnis, pamatēš sniege savo priēšo pēdsakus, apmirdavo, sustingdavo, jam kaisdavo padai, taip varģšas norēdavo greitai bēgti, smarkiai išsigāsdavo, kai sugirģždēdavo sniegas po jo paties kojom. Tas mažesnis ir silpnesnis panorēdavo išnykti, prasmēgti kiaurai žemē, įsigyti sparnus, jis laukdavo pūģos ir sniego. Tik niekaip nesisekē išnykti, pasislēpti, neaugo sparnai, visai nepustē ir nesnigo. Sniegas nuo šalģio pamēlo, vēliu sukietējo, ir naktį jo blizganģiame pavirģiujē atspindēdavo balta mėnulio šviesa. Daug kam jo būstas atrodē nesaugus, tad ieģškojo kitū dreviū, urvū, nuoģaliū slēniū, užtai sniege palikdavo daugiau pēdsakū, ir meģškos bei baltūģū daliniai lengvai susekdavo maralā ar maģā partizanū būrį.